

Verzár Éva

LÁRMAFÁK OLTALMÁBAN

Mai székelly balladák II.

Verzár Éva
Lármafák oltalmában

© Verzár Éva
© Reintegratio Alapítvány

Szerkesztette
Varga Domokos György

Borítóterv
Lázár Zsuzsanna

Műszaki szerkesztés, tördelés
Juhász Anna

Korrektúra
Ferenczy Ágnes, Hajdú Éva

ISBN ...

Reintegratio Alapítvány, Budapest, 2012
Felelős kiadó: Dénes Krisztina
Készült a nyomdában, Budapesten
Felelős vezető:....

Verzár Éva

Lármafák oltalmában

Mai székelly balladák

2.

Fekete borozdák

Lángba borultak a fekete borozdák. A tavaszi szántás után nagyra nőtt gyémántgöröngyök heverték katonasorokban, a traktor ekéje hasította ki őket a dermedt, még télkában elnyúló földből. Vékony lábú, fagyoskodó gólyák lépdeltek, s csak akkor álltak meg a hegyi patak meredekre futó szélén, amikor már nem folytatódik az ekenyom, hanem eltér, hol erre, hol arra, amerre a traktor utat talált magának a fordulásra.

János a kényelmesebben járható, szélesebb borozdákbán bandukolt, s ha a nyom valahol elkeskenyedett, lépett egyet, vagy ugrott kettőt. Olyan volt, mint a közelében csőrbe való ételment kereső, majd égnek rugaszkodó gólyák, s ha nem lett volna kalap a fején és szőttes gúnya rajta, hasonlíthatott volna a fellegek között utazó nagymadarakhoz. Lába olyan hosszan futott fel törzse felé, mintha soha nem akarna vége lenni, de aztán csak beleveszett hosszú derekába, lengő karjába, hosszú, vékony nyakába, megnyúlt arcába, de felfutott volna a homlokába is, ha nem töri meg székelty bajusza, valahol középtájt.

A világnak vette útját... A világnak, ahol nincs beszélő száj, nincs háború, nincs semmi, csak a vadon. A falura nem nézett vissza, pedig harangoztak ebben a szokatlan időben. „Tán valaki meghalt”, futott át gondolatán, de hogy ki, nem érdekelte. Nincs már neki se felesége, se gyermeke, se anyja, se apja, se szomszédja, se jó barátja... Senkije sincs, mert elvetemült lélek ő, aki nem tud túl lenni saját baján, nem tud megbocsátani. Isten házában harangot neki nem kongatnak...

A hegy lábánál megállt, a csorda kútjából szomját oltotta, megtöltötte kulacsát. A vályú szélén evett egy darabka szalonnát. Aztán ismét fejére biggyesztette kalapját, s nekiindult a felfelé vezető ösvénynek. A reggeli köd is megunta a lapos vidéket, s mintha bujdosni kívánna, nyomába eredt a logó orrú embernek...

Nem is volt az olyan régen, amikor csontsoványan, de egészségesen poroszkált haza a vonatállomásra. Amikor a kapuja előtt megállt, azt gondolta magában, hogy otthonából soha nem teszi ki többé a lábát, mert annyi utat bejárt már, hogy egy életre elég. Tudta, hogy ki várja az öreg házban. Örökké reménykedő anyja, drága felesége, fia... A fiú, akinek vére nem az ő vére, de mert nem hűtlenségből született, úgy vélte, hogy szeretni fogja, felneveli, a maga képére alakítja. Gondolatnyi időre megállt a keze a kapukilincsen, s ha nem ugatnak volna olyan veszettül a kutyák, akkor még állt volna – erőt gyűjteni – egy darabig, mint a cövek, de lépnie kellett, hisz visongtak már a szomszédok is...

– János! Jancsikám! Ilus! Gyere! Itthon van János! – hallotta bentől az anyja hangját, s már mellette is voltak: simogatták, tapogatták, ölelték, csókolták, vonszolták, s eléje állítottak egy ötéves forma kisgyermeket... Vízet hoztak, frisset a kútból, megízlelte... De rég ivott már belőle! Aztán kitérték a csűr kapuját, s annak védelmébe állították be a csöbröt. Székre ültették, porba hullott fejről a tetvekkal teli haj, majd felsöpörték, a csöbröt megtöltötték meleg vízzel, félrevonultak, de nem messze, csak annyira, hogy ne lássék, de a hangját azért hallják... Ezer kérdést tettek fel, választ nem várva folytatták a kérdezősködést...

Felesége lótott-futott, tisztát hozott a szekrényből, s mire szárazra dörzsölte magát szőttes kendővel, és embernek érezhette magát, már előtte állt a rokonság, szomszédok, s honnan, honnan nem, a rég nem látott barátok.

Félszegen mosolyogva egy kékszemű kisgyerek...

Aztán tüzet raktak, égették a múltat...

Keserű szag szállt az ég felé, zsírként égő haj, menekülni vágyó tetvek, vonatok, vér, kín, keserűség, remény...

A gyermeket már lefektették. Az ismerősök útnak eredtek, ki-ki a maga portáját zárta, amikor Iluska leült a kisszékre. Hallgatott, csak anyósa mormolta:

– Majd megszereted te es. Ártatlan szegény, nem tehet ő semmiről, de Ilus sem, én sem tehattunk volna semmit. Az a katona csak vonszolta maga után az asszonyokat a porban, pedig elbújtak, ki ahova tudott: a csűrbe, a szénába, padlásra... Feketébe bugyoláltunk fiatal s vént... mindenkit... Részegek voltak, fiam! Muszkák! Megszereted, már jobb keze az anyjának. – S mert morgására nem válaszolt senki, csak felnézett az épp ébredező csillagokra, jajongva felállt, csikorgott térde, bokája, s nehéz járással az első házba indult, oda, ahová a kisgyermeket fektették, s ahol őt is várta az álmatlan éjszaka. Merthogy nem alszik, abban biztos volt. Azért is, mert alig jár már szemére az álom, el-eltéved valamelyik égi sarkon, de főleg azért lesz éberebb a bagolynál is ezen az éjszakán, mert amiről azt gondolta, hogy régen eltemette, most feltámadt az emlékezetéből. Fia hazajövele határtalan örömet hozott, de bűt, bánatot is zsákkal, ha nem egy egész boglyásszekérrel...

Akarta, mennyire szerette volna, ha megszereti a kisfiút! De amikor eléje állt ártatlan szemmel, félszegen, mosolyogva, a karja nem mozdult sem simogatásra, sem ölelésre. Csak nézte, s bökött feléje egy szót, hogy aztán majd holnap kedvesebb lesz hozzá, hogy majd holnap vállon veregeti, mert jó munkát végzett, a tyúkok alól már úgy összeszedi a tojást, s viszi be anyjának, hogy egy sem törik össze... Majd holnap...

Akarta, de szerette volna nem látni a felesége szenvedését! De szerette volna átölelni, ismét egy lélek lenni vele! De amint

moccant a házastársi ágyban, azonnal előtte volt minden borzalom, a beláthatatlan fehér, semmibe vesző havas mező, mely egybeolvadt az idegen fejfedővel, a rideg orosz éggel. Az éggel, mely nem kegyelmezett itthon sem. Hirtelen sötétbe borult agyában minden, fények cikáztak a dühtől szemében, eltolta asszonyát, mert engedelmeskedett, más ember karjából, annak öleléséből szülte az első fiát. Az első fiút! Az első, akinek vére nem az ő véréből fakad, s ettől nem szabadult, sem egy hét, sem egy hónap, sem egy év múltával...

A barázdák feketén isszák a meleg napsugarat...

Azt már nem tudja, nem tudhatja ott fenn a vadonban, hogy a fiú már árva. Felesége, a kék szemű gyermek anyja, egyedül maradv gondokkal, búval, élet és múlt terhével, csak fogyott, senyvedett, végül gyertyaként hunyt ki szeméből a fény... Egy teliholdas éjszakán, baglyok huhogásával mit sem törődve, egy árva csillag kíséretében lelkét az Úr lába elé tette... Vajon ki kérdezett ott fenn? Az asszony? Az Úr? Megnyugodhatott-e galamblelke a nehéz földi életet megélt, szűzies, törekeny asszonynak? Vajon aggódott-e szerelmetes uráért, aki a vadont bújta, vajon reszketett-e lelke méhe gyümölcséért? Vajon kérte-e az Urat, hogy legalább anyósát tartsa életben, mert már csak ő maradt gyermekét istápolni?

Bizonyára a Fennvaló megbánta már, hogy ennyi nyűgöt rótt az ártatlan lélek vállára, s meghallgatta könnyörgését, mert anyósa becsületesen felnevelte unokáját, Misikét. Iskoláztatta, hitoktatásra irányította, s esténként jót, szépet, s nem bosszút, gyűlöletet mesélt. Alakítgatta unokája törekeny lelkét...

Misike szerény, galamblelkű fiatalemberré cseperedett. Igazról tudott és hitt benne. A hamisságot messziről elkerülte. A megbocsátást is gyakorolta volna, de mélyen sebzett lelkében visszacsengett gyermekkora csúfolódása: „muszka fattya...”

Magányos emberré vált, pontosan olyanná, mint a hegyekben az a csodát művelő ember, akiről sokat hallott, s ment is

volna utána, ha nem sajnálja nagyanyját otthon hagyni a gazdaság minden terhével. Ment volna, mert valamiért vonzotta a rengeteg, s mert sok hír járt az ablak alatt estéenként az emberek szájából. Volt, hogy arról rebesgettek, a remete völgyben rekedt, feldőlt szekeret állított fel kerekére, bogyópálinkával öntött lelket a megriadt gazdába, s küldte le a faluba, felbattyuzva mindenféle jóval: vadhússal, áfonyafőzettel, gombával s minden egyéb jóval, amit a faluban élő el sem tud képzelni az ínséges időkben.

Aztán híre jött annak is, hogy megtámadt vadászok rebesgettek imát azért, hogy életük még e földi létben folytatódjék, mert kicsinyke híja volt annak, hogy lelkük nem vált ki testükből, amikor bocsát féltő anyamedve támadt rájuk a bokrosból. A remete csak bösz kiáltást hallatott, s menekült a fenevad, mintha ménkű ütött volna hatalmas testébe...

A barázdák feketén isszák a meleg napsugarat, amerre elhalad a vonat...

Miska letett szándékáról, hogy elbujdokoljon, otthon maradt, de egy nap, amikor már csak a maga ura volt, s mindenki világot látni indult, ő is felbattyuzta cókómókját, elindult, egyenest a határnak. Amikor a sok zötykölődés után végre magyar földet érintett a talpa, megállt, hogy hálát adjon Istennek, s körülnézzen ott, ahol csodát terem a szó, csodát teremnek az „igazi magyarok”. S ott, ahol őt senki sem ismeri...

Nekilódult megkeresni a címet, ahová irányították. Néha lehunyta a szemét, mert a sok szín elvakította az otthoni szürkeséghez szokott látását. S a szavak! Az a szép beszéd! Hogy mer itt megszólalni az ő darabos beszédével? Rettenet ülte meg szívét, mert büszke embernek nevelte nagyanyja, s el nem tudta képzelni, mi történik, ha kinevetik, ha megvetik azért, amit ő anyatejjel szívott magába. Jaj, bárcsak otthon maradt volna! Jaj, hol volt az esze, amikor azt gondolta, hogy megállja helyét ebben a színes, szép világban!

Első fizetését, amit hétvégén megkapott, a kezében tartotta. Csak úgy odaadta a főnöke, s ő csak állt bambán, számolt, s akárhogyis számolta, átszámolta, annyi volt a vége a számolásának, amit ésszel fel sem fogott. Ezzel otthon már vehetett volna bármit, ezzel otthon már gazdag embernek számított volna, s hol van még a vége? Még többet dolgozik, még többet tesz, hogy kiérdemelje, határozta el, és félve, mint aki lopott, csúsztatta zsebébe a megkeresett heti bérét. Rengeteg pénz... Olyan sok, hogy talán illene visszaadni belőle valamennyit, de amikor szólt társainak, megfenyegették:

– Bolond vagy te, Misi! Felét kapod annak, amit az itteniek kapnának, ha vállalnák a napi tizenkét óra robotot, és felét dolgoznák annak, amit te bika módra elvégzel. Leváglak, ha kicsivel es többet dolgozol, vagy vissza mered adni a fizetésed egy részét! Még ekkora barmot!

Miska nem akart az otthoniakkal bajuszt akasztani, tudta, hogy nem viccelnek, inkább kezet rázott velük, s tanulta módját a pesti létnek; pirulás borral, reggeltől estig. Kábított a tápos bor! Táp... Új szavakat tanult, olyan kifejezéseket, amelyekről életében nem hallott, s csak emésztette, hogy a sok parlagon heverő föld miért nem jó itt, és miért jó otthon? Hogy lehet, hogy nem tart el ennyicske embert az erdő, mező? Hogy lehet, hogy előbbre való a kutya, a macska, mint a tyúk, a disznó? Mert ő ennyit látott, de lassan érteni kezdett egyet s mást. Amit addig okosságnak, jómódnak gondolt, azt már felszínnek találta, azt a mélységet, ami összeköt embert emberrel, nem fedezte fel, mert úgy mentek el egymás mellett embertársai, hogy kalapot sem emeltek, de még csak nem is bólintottak... S hogy ők románok lettek! Mindig rosszul érezte magát, ha hallotta, de megtanult bólintani s elengedni füle mellett a hallottakat. Az övéire figyelt inkább. Pistire, aki albérletbe menekült a munkásoknak kialakított koszos bádogviskóból. Méhkaptárakat épített, s kis idő múltával már mézesgazdának mondhatta magát. Józsi kertet művelt, tyú-

kokat tartott, az asszonyát maga mellé hozta, s csak ünnepekkor ment haza Erdélybe, de akkor is sietett vissza, hogy állatai ne nélkülözzék gondoskodását. Csak ne folyt volna az ártó bor! Csak ne menekült volna minden társa mámorba! Mert sorra ez vitte el mellőle barátait. Részegen esett a magasból az egyik, a másiknak a szíve szólt, hogy elég, a harmadikról azt rebesgették, hogy zsákban, só között találtak rá egy templom ajtajában, holtan. Volt, akit felesége menekített haza, és küldte elvonókúrára... S volt olyan is, aki nem látta értelmét életének, hazament, megkapálta kis földjét, lekaszalta a rét összes virágját, majd égbe ment. Felkötötte magát...

S volt ő, aki végül döntött: nincs helye itt, hazamegy, mert fiatal, van otthona, nem akarja úgy végezni, hogy ne hagyott volna maga után nyomot. Neki jóvá kell tennie, amit anyja ellen elkövettek. Minden barátja táncos lábú, hát ő is az, és még jobban, szebben ropja. Ha mást nem, letáncolja a gúnynevét...

Vonat zötyögött állomásról állomásra, amikor pedig beért a hegyek közé, s meglátta a csűröket, a télire előkészített tüzelőt sorba rakva, megtelt tüdeje az Olt völgyének fenyőillatával, megnyugodott...

A barázdák feketén isszák a késő őszi meleg napsugarat...

A kovácsolt kulcs a helyén volt, a kapu mögött egy nagy szegen, de üresen csattant a zárban. A kapu nyitva, bemegy, az ajtó sincs kulcsra zárva...

Benn az ablak mellett cserzett bőrrű öregember. A kályhában bikkfadarabot nyaldos a láng, meleg öleli, otthonillat... Az öreg megfordul, a fiatalember megáll. Állnak, egymással szemben, s csendjükben dül a háború vihara, a rengeteg erdő sóhaja, a nagy út, s a falon egy asszony fényképe... Egyszerre lépnének, hogy a ferdén álló képet igazítsák, s akkor, ott, a megbarnult fénykép előtt történik valami...

Földbe gyökerezik lábuk, a földbe, amely alatt vízerek csordogálnak keresztül-kasul, amik ideköti őket, pontosan ehhez

a házhoz, ebbe az otthonba, s lelkük felszabadul. Eltűnik a harag, minden rossz, előbb az öreg mozdít a fényképen, aztán a fiatalabb igazítja, s útközben kéz kezét ér, s úgy is marad, míg tiszta tekintetük egymásba nem fűrődik.

Kinn deres az őszi szántás után az áldott fekete földdarabok széle, s az égről eltűnik a ház fölött őrködő csillag...

Hajnalra fehér bundát ölt magára a föld, az erdő, az élet...

Csodát leső öreg malom

Valamikor pontosan ott, ahol elkezdődött a falu, és nekiindult a kövesút fel a hegynek, ásott medret magának a folyó, szelíden kanyarba simulva, óvatosan, hogy hirtelenségével ne háborgassa a habjaiban élőket, s ne okozzon kárt a partjain meghúzódó öreg házaknak és lakóiknak. Okos és bölcs folyó volt, nyáron simogatón meleg a fürdőzőknek, télen meg sima jégpáncélt öltött magára a felszínén csúszkáló gyermekek öröme.

Békésen folydogált, miután cserfes csermelyként megvívta harcát az útjába gördülő sziklával, kövekkel, ringatott élőt, étellelent, farkaszemet nézett a kék ég vándorló hajóival, s csak akkor kelt ki nyugalmanak medréből, ha az égiek – megunva az egyhangúságot – gondoltak egyet, s rázúdították haragjukat. Ő pedig tűrt, tűrt a végtelenségig. Évezredek tanították a viszontagságok elviselésére. Melegségre a nap okította; borzongásra a lágyszellő, nevető csobbanásra a szitakötők és a csiklandozó halak. A madarak hozták-vitték a világ híreit, habjába ejtették, és így a világ folyása sem volt titok számára. Hálából az emberi nevetést és szót messzire repítette, hadd hallja minden közelében lakó, hogy virul az élet, amerre ő elhalad. S mert folyton vidám volt a sok-sok csiklandozástól, még akkor sem szomorodott el, amikor Háromszékre lecsapott a nagy akarátú ember okossága: sem simogatást, sem cirógatást nem kaphatott egész életében, különben nem határozta volna el azt a nagy kegyetlenséget, hogy ki kell egyenesíteni karcsú derekát a folyónak.

A folyó tűrt még akkor is. S tűri a mai napig, hogy gyorsabb, nyughatatlanabb lett a vize, hogy a padmalyok alól mind el-

tűntek a nemes halak. Ki tudja, hol, merre úszkálnak most? Ki tudja, hová terelte kedvenceit a sors? Vagy az emberi butaság? Megszállottság? A hatalomé, amely egy szép napon úgy illant hirtelen a semmibe, mint a hajnali pára a kelő Nappal élcelődő fűszál hegyéről, holott épp inni készült belőle egy pöttyös katicabogár pirkadati dús lakomája után...

Koszos, piszkos lett a folyó vize, már be sem fagy telenként, mert temérdek benne a trágyalé, a szemét. Egyedül a malom emlékeztet még a régi dicső időkre: ott áll még mindig, kinn a faluvégen, olyan csendben, mintha meg akarna őrizni valamit az örökkévalóságnak. Olyan hangtalan, mint amilyen csendben és szóttalan János bácsi, az öreg molnár őrzi az időt egy kis padon, a malomház előtti ülőkén.

Hajdanán pedig alig akadt ülőhely rajta. Ezen várták a gazdák az őrlést, itt vitatták az élet nagy kérdéseit. Ódon ülőkéje ma csak ott van kifényesedve ahol az öreg ül nap mint nap, reggeltől az este eljöveteléig. De még olyankor is, amikor lucskos szél söpör a malomház körül.

– Nagypapa! – szólnak, kiáltanak néha feléje, pedig mindenki tudja, hogy az öreg a füle botját sem mozdítja a hívó szóra. Anyja, felesége szőtte régi, szürke posztónadrág van rajta, hosszú lába mintha magában heverne, s ha nem tudnánk, hogy ki a gazdája, azt is gondolhatnánk, hogy külön életet él. Akárcsak az elnyűtt törzs, mely egyenesen tartja eres, hosszú nyakát; vagy a két kar, mely ha kimozdul a váll tövéből, olyan, mint a megvénült gémeskút, még a recsegést is hallani véli az arra járó ember. A széles tenyér s a bütykös ujjak neki-nekilendülnének a tenni akarásnak, ám hirtelen megmerevednek a semmittevésben, s erőtlen hullnak vissza az ölébe. Szikár, borostás arcát felszántotta az idő, barázdáiban még lélegzik lisztnyomata a múltnak, a tekintetében azonban már nem tükröződik a régi fény, a régi értelem. Szeme régóta csak látomásban él, s az érzelem sem gyűjt már patakot, hogy lemossa lelkének bánatát.

– Mán megint künn van – hallszik bentől a szó.

A nagy család ki-kinéz az ablakon, hogy megbizonyosodjék afelől, János bácsi nem indult el ismét folyóvizet keresni a malomnak, hanem még mindig a száraz árkot bámulja. Miután megszűnt a gát, amelyik a malom felé terelte a vizet, egy darabig még reménykedett abban, hogy valamit csak kitalálnak ott fenn a nagy urak, mert nem lehet egy ekkora községet finomliszt nélkül hagyni. No meg abban is, hogy a „villanyosról” hamarosan visszatérnek az ő köveihez, hisz ezek addig-addig sűrölták a magot, amíg az őrlemény olyan nem lett, mint ahogyan azt a padon várakozók megrendelték. S hát ezt várja még mindig. Csak akkor mozdul meg, amikor a Nap a feje felé kéredzkedik. Ilyenkor feltápászkodik, körbesétálja a malomkereket, szemügyre veszi a medret. Habár az száraz, mint a föld, mégis erősen figyel, nem tévedt-e oda egy vakmerő legényke, akit vagy a kíváncsiság vagy a hengegés hajtott oda: nagyobb úszó ő annál, semhogy elkapja a víz. Végül még megint neki kell beugrania a mély örvénybe, nehogy elkapja, maga alá csavarja a meggondolatlan ifjút a kavargó víztömeg. De sokszor megtette már! De sokszor ugrott s mentett ki halálra rémülteket! Mert csak ő ismerte ott a víz folyását, örvényeit, ő érezte, merre kell siklania, hogyan kell elkapnia a fulladozó grabancát. S mikor kicipelte a partra a holtra vált hengegőt, rendszerint csak ennyit mondott:

– No, akkor ez volt az utolsó ugye, hogy ki kellett innen hozzalak?

S igaza lett, mert a halálfélelem nem olyan játék, amelyet többször is megpróbál az, aki látta elsötétülni szeme előtt a világot. Az öreg tudta ezt. Mondhatni, átélte. Megélte életében azt a mélységet, ami után már minden fénysugár, szellő, esőcsepp, rügyfakadás ráadás; olyan érték, amelyet csak az vehet el, aki a hitet veszi el. A hitet – és a folyót.

Legelőször akkor rendült meg igazán, amikor elvezették előle az életet – a folyót. Másodszor akkor, amikor felesége

egy hajnalon halkán megszólította: ne menjen mán ki vizet keresni, mert úgy érzi, hogy ez a nap lesz az utolsó, amikor még szólhatnak egymáshoz. Az öreg akkor leült az ágy mellé, s addig-addig örködött, míg úgy estefelé meg nem lobbant a gyertyának lángja, s ki nem csúszott eres tenyeréből felesége aprócska keze. Harmadszor pedig akkor, amikor unokája úgy határozott, hogy világot megy látni. Nem ül melléje a padra, nem indul el folyót terelni. Pedig mennyire bízott benne! Abban, hogy majd az unokája elég erős lesz ahhoz, s tesz majd azért, hogy ismét benépesüljön a malom, a ház és környéke. Bízott abban, hogy a méhkaptárok felsorakoznak ismét a folyó melletti akácok alatt, a nyírfák hűs ölelésében. A megszámlálhatatlan tyúknépség ismét a lába alatt kapirgálja az elhullott magokat a porból, s ha begyük már megtelt, nekilódulnak a ház melletti rétnek, s a vadvirágok részegítő szépségében és illatában kapirgálnak tovább. Ott, ahol most csak egy szál kifeszített drót lengedez a szélben, s áll utat a buta tyúknépségnek, nehogy nekivágjon a hegynek vezető útnak.

Jancsikának azonban semmi nem állta útját. Magyarországon szép az élet, ott mindenki okos, ott már Nyugat van, a jólét már nem álom, s még a rendőr is előre köszön az embernek. S úgy is történt, ahogy mindent elgondolt, szeme előtt teli üzletek, gondtalan nyaralók, udvarok szép zöld szőnyeggel, sehol egy kapirgáló láb, mert minek, amikor minden elérhető, megvásárolható a boltokban. S hogy neki is színes legyen a kép, amit lát a televízióban, a havonkénti hazalátogatások során lekerültek a padlásról a régi vasalók, az apró „kacatok”, mint az orsó, az öreg mozsár, a daráló. Végül a legnagyobb darab, az osztováta – azaz a szövőszék – is világot látni indult. Pont akkor, azon a nyáron, amikor barátok társaságában elhatározta a család, hogy lugast építenek, amint ezt ott kinn, a magyar főváros melletti nagyfalvakban a szép házuk előtt üldögélő, gondtalan, igaz magyarok teszik.

Az öreg János bácsi ott téblábolt a fiatalok mellett. Mint hajdanában a malom tyúkjai, reszketve leste, hogy már megint mit eszeltek ki ezek az eszementek. Azok meg a malom felé vették az irányt, s a sok erős legény leemelte, kivitte, betonlábba feszítette az egykor életet őrlő malomkövet. János bácsi pedig csak állt, nézte az egy lábon álló asztalt, amelyet már terítettek volna, ha az öreg emberfeletti üvöltése nem gyűjti fejük felé a sötétlő fellegeket. Érteni nem lehetett a szavát, a szikár ember megfeszült, meredten állt, két karja az égnek emelkedett. Tekintetét az égnek szegezte, szájában megdagadt a nyelve, s a torkából felszakadt üvöltés épp úgy hangzott, mint az éhező farkasfalkáé télvíz idején. Megremegett a levegő. Csáládja némán s értetlenül figyelte. Ugyan, miben bízik még az öreg, hiszen itt malom többé már dolgozni nem fog, az holtbiztos, nincs erő, ami a folyónak útját visszafordíthatná. De az öreg csak állt, hörgött, s már-már azon voltak, hogy hívják a mentőt, amikor a fejük felett sötétlő fellegek ontani kezdték az elkeseredett ég könnyét. Zúdult a víz lefelé, le a csóré hegyről, hiszen hírmondónak sem maradt már ott fa, amely megállíthatta volna az elkanászosodott áradatot. Ömlött a víz, egyenesen a malomárokba, a holt folyó medrébe, s egyszer csak recsegve-ropogva megmozdult a malomkerék, forgásba lendültek a lapátjai. Az öreg nyomban ott termett az árok szélén. Szemében a téboly örömtüze lángolt, nem is lehetett elmozdítani onnan napokon át, míg el nem mosta a fellegek zápora a földi szennyet, s le nem apadt a víz annyira, hogy a lapátkezek ismét tétlenségre ítéltettek. Az öreg ekkor már rég túl volt azon, amit ép ésszel ember még el tud viselni. Ekkortól vesztette szavát, s szótlán ült ki minden reggel az árok menti padra, s amikor nyíltott a tavasz egy csillagoltó reggelen, a mart a feje alá igazította a halált. Harangkötélen égbe repült a híre annak is, hogy János bácsi megtért feleségéhez.

A temetés után unokája még mindig abban a hitben élt, hogy odakint megtalálhatja a boldogságát. Felült a buszra, és tovább

járta a hadak útját. Hamarosan hírére vette, hogy asszonya nem a régi már, egyre többet van a kiskocsmában, mintsem otthon várná az urát. Aztán jött a papíros, hogy válni akar, s ő hazament, elvált, utána pedig még kevesebbet látogatott haza az erdélyi faluba. Inkább Magyarországra költöztette otthonról a méheket, bárányt vett, már-már egész nyája legelészett a bérbe vett telkeken. Húsz éve nem látta az öreg folyót, húsz éve keresi a helyét, s már se nem magyar, se nem román állampolgár, hanem olyan ember, aki, ha kérdezik, felel, ha nem kérdezik, hallgat. Nem érti meg őt senki, de ő sem érti a világot. Csak az állataival foglalatосkodik; miután elmaradt mellőle az asszony, elmaradtak mellőle a régi barátok is; ő meg csak pergeti a mézet, műveli a bérbe vett „idegen” földet, ott, ahol reménye sincs annak, hogy a sok parlagon heverő földből valamennyicske egyszer a saját tulajdona lehet.

Otthon, Erdélyben, az öreg folyó azóta sem leli nyugalmát. Néha megvadul, a rét virágait előnti a hegyről lezúduló özönvíz, jajszavukat nem értheti ember, sem földi hatalom. Hacsak nem hallja meg egyszer valamikor az égi, s nem tesz végre rendet, hogy visszakerülhessen minden a régi medrébe: oda, ahová való, ahonnan vétetett.

Ahogy rendeltetett

Kalapot húzott feje búbjára a hegytető, éppen olyanformán, mintha az erdőrengeteg egyik nagyra nőtt manója csintalan-kodna bolondos kedvében, játszadozva az égiekkel. Kalpagjának csúcsán kékes ékkő ragyog a napban, szikrái felkúsznak a fák napfényben ábrándozó csúcsaira, a hegy derekán szél-től űzelve körbe kereng egy alakját változtató, szürkés, kalapformájú felleg. Lentebb ködruhában csak sejlik az erdő, néhol rézsúton szivárog be néhány rőzsényi fényesség, pont oda, a három tölgy lába elé, ahol az öreg kalyiba sötéten tátja száját az előtte elterülő virágos rétre. Hogy mióta áll őrzőként az erdőszélen? Úgy vannak ezzel a völgy lakói, mint a Himnusszal, ha azt kérdik tőlük: mióta énekeljük, mióta a miénk?

– Van – válaszolják –, amióta világ a világ. – Nem érdekli őket sem Kölcsey, sem Erkel, a Himnusznak nincs kora, mint ahogy a kalyibának sincs. Csak van. Áll rendületlen, mióta világ a világ, a három tölgy árnyékában, ott, ahol véget ér a virágos rét, és elkezdődik a titokzatos rengeteg.

A kalyiba gazdájának sincs kora, csak volt valamikor, még azelőtt, hogy levágta volna három délceg fiát a kötélről. Azóta nem számolja az éveit. Minek? Ráadásul fiai még el sem köszöntek tőle rendesen, szépen, úgy, ahogy azt megtanulták, s ahogyan az a székelyeknél szokás, amit minden gyermek már kicsi korában megtanul, ha kilép a kapun: „Köszönj, fiam, ismerősnek, ismeretlennek!” – s ez ellen nem volt apelláta. Az ő fiai nem fogadtak szót, egyszer csak gondoltak egy nagyot, és az égi utat választották a göröngyös földi helyett. S hogy miért így cselekedtek, meg nem kérdezte volna senki fia az apá-

tól, örök titok maradt, mint minden, aminek nem ismeri okát a falu népe. Meglehet, átok, régtől visszamaradt, aminek nem jó az eredőjét keresni, mert hátha még arra száll, aki keres, kutat...

Talán az első legény égbemenetele után még összesúgtak, találgattak, hogy miért volt jobb a csűr gerendáján lógni, mint a boldog földi életben araszolni, de a második legény szélben lengő élettelen teste a körtefán, elnémította az addig sustorgó embereket. A harmadik legény erős bikkfa ágon, naptól és szélről aszalódó teste, amelyet csak a véletlen fedezett fel az erdő mélyén, a legkíváncsibb vénasszony száját is elnémította, mint ahogy elnémította az apjukét is, aki azelőtt sem volt a szavak embere.

Pedig szépen kezdődött a házaselet. Áldással, békességben. Sorra születtek a gyermekek, előbb két leány, aztán jött a kisemberek sora, a három legény. Az udvar mindig hangos volt a gyermekzsivajtól. A nagy fehéreperfa ága telis-tele volt gyerekekkel. A sorrend úgy alakult, ahogy cseperedtek: a nagyok fentebb gubbasztottak, a kisebbek a lenti ágakról sóvárogtak felfelé. S amikor már mind az égbe szöktek volna, fel a márdáfészkeket, apjuk rájuk szólt:

– A leányok lógándozzanak a fán, ha akarnak, s ha az anyjuk nem ad nekik elég tennivalót, de a legények sorakozzanak a földön, mert akad legénynek való dolog épp elég. – S hogy még nagyobb kedvet csináljon a dolgozni nem igazán akaró gyermekembereknek, sújtott egyet ostorával. Az ostort titokban igencsak kívánták a kisemberek, s nyomban apjuk előtt termettek munkára, de főleg ostorcsinálásra készen. Meg is kapták, amit akartak. Egyik legénynek piros, másiknak fehér, a harmadiknak pedig zöld bojt díszelgett az ostor szíjához erősítve. Veszekedés egy szó sem volt, hogy egyiknek-másiknak nem tetszene a bojtnak nagysága vagy színe, mert annak is megvolt a maga rendje-módja, mint mindennek Háromszéken. Amilyen sorrendben látták meg a napvilágot, úgy részesültek a nemzet

színeinek kegyelmében, s tudták, hogy ez ellen sincs apelláta, mint ahogy ezt követően sem mondhattak nemet semmire, amit apjuk reggeli után rájuk osztott. Estére kelve – miután a ludak hazagógoták magukat a patakról, s az állatok elcsendültek az ólakban –, szép család ülte körül a kockásterítős asztalt. A vacsora végeztével, édesapjuk, Árpád, első torokköszörlésére sorra számoltak be, mit végeztek aznap abból, ami ki volt rendelve a munkából. Ebből olyan előadás kerekedett néhanapján, hogy az öreg épp csak a hasát nem fogta. Hogy senki sem vette észre a vidámságát, arról csak a lámpabura árnyéka tehetett. Az imbolygó árnyék jól takarta az öreg arcát, meg aztán az öreg megtanulta az élettől, hogyan leplezze érzéseit, nehogy megszólaljanak arcának vonásai, s ezzel is nagyobb csin-talanságra buzdítsák az amúgy is túl lelkes gyermekemberek kedvét. Mert kedvük, az volt. Megmásztak azok hegyet-völgyet. Arcuk pirosposzsgás, gyomruk állandó követelésben, alakjuk, ahogy nyúlt fel az ég felé, a legnemesebb fa délceg törzséhez igazodott, s ezért nem értette senki azt, ami mégis megtörtént velük.

Apjuk sem értette. Bár fájdalma mélyebb volt, mint bármelyik tündérrjárta tó a környékükön, hangos, hiábavaló szóval soha nem kutakodott afelől, hogy a végére járjon fiai elhatározása okának. Időt erre nem szánt az Úr. Szikár, kicsi asszonya helyette is sírogatott esténként villanyoltás után, meg aztán a két leányt még férjhez kellett adnia... Neki a hajnal gyújtott lámpást, s a naplemente küldte nyugovóra még szótlanabban, mint annak előtte. Néha azonban a nagykertben – ahová kaszálni járt – megtúrta maga mellett Kócoskát, a kúriában lakó kicsi lányt. Még a folyóra is engedte, hogy lemenjen vele, s ilyenkor, a vízbe benyúló lépcsőkön, amíg a kislány lábát belógatta a vízbe, addig az öreg szeme meszszibe révedt, vagy éppen az eget kutatta, s ha beleunt a csend hallgatásába, szólt a kislánynak, hogy ideje munkához látni.

Vette kaszáját, nyomában a kicsi lány, s dőlt a virágos fű, katonás sort állt a rend, amelyet aztán az asszonyok vettek kezelésbe. Árpád elvégezte a férfimunkát, a vállalt kötelességet, komótosan nekilátva befogta a lovakat, s ment fel a hegyoldalba, hogy ott is kaszáljon, s olyankor le sem jött, míg le nem tarolta az egész oldalt, s meg nem szárította a lekaszált füveket. Az ételt sem vihette fel neki senki. Megélt az erdőből, emberi szóra nem volt kíváncsi. A kalyibát megtömte friss szénával, kutyái őrködtek, néha még az otthon maradt juhokat is szekérre tette, s ekkor az asszonya tisztában volt azzal, hogy urát addig nem látja, míg fehér dunna nem borítja be az erdőt.

Az utolsó temetés után kétszer kondult nekik Isten szószólója, a nagyharang, de akkor már ünnepre. Mindkét lányát férjhez adta, s eztán már egyre többször hívogatott a templom szószólója, a nagyharang... Keresztelőkre... keresztelőkre, konfirmálásokra. Mert sorra születtek az unokák. Legény csak egy. Az ifjabb Árpád, Árpika, aki úgy nőtt fel, hogy a meggörbült hátú nagyanyjára már nem emlékezhetett, mert az is kiköltözött a földi életből, addig-addig sóvárogva elvesztett fiai után, s veszett bele az élet némaságából a mennyei fényesség dicsőségébe, talán fiai légies karjaiba.

Az eperfa még állt a parasztház sarkában, s mikor Árpika fel tudott már kúszni a legmagasabb ágra, nagyapja felszólott, ne lógassa többet a lábát, hanem induljon lefelé, mert munkáskezre lenne szükség. A gyermek épp csak nem repült örömben, olyan boldog volt e szavak hallatára. Sokat jelentett neki nagyapja: tiszteletet, férfiasságot, kemény munkát, szomszédokat, akik megemelik előtte a kalapjukat. Egyszer, amikor a kíváncsi vénasszonyok szokásuk szerint megcsipkedték az arcát, és csak úgy megkérdezték: „Mi leszel, ha nagy leszel?” – azt felelte: „Nagyapa”.

Az öreg és a kicsi legény egyre többet voltak együtt. A legényke semmi pénzért nem mozdult volna nagyapja sarkából,

bár az nem sokat beszélt, de szemének állandó lakója, a huncut mosoly, szétmászott arcának életútjain, főleg olyankor, amikor unokája kezébe adott valamilyen kerti szerszámot vagy a mogyorófa horgászbót, a folyó mellett.

Lépegettek az évek, örökös rend szerint: Árpád egyre szikárabb lett, egyre több barázda szántotta keresztül-kasul arcát, csak a kalyiba állt változatlan ugyanazon a helyen, bár ha alaposabban szétnézünk, némi változás azért fenn a hegyoldalon is történt. Az öreg nagyobb fekhelyet rakott, illatosabb szénát keresett az éjjeli szálláshoz, hisz' már nemcsak hű ebei voltak vele Szent György napjától egészen addig, míg nem üzent a közelgő tél a Nemere szelével, hanem az ifjabb Árpád is, akinek serkent már a bajsza, s egyre jobban kezdett hasonlítani öregapjához szokásban és életlátásban.

Fenn voltak a hegyen a diktatúra utáni szabadság első évében is, úgy 1990 őszén, amikor Árpád, nem törődve azzal, hogy a tölgyes aljában inkább illett hallgatni az erdő sóhaját, mint belebeszélni a „nagyok” szavába, egyre csak jártatta a bagólesőjét, s csodák csodájára nagyapja is válaszolt. Igaz, kimérten, de szólt.

– Nagyapa, most, hogy visszakaptuk a fődeket, Isten neki, meggazdagodunk. Még az es meglehet, hogy esmént kicsi magyar világ lesz műfelénk. Hajja kied?

– Na, na, na...

– Hát! Maga csakugyan megvénült, nem látta tavasszal, hogy nekibuzdult mindenki a gazdálkodásnak? Még annak es főd kellene, aki eddig a szagát se szerette. Mán mindent lehet mondani es, azt es kimondhassuk, hogy a mijénk, a székelyeké az erdő, a főd, a kaszáló. Még a temetőkertbe es megnéztem, hogy biztos legyen benne, igazat szólok. Nincs ott egy román sír se, akkor hunnan lenne nekik főd, amit visszakérhetnének? Még egy vakondtúrásnyi halmot se vettem észre, pedig néztem, kerestem lépésről-lépésre. Lesz kicsi magyar világ, ha mondom. Csak higgyen nekem. Meglássa...

– Na, na, na... Keresz egy oláh sírt, osz't kaszájja le három nemzedék, akkor tán'... De... Én asztot sem hiszem. Nem es leszünk münk akkor mán. Én sem leszek, te sem leszel... A lánc, fíjjam, a lánc maratt, csak hosszabbra engették. Fíjjam, esmerem én őkö't – próbálta az öreg megértésre bírni a fiatal-embert, látva, ahogy az a fejét tamáskodva lógtatja.

Az ifjú Árpád mérgesen indult neki a völgynek. Az öreg csak nézett utána, s hogy gondolt-e valamit, csak a Fennvaló tudhatta, mert az arcán nyoma sem volt gondolatnak, vígságnak vagy bánatnak... Csak épp a keze ügyébe akadt harangvirágot szakította le, s tartotta kicsit távolabb a szemétől, hogy tisztábban lássa annak lila, kedves szirmait. A virágnak mindegy, ki a földjének az ura, csak nyílt, hajladozott, viaskodott a széllel, esővel. Mint a székely ember. Mert jött és ment uralkodó, változott a világ, a székely megült egyhelyben, lett jó vagy rossz az élet... Még a kalyiba sem mozdult onnan, pedig nagy dolgok voltak készülöben a világban.

Árpád bukdácsolt lefelé az ösvényen, kapaszkodott volna bokorba, fába, ha épp nem dül benne a meg nem értés indulata nagyapja iránt, s nem táplálja azt ifjú lelkének hevülete. S még akkor sem csendült benne a hév, amikor lihegve állt meg az Erdősoron, a felszeg egyik köves utcájában, ahol a házak már javában pipázó állásban lesték az eljövendő estnek nyugalmas óráit. Benn az asszonyok a meleg vacsora főzéséhez láttak, az emberek még a kapu előtti padon morgolódtak, mert mindegyiknek akadt bosszúsága arra a napra. Árpi a martira huppant, köszönésfélét nyögött ki magából, hallgatott utána, várva, hogy megszólíttassék.

– Nagyapád?

– Fenn van. A vén bolond.

– Na. Csak nem?

– De... – s nekilendült mondandójának, ami felgyűlt benne lefelé jövet a hegyről, bennrekedve, mint fortyogó láva, s most kitörni készült, nem hagyva a szájának, hogy levegőt vegyen,

ezért kapkodott, s beszélt össze-vissza a kutyáról, a láncáról, a sírról, a kaszáról, mígnem nagybátyja, nagyapja testvéröccse, le nem állította:

– Ecsém, e' politika lenne?

– A', hát – nézett a maga előtt nyúló árnyékára a legény – politika, amit nagyapám még örökké úgy lát, mintha az oroszok gyünnének esmént. Nem lássa, hogy ez más.

– Az-e?

– A' hát, hát magik se látnak a szemiktől?

– Csak nézünk ecsém, de látni még semmit sem látunk. Mer' úgy-e az úgy lenne jó, hogy lássunk es valamit... – s azzal belendültek a nagy beszélgetésbe, s olyanok is szóba kerültek, amiket bizony a legény eddig csak fél füllel hallott, s amikor kérdezték a nagy változásról, csak hebegni-habogni tudott:

– Hát üsmered a kirájainkot?

– Üsmerem hát – húzta ki magát, mint aki győzelemre kész.

– S honnan üsmered ökö't? Az iskolába tanéjtották? Vagy most mán taniccsák?

– Az öregtől – esett össze kihúzott dereka, mint a rétnek vi-rágai déltájt, amikor a harmat már messze úton járt, s az eső megfledkezett a hegyoldalt megfürdetni.

– Osz't hiszel-e Istenbe? Ismered-e a Biblia írását?

– Hiszek, mán hogyne hinnék, az írást es ismerem, mer' nagyanyám egyebet sem csinált álló nap, mind abból prédikált napestig, hogy mi a jó, s mi nem az, mert azt úgy megírák, hogy még testi-lelki betegségekre es van benne ige.

– Osz't hallád-e, hogy taniccsák az új világba?

– Nem taniccsák, de a templomba mán mongyák... – aztán lehalkítva a szót, ez is, az is mondott valamit, s addig-addig ült kinn a nagytanács, míg jobbról, balról, szemből meg nem nyikordult egy-egy zsalu, vagy épp kapu, legrosszabb esetben az asszony szája nyílt nagyobbra a kelleténél azzal, hogy kihűl a vacsora – pedig még '56-ot alig közelítették...

– Gyere bé, ecsém, ha jól sejtem, otthon úgy se várnak ma vacsorával, oszt’ még beszélgetünk, ha az asszony béfejezte a mosogatást.

A gerendás házak sorra hunyták le szemüket, fekete hárász-kendőt borított magára a hegy, a völgy. Minden hajlék álomkeresésre indult, s mire János bácsi felesége leborította az utolsó nagy fazekat száradni mosogatás után, a Hold már teljes méltóságában világította meg a kis szobát, ahol egy fiatal és egy öregember az asztalra könyökölve a múlt bugyraiba merült, láthatóan nagy egyetértésben.

Az asszony olyan csendben, ahogy nyáreste szellő susog, tűnt el egy zöldre festett tölgyfaajtó mögött. János bácsi megbizonyosodott, hogy jól zár az ablak, a redőnyt behúzta, beakasztotta s beszélt, beszélt, hol hangosabban, hol egyre mérgesebben, még ütött is az asztallapra. Néha elcsendesedve az ablak felé lesett, mert ki tudja, még a falnak is füle lehet, s azt nem kívánja senki ezen a feketegöröngy földön.

Hajnalt csicseregtek a madarak a nagy diófa barkái között, álmosan megnyikkant a kapu, s Árpí kilépett rajta. Látszott arcán, hogy az éjjel nem sokat aludhatott, s a még bóbiskoló fák melletti ösvénynek fordította lépteit. Mire a kalyiba előtti tisztásra ért, glédában sorakoztak a rét virágai, rég túl voltak a reggeli mosakodáson, már a méheknek illegették kecses kelyheiket, s a fák is éberen vigyázták a völgy sóhaját, friss levegőt lebbentettek utánpótlásnak, a marhacsorda után felszálló por fürdetésére, le a völgybe.

A kalyiba némán állt a helyén, nagyapja lába kilógott a szénaágyról, a két kutya elnyúlva, nyüsztítve orgonált a fűben, s fülük botját sem mozdították érkezétre. Árpit a balsejtelem erősen igyekvőre ösztönözte. Messziről kiáltott egy nagyot, nem törődve a visszhanggal, a megtörve visszaérkezővel.:

– Nagyapa! Nagyapa, gyűjjön mán élémbe, jóféle itókát küldött János bátyám, még el talál menekülni tőlem... – A csend válaszát nem akarta meghallani, csak egyre kiáltott, hogy hoz

túrót is, mehetnek gombát keresni. Süthetnek is, mert szalonna is akad a tarisznyában, igaz, kissé avas, de az a jó a parázson sült túrós csiperkére vagy keserűgombára. Mikor a kalyiba előtt végre megállt, csak annyit látott, hogy nagyapja állát ejtve várja őt, mintha csodálkozna. De amikor kisimult arcára vetette pillantását, rájött, hogy az éjszakai Hold rajta felejtette sugarait, mert olyan sárga volt az, mint a viasz. A kutyák nyöszörgése is elért füléhez, s megértette: itt már nincs segítség. Hogy mi a dolga, arra is rájött nyomban, lehúzta az öreget a roskadozó szénaágyról, egyenesre fektette a vén tölgy hűvösében, s amikor ezzel mind készen volt, elébe térdelt, kezét összekulcsolta, s elmondta a nagyapja útját megáldó, Istenhez szóló imáját: azt kérve, hogy vigyázzon az öregére, mert megszenvedte az életet, legalább a túlvilág nyújtson valamicske örömet, megnyugvást lelkének. Aztán a kutyák mellé ült és várt.

A vadőr már messziről integetett, láthatta vagy érezhette, hogy valami nincs rendben a kalyiba környékén:

– Adjon az Isten...

– Nyugodalmat... Azt megadá...

– Az öreg?

– Elment, csak a nagy baj, hogy nem beszélék meg valamit véle.

– A' baj. Osz't mi légyen?

– A faluba kéne levinni a hírt.

– Meglesz. Kongassanak?

– Tegyétek, de hozzák fel a papot. Nem visszük le, beszédem van még véle.

– Szólj, még hajja, még itt a lelke.

– A tölgyek alá temetném, ha szabad...

– Szabadni nem szabad, de ki lássa?

– A madarak...

– Osz't ők még nem beszélnek.

– Más sem.

– Akkor mennék...

– Isten magával. Ne igyekezzék, kiásom a sírt, kibélelem, utána szólnék es hezza. Magik osz't jöjjenek. A pappal.

Havasi temetés volt. Néhány szótlán ember, kezükben kucsma, pár asszony, kik elfelejtették fenn, hogy lenn hangos szóval kell búcsút venni a holttól. Itt fenn csak álltak megkövülten, mint odább a kopár sziklatömb. Topogva bevárták, hogy megszentelje a pap a sírt, s azzal hazaindultak, le a völgynek, a bokrok melletti kacskaringós ösvényen, ahol a fejük fölé nőtt ágak most illedelmesen félrehajoltak útjukból.

Árpi egy hétig még fenn maradt vigyázni. Nappal a kalyibában hevert szótlán, éjszaka a csillagokba lesett, válaszra várt, hogy most mi is legyen véle. Aztán egy nap, mint akinek megsúgott az éjszaka valami titkot, összeszedte cókmókját, hazafelé vette útját.

Otthon, mint akit lélek szállt meg, úgy néztek reá, s hogy ne ijesztgesse megvékonyult képével babonás anyját, bejelentette, hogy világot látni megy. Csomagoljanak neki tisztát, vagy két váltást, s mikor azzal készen voltak, máris vette cókmókját, és csak annyit mondott:

– Magyarországra menyek. Világot látni, ne idegeskeggyenek, itthon leszek karácsonyra. Elébb nem.

– Isten megálgyon fíjjam – ölelte át anyja, s bár ki nem mondta volna semmi kincsért, szellemet érző lelke felszabadult, amikor a fiatalember maga mögött becsukta a kaput.

Budapest. Nyugati pályaudvar – 2003 júniusa.

Árpi lelépett a lábának szokatlan tükörsima, tiszta peronra. Megállt egy pillanatra, hogy érezze a magyar földet. Nem akármilyen szívdobbanás ez egy székely legénynek, aki – amint elhagyta a román határt – szemével szívta magába a tájat, keresve, kutatva azokat a hősöket, akikről János bátyja egy egész éjszakán át beszélt. Még megsárgult újságokat is vett elő, tehát írva vagyon, nem csak az öreg fantáziája szülte a forradalmi történéseket.

Metró. HÉV. Pest melletti falu utcáin keresi nyomát annak, hogy hova, merre. Valaki megállítja:

– Földi?

– A' lennék – már a szavajárása miatt sem kérdezi, te honnan való vagy.

– Csigaszedő vagy?

– A' meg mi a csuda?

– Rendes csiga, amit itt esszegyűjtnak, leadnak, aszongyák a franciáknak viszik. Megenni.

– Hű, ha tudom, esszeszedem anyám kertjéből, mer' a sok eső után annyi van, hogy szabadulni nem lehet tőlik. Kell a csudának ojjan munka. Ember vagyok, nem gyermek. Kölyök-koromba szettem én es ijjesmit, nem tucc valami emberesebbet?

– De, ha szerecc dolgozni. Van itt egy dugógyáros.

– Na, ammä' jobban szól a fülemhez, mit kell ott dolgozni?

– Hát, sokat, éjjel, nappal. Előbb darálni kell a műanyagot, osztán abból öntik a dugót. Itt kupak, a pirulás dobozok tetejire. Tiszta munka, s elég jól fizet. Szállás lenne nálam az albérletbe, pont egy ember hiányzik. Csak az emberrel van egy kicsi baj.

– Melyik emberrel?

– Hát a főnökkel, ojjan szívtelen s lelketlen, hogy a kutyák es messze elkerülik, de még annak a dolgoz asszonykának – aki vele él – sem tejfel az élete. Nincs annak még egy rendes hejje se a házba. Hol itt, hol ott aluszik, s ha az embere meg-lássa pihenni, azonnal életre kelti, ha kell, egy kanna vízzel.

– Esmertem ijent, de nem félek tőle, annál es inkább barátom, mert kell a pénz. Ha nem bírom, odébb állok, bár eddig nem vót ojjan munka az életembe, amit nem csináltam vóna szívesen, ha fizetnek érte.

Balázs, a földije, igazat szólt. Munka volt, a főnök is ördög-fajzattól eredhetett, de Árpai bírta, úgy dolgozott, mint ahogyan otthon szokta, ha sietetette az időjárás. Elégedett volt vele a

kopott szabadidőruhában jövő-menő főnöke, mert mukkot nem hallott panaszként tőle. Rendesen, becsületesen fizette a csendes székelyt, még azt is ígéretbe tette, hogy állandóra alkalmazza, papírossal. Csak az a fene nagy embersége ne lett volna a legénynek. Napok, hetek múltak, lassan már megismerte a házirendet, s az asszonyt, aki valóban úgy élt élete párja mellett, mint egy rabszolga. Árpi fél szemmel állandóan őt figyelte. Addigi életében még nem látott asszonyt ilyen szolgasorban, s azon a napon, amikor kemény öklét felemelte munkaadójára, meg is szűnt a munkaviszonya.

Éjszaka volt, valamiért – italozás miatt – egyik ember nem jelentkezett munkába. Gond egy szál se – szólt a nagyfőnök –, s úgy, ahogy élettársa álomra hajtotta fejét: egy szál pendelyben rángatta a műhelybe a fáradságtól szédelő asszonyt, s ültette volna a fröccsentő gép mellé, ha...

Árpi markát szorította, lélegzett mélyeket, magában ismételve, hogy nem az ő dolga, nem avatkozik bele, de amikor a szerencsétlen nő segélykérő szemébe nézett, már ökle keményen a magasba lendült, s onnan suhintott egy akkorát, mint ha megbokrosodott bikaborjút kábított volna el a vágóhíd bejárata előtt. Az ember pedig dőlt, mint a mundrízsa a falnak, ami mellől moccanni sem mert, míg látta Árpi vérben izzó szemét.

– Fizessen – mordult főnökére a legény – nekem es, s az asszonykának es a munkájáért. Vagy maga marad? – kérdezte a fiatalasszonyt, aki élve az alkalommal, hogy menekülhet, sietve szedte holmiját. Együtt léptek ki a kapun. Még a két nagy eb sem ugatta meg őket, csak kullogtak Árpi után, és nyalogatták keze fejét, azt a kezét, amelyik naponta adta nekik az ételt.

– Van, ahova mennyen?

– Van.

– Osztán merre?

– A buszállomásra. Hazamegyek.

– Hova haza?
– Kárpátaljára. Ott az én házam s hazám.
– A’ meg merre van? – bámult maga elé Áрпи.
– Hát nem tudja?
– Nem én. A falumot ismerem, másfelé nem vitt az utam, csak fel a hegyre.

– Szép, ha maga székely létére nem tudja, merre van, akkor mit várhattam volna másoktól – ámuló szeme Áрпи szemébe feledkezett. – Ukrajna. Az mond valamit?

– Hogyne, a muszka főd.

– Muszka? Az eszed tokja, te legény! Pontosan olyan magyar, mint a ti Erdélyetek, amivel olyan nagyra vagytok!

– Hűű! Ne haraguggy, sok mindent nem tudok, most es azér’ vagyok itt, hogy lássam azokat az ’56-osokat, akikről nagybátyám mesélt, de a mű vót főnökünk nem az lehetett. Ne siess, éccaka úgyse tucc hazamenni, nekem van itt a faluba albérletem, gyere oda, ne féjj, inkább mesélj nekem a te otthonodról.

Áрпи és Marika egy évet töltött Pesten. Azon az éjszakán, amikor Áрпи zsebében kinyílt a „bicska”, s pártfogásába vette a megalázott asszonyt, egymásra talált a két, gyökereibe kapaszkodó ember. Munkát kerestek. Munkát találtak. Együtt maradtak a „nagyfaluban” addig, míg nem szólította őket az otthon hívó szava. Pesten már nem volt semmi keresnivalójuk.

Az évezred 2004. évében jártak az emberek. Áрпи bánata csak azért tört fel néha-néha a lelkéből, mert sehogy sem akadt azokra a hősökre, akiket megismerni kívánt. Mint mond majd János bátyjának? Pedig keresett, egyre csak keresett, olyan helyekre járt, ahol megfordultak azok is, akikkel barátságot szeretett volna kötni, s elmondani, hogy otthon még él hősiességük emléke az emberek lelkében. Csak hát nem állt szóba vele senki. Ha szólt, visszaszóltak, de meglehet, nem bíztak a falusi külsejű, tájszólásban beszélő emberben. Nem tudta, mint

ahogy azon sem tudott eligazodni, ki kihez tartozik, de arra hamar rájött, hogy a pártok, barátok, egyesületek – mind külön társaság. Az idegen, aki nem ismer senkit, hamar eltévedhetett ebben az emberdzsungelben, ahol a farkas beszéde mézes, és a bárányé veszélyes.

S a fiatalok? Akikkel összehozta sorsa, még annyit sem tudtak a múlt történéseiből, mint amennyit ő tudott annak idején. Ciki. Ezt a szót jól megjegyezte magának, majd egyszer megfejtí, hogy miért ciki magyarnak lenni, miért ciki őseinek nyomdokát keresni.

Szerencsétlenségére nem jó helyen volt, s nem jó időben. Mert hallotta s tudta, hogy vannak szép számmal, akik viszik tovább a lángot, de ő nem került a közelükbe. Tanulni kellett volna, tanulni, hogy középük állhasson, s ő is olyan szép kerek mondatokban tudjon válaszolni, mint azok, ha beszélgetésre került volna a sor. Ette fene! Az ilyen parasztgyereknek is megvan a maga helye.

Hazamegy, jutott elhatározásra, amit meg is osztott Marikával, s annak igenje után előbb hazasiettek Kárpátaljára, ahol megkérte a lány kezét a szüleitől úgy, ahogy illett, aztán megvette a jegyeket a buszra, amelyik Erdély hegyei közé viszi őt a jegyesével, az Úr 2004. évének adventjén.

A buszmegállóban hemzsegték az emberek. Mindenkinél kisebb nagyobb csomag, hol zsákban, hol pedig óriási csíkos szatyorban bújtak meg a karácsonyra szánt ajándékok. Árpi már jó előre lefoglalt két helyet, ki is fizette, s most tessékelt fel utazótársát, akire, ha ránézett, szemében fény villant. Mint ha karácsony összes gyertyalángja bújt volna meg tekintetében, meleg fényt sugározva arcára.

– Középre foglaltam a jegyet, tudtam, hogy csak ott szerecc ülni – s addig meg sem szólaltak, amíg el nem hagyták a nagyfalut, ahogy Árpi Pestet nevezte. Akkor is a lány szólt félve:

– S ha nem szeretnek...

– Szeretni fognak – ölelte át Marikát, akit akkor fogadott szívébe, amikor mesélni kezdett azon a bizonyos éjszakán a szőlősi falujáról, a házról, ahol felnőtt, s az emberekről, akiket a sors jobban megáldott a rosszal, mint valaha őket Erdélyben a Fennvaló.

Későn esett le a hó. Úgy december vége felé lehetett, amikor belepte a hegyet a mindent betakaró vastag dunna. Miután megeskette őket a pap, tiszta elhatározással és lélekkel költöztek fel a vadászházba, ahol Áрпи vadászként látta el az erdő népét. Kellett neki ez a csend, kellett a tisztaság, a nagyvárosi tömeg és az év végi „mikuláscsomag” után, amikor hallgatott a nép rossz vezetőire, és megtagadta a mostani határon túl élő testvéreit. Mit lehetett volna tenni? Mondják, „ahány ház, annyi szokás”, s vannak idők, amikor a butaság mintha megszokottá válna. Itthon, bár kérdezték, nem sokat beszélt, mert mit is mondhatott volna? Jót nem sokat, rosszat meg minek mondana, mert mégiscsak az ő vérei lakják azt a földet. Biztos van magyarázata, valami történhetett velük, mint a Dunával, amelynek piszkos vizét de gyakran elnézte, s arra gondolt, hogy vajon az a két nemes csodaszarvas inna-e most belőle?

Kellett a friss havasi levegő, hogy tüdeje megteljen fenyőillatú levegőjével, s kellett a havon csillogó játékos fénysugár, a hó súlya alatt görnyedező fák látványa, a deres hajnalok, amelyek úgy fonták csipkébe az ágakat, hogy Marika egyik ámulatból a másikba esett a gyönyörűségtől. S kellett az üvöltő ordások vonyításai az éjszakában, hogy emlékeztessék: a jó és a rossz párban halad. Párban, mint ő a szerelmével, mint a lovas szán nyoma, amit csak a Nemere ereje tudott betemetni, mint mindent, ami nem időtálló az életben. Az erős szél... A székelyek keleti szele... Itthon, a végeken...

A tavasz rügyfakadása megszólította a madarakat, amelyek Boldogasszony napjától úgy nekiveselkedtek a danolásnak, hogy attól nótára fakadt még az is, akinek rekedt volt a hangja.

Nekifeszültek a fénynek a rügyek, kipattantak, s hozták leveleiket, legelébb a korai nyírfa, ami azt is jelentette, hogy Áрпи, ígérete szerint, az első kaszálás előtt elviszi Marikát a híres somlyói búcsúba.

Egy reggel nekiveselkedtek az ösvénynek, Áрпи hátán az átalvetőben útravaló, Marika kezében fűzfaág, aminek friss, ragacsos levelei bizonyára lekókadnak, mielőtt a szenteltvíz cseppjei frissíthetnék, de lenn, a völgyben tör majd újabb ágat, addig is hessegeti vele a rét egyre szentelenebb apró, de csípős legyeit.

A fenyő- és tölgyerdő szélén álltak meg egy szusszanásnyira, leültek a fűbe, ettek keveset, s mire frissen felkászálódtak, hogy induljanak, a kacsARINGÓZÓ hegyi ösvényeken megláták a színes csoportokban zarándokló keresztaljakat. Ők szerencsésebbek, mert csak egy kis hágón kellett átjönniük, s onnan meg leereszkedni a völgybe. Ez az út sem volt könnyű, de mi az ahhoz képest, amit őseik végigjártak? Nehéz errefelé az élet! Nehéz, de szép... Lám, még a borókabokrok is megrettentek a magasba nyújtózó hegytől, térdre rogytak a hegy derekánál, s mintha imádkoznának, úgy térdepelnek a magas fenyők lábai előtt, hálát adva, hogy legalább eddig felkúszhattak, hogy a fény felé fordíthassák tüskés ágaikat, abban a reményben, hogy gyenge ágaik védelmet találnak a magaslatok nemes fenyői alatt.

Majd két óra múltán csatlakozott a fiatal pár a zarándokok tömegéhez, s aztán elvesztek az emberek sűrűjében.

Áрпи lába kikandikál a kalyiba alól, ahova megpihenni bújt be, előtte hűséges két ebe, amelyek csak lógatják nyelvüket, s pihennek ők is, hisz' hajnal óta gazdájuk után szaladtak, míg ka-

szálta az oldalt. A harmat már rég világgá ment a Nap melegében, csak addig maradt, míg a sok színes tarka virágkisasszony tisztára mosta kelyheit, ahonnan a méhek elfogyaszthatták reggelijüket, még mielőtt szárukon átsuhant volna a kasza acél pengéje. Milyen nyárillet és nyugalom! Pedig hogy dalolt a halál Árpí minden ritmusra járó suhintásával, csak dőlt a havasi rét tarka köntöse! Igencsak igyekezett, s örvendett, hogy egyedül maradt, mert asszonykája már lefelé jövet a vadászházból elsiratott minden egyes virágszálat, s biztos ezen járt az esze, míg be nem ért a faluba.

– Buta asszony – csóválta fejét a székely ember, de felcsillant a szeme, amikor meglátni vélte visszafelé jönni az úton. Nagy hasát előre tolva igyekezett haza, a hegyre, az ő emberéhez. – Csak le ne essen – imádkozott magában, s nem bírta elképzelni, hogy lehet ekkora hasat növeszteni – pedig volt hozzá némi köze. Talán a megáldott fűzfaág segített benne, hogy a már megfogant élet ily szépre kerekedett az anyja hasában. Vagy tán a jóság, amit annyira szeretett a feleségében. Csak rá kellett néznie lenn a búcsúban, hogy megnyugodjon, mert odamondott volna a Magyarországról érkezett csoportoknak. Az otthon, Erdély biztonságában akarta megmondani, hogy lám, itt nem román a magyar, akit meg kellett tagadni. Választ akart hallani. Miért? Miért nem kellett ők az anyaországnak? Marika látta, érezte, mire készül, és megfogta karját:

– Ne bántsd őket. Ők nem vétkeztek. Ők vezekelnek mások helyett. Ők azok, akiket kinn kerestél, s te is tudod, hisz' látad otthon, nálunk Kárpátalján, milyen az ár, ha elindul. Összetör mindent, ami szép, hasznos és jó. A mindent belepó ár tetejére feltör előbb a szemét, a söpredék, a ganaj. Aztán lecsendesedik, mint minden tombolás, s valakik összeszedik a felületen lebegő piszkot. Ezek az emberek azok, akik eltakarítják azt a sok szemetet, amit a történelem fortyogása a felszínre hozott, elsöprik az útból, mert erősek hitükben. Őket bánthanád, a letisztult patakot? – kérlelte urát, s az asszony lel-

kének melege, szelídsége azonnal lecsendesítette indulatát. Kérdéseire nem kutatta tovább a választ.

A faragott bölcső a harmadik kislegényt ringatta. Minden egyes darabját Áрпи faragta nemes fából, még az első gyerek születése előtt. S ahogy Isten áldásával sorra érkeztek fiai a vadászház melegébe, belevéste mindegyiknek eljöttét, hogy ne feledjék akkor sem, ha öregek lesznek, vagy ha Isten olyan sok utóddal áldja meg őket, hogy gond lenne ennyi születési évet fejbe tartani. Egyébként is ez volt a szokás, s hogy mióta? Hát azt nem tudni, lehet, örökkön örök óta, amióta világ a világ.

Marika gondos anyává és lassan szokásaiban is igaz székely asszonnyá alakult. Éjszaka a bölcsőről lelógó madzagot a csuklójára kötötte, s ha hangot hallott, már lódult is a bölcső, a mesék birodalmába vivő édes álmot ringatott a védelmező anyai kar.

Bizony, az élet a teremtés legnagyobb csodája, édes illatú anyatejjel, bölcsődallal és hittel...

Döngben, rocker muzsikában

Pókhálós boltívek alatt, az öreg jégpincében, táncra perdül az emberek nadrágszára a hidegtől. Rigó Lajcsi és öccse, Feri, sarkukat összeverve melengetik bakancsba bújtatott lábukat, súrolják kezüket, hogy hőt termeljenek, szemük félhomályban, mint az óra mutatója, centiméterről centiméterre pásztázza az idő súlya alatt meggömbült gerendákat.

– Montam, hogy itt van! – örvendez Lajcsi, s az utca felőli oldalról, a harmadik megroggyant gerendasor mögül előkotorja a pókhálóruhába gabalyodott üveget, rongyos kesztyűjével tisztogatni kezdi, mígnem kisejlik tartalma: valami aranylő, valami sárga, remény ebben a kietlen lenti világban.

– Köményes?

– A' bion.

– Mikortul?

– Téltül.

– Hoca má' ide!

– Ácsi! Előbb megkóstolom, nem ment-e el az esze... Hű! E' még jobb, mint vala. No, igyál te es ecsém, nekem mán melegdik a lelkem tüle.

– Erős.

– A'. Julis vegyítette ijjenre szeszbül még a télen, amikor vág-tuk a vízen ezeket a vacakokat.

– Nem sajnálta belüle a szeszt, de fogjunk mán neki a do-lognak, mer' attól, hogy itt lebzselünk, künn nem telik az au-tó, s a majálison sem lesz hideg a ser. – Még egyszer meghú-zák az üveget, kissé arrébb teszik a maradékot, marokra fog-ják a csákányokat, vgyázva, hogy szét ne hulljon a jég-halom,

húzzák-vonják a tekintélyes méretű síkos táblákat a fény felé igyekvő meredek lépcsősor elé.

Amikor megtelt már a lépcsőalja, nekiveselkednek, hogy egyenként felvonszolják, s a kint várakozó teherautóra rakják:

– Csak még egy kortyocskával...

– Csak egygel, ezen – mutat a meredek lépcsőre Lajcsi – ugyes megizzadunk.

A szövetkezet udvarán unottan ül és vár a teherautó sofőre a rakományra, csak akkor ébred szemében valamiféle életnek jele, amikor egy-egy légy szentelenkedik be úri foglalkozásának szentélyébe, a kabinba. Rögtön védelembe helyezkedik, a kiolvasott, kettőbe hajtott újsággöteget óvatosan magasba emeli, s hirtelen mozdulattal lecsap a betolakodóra, siker koronázza ügyességét, mellkasa dagad a férfias büszkeségtől, aztán hanyag mozdulattal felpöcköli a hullát az újsággötegre, s dobja ki temetés és sajnálkozás nélkül az ablakon. Ennyit ér a légyélet.

– Puff! – csap le a következő áldozatra, de az ütés mellésikeredett, s a légy sebesen repül az ellenség elől, épp akkor, amikor nyílik a jégverem ajtaja, s megjelenik Lajcsi kesztyűben, kabátban, egy hatalmas hurok fogságába kötözött jégtábla kíséretében. A legyek egyre többen gyűlnek morzsalakomárra, s a bőséges kínálat láttán örömben táncra perdülnek a sofőr úr ülésének huzatán, mert az, amint meglátja a két vacogó embert, menten indul, hogy előálljon az emelővel. Ennek villáira már jó előre zsákot csavart, nehogy a csúszós jéggel szembetalálkozzon, amint magasba emeli s felrakja kocsija platójára. A jégtáblák szalmabálákkal maguk alatt és felett nem sokára már ugyanazon az úton járnak, amerre behozták őket, csak épp fele útig érnek el, a futballpályáig, ahol máris törikzúzzák, hatalmas csöbrökbe öntik, s a munkához szokott érdes kezek nyomán kivirágzik a fagyba ültetett bor és servirág estére, a mulatozni vágyók öröme.

- Dörög.
- Dörög az eszed nyila. Montam, megizzadunk, de te még es jól meghúzád az üveget.
- Dörög, nem hallod?
- Robbantsák a követ a bikszádi bányába'. A' lehet.
- De azé' hallod?
- Hallom, nem vagyok süket!
- Mégse a bányá, bátyám. Az égből gyün.
- A' meglehet. Hatvanhatoznak az angyalok unalmikba.
- Döngbe?
- Abba' hát. Iszem piculájik nincsen fenn.
- Nekünk sincs lenn.
- Az es meglehet, hogy egy földre indulót gyepál az Úr.
- Szerencsére nem hezzám kűdi.
- Bátyám. Asztot honnan veszed?
- Onnan ecsém, hogy nekem mán van hat purdém, oszt' a hetedik mán nem kell. Ördögtől való lenne.
- Julisnak es ezt mondád?
- Attól mentsen meg engem az én Istenkém, menten agyonvágna, gyühetne annak az egész muszkahadsereg, úgy eszi-nyajja a lelkiket, hogy nem telik be velik...
- Oszt' ha még es?
- Ha nem fekünnénk, most kapnám elé a bicskám! – paprikásodik Rigó Lajcsi a pufajkán; mindketten levetették s ráheveredtek, hogy melegedjenek az átkozott pince csontjukba megtelepedett hidege után. A bicskafenyegetésre s a dörgésre – valahonnan a hegyek mögül visszhangozta az ég haragját – Feri már nem figyelt. A pálinka s a hideg után békésen horityogott bátyja mellett. Amaz is álomra engedte szemét, miután nem látott veszélyt se öccse, se a felette levő égbolt felől.
- Valaki vállukat rángatja:
- Hé kás! Keljete mán életre! Ma mán nem gyün az autó, el kellett mennie az elnök elvtársnak valamiért, húzhatjátok ha za az irhatókat, de aztán reggelre itt legyete időre, mert lesz

még egy fuvar! – A két Rigó testvér a hazamenés szóra azonnal tápászkodik, kicsit még imbolyogva a délutáni „virradat” mákonyától, de egyre éberebben csukódik kulcsra a jégverem boltíves ajtaja, szó nélkül indulnak, hazaérve húzzák maguk után az imbolygó léces kaput, szinte egyszerre zárja ki-ki a maga kapuját egyforma drótkarikával – így legalább tart annyira, hogy lássék, kapu s kerítés is van a Rigó testvérek házain. S hogy miként szól a fogadjisten az asszonyok részéről, még nem hallani, de kicsit később Feri és felesége arra hegyezik fülüket, hogy Lajcsiéknál előbb az ember hangja emelkedik égi magasságba, aztán az asszony éles sipítozása nyomja el ura szavait, de még a közeli s távoli kutyák ugatását is. Ha más nem is érti, de Feri s asszonya ebből a visítozásból csak kivesszik, hogy bizony újabb gyermekáldásról számol be urának Julis, s hogy a fogadtatás embere részéről nem szívélyes, abban szinte biztosak, hallva Julisné égbe rimázkodó szavait.

– Ezeknek gyün a hetedik, te ember!

– A’ má úgy igaz, pedig épp ma mondá Lajcsi, hetediknek csak gonosz gyühet. Ezér’ nem akar több éhes száját.

– Lucifertől gyünne?

– Erőst csepáltak ma valakit fenn az egekbe’, ejszem nem a bátyám fiát, te asszony. Hejába mondám neki, hogy döngetnek, aszt’ zagyválta, hogy döngbe hatvanhatoznak az anyagok unalmikba.

A csorda nyomát őrző tejillatú két öregember ül a kapu előtti kispadon. Szavakra nincs szükségük, ha látnak valamit, csak összenéznek, értik egymás gondolatát. Harang kondul, s mert ez csak halottnak szólhat ebben az órában, tanácstalanul forgatják fejüket, s majdnem egyszerre veszik észre s kérdezik a faluból hazaigyekvő szomszédasszonyt:

– Mári! Ki mene el? Kinek kongatják a harangot?

– Hát nem hallották?

– Mü semmit. Azé’ kérdezőnk.

- Meghót a Rigó legény.
- Mejjik te? Sok van belőlük.
- Hát a Lajcsié. Ricsi.
- Rigó Ricsi?
- Bi'on az.
- Hát itthon van a legény? Nem Magyarországot járja a hacukájába?
- Hazajöve a szerencsétlen. Itthon érte a kaszás.
- S osztán mibe halt belé? Fiatalka lehetett, akkor hozta hí-rét az apja, hogy jövendőbe van, amikor még sofőr voltam a szövetkezetben, s a majálisra fuvaroztam a jeget. Hogy azok hogy eszevesztek az öccsivel! Ha nem vagyok ott, biztos bicskára mennek, mer' Feri egyre csak Lucifert emlegette, mire Lajcsi úgy felbőszödött, mint a bika, s rontott vóna az öccsire, ha nem fogom le.
- Mári, méges, mijjen baj vitte el?
- A gúnyája, Pista bátyám.
- A betegségit kérdém, te fehérnép.
- Asztot mondám, bátyámuram, mer' ugyebár az a legény igencsak szép nagyra cseperedett. Szép es vót, ügyes es, magas es, nem csökkent mint az apja, csak az esze nem vala a hejin, vagy ott künn bolondította meg valami Magyarhonba. Mióta oda kiment, csupa fekete bőrbe járt haza. A gúnya még csak megjárt vóna müfelénk es, de az a sok lánc, amit magára akasztott, az úgy zeregett, hogy aszongyák, még a kapu előtt sem vót, s mán az annya hallotta, hogy gyün a fia. Láncot hordott a nyakán keresztel, még egy nagy láncot valamiféle csilaggal, még egy annál es hosszabbat egy nagy karikával. Osztán vót a derekán lelógó, ami a térdit verte, s amelyiknek a végit még visszatekerte az övibe. De vót a csuklóján, ujján, s még ki tuggya, hogy hol nem, mer én bizonyistenemre féltem rea es nézni. Csak futtába láttam ezeket es.
- Te asszony, mindent mondasz, csak asztot nem, hogy méges, mibe halt belé az a legény! – mérgesedett fel Pista bá-

csi, a volt sofőr, mert most már igazán kíváncsi volt, hogy ki vagy mi szólította árnyékvilágba annak a rendes Rigónak a Riccsi fiát.

– Ne mérgelöggjön mán, öreg! Mondám, hogy a gúnyája vitte a sírba. Csak maga nem érti az asszonybeszédet, tehetek én arrúl? Most sorolom a sok vasat, amit magára akasztott! Hát nem abba csapott belé a villám a tegnapi nagy viharba? Pontosan az udvarik közepin! Vagy az es meglehet, hogy a fészi vót a villám húzója, amivel Lajcsi a fiát kergette, mer a legény azt monta, hogy a nóta miatt öltözködik így, Julis pedig elhívta Árpí muzsikust, aki végighúzott minden nótát Háromszék összes majálisán, de az sem hallott még íjjenfajta rocker muzsikáról. Erre dühödött bé az apja, s ezek szerint nemcsak ő, hanem a Fennvaló es.

No, érti mán kied?

K ICSI MAGYAR VILÁG

Álmomban

Cserzett bőrrű, vastagon talpalt bakancsára makacsul rátapadt Székelyföld fekete földje. Rápillant lábbelijére, de szeme előtt asszonya télen szőtt rongyszőnyege: leánykori ruháinak virágos mintája jár táncot benne a rét színeivel. A vörös kis szoknya, amelyből oly csábosan villant elő az ember szemét igéző láb; mellette csíkban az ő fehér inge, szépen sorba szedve; cakkosan a gyász fekete sávja; s a büszke asszonyi tekintet, ami rávillant, amikor első közös szerzeményüket leterítették a konyha fellúgozott, tiszta padlójára...

Nem léphet a házba sáros bakancssal.

Két földbe vert, kemény bikkfaág közé ékelt laposvas előtt táncol, tapos, rúgkapál az otthonába hazatérő székely. Cudar idő! Előtte köd, mögötte köd, körülötte minden tejfehér: a házak, az utca, az erdő, a levegő. Ujjasa hátán érzi nedvességét a völgybe szorult földi-égi párának. Szívesen benn lenne már a száraz melegben, de az ösvény csupa latyak, s a fekete sár pedig erősen kapaszkodik bakancsába. Előbb a talpát húzza végig a bejárat mellett strázsát álló éles vason: egyszer, kétszer, aztán a seprű kerül keze ügyébe. Jobbról-balról leseprűzi a latyakot, aztán ismét csúszkál talpa a vasszolgán, ismét seprűz. Végre tiszta, beléphet otthona száraz meleget árasztó konyhájába. Leül a konyhaasztal melletti székre, lábát szétterpeszti, de meglátva a rongyszőnyeg kiabáló színeit, azonnal húzza maga alá tappancsait a linóleumra. Asszonya szemével kíséri, s látva, hogy nem esik folt a tiszta szőnyegen, megszólal:

– Meggyüvél.

– Meg.

– Na?

– Ángyod? Mán virrasztott, mint a bagoly, csak éppen nem huhogott hezza, de ha később menyek, még azt es megtette vóna...

– Mi baja?

– Annak semmi, azon túl, amit Isten mért reá.

– Ne báncsad, dolgozott életibe eleget, tehet róla, hogy tüdőgyulladást kapott?

– Legalább pihen egy cseppet. Fejtél es?

– Fejtem, fejtem, de elhozom a Riskát.

– Asztot meg métt?

– Nem aggya le a tejet ijjen korán.

– Ángyom mit szól hezza?

– Belément.

– Hogy mit csinált?

– Há' belément abba, hogy elhozzam a Riskát.

– Asztot hallom, csak a fülemnek nem hiszek.

– Mondám, hogy nem lesz tejpénz, oszt' abba belényugodott, de ha mán nem rázza a mejjit a kórság, azonnal vigyem vissza. A lelkemre kötötte. Ennék.

– Jól van, na, mán kész es van, csak reád vártam – s azzal az asszony embere mellé telepedik a székre, előbb őneki rak a tányérjára, aztán maga elé veszi a lábast – egy mosatlannal kevesebb –, s mártogatják az estéről megmaradt villásreggelit, szürcsölik hozzá az esti fejből megmaradt, felmelegített tejet.

– Jó vót. Az Isten áldjon meg érte.

– Áldassék az Úr neve – szedi le az asszony a maradékot, nyitja az ajtót, kirázza a kockás abroszon maradt morzsát.

– Mennék es ki az istállóba. Megcsinálom a hejjit a Riskának, oszt' el es hozom.

– Menny Mihály, én es nekilátok az ebédnek, hátha délutánra kivirul az idő a künti munkához. Ángyomnak mondd meg,

hogy viszem az ebédet neki, nehogy ki merje dugni az orrát ebbe az elátkozott időbe. Éppeg az hiányozna a tüdejinek.

Déli harangszót hirdet az öreg templom kongó harangja, amikor Mihály megáll egy szuszra. Riska már az új helyén, rá sem bődül új gazdájára, megköszönve, hogy milyen jó ellátásban van része, pedig a széna, amit kapott, illatosabb – hegyről való –, s nem kétéves dohos, mint otthon a gazdasszonyáé. Tán a szíve mégis haza húzza, mert amikor kiléptek a kapun, viszszabődült héheles gazdasszonyának búcsúzásképp.

Benn felesége indulna ura után szólni, merthogy ideje van az evésnek, ám meghallja, hogy becsukódik az istálló ajtaja, s már veszi is a terítőt, rakja fel a tányérokat, s az asztal közepére a gőzölgő ételt.

Evés közben mindketten hallgatnak, csak egy-két szó – a legfontosabb – hangzik el az asztal fölött, de az asszony már alig várja a délelőtti beszámolót. Még mielőtt ura kezébe adná a friss újságot, hosszú mondandóba kezd, közben kérdez, mosogat, egyszerre tesz-vesz mindent, de még az utcára is kiles, hátha pont akkor történik valami, amíg nem figyel. Szerencsés ember ma Mihály, mert mire megelégné az asszonyi rohamot, kisüt a Nap, s úgy ragyog, hogy Julisnak nincs bennmaradása:

– Menyek a kertbe – jelenti ki, s már fordul ki az ajtón, nem várva se beleegyezést, se ellenkezést. Végre szabad levegőt szívhat! Végre vége ennek a lucskos időnek, amitől úgy érzi, hogy megbolondul, mert más, ha esik, ha havaz, de ezt a ködös lucskot nem szívleli, ma még rendes szót sem váltott senki fiával, s ettől megfullad, megbolondul. A csűr nedvtől duzzadt kapuja nehezen engedelmeskedik, de végre enged, s Julis kezében máris ott a kapa, még egy akadozó kilépő hátra a kertbe, s teljes pompájában tárul fel előtte a még szepegő fák alatt, a szép zöld fű között vezető ösvény, a végén meg glédában sorakoznak a vetemények. S hogy még szebb legyen a

napja, már a szomszédából is hallja a mocorgást, jön a szomszédasszony...

Mihály végre ölébe teríti a friss újságot s belemertül, hogy valamit megtudjon a körülötte zajló világról. Délutánra még a malomba ígérkezett, aztán fejés, el kell látnia az állatokat, s ha mindezzel végez, s a beszegődöttek is elviszik a tejet, jöhet a vacsora.

Igaza lett, amire lenyelte az utolsó falatot, kinn már szunynyadóra váltott a Nap járása, az asszony nagy csörömpöléssel mosogatásba kezdett: „Este örömmel, reggel körömmel”, hajtogatta minden áldott nap anyja régi mondását. Az embere nem szól, csak int, hogy jár egyet. Előbb az ajtó előtt toporog, hogy most hova, merre? Felnéz a hiu felé, jó lenne törökbúzáat morzsolni, de végül mégis a kapu felé veszi útját, épp abban a pillanatban lép ki, amikor a szomszédasszony érkezik, kötényéből kilóg a hosszú tű, a fonal.

– Jó estét, szomszéd! Hova? Merre?

– Bénézek a kocsmába, hát te?

– Julihoz gyüvék, kötögetünk egy cseppecskét.

– Menny, eddig mán végzett a mosogatással. Józsi?

– Ő es elmene, találkoztok az ivóba, de sokáig ne maraggyatok!

Jó tanáccsal felvértezve, a kertek alján Mihály lassan a kocsmá felé tapodja a fekete sarat, de még mindig határozatlan: ott-hon is jó lenne, beszélgetni ma valahogy nincs nagy kedve, túl sok jutott mára a munkából. A derekában érzi. Majd csak benéz, s aztán hazamegy idejekorán, lehoz a hiuból egy kosárnyi törökbúzáat, a hivalkodó rongyszőnyeget leteríti egy zsákkal, s amíg az asszonyok perelnek, addig morzsol, hogy legyen mag a hétre.

Ezzel az elhatározással nyit be a kocsmá ajtaján, s még a tüzes kocsmáros menyecskére sem pillant, szemével azt keresi, hova üljön, hol lenne nyugta, hogyha menni támadna kedve, ne találjon marasztalóra.

Körülnéz, mindenhol atyafiak, barátok, csak egy asztalnál ülnek valahonnan becsöppent, nem túl beszédes idegenek. Két úrforma ember, amolyan ismeretlen ismerős arcok... Mar-kukban üveg pohár, ujjaik hol görcsösen szorítják, hol ütemre dobolnak a sima felületen.

„Nem beszédesek” – állapítja meg magában. S valóban, hogy mi zsong a fejükben, mit hova raktároznak, s lelkük rengeteg-jében mi tombol, nem mondaná meg senki. Lámpák villannak. Színes fényeikben ormok, hegyek. Útszéli, egymagában álldo-gáló szálfá. Büszkén magasba emelt lobogó. Ökölbe szorult kéz. Egy lovas szekér, szalmaboglya, kackiás bajszerű székely, gyermek, székely kapu... Szívük pedig úgy dobog még min-dig, mintha valaki vassal döngetné benn a harangot... Még mindig az esti előadás, a sok magyar fiatal s öreg, no meg a magyar hév, amivel csak áldott pillanatban találkozik egy rockbanda, még az olyan népszerű is, mint az Ismerős Arcok.

– Aggyon Isten! Leülhetek? – settenkedne, mintha érezné az idegenek belső viharát, de mert intenek, bátran leül, s mert szólnak is hozzá, megrendeli a felesét. Itt-ott felgyűlnak a há-zak lámpásai, menni kellene már, úgy tervezte. Azért mégis-csak rákérdez:

– Nem müfelénk valók, ha nem tévedek... Honnan, merről gyűttek?

– Kicsi-Magyarországról. – Szóra szó, csendre csend. A szé-kelyember már felhajtotta köményesét, fél lábbal emelkedne, menne, fél fenékkal maradna, kérdezne.

– Járt már arra? – szögezi kérdését Mihálynak az egyik szép szál legényember.

– Nem. Nem. Még sose... –, de mert felsejlik benne valami, visszaereszkedik a székre, keze az üres pohárra téved, int a kocsmáros menyecske felé, aki kissé hangosabban, mint amit megkívánna az asztal mellett ülők hangulata: röppen, kacag, de mert jó lélekbúvárként ráérez vendégei lelkületére, már csen-desen teszi le az újabb felest, és visszalép a pult mögé. Miska

ujja is rátalál a sima üveg felületére, csúszkál le-fel, simogatja, s elindul benne az öreg esték hosszú, véget nem érő története.

Akkor, 1940-ben, amikor híre jött, hogy végre ismét magyar világ köszönt rájuk, még gyermekecskeféle lehetett, vagy még az se, inkább olyan hátulgombolós, aki nem ért az életből csak annyit, hogy éhes, álmos, s ha fáj valami: sír. Sírás... Volt akkor belőle épp elég Háromszéken, de nem a bánaté, hanem valami olyanféle öröme, amit hiába sírt ki annak idején egymást ölelve ismeretlen ismerős, úgy látszik, hogy nem volt elég könnye az embereknek, mert azóta is csak arról az érzésről szól a szó, a nóta, ha álmokra hajtja fejét a világos Nap.

Akkor, amikor a hétköznapi örökös hetivásár-hangulatban tobzódtak, akkor, amikor a híreket lesték-várták, akkor, amikor végre bevonult Székelyföldre a magyar hadsereg, akkor volt öröm az öröm, akkor volt remény a remény, akkor volt élet az élet. Kicsi magyar világ! Izeg-mozog Mihály a széken, előtte anyja könnyel telt szeme, amikor azt meséli, hogy a biliárdasztalokról került a nemzeti zászlóhoz a zöld szín. Előtte apja büszke tartása, mert elszavalhatta a Talpra magyart, mint ahogy annak előtte nagyapja is a színpadon dörögte Petőfi sorait. Neki is el kellene szavalni... Csak egyszer... Markában itala, előtte két ember, ismeretlen „Ismerős Arcok”, akik Kicsi-Magyarországról jöttek falujába...

Kicsi-Magyarország... Kicsi magyar világ...

– Járt már arra? – hallja a másik ifjúember megismételt kérdését, amire nem felelt, csak gondolatai szabadultak el:

– Jártam? Nem es tudom.

– Mit nem tud, öreg, azt csak tudja, hogy merre járt világetében?

– A faluból nem sokat jártam ki. Csak ha vittek.

– Akkor nem járt.

– De, mégis... Eccer... Álmomban...

Sepsiszentgyörgy: 1990. március 15.

Piros-fehér-zöld köpönyeget öltött magára a tavasz. Pirosat... fehéret... zöldet... Hányszor kellene leírni, hogy érzékelje az, akinek tiltották az embert éltető vér, az Árpád-házi gyász, az örök reménység színeit? S mégis. A tiltás ellenére minden évben rügyet fakasztott a korai napsugár: fehér, vörös kelyhek nevettek a természet szabad világába, s a zöld pázsit mohón kortyolta a hajnali harmatot.

Magyar Himnusz. Ima... Fakadj dalra, imára! Csattan a bilincs, vagy munkába áll a gumibot, még akkor is, ha a boltban vett blúzon váltakoznak a tiltott színek. Reccsen a csont az aszszony karjában, a fájdalomtól még ordítani sem bír...

Szabadság? A szürke, egyhangú hétköznapiakban Erdélyben senki sem hitte, hogy valamikor megéri virradatát a szabad szónak, dalnak, írott betűnek. A tavasz zsongása és a ki nem alvó remény tartotta a székelyekben a lelket. Titokban ünnepeltek, mert a lélek szabad, a derék egyenes, s a fő emelt...

A rendszer összeomlása nem volt előrelátható, de még előrevetíthető sem, csak álom volt, gyönyörűséges álom azokon a sötét esteiken, amikor csak gyertya, petróleumlámpa fénye kúszott a gerendákon. A gyerekek keze irkáik fölött megremegett, ha hangosabban szólt a szó, s a gyertya fénye eltáncolt a gyöngybetűk elől.

Aztán lőn csoda, felvirradt a nagy nap Háromszéken is. Akkor, életemben először megértettem, hogy létezik határtalan öröm, van *fennkölt*, vannak magasztos érzések, szavak...

Az első szabad szabadság ünnepére készült Háromszék. A román állam gondoskodott róla, hogy betiltsa már jó előre,

hogy felhívja az „őslakos dák nemzet” érzékenységére a figyelmet. A magyar zászló lengetésének nem jött el az ideje. Mit tett a székely? Ünnepe előtt felbattyogott a padlásra, ahonnan előkerültek az évtizedeken át homályos rejtekekben alvó, féltett kincsek: kokárdák, kitüntetések. A szalagok, bár a piros-fehérvörös nemzetszínek megfakultak, árulkodtak arról, hogy egy volt a nemzet. Az ünnep előtti este előkerültek a mosdótálak még a legkisebb falvakban is. Megtisztult a test, s a lélek is friss leheletre várt.

Másnapra megüresedtek Háromszék települései, népvándorlás korát idézve vette mindenki a batyuját. Ki székéren, ki vonaton indult útnak, s akadt olyan is, aki kocsival. Délre zsúfolásig megtelt Sepsiszentgyörgy tere.

Ma is beleborzongok, ha visszagondolok arra a napra. A természet rügybe fakadt, a reggeli permet után üde illat szállongott, életfakasztó lehelet. A korai virágok ünneplőt öltöttek, és a Napnak sem kellett biztatás, hogy ragyogjon. A téli sötétet felváltotta a világosság.

A park tele volt, a szobor körül megszámlálhatatlan virág. Kezdetét vette az ünnepség.

Történelmi zászlókkal vonultak fel a volt politikai foglyok, azok, akik jobban megszenvedték a diktatúrát, mint bárki más. Néztem az ismerős arcokat. Mintha akkor látnám először... Ránc ráncba ölelkezett, s hajuk is a hajnali deres-fekete göröngyök látványát juttatta eszembe.

– Mit érezhetnek? – töprengtem.

Szemem a tömegben kutatott. Csak nem lesz magyar zászló. Mintha válasz lett volna, magasba emelkedett egy seprűnyélen lengő piros-fehérvörös selyemlobogó. Magasba emelte és tartotta, tartotta és lengette egy bátor, ám vékonyka legényember. Jó magasán, hogy mindenki lássa. S aztán? Aztán egyre több lobogót lengetett a tavaszi szél, a sejtjeinkbe beágyazódott félelem eltűnt, mintha nem is éreztük volna soha. Együtt nem lehet félni! Együtt nem lehet meghunyászkodni! Együtt!

A beszédet alig hallottam. Az érzés megbénította volna a hal-
lóidegeket? A tömeg elindult. A város központján át, fel a kis-
stadion elé, ahol a hivatalos ünnepség folytatódott.

A stadion körül tűt sem lehetett leejteni. A szónoklatok sza-
vai nem maradtak meg bennem, csak pillanatok, érzések. Mint
például az, amikor az épp Erdélyt elhagyni készülő színész –
aki végül mégis otthon maradt – érces, kemény, mély hangon
belekiáltotta a levegőbe:

– Talpra, magyar! – Villámcsapásként dördülő szavai hatal-
mas erővel sújtottak le az összegyűltek lelkében. Leírhatatlan,
mit éreztünk! Anyáink, nagyanyáink szavai keltek életre, akik
mint esti mesét ismételték: – A színpadon is szavalták egy-
szer, régen, a Talpra magyart...

Bárcsak mindenki érezné, mit jelent Erdélyben magyarnak
lenni!

Bárcsak mindenki érezte volna ott, akkor, milyen felemelő
ézés Nemes Levente székely színész hangjának erejébe ka-
paszkodni!

A versek és beszédek után a Vox Humanának, a tanárok kó-
rusának műsora következett. Természetesen az 1848-as forra-
dalom nótái, indulók dallamai vibráltak a levegőben. Mind-
egyiket tudtuk, csak fennhangon soha nem énekelhettük, de
akkor félelmet nem ismerve dalolt a nagy tömeg. Hangunk biz-
tosan megpihent egy kicsit az Őrkő lábánál, ahol egykoron,
mikor első ágyúját próbálták ki, ezt mondta Gábor Áron: – *Ha
ágyúim első lövése nem talál célt, a második golyó engem nyel-
jen el!* –, vagy eljutott megnyugodni a szél szárnyán s az Olt
vizének hullámain a kökösi híd még megmaradt pilléreihez,
ahol halálos sebet kapott a nagy ágyúöntő. Mellettem barna
kalapban, ugyanolyan barna lódenkabátban egy idős ember
állt. Ránéztem, miközben éreztem: ha bekövetkezne a világ-
vége, akkor sem lenne baj. Mindennél többet ért ez a nap. Te-
le tüdővel énekelte a Rákóczi-indulót. Előre nézett, szeme a
semmibe révedt, és közben potyogtak a könnyei. Soha nem

felejttem el. Magam előtt látom lelkének lecsurgó cseppjeit, míg élek. Nem emelte fel a kezét, hagyta lecsurogni addig befelé folyó könnyáradatát. Állt mozdulatlan, s úgy dalolt bele a hihetetlennek tűnő szabadságba, mint aki abban a pillanatban szabadult rabságából, s most friss levegő után kapkodva nem bír többé meglenni nélküle.

Minden március 15-én eszembe jut. Rá is emlékezem.

1990. március 19-én Sütő Andrást összeverték; a fél szemére megvakult, több bordája eltört, a bal karja zúzódást szenvedett.

2004. december 5-én a magyarországi népszavazás megtagadta a határokon kívül élőktől a magyar állampolgárságot.

Nem baj. Nincs semmi baj, míg magam előtt látom égbenyúló fáinkat éjszaka, amint csúcsain megpihennek a csillagok. Fenyőfák hosszú sora, égő gyertyák lángjai őrzik álmainkat, vágyainkat. Lenn, templomainkban róva van történelmünk: gerendákban, falakban, sírkertek nyugalmában.

Isten tartson markában bennünket, hogy a gondterhes múlt belealudjon végre az örök fényességbe.

Villámcsapás és Szabad Európa

Nekiveselkedik a szél 2009 tavaszán, s fúj úgy, mintha együtt kergetné török és tatár Budapest kertvárosában, ahol már csak emlékezete él ama gyászos időknek, amikor turbános, bőgatyás viselet lepte el Buda amúgy testhez álló, feszes, díszes férfiruházathoz szokott utcáit, s ahol még az öreg platánok is inkább a Duna vize felé ejtették akkoriban a tekintetüket, hogy ne lássák. Inkább kicsiny fészket hintáztattak ölükben, hátha egyszer kedvük támad madaraiknak dalolni, amitől az embereknek is nyílik szívük a nótára, életre.

De sok idő telt el azóta! De sok mindent láttak az öregedő fák, s rejtették törzsük gyűrűibe a dicső és gyászos múlt minden rezdülését. De megváltozott a város! Buda sem egymagában áll, mint egykoron, hanem testvérével, Pesttel állják viharát a tavasz jöttének. Pest pedig nő, egyre csak terjeszkedik, már-már összeér vidék a fővárossal, mint Erdélyben a hegyek az éggel esténként, amidőn a megfáradt Nap mint párnára helyezi fejét egy-egy magasba kapaszkodó fenyőerdő tetejére, hogy illatát magába zárva, szép álmodjon, míg nem a hajnal pírjával ismét felsejlik fényben fürdő korongja.

– János! János! – ordítja pajtása nevét egy keménykalapos emberféle; nem látszik ki sem keze, sem lába a magára szedett összevissza öltözetből. S mert öltözete sem az egykori török turbános-gatyás, sem a magyar vitézek zsinóros viseletére nem hasonlít, első ránézésre megállapíthatja a jó szemű ember, hogy csakis vendégmunkás lehet itt, a magyar fővárosban. Fején az építkezésen előírt védősisak, felsőtestén a legmárkásabb kabát – valahonnan turkálhatta, vagy éppen megszánta

őt egy jószívű pesti –, nadrágja még otthonról hozott tiszta szöttes (talán egy világháborút átélt kabátból alakították alakjára), cipője pedig a kínai piac származéka. Valamit kezében tart, s mint kincset emeli a feje fölé. Nahát, ezt aztán nem látta sem török, sem tatár, sem honvédő huszár! Ez már a mai kor szerzeménye: egy telefon, ami recseg, ropog, de hírt hoz a távoli honból.

– János! János! Telefon otthonról – s már nyújtja is barátjának a készüléket a különös kinézetű ember; de el nem mozdul mellőle, vár, amíg a barát beszél, mert úgy-e őt is érdekli, hogy mi hír járja az otthoni földön, Pest kertvárosától jó meszsze, valahol Háromszéken, Erdélynek dobogó szívében.

– Na, mi van, mi a hír, métt híttak? – noszogatja barátját, amikor annak szava elnémul, s a kicsi készüléket nyújtja vissza megköszönve.

– Haza kell mennem, az anyám hívott, baj van az öreggel.

– Beteg? Csak nem hótt meg?

– Nem, nem tudom, csak annyit hebegett anyám, hogy siessek haza, beszélni a fejjel, mer' ő mán nem bírja. Vihar vót.

– Otthon es fúj?

– Fúj es, esik es – zárja le János a beszélgetést bő beszéddel, s indul megkeresni a főnök urat azzal, hogy ő már azonnal indul a buszpályaudvarra, mert baj van otthon.

Szerencsés ember – állapítja meg magában –, mert akadt egy hely még számára, s az, hogy még ülő is az a hely, nagy szó. Legalább az éjszaka folyamán, míg a busz kergetőzik a kanyarokkal a hosszú úton, addig álomra hajthatja fejét, s pihenten érkezhetsz haza megvívni a harcot a családdal, annak is a fejével, aki, ahogy hallja, anyjának csak bánatot okoz mostanság.

A hajnal még várat magára, amikor János leakasztja a kapufélfa oszlopának belső feléről a nagy, rozsdás kulcsot, csikordul az egyet-kettőt, s nyílna is az öreg kapu, de emelni kell rajta, mégpedig erővel.

– Ez es megereszkedett, a fene essen belé! – mordul, de csil-
lan a szeme, amikor meghallja a hűséges Bundás örömteli uga-
tását. – Megismert! – enyhül meg lelke, s nyitja a konyhaajtót,
amelynek kulcsa, ha volt is, rég elveszett. Minek, ha a kapu
zárva? A házban csend, csak a savanyú étel szaga csapja meg
az orrát; az esti vacsora maradéka lehet, vagy a malacoknak
reggelre előkészített moslék a bejárati ajtó mögött. Kapcsolja
a villanyt, hogy lásson, ne csak érezze az otthon illatát, s már-
is nyílik a szoba ajtaja, álmos szemmel áll eléje a törekeny asz-
szony, az anyja.

– Jaj, lelkem, hát meggyüvél? Hogy én erre nem es számí-
tottam! Nem hijába mondom én, hogy te vagy az egyetlen, aki-
re örökké támaszkodhatok öreg napjaimba! Na, itthon vagy!
Üjj le! Ennél? Innál?

– Mindent sorba, csak vegyen magára valami meleg áncun-
got, édesanyám, még meg talál nekem fázni, osztán eggyel több
baj lesz, amiből nem kellene még ebbe a házba.

A szalonnából már gyöngyözik a zsír az érclábas alján, egyik
gyöngyszem a másikat kergeti. Amint erőre kap a kályhában
a tűz, már hangja is van: cserszeg a kunkorodó szalonnada-
rab, jöhet mellé a tojás. János szájában gyűl a nyál, mert olyan
finomra, ropogósra még senki nem süttött szalonnát neki, mint
az anyja. Végre előtte a lábas, villahegyre szúrja a kenyérdarabot,
előbb a tojás fogy, végére hagyja a szalonnát, fel-felnéz,
hol az édes arcát fürkészi, hol a kályha feletti terítőn olvassa a
jól ismert asztali áldás szövegét. Aztán még körbekanyarítja a
megmaradt kenyérhéjjal az edény alját, s mint aki megbékélt
a világgal, dobja a lába mellett settenkedő macskának az utol-
só falatot.

– Mi baj vóna az öreggel, hogy haza kellett gyűjje, édes-
anyám?

– Hát a villám, fíjjam.

– Erős idő vala?

– Az.

- Künn vót?
- Benn.
- Méges, hogy vót? Künn vala?
- Mondám, hogy benn. Felcsapta a falra az ereje, alig tuttam leszedni őkelmit. Féltem.
- Megjárhatta vóna maga es.
- Pedig szóltam neki...
- Mit anyám?
- Hogy ne bogarássza a rádiót.
- Erős üdőbe' babrálta?
- Abba.
- Na, beszélek vele. Mindene egybe?
- Egybe a teste, csak az esze... – de nem folytathatta, mert csikordult az ajtó, apja állított ki a beszédre, s ült is azonnal az asztal mellé, a reggelijét várva. Az asszony vette egyből fia elől a lábost, s már szabdalta bele a szalonnát...
- Jó reggelt, apám!
- Jó reggelt! Mán felkeltél?
- Fel. Ideje vót.
- Esik?
- Nem esik, csak fúj.
- Azé' kaszálni méssz ma, úgy-e?
- Mennék, ha vóna hova.
- Egyél, öreg – tolja az asszony az embere elé az ételt. Mint-ha fiát utánozná, eszi a reggelijét, a macska is megkapja a maga részét, s azzal áll is fel, indul, hogy belehallgasson a rádióba.

A konyha kanapéja mellett, az öreg kisasztalon áll a vétkes. Tetején hímzett terítő – éjszakára lehajtják, hogy megmutathassa a betévedő holdsugárnak szépséges öltéseit. Az öreg megszokott mozdulattal hajítja hátra, kapcsol, keres...

- Apám, hallom, megcsapá a villám.
- Jól hallod.
- S osztán, hogy van?

– Én jól, csak ez vacakol – mutat a rádióra.

– Hát annak meg mi a baja?

– Nem tudom fijjam, elveszett belőle a Szabad Európa.

– Na, azt kereste akkor es – szól közbe az asszony –, hijába mondom, hogy mán nincs, ne keresse, nézze inkább a Dunát, de mondhat neki bármit az ember, nem hiszi el. Fijjam, mondd mán meg neki te es, hogy ne keresse azt, ami nincs!

– Mondom mán, Édesanyám, maga csak ne idegeskedjen. Apa! Ne keresse mán azt. Nincs.

– Kell lennie. Addig van, míg nem lesz itthon magyar világ. Megmonta vót az a mogyorósi bemondó, hogy addig ott lesznek.

– Mán az van, apám. A tegnap itthon ettem?

– Nem.

– Akkor hol a csudába vótam? Hát nem Budapesten?

– De... Anyád aszt' mondá.

– Tuggya, hogy mán nem es kell útlevé!?

– Nem-e?

– Nem, buletinnel jövök s menyek.

Néz az öreg a fiára, a keze megáll a levegőben, olyan, mint a gyermek, akitől el akarják venni a kedvenc játékát. Aztán agyába hatol a felkelő Nap tiszta sugara, értelem villan fel szemében:

– A pocakos Vasile a milicista? – kérdez ravasz hunyorítással, mintha megcáfolni akarná felesége örökkön ismételt szavait, hogy elment neki az esze.

– A' hát, ki más lenne – mérgesedik az asszony, hogy még ezt sem tudja embere.

– Akkor Szabad Európának lennie kell – fordul büszkén vissza az öregember békebeli rádiója felé – Míg oláh a rendőr, addig van, csak meg kell keressem...

Szívvvel látott vendég

Karácsony tájékán, advent harmadik hetében, egy szerdai napon kezdett szakadni a hó, de úgy szakadt, hogy pillanatok alatt belepett hegyet-völgyet a hófehér, vakító fehér csergetakaró. Épp jókor jött az égi áldás, mert az aprónép igencsak nézte a fellegeket, és azt találgatta, melyik megduzzadt égi paplan rejti a tél örömét. Fehér pillangóruhába öltözött a falu, s míg a gyermekek visongva szaladtak ki az utcára, fel a hegyoldalba, addig az öregedő székely csak morgolódott, elégedetlenkedett, már attól a gondolattól is mérges lett, hogy mindennap fel kellett kelnie. Elege lett hajló korára már mindenből, öröm nem sokszor járta háza tájékát, csak a gond meg a baj. Ha mégis, nagy ritkán felderült képes fele, az is akkor fordult elő, amikor eladó sorban levő leányának meglátta harmatos orcáját, s hallotta örömből fakadó, csengő dalát. Diénes uram ilyenkor csak meghúzódott valamelyik széken egy sarokban, s úgy tett, mintha árnyék lenne vagy láthatatlan lélek, nehogy szemérmességéből vége szakadjon a szép leány szíve szólamának.

– Mán teli az udvar, seperhetem, hányhatom ezután a havat, mintha jobb dolgom nem es vóna – duzzogott hangos szóval, s mert a lapát a sarokban nem szólalt meg, hogy magától is elvégzi a munkát, magára szedett mindent, ami bunda: bekecs, kabát, sapka, kesztyű. Mikorra már az anyja sem ismert volna reá, készen volt kimenni, ellátni állatokat, utat kotorni az ólakhoz, kutyához, kúthoz... Az asszonyok pillantást sem vetettek reá, szót nem szóltak, de még a leány sem sikoltozott szokása szerint az első hóesésnek. Az ember, mert érezte viharát a

benti életnek, igyekezett kifelé, de ott is úgy csapta a Nemere szemközt, hogy vágódott volna hanyatt, ha épp nem támaszkodik neki az ajtófélfának, tisztogatva a küszöböt, hogy asszonyainak lába ne törjön, ha netán kilesnének az udvarba.

A hórengeteg nem fogyott, csak gyűlt, egyre hízott körülötte, s mire Diénes bá' végzett egy ösvénnyel, másiknál megtelt már a lapátnyom, s kezdhette előlről az egészet. De még a Nemere is ellene áskálódott, mert egyre csak hordta s rakta kupacba az udvar huzatosabb részein áldását a kiszakadt fellegeknek.

– Aggy' Isten, szomszéd! – jött innen is, onnan is a köszöntés.

A hólapátok megfáradtak. Az emberek csak szusszanásnyi időre álltak meg, addig, amíg a bekecs zsebéből előkerült egy kis lélekerősítő, hogy felmelegedjenek, s megbeszélhessék az élet folyását, meg hát a lapátjaik is „pihenhessenek”. Ilyenkor pedig a feljüket dülő idő viszontagságai mellett belefért egy s más, ami nem kerülhette el, hogy véleményt alkossanak a megtörtént vagy épp alakulóban levő, mindenkori dolgok felett. Így került szóba felszegtől-alszegig minden ház, annak minden lakója, még akkor is, ha akadt köztük olyan, aki tálnyi vízben sem kavart zavarost egész életében. Egy volt ez a falu mindenben. Közös volt örömük, ünnepük, bánatuk. Együvé szötte-fonta őket az évszázados gond, bánat. A szerelem is. A minden jónak-bajnak forrása nem úszta meg, hogy a sokat megélt tudósok véleményt ne formáljanak, s adjanak áldást, vagy válasszák szét azt, amiről megfeledeztek, hogy égben köttetett. Kibeszélték, ha már ilyen szépen összejöttek, hogy ki fia borja kinek csapja a szelet. A „férfiakra nem jellemző” – asszonyi – pletyka elérte Diénes uram fülét is az üvöltő Nemere ellenére, pedig félrébb húzódott, pontosan azért, nehogy szó essék háza tájékáról. Tévedett, nem úszta meg, merthogy épp dalos ajkú egyetlen leányának, Juliskának választottját emlegették fel szomszédjai, kileselkedve a bundás kucsma alól, előbb óvatosan, aztán egyre bátrabban, addig-addig fokozva

az ellene vagy mellette szóló érveket, míg majdnem szót kértek igazságot osztani a hólapátok a tüzes emberek kezében. S hogy miért okozott ez olyan nagy gondot, megbeszélhivalót a falu népének? Jól meg kellene zsírozni az idő kerekét, megfordítani a Nemere szelét, hogy visszaidézhesse a régmúltat:

Árpád hegyalji népét Isten a legszebb vidékre küldte magyar véget őrizni hajdanán: hegyek koszorújába, friss források mellé, dús legelőkkel, kaszálókkal, édes-illatos bogyót termő erdők ölelésébe. Csak hát az öreg idő nem volt rest, s ahogy forogtak kerekerei, úgy változott az emberek feje felett a világ, s göröngyöztek egymás hegyén-hátán ösvényei a gyűlő időnek. A parancsokat osztogató urak egymást követték: hol az Árpádok vére védte e meseszép vidéket, hol vándor népek törték-zúztak, hol román, ismét magyar, aztán a megint román világot felváltotta a kicsi magyar világ. Ez pedig nem tartott sokáig, pedig még ma is várják, s egyre csak emlegetik, bárcsak megérhetnék eljövetelet...

Bekövetkezett a végeken a vég, ami még hitüket, az Isten szavát is román szóra parancsolta, s választás elé állította a kicsi, szerény, alázatos közösséget: Vagy görög katolikus vagy ortodox! Választaniuk kellett akkor, s azóta mindennap csak választanak. Ez volt a baj forrása most is:

– Mü es átkeresztelkedtünk, Juliska es megteheti Gáspárért.

– Osztán mé' tenné?

– Há' mer' szerelmes a leány es, a legény es.

– Gáspár es lehet görög katolikus.

– Az ember ne fusson az asszony után, fusson az asszony, ha ember kell neki.

– De kellett annak idejin a földünk, úgy-e? A leány hozománya lenne ma az összes föld, erdő, ha nem vetnek szemet reá a románok. Azé' vót annak idejin a nagy ide-oda keresztelkedés, ha valaki eddig nem gyütt vóna reá az okos fejivel. Mindent elvettek, de mindent! Nekünk maratt a széljárt kicsi templom, amit még máig nem építettek újra – kakaskodott a talpá-

tól feje tetejéig báránybunda, akinek, mindenki tudta, hogy bátyja a tömlöcöt is megjárta magyar ajkú papként, s öccse most sem tesz lakatot a szájára, ha az igazságot kell kimondania. – Még a Hargitán es román apácák ájtatoskodnak, ahová a lábik nyomát sem tették bé soha, még az elátkozott évekbe sem. S most? Most ott vannak! A jussikot vették vissza, ami az egyházé vót, de nem az ortodox egyházé, hanem a miénk! Diénes! Sem apád, sem nagyapád nem lett áruló, ha megszed, átok száll reátok es, mint a többikre, mer' csak látsz a szemedtül...

– Álljunk meg, no, álljunk meg, ne civakodjunk! Minek köztözködni? Majd elintézi Diénes s a leány, hogy jól akarnak-e élni. Boldogságban, békében vagy nem – csitítgatott egy hang. Rosszkor szólalt meg az igazságosztó, s tett olajat a tűzre. Rosszkor, mert mindenki ismerte őkelmét, tudták, hogy a megalkuvás volt örökké a nyánjai s az ő kenyere, főleg, ha az valamiféle haszonnal is járt. Ekkorra pihenték ki fáradalmaikat a hólapátok, s kezdtek a magasba emelkedni, s a maskarába bújt emberek rendezkedni kétfelé. S hogy mégsem léptek szolgálatba a lapátok, köszönhető az öreg harangnak, s annak, hogy mire véget ért a kongás, hol innen, hol amonnan szólt az ebédre hívó szó, aminek, akármilyen hős legény is a ház ura, engedelmeskedni kellett faluhelyen.

Az ebéd majdnem mindenhol ugyanolyan szertartás szerint csúszott le az emberek torkán, s ha még be is kukkanthattunk volna a házak ablakain, láthattuk volna, hogy idény szerint legalább minden második házban ugyanaz az étel került terítékre, más-más színű edényben, ugyanolyan szöttes abroszon. A megterített asztal mellett mindenhol csend és békesség honolt, az asztali áldás és az utolsó falatot befejező ima után nem volt helye a hangoskodásnak. Az ebédet követő mosogatás az asszonyokat szólította. Az emberek ilyenkor szunyókára dőltek a konyha heverőjén, a már jégvirágos ablak alatt. Diénes bá is elővette az aznapi újságot, de szeme folyton leánya moz-

dulatait követte. „Boldognak kellene lennie ennek a lánynak! Olyan dolgos, olyan szép, olyan ügyes! S milyen szép volt tejszopóként az anyja mellén, de főleg akkor, amikor a szenteltvíz alá tartották csupa hófehérben, mint Isten aláztatos szolgálját! Nem es sírt, mint a többiek! Az ő kicsi lánya. Gergely sem kutyakötő. Megemberesedett a katonaság után, dolgos, az apja ráadásul katonabajtársa volt... S milyen szép unokákkal ajándékoznák meg öreg éveiben, lenne kinek kicsi kocsit faragni, erdőt járni, mókust lesni... Milyen lenne a keresztelő – s hol? Ő ugyan nem megy az ortodox templomba, törjön el keze-lába, ha oda belép! Nagypapa, apja sem állott kötélnek, amikor vallás és vallás között választani kellett. Maradtak annak, aminek születettek. Görög katolikusként.”

Diénes bá' délutánra csillapodni látszott. Pihenője után még eltszította az ólakhoz vezető ösvényt, de ki, a kapu elé nem ment. Tejért nem mennek, beszegődött hozzájuk nem jár, aki mégis otthonába merészkedne, az taposson magának ösvényt, de inkább kerülje házuk tájékát, az élettől mára már csak nyugalmat kívánt.

*

Estére csak a kutyák és a Nemere hangoskodott a hegyek felett. A házak kéményei vastagon ontották a füstfelhőt az ég felé, de oszlopaik nem merészkedtek fel a magasba, inkább visszacsapódtak a házak tetejére, attól félve, hogy nem találnak fel utat a nagy hóhullásban.

Középtájt, a falut kettéválasztó kishíd mereven állta a vihar erejét. Tán ő volt a legerősebb, a legtöbbet bíró, amelyik földbe kapaszkodott ezen az elcsángált vidéken. Bár megbélyegeztetett egy idő óta, mert elválasztotta a falu ortodox hívőit a katolikusoktól. S mégis rajta keresztül haladt át a Fő utca, amit egyformán használt mindenki: erdőre, malomba, rokonhoz, templomba menvén. Közönyösnek látszott. Közönyösnek akkor is, amikor csókok szikráztak tavasz estéjén korlátjának dől-

ve, közönyös volt, amikor bicskák ugrottak ki helyükről, s fiatal emberek vére folyt támfáján a patak kristálytisza medrébe. Közönybe meredt most is, teliholdban, pedig épp forró szívvű legény haladt át rajta – ám megállt egy pillanatra, habozott, toporgott egyhelyben, de aztán mély levegőt véve, határozottan indult tova, a hídon túlra.

*

A konyhában kis villanykörte világított az asztal fölött. Imbolygó holdvilágfénye alatt a lány varrása fölé hajolt; Diénes gazda szöszmötölt valamiféle hánccsal, a fáskosár lyukas alját bélelte ki, ne szotyogjon nyomában a felaprított tűzrevaló; a ház asszonya épp parazsat vitt be egy lapáton a szoba érckályhájába, hogy bemelegítsen, mire lefekvésre ér az idő. Az ajtó előtt előbb motoszkálás hallatszott, majd koppanás jelezte, hogy valaki bemenni kívánczik. A leány felkapta fejét, arca azonnal rózsát virágzott, az asszony a parázsra dobta a fát, csak Diénes bá' szólalt:

– Nyitva.

– Jó estét! – lépett be a legény.

– Jó estét! – válaszoltak egyszerre hárman, s egy kis időre elcsendesült minden, s mindenki, épp csak annyira, míg átrepült mindannyiuk fejében egy-egy gondolat, mindenkiében más és más.

– Üjj mán le, ha itt vagy! – biztatta a legényt az öreg, s ő, elfogadva a meghívást, a legközelebbi hokedlire ereszkedett.

– Mán esmint meggyütt a hideg.

– Meggyüve, s még örökké szakad – válaszolt az öregnek a legény, fél szemmel a lányra pillantva. Az öregasszony törte meg a beállni készülő zavaros csendet, faggatóra fogta a fiatalembert, kérdezve anyjáról, apjáról, sorra minden ismerős-ről, s kérdésének zápora ki is tartott mindaddig, míg Gáspár szólalni mert jövedele okáról.

– Okkal jövék, Diénes bátyám.

– Gondolám, hogy nem hejába ijjen cudar időbe.

– Julis mián lennék itt, ha meghallgatnak.

– Hallgatni, asztot tudunk.

– De jó szó es elkelne a hallgatás mellé, mer' farsangkor elvenném Juliskát. S meg es kérnénk keresztapámmal, ha Diénes bátyámuramék fogadnák őt vélem követként.

A konyhakályhában lángra kapott az addig senyvedő fa, Juliska arca még pirosabb lett, éppen, mint a tűznek lángja, s anyjuk szó nélkül keresett menedéket a nagyszobában, hogy felizzítsa a tüzet. Emberre tartozott a válasz, amibe asszonynak nincs beleszólása.

– Jónak elrontója nem vagyok – felelt az öreg, s a lányára nézve hozzátette –, ha Julis es akarja.

– Nem vagyok ellene, apám, Gáspár rendes ember.

– Az, rendes... csak még lenne valami megbeszélni való...

– Mi lenne az, Diénes bátyám? Házam van, munkám es, szeretem a leányát, még állatot es neveltem, csak magamnak, a nyáron, lenne mit enni, inni, szükségét nem szenvednénk semmiben.

– Ejgen, itt nincs hiánya a dolognak, de van máshol.

– Hun, Diénes bátyám?

– Ott, hogy Julis katolikus.

– Há' átkeresztelkedik.

– Na, aszt' mán nem. Amibe született, abba' hal meg, s ebből nem engedek egy tapodtat sem.

– Esztet kéne megbeszélni keresztapámmal, valahogy csak dűlőre jutnának kiedték. Magik sok időt éltek meg itt együtt, ebbe' a faluba'.

– Gyüjjon Károly, mét' ne gyühetne, de amit megmondék, megmontam, a leány a vallásánál marad.

Egy-két tűz égett le, mire elfogyott a szó, s az illem is azt tanácsolta Gáspárnak, hogy ideje menni. Illedelmes búcsúzással köszönt el a ház népétől, s amikor kilépett az ajtón, szusszant volna jó mélyet a friss levegőből, de ekkorra már összeragadt

orra lyuka a hidegtől, arcát millió tű szúrta, s érezte, ha nem siet, akkor odaragad a küszöbre a csizmája, akkora hideget hozott magával a hórengeteg.

Benn az asszony szó nélkül ölelt fel egy halom fát, hogy bevigye a szobába, s aztán már csak hívó hangja hallatszott:

– Gyere bé, Julis! Jó meleg van mán' idebé'. Fekühetsz te es.
– S Juliska, hallgatva az anyai szóra, elköszönt apjától, levetkőzött, felvette fehér gyolcs ingét, a fal felé fordult, s hogy mennyi könnyet nyelt el párnája, míg elnyomta az álom, csak ő tudhatja, mert hallatni hangját sírásának nem hallatta, s anyja is álomba merült esti imája után nyomban.

Diénes bá téli éjjeli szállása, hogy ne fűtsenek annyi helyet, kinn volt a konyhában. Egy darabig még kosarát foltozta, aztán eloltotta a fényt, s elcsendesült az élet. Csak álom nem jött szemére. Felkelt, tapogatózott, jött, ment, visszafeküdt. Fejében kavarogtak a gondolatok, szívében a szeretet lángja küszködött makacs elhatározásával, lelkiismeretével. Visszafeküdt, aztán ismét lábon találta magát a kicsi ablak előtt, amint a teliholdat bámulja... Zúgott a feje, a vadak agyába ordítottak a hegyről, a kutyák vonyítottak, s hogy mikor került ágyba, maga sem tudta. Egyszer csak elcsendesült az ébrenlét benne, s a vonyítás körülötte.

*

Hajnalra az orkán is nyugovóra tért, csak a templom harangja szólalt meg szokatlan időben, belesírva a völgyi világba hírért annak, hogy a fiatal Gáspár fellegajtó nyitogató lett az éjszaka. A kis hídon. Testét az éjszaka viharában a faluba beme-részkedő vadak megtépázták, mindenhol van belőle egy darabka: az öreg hídon, a hídon innen, a hídon túl...

Aznap estére, ki tudja mi okból, már gyilkost emlegetett a falu népe, s mindenki tudni vélte, hogy áruló járt Gáspár nyomában, aki féltékenységből, de még ennél is nagyobb gyűlölettel bújt elő a semmiből. A nép szájáról indult híresztelést es-

tére tovább adták a csillagok, eljutott minden házba, minden kis lakba, még oda is, ahol olyan lakott, aki életében egy tál vízben sem kavart zavarost.

Azon az éjszakán pedig Diénes gazda haja olyan fehérré változott, mint a lehullott hó a kis híd környékén, oda lett minden addigi álma az unokákról, a hegyről, a mókusokról, madárfészkekről. Pedig már elhatározásra jutott, legyen a lány olyan vallású, amilyen az ura, de kikötése, ha legény unoka születik, akkor az apja után, ha pedig leány, az anyja után kereszteltessék.

Juliska szavát sokáig nem lehetett venni, csak orcája s szeme égett vörösben, mint szerelmese vére a kicsi hídnál. A tavaszi nagy áradásban a falut elválasztó kicsi hídnál pedig arra az elhatározásra jutott, hogy elég volt már neki az életből, s reáborult a legnagyobb, legerősebb, mindent elsodró gyilkos hullámra...

Az ódon kúria titka

Háromszéki hegyek alatt égi tejet iszik a föld. Késő őszben, fagyos szélben megrekedtek a völgyben a fellegek, égbe merészkedő ormok állják útjukat, s addig maradnak rabságban, míg fel nem támad keletről vagy nyugatról a szél, hogy kiségitse őket a hegyóriások fogságából. Lenn a völgyben csontig átfázott, kedvszegett emberek éltetik házaikban a meleget adó tüzet, utcára csak akkor merészkednek, ha a kell, vagy a muszáj úr szólítja meg ökelméket.

A hegy alatt, egy kis domboldalon ősi kúria tornya néz a tejfehér világba. Alapja terméskő, fala behemót és ormótlan, ha távolról szemléli az ember, de ha közelébe megy, már érzi meghittségét a valamikori gazda otthonának. Boltíves tornáca épp a völgyre tekint, két oldalt fallal egybeépített pad: teázni lehet rajta, eget, falut bámulni, vagy csak megpihenni a házhoz vezető kaptató után. Egykori lakóit rég elfeledte a ma embere, nyomuk csak a templomi megsárgult papírosokon maradt meg a jelennek, vagy a mohával benőtt sírkeresztben, fenn, a hegyoldali temetőben.

A megvénült ház sok éven át viaskodott az idővel és a történelemmel. Családi otthon volt kezdetekkor, ahol gyermek született nehéz székely sorsba, talán felnövekedett benne négy-öt nemzedék, akik harcosai lettek e világnak, s birkóztak széllel, esővel, sütkéreztek a napos oldalon, vagy megpihentek a hegyek árnyat adó fái alatt. Talán fejszékük csattogását is visszhangozták a sziklás ormok. Ki tudja? Ki tudhatja? Az emlékezet is véges... Ha beszélni tudnának a falak! Ha szólni tudna az öreg tölgy a ház háta mögött, ő mesélhetne, de gör-

csei titokba burkolóznak, s csak azt láthatjuk, ami a szemünk előtt áll: vakolatát hullató, öreg, néma kultúrotthon – csak olyankor tölti meg jókedvű hangzavar, ha valakinek véletlen eszébe jut, hogy vigadjon.

A szép világban történt, valamikor réges-rég – Erdély-szerte „kicsi magyar világnak” emlegették –, hogy sokszor támadt kedve mulatni az ifjúságnak. Fogcsikorgató időben készülődtek ünnepelni a székelyek. Hónapokon át, még az őszi betakarítás idején is, esténként, a táncpróbák alatt port vertek a csizmák, izzadtak a leányok és legények, várva jöttét az előadásoknak, amikor felviharzik a taps, ha tánctudásuk tüzet csal a nézők szívébe.

A szekér dereka kemencében hevített téglákkal volt kibélelve. Alatta, felette lópokróc, hogy a meleg tovább tartson, s oda ne fagyjon a láb, még mielőtt elropná virtusát a léleknek. Keresztben ülődeszka, épp annyi, amennyin elfért az egész tánc csoport, az oktatójuk, s ölükben a szerencsét hozó korcs eb, akit épp egy kiszállás alatt mentettek meg a fagytól, egy út menti árokból. Zsibbasztotta arcukat a hideg, de szikrázott a kedvük, s bundájuk alatt hevesen vert a szívük. A szekér nekilódult a hegynek vezető útnak, fejük felett a hold, mellettük, amerre elhaladtak, csupasz, gyászba öltözött bokrok sötétlettek ki a fehér bundába öltözött tájból. A pálinkás üveg kézről kézre járt, s amire megérkeztek a szomszéd falu behemót nagy épülete elé, a hegy alá, s ott is egy kisebb domboldalon, a kivilágított ősi kúria elé, már akkora volt a lendület bennük, hogy eget-földet megmozgattak volna, ha kell, s ha arra szólítaná őket valamely magasabb hatalom.

Az emberek hamar megtöltötték a nagytermet, széksorok tolakodtak egymás elé, hogy jobban látható legyen minden, ami a színpadon történik. Órával előtte tűt sem lehetett leejteni a nézőtéren, és még mindig érkeztek a megrakott szekerek a

vendégszereplőkkel: dalosokkal, zenészekkel. Egymás szomszédságában levő szobákban kölniillat vegyült verítékszaggal, a csizmák orrfacsaró kenőcsének szaga a lányok púderes szelencéjének kellemes illatával. Szalagok repkedtek a hajfonatokkal s a vállakon, amint megperdültek a lányok. A legények csizmájuk talpát verték a padlóhoz, hogy hallják annak dobbanását, s Vándor, a szerencsekutya ide-oda csaholt örömeiben, hol az „öltözőkben”, hol a nézősorok székei között, megjelölve területét a fal mellett. Igazi kultúr-kutya volt, akinek élete-halála volt egy-egy ilyen kiruccanás, mert minden gazdája vele volt, gondoskodott róla, annyi simogatást életében nem kapott, mint ilyenkor, s ő hálásan meg is fizette egy-egy kéznyalintással.

Az előadást hagyomány szerint a cigánybanda kezdte, aztán tovább szólt a zene, szólt a nóta, vidám és siratós, lelkeket melegített a rímbe szedett szép szó, egy-egy rövid tréfás történet derűt, nevetést fakasztott a megfáradt emberek szívében.

S jöttek a táncosok, sorra, sorra, utolsónak Vándor csapata. A kutya szinte nyüszített örömeiben, futott előre-hátra a fal mellett. A színpadon pördültek a lányok, a szalagok repültek, szoknyák csavarodtak a karcsú alakokra, ha jobbról balra fordulatot diktált a tánc.

A legények heve tetőfokára hágott, dobbant a csizma talpa a kemény padlón, összecsatlant a tenyér, hejehuja vigadalom, a nézőtéren ritmusra mozogtak a lábfejek, léleekben még a béna is ropta. Hej! Soha ilyent nem élt meg a kúria! Tetőfokára hágott a hangulat. Egyszerre mozgott minden lélek, ritmusra dobbant a szív, utolsó szökkenés... Mindjárt itt a pillanat, amikor ölbe kapja a lányt a legény, s véget ér az előadás, s visszatérnek a szürkébe, tejködbe burkolózó hétköznapok...

Vándor az oldalsó ajtó mellett fülét hegyezi. A cigánybanda magából kikelve... Hopp, a lányok már-már ölben, a legények már-már megszusszannának, vagy csókot dobnának párjuk füle mellé – ám roppan, reccsen, dörren valami!

Az öreg padló: elege lett a vigasságból. Sok ezer szű családot táplált ősidők óta. Leszakadt a színpad, a táncosok a törmelék alatt sikoltoznak, az oldalsó ajtó kivágódik.

Az ajtóban egy jól megtermett barnamedve hallgatózott. Épp Vándorral szemben. Egymásra meredtek. S ki tudja, a meglepetés vagy félelem parancsolta-e, de egyszer csak nekiiramodtak a havas hegyoldalnak.

Utolsó előadás volt. Nemsokára a legények katonának vonultak, a leányok megözvegyültek. Volt, aki életében többé már nem láthatta az ódon házat. Előbb ez laktanya lett, majd gabonaraktár, s boltíves tornáca semmit sem értve néz a nagyvilágba. Odalett a kicsi magyar haza, odalett az élet, a vígság. A hegyoldali kis faluban csak csírában van fiatalság. Ki itt, ki ott... Valahol megtalálta helyét a dolgos székely, csak lelkük vágyik oda vissza, ahol együtt mulat: ember, medve, kutya...

H Ó, HANT, KERESZT

Virrasztóhegyen, a Széptisztáson

Szénégető János frissen a reggeli hideg víztől, megcsikósodva a szőttes törülköző alapos dörzsölésétől, tele átalvetővel nekilódult az égbe merészkedő, még pipafelhőbe burkolózó hegyi ösvénynek. Ma különösen jó napja van, úgy érzi, ölébe tudná venni a világot, mit árthat neki ez a meredek? Posztóharisnyája megfeszül a combizmán, bakancsa keményen kapaszkodik az avaros, mohás talajba. Fején kalapját félrecepta, bajszát megpederítette, dalos kedvvel nézett maga elé. Hogyne állna szája nótaszóra, amikor megkapta a legjobb csapat vezetését, a legmarokosabb szénégetőkkel dolgozik együtt egész nyáron, addig, amíg le nem esik az első hó, s szokás szerint le nem kergeti őket a faluba, ha már lábszárközéptől magasabbra ácsingózik az emberek térde alatt. De addig! Ihaj-csuhaj! Kinn lesz a világ legszebb erdejének tisztásán, nem parancsol senki istenverte módos gazdája, azt fújja, ami neki tetszik, azt járja, amit maga dik-tál, s ha még egy kis haszon is üti a markát, hát üsse kő, elkél az, ha pedig nem kél el, akkor megy fialni a szalmazsák alá.

Fiatalember ez a dalos János. Tartása, mint a délceg fenyőké, kitartása, mint az öreg cserefáé, soha életében nem volt kényes-finnyás, megtanult idejében mindent, jó leckével szolgált neki az élet, hisz' csak áldott lelkű édesanyja nevelte egyes-egyedül, s ha babusgatta is valamikor, az rég feledésbe merült. Már zsenge legénykeként kezébe került a kapa, ásó, gereblye, de idejekorán még a kasza is, s már attól sem kell félnie, hogy a nehéz munka sebet ejt tenyerén, mert olyan kérget simogat a lány, ha kezéhez ér, mint az öreg fáké, amelyeket eső, szél, vihar cserzett időállóra.

Fáradtság? Annak még hírét sem ismeri, főleg nem akkor, amikor a háza teteje az ég, szőnyege erdei moha, ha neki nincs kedve nótaszóra, bőven van zenésze a havasnak, nótásai a feje felett árnyat adó fáknak. Kell-e szebb, szabadabb élet egy székyelnek, aki mindig is nehezen tűrte, nemzedékről nemzedékre, a felette való bábáskodást? Aligha... Nincs annál áldottabb érzés, mint amikor a hajnal csípi ébredőre a férfiembert, az esti tűz mellett megpihenő öregek örökkön ismétlődő történetei kísérik álomba, oda, ahová csak tündérek merészkednek, na, néha a havasok koboldjai, akik megtréfálják éjszaka közepette, s emiatt reggel nagy kacagás veri fel a szénégetők táborát. De nem ebben az évben. Már nem ő a legfiatalabb. Kobold, ha lesz, az ő bőrébe bújik, s megtalálja a tejfelesszájú legényembert, nehogy azt gondolja, hogy az élet a hegyen aszerint halad, ahogy ő gondolja...

Mokány lova jól elboldogul csomagjával, nem cipel sok holmit, a havasra elég két-három rend gúnya, ami nadrágból, ingből, meleg holmiból áll, s ha muszáj, heti egyszeri mosakodás után lecsereéli, s a koromban megfeketedett áncungját azonmód a patak csurgója alá dugja tisztulásra. Aztán szemrevételezi, melyik a leglaposabb kő, s azon az otthon főzött szappannal addig súrolja, míg fodrot nem vet a víz tükre a habtól, s emez meg nem súgja a mosáshoz nem szokott férfiembernek, hogy nagyja a szennynek lefolyt a csiklandós patak habjaiban, nem keres foltot itt meg amott, mint teszik a magukra sokat adó, hiú asszonycselédek.

Míg ezen morfondíroz, szemgolyója körbejár, mint vadászlesen az éjszakai bagoly feje, mert okosság ide, hegyi jártasság oda, János kiskorától mélyen hisz a mesék fanyűvőiben, az erdők kőmorzsolóiban, hegyhengergetőiben; anyja mesélt róluk, amikor apjáról szólt – leginkább viharos téli estéken –, hogy megtanítsa a fiát arra a büszke emlékezésre, amit minden erdőben elesett favágó fiának éreznie kell, ha sajog lelkében az élet igaztalan bántása. Gyermekkori meséit kinőtte, s

az, ami miatt figyelme nem lankadt, az erdő igaz szellemeinek titokzatos mozgása, pedig tudja, hogy a napvilágon elébe nem merészkedik egyetlen mohos képű büvölő sem, de az erdők csibészei, a rengeteg koboldjai még megrézfálhatják, ha nem néz a lába elé. Csak érné már el a tisztást – azt a helyet, ahol tavaly, munkájuk végeztével szokás szerint hátrahagytak egy darab fát azért, hogy hazatértükben az „erdei csoda” őket télen át ne bántsa, mert a nyáron át zavarni merészelték nyugalmát. Csak érje el a tisztást, mert elgémberedett nyaka alig tartja már a fejét.

Szénégető János már messziről – a bokrok s a fák állásából – ráismert a helyre, de még mielőtt tüzet csiholt volna, a nap világoasságát kihasználva azonnal nekilátott idő előtti feljöveteleinek titkosságát fába vésni. Talán, mert csak anyja óvta eddigi életében, még odalent a faluban nagyot gondolt, s a pap segítségével minden munkásának megtudakolta születésének évszámát, annak pontos napját. Azt véste most hamarjában egy céduláról a kunyhója támaszaként szolgáló, már halódó fa derekába, s fakéreggel aztán el is takarta, hogy senki rá ne jöhessen titkára.

Másnapra megérkeztek az erdő napszamosai. Előbb mindenki a maga vackát alakította a saját formájára, a fák fejük fölé nyúló ágai – mintha csak karácsony lenne – átalvető-díszbe öltöztek, hogy földön járó vad el ne érhesse az illatozó szalonna vagy a húsvétkor megmentett sonka hamar fogyó darabjait. Estére mindenki végzett a rakodással, a bogrács alatt táncot járt a tűz lángja, s még tiszta arccal és kézzel pillantott egymásra tíz, kemény tekintetű, székely havasi napszamos. Eleinte csak szótlan bámulták az égő fahasábokat, de mert rájöttek, hogy ebben lesz részük minden álló nap, meg-megszólaltak arról, hogy mi maradt lenn a faluban, s amint teltek az órák, arról is, hogy mi várja őket itt fenn, az erdő sűrűjében. Ha már a sűrű erdő, akkor annak a lakói is terítékre kerültek, s mire a ke-

mény párnára hajtották fejüket, a két újoncnak csak úgy zsongott a feje a frissen hallottaktól, hisz' odalenn, a faluban mély titok lengte körül a szénégetők életét, tapasztalásait. Az biztos, hogy a két ifjú addig soha nem hallott a bagolyhuhogásos vészjelekről, de a hajnali párában szépítkező tündérekről sem, akik ráadásul lehetnek éppenséggel gonosz banyák is, akik átkot hoznak az emberekre. Olyan is megtörtént, magyarázta az egyik ember, hogy a bűbájoló azért kergetett rontásba egy favágót – szegény, alig szabadult meg aztán a véreből bugyogó kelevénytől –, mert rálépett az egyik mohos képű, féltve őrzött szépítőszerére, ami épp tanyájuk körül terem virág formájában. Másnap reggel a „vének” igencsak somolyogtak a bajszuk alatt a pipiskedő legények láttán, s igencsak jó hangulatban kezdték rakni a boksákat, nagy tudománnyal s fene nagy vígsággal.

Jól kezdődött a nyár...

Már első este együtt pipáltak a hegyek a füstölgő boksákkal, s a fojtó füst, ami a halomba rakott fák közül tört fel a magasba, máris feljegyezte nyomát az emberek képes felére, s pingálta egyre sötétebbre arcukat mindennap, míg olyanok nem lettek, mintha ördögtől származtak volna. Az időt tíz-tizennégy napban mérték, mialatt teljesen kiégett egy boksa. A munkát ügyesen szervezte János: míg nagy részük rakta a rakatot, két ember állandóan lesben állt, s a frissen begyűjtött halmot döngölte, hogy ki ne törjön a láng, és be ne lyukadjon a rakás. A soros boksaégető pedig járta füstös-csárdását a halom tetején, s ha úgy alakult, hangosan kurjantott hozzá:

– Szalmát ide rögvest! „Szár az csülköt, de sebtibe!” – szaporázta lépteit, tömte a kitorzni készülő, megvadult tüzet, hogy fulladjon bele nagy akaratóba, s nehogy tönkre tegye addigi munkájukat. Körbe-karikába járták táncukat a boksa tetején tekergő füstben, míg végül megadta magát a láng, s visszavonult izzani a boksa belsejébe.

A többiek már a következő halomnál jártak, adogatták a fát, rakták a rakást... János a két ifjoncra is gondolt, váltogatva őket, egyik vigyázott, a másik a keze alá adogatott az öregeknek, akik, ha nem is mondták, de engedték „látni” a munka csinja-bínját. A magyarázat ennyi lehetett, főleg a nagy bajszú vén Máté részéről, akire illett odafigyelni és megfontoltan beszélni:

– Fijjam, a boksarakás nagy tudomány, figyej! – A legények tágra meresztették szemüket, addig-addig, amíg maguk sem értették, mit kell megjegyezniük, mert azt, hogy hogyan alakul ki a kúp, már az elején sem kapizsgálták, amikor a közepétől kifelé elkezdte az egyik öreg állítgatni a méterfákat, jó szorosán egymás mellé. Ahogy haladtak befelé, már-már nyiladozott értelmük, de amikor vissza-visszaküldték őket, hogy most ne vizes fát, hanem száraz csülköt hozzanak, s aztán megint szalajtották, a száraz helyett nyersfáért, na, ilyenkor kavarodott össze az egész nagy tudomány. Ha csülökért szalajtották a nagy fejbéli kavarodásban megtörtént első nap az is, hogy a kalyiba melletti fára akasztott tarisznyához sietettek, gondolván, hogy megéhezett a munkát abbahagyni nem akaró emberfia. Csak akkor veresedett el az arcuk, de majdhogy le is sült szégyenében, amikor mint az óvodásoknak magyarázták, hogy az a bizonyos csülök nem megenni való, hanem elszenesedett apró fatuskó, amitől halad a láng, s hogy este ezen mulatoznak kárukra, már jó előre látták. Csak a faluba le ne vigyék a hírüket, sóhajtoztak magukban, arra a nagy szégyenre gondolva, ami rájuk vár, ha faluszerte körbekergeti a szél a hegyen történeteket. S mire teljesen belegabalyodtak volna az ilyen meg olyan fa adogatásába, végre elkészültek még egy alappal, akkor az öreg pihenőre intette segédeit, épp anynyi időre, míg egy-két mókus megvillantotta a fán és annak ágai közt az éléskamrájukhoz vezető utat, s míg az öreg szivarja majdhogy az ujjára nem égett. S ha a szivar már perzselte a boksamester ujját, lepeckelte a csutkát maga elé a földre,

akkurátusan feltápászkodott az ülőhelyül szolgálatot teljesítő megbarnult tölgy csutakjáról, bakancsa sarkával akkurátusan szétmorzsolta a még perzselő bagó paraszát, s táncoltatta lábát rajta addig, amíg az az átkozott koporsószőg örökre ki nem lehelte forró leheletét. Intésére jöhetett a következő réteg fa, fel addig, míg el nem érték az utolsó, a negyedik sor befejezését nagy-nagy okossággal, de leginkább sok év tapasztalattal.

A munka nehezével megint megvalának, már csak szalmával kellett körberakni, s jöhetett ismét a döngölés az áldott homokkal vegyített feketefölddel. Döngölés, ami nem volt ismeretlen a fiatal emberek életében; a jófajta székelly legény döngölt életében már földet, falat, de eldöngölte pajtását is nemegyszer, s ez a boksa sem állhatott ellent a dühös legények erejének, akik legalább, ha vissza nem is szólhattak az öregeknek, kidöngölték a keblükben felhalmozódott indulatot. Aztán izzadtan, sajtó vállal, megálltak a boksa tetején, farkasszemet néztek az örökkön lesben álló nagy, ormótlan sziklával. Győztek...

A legények a hátukra dőltek, hogy kiszusszanják magukat, az öreg Máté rájuk se hederítve, szemügyre vette, jó helyre került-e a tűzszabályozó lyuk, s ha mindent rendjén valónak ítelt, kezébe vette a leghosszabb botot, amelynek végén motorinába fullasztott rongy éktelenkedett, meggyújtotta, s beküldte vele középre a lángot, hogy fusson a szárazon felfelé.

Ezzel kezdetét vette az állandó harc a tűzzel, mely nem kéréte magát, úgy nekiiramodott, hogyha engedik, feljut egészen a magasságos éjig, de mert a döngölt föld útját állta, nem tehetett mást, csak senyvedett, küszködött fentről lefelé.

A döngölő, a bot elmaradhatatlan társ a hegyen. Kell a boksa-hoz, hisz a senyvedő fa a rakásban csak összeesik, a földtakaró pedig nem követi, ha az ember nem avatkozik bele; de kell a hegymászáshoz is, amit megejtettek néha-néha, ha fogyott az elemózsia. Légirányban a tisztásukkal szemben, ám a

mellettük levő hegyoldalon ütött tanyát a falu juhaival a bács. Őt látogatták hetente egyszer, s még mielőtt elindult volna az épp soron következő ember, feltekintett az égi óceánon libegő madarakra, mert szárnyaló épp csak a völgyet kellene átrepülni, míg az embernek előbb le kellett ereszkedni az egyik hegyoldalon, átlépni a patakon, vagy csúszni-mászni egyik kőről a másikra, még ha épp akkortájt szakadt le az ég, s vadult meg az addigi vékonyka patakocska. Aztán egy másik ösvényen fel, fel addig, míg eléri a bács tanyáját.

A juhászlegények, meglátva a fekete arcú vándort, csak épp köszöntek, de a bács azonnal tessékelte a kalyiba elejébe a vendéget, örvendve annak, hogy legényein kívül más élő és szólni tudót is lát ott fenn. Vendégelésre ültette asztal mellé a jövevényt, s hogy a lakoma nem volt akármilyen, arról a szénégető félreálló pocakja tett tanúbizonyosságot, amikor nagy nehezen felállhatott a lócáról.

Könnyű lélekmelegítővel kezdték a kiadós lakomát: egy kupica pálinka csúszott le torkukon, hogy utat nyisson az eszténa bűnbe csalogató finomságai előtt. Elsőre friss aludttej kellett magát sárga puliszkadarabbal a fából faragott, tányérszerű öblös edényben. Az egy szuszban, mohón lecsúsztatott szűzétel alig ért le, máris zsírosabbat követelt, csak azért, nehogy fellázdjon az addig szalonnához szokott gyomor. A következő fogás mi is lehetett volna, ha nem „farkasette” báránytokány, jó hagymásan, szaftosan, hogy legyen mit tunkolni a cérna szelte puliszkadarabbal. A tokánysorsra jutott áldozatnak farkas marcangolta bundáját szemlátomást nem zavarta a falatozás. Földbe vert boton lógva várta az őszt, az elszámolás napját... A húsétel s a közben felhajtott cujka megoldotta a hegyi emberek beszélőkéjét, s míg fehér kendőben dunsztolódott a túrós puliszka – a következő fogás –, addig a szénégető megtudott mindent, ami a faluban történt, hisz’ az esztenára csak többen járnak fel, mint a füstben élő emberek közé. Bár néhanapján, ha összegyűlt annyi faszén, fel-felmerészkedett egy-egy

autó a boksaégetők telepére is, de annak vezetője sem volt nagybeszédű, sietett, hogy meglegyen a rakomány, szája helyett fejében a gondolatok kergették egymást, azt fontolgatta, hogy idejében és szerencsésen visszaérkezzen a városba, ahonnan hírt egyikük sem várt.

Még egy kupica! Kis erőltetéssel elkopott a túrós puliszka is, az utolsó morzsáig. Végül az eszteta legfinomabb étke: a zsendice úszott lágyan, selymesen a juhsajt készítése után hátramaradt savó tetején, s tett koronát a királyi lakomákhoz nem, de a jóhoz szokott szegény emberek hasában.

A bojtárlegények addigra megpakolták az átalvetőt, a csobán, mint máskor is szokta, róvott valamiféle jelet egy fadarabra; majd fizetnek a boksások, ha pénz üti markukat, s hogy mikor jövend el annak az ideje, nem kérdezte sem a csobán, nem szólt róla a szénégető sem. Egy kézfogással megpecsételődött a lakoma, a beszélgetés, az átalvetőben lapuló túró, orda, sajt s az elköszönés.

Ismét használatba lépett a boksa tetején megfeketedett bot, kicsit nehezebben, teherrel a vállán, nehezekkel a hasában indult az ember, hogy le- és felérjen estig, tudva, hogy mire hazaér, már fortyog a víz a tábortűz fölött. Hogy mit vártak jobban a havas napszamosai? Friss eledelt vagy a ráadást? A faluból érkező híreket. A falatozó boksaégetők nem kérdeztek, nem válaszoltak: a félmondatok, hümmögések, derékba tört szavak mindegyiküknek elég volt, hogy maguk előtt lássák a völgyben alvó apró házakat, embereket, történéseket...

Nyár derekán is túl voltak már, amikor Szénégető János olyasmire vetemedett egy reggel, ami havasi emberemlékezet óta nem esett meg senkivel, soha. A hajnali felkelésnél, amikor a boksások még ki sem kaparták a szemük sarkában meghúzódó fekete csipát, János ünnepélyesen nagy kanna erdei bogyteát osztva szét embereinek, új szokásként épp az öreg Mátét köszöntötte születésnapja alkalmából. Az ébredezők már-már

fuldokoltak, na, nem a füsttől, hanem a magukba fojtott nevetéstől, amikor Máté bácsi végül kinyögte, hogy ha jól meggondolja, Jánosnak igaza lehet. Ma van a születésnapja. János szemében sem látott semmiféle anyámasszonyi gyengeséget, így hát elfogadta az erős kézfogást. S ettől a naptól valami megváltozott az emberek lelkében. Amikor eljött a napja a köszöntésnek, nem zárkóztak magukba, hanem utat engedtek érzelmeiknek, beszéltek gyermekkoruk csínytevéseiről, az első aszszony forró csókjáról, a gyermekek világrajöttéről, az életről, megcáfolva a szófukarságot, ami székely emberekről hírlik szerte a világban.

Az őszi rég látott színes köpenyt borított vállára. A nyár még csimpaszkodott volna a meleg napsugárba, mint a ragacsos pókháló a fák között, de az éjszakák egy lépéssel előbb járhattak, fagyos lehetetükkel megsimogatták a lombhullató erdő koronáját, s ettől festő ecsetjére kíváncszott minden hajnal, minden napfelkelte. A felhők könnye is gyakran eredt kesergőre, a meleg napok már csak vendégségbe jártak a tisztásra, s akkor is csak rövid időre, mert mihelyt megüledtek volna a hegyoldalban, már riadót fújt az esti szél, s igyekeztek nyugovóra az őr álló szikla mögé. A szénégetők is egyre szorosabban, mint az anyaméhben a gyermek, kuporodtak vackukon, nem pótolták oly gyakran az ágyukban megtört szénát illatosabb, frissebb halommal, de magukra vonták bekecseiket, bundáikat éjjeli takarónak. Az erdő zsongott a nagy igyekezettől, dolgos élet vette kezdetét a sűrű fák között. A mókások oda se hederítettek már a kétlábúakra, volt annál fontosabb elfoglaltságuk, szaporán hordták odvaikba a makkot, mogyorót, minden ehető magot. A vaddisznók csörtetésére fel sem figyeltek a boksaégetők, láttak életükben eleget belőlük, s tudták, hogy a gazdagon megterített avarasztalról tömik magukba a finom falatokat. Étel volt bőven. Nemcsak az állatok dúskáltak a jóban, hanem az emberek sem maradtak éhesen: hol a csapdákból került elő az aznapi enni való hús, hol a fák

alól bújtak elő a legkívánatosabb gombák, amelyekből olyan lakomákat csaptak, hogy a holdnak állt a hasuk, s túllakottan nem csodálkoztak azon, hogy hol az egyik, hol a másik látott éjnek idején manót, tündért s más erdei csodát...

Az emberek egyre feketébbek lettek, még anyjuk sem ismert volna rájuk, ha a hamvas csecsemőarcot kereste volna magzatukon. Ruhájukon, ha volt is valamikor szövés minta, már ki sem látszott a rétegekben álló szénportól, s ezt már nem mosta ki sem ember, sem asszony... Arcuk rovásaiban megtelepedt a felszálló füst, kezük, testük minden redőjében beágyazódott a boksa gyilkos lehelete.

De nemcsak külsejük árulkodott a megfeszített éjjel-nappali munka terhéről; amit eddig csak suttoztak, most fejcsóválva, hümmögéssel, kételkedve figyelték. Az ős végére, amikor a csupasz fák ágai, mint a szénégetők inas karjai nyúltak feketén az ég felé, elvesztve vidám színeiket, s már csak árnyuk kísérteties nyúlványaiban változtak az éjszakai holdállás szerint. Szénégető János hangja hallatszott ki a kalyiba sötétjéből. Beszélgetett. Szerencsés ember, hangoztatta egyre gyakrabban. Erdei manó szegődött melléje, aki, ha hiszik, ha nem, mindig elvezeti a legízletesebb, -illatosabb erdei bogyók közé, s ettől finomabb az ő teája, mint a másoké...

– Hiszi a manó – hitetlenkedtek az emberek, de mert János csak erősködött, hogy bár látni akárki fia nem láthatja, ő mégis érzi jelenlétét...

– Szegény anyja! Ha megtudja, hogy megbuggyant a fia, megöli a bánat! – csóválták fejüket a boksaégetők. – S a meny-asszonya! Leánykérés lett volna karácsonykor... Jó évük volt, jól hozott a konyhára...

János hiába erősítette, hogy igazat szól, az emberek fejüket csóválva hagyták, hadd beszéljen... Azok, akik az esti tűz mellett lúdbőrös mesékkel szórakoztatták egymást, hajthatatlanok maradtak. Keménytalpú, de már szakadozott bakancscsal erősen álltak a havas sok ezer éves talaján, amelyet október vé-

gére teljesen beborított az idejekorán leesett hó, de olyan vastagon, hogy már igyekeztek volna elhagyni táborukat, ha nem pöfékel még az utolsó halom boksa, amelynek legfeljebb egy napja lett volna izzani, hogy végképp kifűjja az utolsó adag füstöt, ami azt jelentette, hogy vége. Kiégett... Szedelőzködhetnek, mehetnek haza. Le a völgybe, haza, de csak ha már szétdobták az egészset...

December első napjára esett volna a napja, hogy befejezik a munkát, de hiába, az Úrnak más terve volt az idén. Havat és hideget küldött a rozsdás levelekre, a rengetegben élő állatokra és a pénzkereső falusiakra, akik már inkább ördögöknek látszanak, mint emberkinézetű földi halandóknak. Az összefagyott, hiányos öltözetű boksaégetők vacogva keltek hajnalban, azt remélve, hogy estére, de legfeljebb másnapra az otthon melegében eszik vacsorájukat. Jánosról mindenki megfeledkezett... A születésnapos Jánosról, aki aznap lépett férfikorának legszebb évébe. Huszonnyolcat töltött, bár most, mint a szopós malac, csak téblábolt sértetten:

– Na, mi lelt? – kérdezte az öreg Máté, akinek feltűnt, hogy valami nincs rendben a legénnyel. – Csak nem vészelt el a kicsi barátod? Vagy a tündérek változtak át boszorkává az éccaka, s ijesztettek reád, hogy ilyen ronda képet vágysz? Ecsém! Igyekezzünk, mert ha jól tudom, Mariska csak tereád vár lenn a faluban!

Szénéégető János hümmögött valamit válaszként... Érthetően nem szólt, de akárcsak a boksa, kívül pipált, kormolt, de belül izzott, eleven, tűz fiatalember, aki úgy várta az elismerést, emberi méltatást, kézszorítást, mint bárki más az ő korában. Ezt veszni látva csak intett, hogy menjenek a dolgukra, neki elintéznivalója akadt:

– Ez csakugyan megbolondult – néztek utána, s nem sokat kíváncsiskodtak, hogy hova veszi az irányt, amikor János a hóval takart ösvényre lépett.

A faluban reggelre harangozott a templom egyetlen harangja. Szavára elnémultak a kutyák, a varjak százfelé vették légi útjukat a templom kupolája alól, csak Mariska danolgatása nem csendült ajkáról, amint bekecsére ráterítette nagyanyja fekete hárászkendőjét, aminek sarkait előrehúzta, átkötötte vele vékony, karcsú derekát. Lábán hótaposó, a szánon meleg öltözet a havason szolgáló embereknek, s elindult fölfelé a hegyi ösvényen, de annak is a meredekebb, rövidebb szakaszán, hogy mielőbb felérjen, s az otthonmaradt, embereikért aggódó asszonyok melegét átadhassa. Szaporán haladt, mint a hegyi kecske, s mert se szél, se újabb friss hó nem akadályozta, egyre feljebb, egyre közelebb került a boksaégetők tanyájához. Valahol egyvonalban lehetett Jánossal, amikor a semmiből erős szél kezdte tépázni a fákat; földig hajoltak a csenevész bokrok, zúgott a szél, zengett az egész mindenség a sziklákban megütőköző nagy orkántól. A lánynak kapaszkodnia kellett, mintha emberi kéz nyomta volna vissza a völgybe, olyan erővel, hogy majd megszakadt az erőlködésben, de elhatározása olyan kőkemény volt, hogy a szél, erejét veszelve, végül útjára engedte. Elcsendesült körülötte minden... Csak hó, csak sötét felhő, köd mindenfelé... Ismerte az utat. Sokszor taposta még abból az időből, amikor apja favágóként járt a rengeteget, s ő meleg ételt vitt egy kannában, hogy apja bírja erővel a nehéz munkát.

Édesapja! Édesapja, öregedő székely, aki emlékeiben őrizi a rengeteget s a nehéz munkában eltöltött éveket...

Mariska, míg erejét összeszedve az útra figyelt, maga előtt látta áldott kezű faragómester édesapját, aki főleg most, amióta felérjük is elindultak a kíváncsiskodó idegenek, egyre szebb hasznot hoz a házba. Még lakodalmára is félretett annyit, hogy háromnapi mulatozásra is elég lesz, még akkor is, ha a fél falu ropja éjjel és nappal a fiatalok tiszteletére. „Édesapa!” – mosolygott Mariska, még a lábát is kifaragta, hogy az Erdélyt járó idegenek, akik a kapu előtt látják a féllábú faragómestert, el ne

menjenek anélkül, hogy valami emléket vennének tőle. Csak nevetett bajsza alatt esténként – amikor számolgatta pénzét, s pakolta be a díszesre faragott pénzesdobozba – azon, ahogy hüledeztek a díszesen faragott lábát bámuló emberek.

Uram! Istenem! De kicsin múltott azon a nyáron, hogy Mariska édesapja ne kocsmatöltelék legyen! Az elhatározás már megszületett Erdei Jánosban. Nem él fél lábbal, s ha mégis élnie kell, nem fekszik le tiszta elmével, hogy aztán egész éjszaka azon járjon az agya, hogy nyomorék, hogy nem olyan ember, aki a betevert meg tudja keresni. Azon a napon, amikor kifordult a kiskapun, a kocsmá felé véve útját, csak egy pillanatra nézett vissza. Kicsi lányát látta, amint anyja szoknyájába kapaszkodva rimánkodott, hogy vegye ölébe, de felesége csak vonszolta maga után, s zsákolta tovább, be a fészker alá a gabonát, az életet... Szégyenpír égette arcát... Visszafordult...

Mariska emlékeit felidézve érte el a boksaégetők tanyáját. Mély csend honolt a tájon. Se ember, se állat... Elmentek? Hol lehetnek? Hogy messzibbre lásson, emelkedőt keresett. Csak egy halom gubbasztott ott, munkáskézre várva...

Mariska, megfélemezve a szénégetők télestéken mesélt rémtörténeteiről, a boksákban élő tűzrakók kegyetlenkedéseiről, lépett, majd még, még, míg fel nem ért a boksa tetejére...

A másik ösvényen János a vidám havasi emberekkel érkezett vissza a szénégetők tanyájára. Hűségese társai akkor indultak a sértett legény keresésére, amikor vészt süvített a szél, s aggódni kezdtek a fiatalember életéért. Vidámságuk célpontja János, akit azzal ugrattak, hogy azért indult útnak, mert elbájozhatta valamelyik mohos képű erdei tündér, a sugallatára megfélemezett az ő Mariskájáról, s ki tudja, az is meglehet, hogy eddig már össze is szűrte a levét valamelyik hegyi tündérrel, pedig a faluban csuda egy helyes kislány epekedik érte...

A lány nevét még ki sem ejthették, amikor, kiérve a tisztásra, földbe gyökerezett a lábuk... Marika sála röpködött a szél-

ben az egyben álló boksa tetején, nagyanyja fekete hárászken-
dője megbomlott, s mint fekete holló szárnya csapkodott kar-
csú dereka körül, kezét szeméhez emelve tekintgetett körbe,
a kerek erdőt kémelve...

– Marika! – ordított János. – Marika! Gyere le onnan!

Farkasüvöltést hallatott mind, akinek szó kifért a torkán...
Fordult a lány, Jánost megpillantva arcán a szerelem ragyogá-
sa, nem érzett semmi mást az égvilágon, csak a viszontlátás
örömét, még azt sem, hogy alatta meginog a boksa, s felcsap
utolsó, gyilkos lehelete a rakatnak...

A háborút, nincstelenséget, sok-sok igaztalanságot megélt
emberek megbabonázva álltak...

Lecövekeltek. Mintha odafagyott volna mindnek a lába, s
egyszer csak halotti fátyolként ég felé indult ezernyi szikra, s
zuhant a lány után, zuhant, betemetve a havas szép virágát a
kormos, fekete, kiégett gödörbe...

Szokatlan csend szorult az ormok hideg kövei közé. Szó nem
hagyta el élőnek ajkát, merev volt ember, állat, fa, szikla, pán-
célba dermedt a patak, mintha a földi világ belefagyott volna
Marika utolsó mosolyába...

A parázshalom még fénylett egy ideig... S amikor az utolsó
szikra is szürke pernyévé változott, megnyílt János kalyibájá-
nak ajtaja, felkelt a szél, forgott, pörgött a boksa tetején, s min-
denki ámulatára a magával sodort hamu alól asszonyi formát
buffant a halom...

A Nap utolsó sugarát küldte le a földre, a kiégett boksa vö-
röslő fénytakarót öltött magára, s a nagy szikla mögött a már
búcsúzó Nap utolsó fénysugara körülölelte a párafoltot, emel-
te, vitte fel a magasba, s csak egy pillanatra állt meg János fe-
je felett, a kalyiba melletti magas fenyő tetején...

Azon az éjszakán az emberek fáklyákkal virrasztottak. Me-
sélük, hogy az erdőszélen minden fa aljában kislámpát gyújtot-
tak az erdő tündérei... Szép volt, olyan szép, mit ember álmá-

ban sem tud elképzelni, ami nem is adatik meg akárkinek, csak azoknak, akik tiszta lélekkel tudnak dolgozni, szenvedni, szeretni, élni és halni...

Mondják, a jelenség eztán minden évben visszatért... Minden évben a boksa helyén a Nap utolsó sugarában asszonyi alakot öltött a pára, keringett a boksa s a kalyiba között, majd eltűnt a Hold első fénysugarával... S csak azon az éjszakán a fák lábánál felcsillantak a lámpások fényei, hol erősebben, hol gyengébben, ahogy a szél körbesuhant, s megpihent a Virrasztó Szénégető János lába előtt. Minden évben ugyanazon a napon, még hatvan éven át, mígnem Szénégető János, a havas remetéje, érezve a hívó szót, kiállt a tisztás közepére, lelke, egyesülve Marika lelkével, felszállt, fel a mennybe, fel az örökkévalóság világába.

A szénégetők többé nem égettek boksát a Virrasztó hegyen, a Széptisztáson nem gyújthatott tüzet élő lélek.

Mariska apja soha többé nem ült ki a kapu elé. Behúzódott a fészker alá... Kopjafákat faragott. Kopjafákat, s mindegyikébe beleszötte fájdalmát a székely apának, a fájdalmat, amit szó nem bír, csak a hitben élő lélek birkózik meg vele naphasadtától napnyugvásig, földi életének a legeslegvégéig.

Kolomp szavára...

Rózsika a nagy készülődés végén még egyszer, utoljára szembenézett tükörbéli önmagával, csak úgy hamarjában, mert halotta már a hazatérő csorda messzi kolompszavát. Mintha üres vödröt vert volna a falu bolondja, vagy az ég visszhangozta volna a távolba nyúló hegyek ormain megbicsakló égzendülést. Igaz is, lehetett volna akár a Bolond Istók, akár az égzengés – egyik sem ritka jelenség ebben a szürke porban feredő kis faluban –, mégis csak a kolomp szava jutott el a lány füléig, tőle kezdett hangos zakatolásba a szép virágszál kicsi szíve. Indulni kell. A legények még el találnak menni a kocsmá elöl, vagy valamelyiket hazahívhatja apja, hogy segítsen az esti fejs előtt. Valamelyiket, de főleg Pistát, mert a zsendelyes kisudvarban nem volt szolga, nem volt segítség, mint náluk.

Ma nótás kedve van, s elégedett is volt azzal, aki visszatekinített az aranyszélű barokk tükörből: haja két fonatban hullt alá, derekán alulra, vörös szalaggal. Táncra perdült, sebesen forgott, hogy lássa azt, amit láttatni akart. Felsőingé tiszta, patyolatfehér, nem hivalkodó, de azért az ízléses csipkeszegély kifestült mellén, s szoknyája is felvette testének lüktető ritmusát. Csak fél fejjel lehet alacsonyabb, mint az a legény, akiért rózsá nyílt az arcán, ha meglátta vagy reá gondolt. Szép pár lennének, állapította meg sokadszorra magában, s indult is azonnal, nehogy valami hibát észrevegyen, vagy vesszen a varázs, amely jókedvet és reményteli mosolyt csalt csókra álló szájára.

Kilépve az udvarra, a méhek otthagyták a virágkelyheiket, s mert az illat varázslatos volt, azonnal a lány nyomába szegődtek, akárcsak ábrándos szeme a béreslegénynek; emennek

még a villa is megállt a kezében, s földbe gyökerezett a lába, úgy megbabonázta a látvány.

– János! – bődült az istálló sarkából egy bajuszos, szikár ember. – Csak nem végeztél örökre a munkával?

– Gazduram, hát, izé... – nyeldekelt a legény, és újra neki látott a ganyé eltakarításának. Illat ide, szép leány oda, ha a gazda lapátra teszi, oda a kereset s a remény, hogy egyszer majd biciklivel kerekezik mindenki szeme láttára a falu főutcáján. Titokban ez volt leghőbb vágya, de az is, hogy szétszedje dirib-darabokra a csodajárgányt, aztán pedig összerakja, hogy megértse működését, mert bizony jobban szerette a szerzőszámokat, mint a kapa s a villa nyelét.

– Rózsika! – szólította meg lányát az apja, engedékenyebb hangon. – Hová? Hová ilyen korán? A csorda a falu szélén járhat, korai még tejért menni. Anyádnak nem kell a segítség?

– Édesapám, tudom én, hallom én, hogy nincs itt az ideje a fejésnek, de pont édesanyám küld nénnyihez, hogy elhozzam a receptet szombatra.

– Na, ha anyád küld, menny – üt engedékenyebb hangot gazduram, mert mégiscsak nagy nap lesz vasárnap, s arra készülni kell, mégpedig úri receptekkel, s nem akármiféle paraszti étekkel. A fiatal pap hivatalos a házukba, istentisztelet után, délebedre. Titokban a szülők abban reménykednek, hogy ez az ebéd áldást hoz a házra. Papné lehetne a lány! Papné! Az első asszonyok közt lenne a helye a faluban!

Rózsika becsukta maga mögött a kaput, s mire végigsuhant a házak előtt kacskaringózó ösvényen s a kocsmá elé ért, már fulladozott, úgy magába fojtotta a levegőt. Se szuszogni, se felnézni nem volt bátorsága. S amikor mégis felemelte fejét, tekintete Pista szemébe gabalyodott. Dobbant egy hatalmasat a szíve, de akkorát, hogy megrettent tőle maga is, s majdnem futva haladt tovább.

– Adjon az Isten jó estét! – vetette még oda.

– Kezét csókolom! Kezét csókolom, kisasszony! – hallatszott

innen is, onnan is. S mintha egy halk sóhaj is felszállt volna a szíves köszönéssel. De hogy valóban így történt-e, csak a jó Isten a megmondhatója, mert épp akkor ért oda a csorda öreg, lomha tehene, s kolompszava elnyomta ezt is, meg a választ is:

– Szervusz, Pista.

Hej, legények, legények! Ha tudtátok volna, mi vár rátok, lehet, nem lett volna akkora kuncogás, ugratás! Ha tudtátok volna, hogy nemsokára mind katonaruhában lesztek, távol egymástól, nem estek Pistának, hogy:

– Béházasodsz a nagy házba!

– Szerencsés vagy, de ne gondold, hogy az öregje enged nektek!

– Hát nem tudod, hogy papné lesz belőle? Vasárnap lesz a háztűznéző!

Meglehet, hogy Pista sem szedi a batyuját, ha előre lát mindent, s megy neki, na, nem épp a világnak, de Háromszék másik zugának, hogy onnan terítse széles vállára a háborús világ mundérját. S az is lehet, hogy a katonai gyakorlat szabadideje alatt a kincses városban nem ejt teherbe egy lányt, s nem jegyzi el őt bevonulás előtt, majd egye keserű néhanapi kenyerét a muszka fogságnak.

A gesztenyesor alatt, a falu szeme elől védve, meg kellett állnia az öreg fák árnyékában, hogy csillapodjon szíve dobogása, és arca tüzességét a fák áldott hűvöse elsimogassa, mert ha ebben az állapotban lép be nagynénje kapuján, annak mindent látó szeme azonnal észreveszi, hogy valami nincs rendben, s rögvest faggatóra fogja. Mikorra végigszaladt a hűs árnyék a háttán, s végigborzongott testén az őszi fuvallat, remegő lábakkal, de határozottan lépett be egy verandás, virágos házba.

– Csókolom, nénye – roskad le az asztal mellé, – a torta receptjéért küldött Édesanyám.

– Véled meg mi történt? – kérdezett gyógyító füvei felett,

egyenest a lány szemébe nézve az asszony. – Úgy nézel ki, mintha megkergettek vóna! Vagy esmint Pista?

– Nénnye! Mit beszél maga? Pista? Pista? Jaj, nénnye, reám se néz!

– Asztot osztán jól teszi, van sütnivalója annak a legénynek, ha nem kezd ki anyáddal s apáddal. Itt a recept, ha ezt a tortát megsütitek, mán menyasszony es vagy lelkem. Nyugodj belé, annál jobb dolgod lesz a tiszteletes mellett, mint hogy a zsellérházba látnád felkelni a Napot minden hajnalhasadtával. A szerelem elmúlik, lelkem, a lobogás nem tart míg a világ, a nincstelesség megöli a nagy hevületet, ami most esszekuszálta a lelked.

– Sorakozik a sok bölcsesség, ám Rózsika egyre sem válaszol, csak lehajtja a fejét, mint aki felett már kimondták a végítéletet; s mert alázatra, szófogadónak nevelték, hallgat. Némán válogat az asztalon elterített száraz füvek között, szagolgatja sorra mindegyiket, megsimogatja a rét szabad ege alatt fogant virágait:

– Ez mi? – kérdezi szelíden végtére.

– Székfű, lelkem, székfű. Minden bajra jó, de mongyák szüzekannyának es, mert megnyugtassa a bolond, fiatal lelkeket.

– S ez? – kérdez tovább a lány, hogy elhessegesse a már elkezdett beszélgetés borús fellegét.

– Ezerjófű, ez es hasznos jószág, hideglelést kergettem el vele anyádból eccer, de inkább hasi bántalmakra való. Vigyél magaddal, mert ha jól gondolom, anyád kiteszen magáért, s jó zsíros étel kerül vasárnap az asztalotokra.

– S ez? Ez nagyon ismerős...

– Hogyne lenne ismerős, a házatok előtt bomlik, illatos, olyan szép esténként, amikor teli van virágokkal, mintha menyasszony öltözött volna esküvőre. De álnok ez, vigyázni kell vele, mert elébb bódít, osztán öl...

– Bódít, öl... Bódít, öl... – ismételteti Rózsika magában, s a receptbe mélyed tekintete, bár szeme nem követi a sorok folyását.

– Menned kell, te jány, osztán ügyes légy ám vasárnap, térrülj-fordulj az asztal körül, segíts anyádnak, hogy lássa a tisz-

teletes, milyen jó gazdasszony leszel; s ha már leültél, legyél szerény s illedelmes, lássa az az ember, hogy nem bajt véssen a fejre, hanem egy áldott jó, szelíd feleséget.

– Köszönöm, nénye, köszönöm a tanácsát, a receptjét s a virágait, megfogadok én mindent, amit magik mondnak – azzal kifordul az ajtón, s magába csak azt ismétli: „Vagy a Pistáé, vagy Gödör Gyurié.”

– Ámen. Az Úr kegyelme legyen veletek... – fejezi be sietve a vasárnapi istentiszteletet a fiatal pap...

Rózsikáéknál a nagy tölgyfa asztal díszbe öltözött. A legszebb damaszt ropogósra vasaltan beborította a nemes fát, s mire kezét mosott a vendég, már középen gőzölgött az aranyban úszó, tyúk, kakas, kacsza húsából főtt fenséges ünnepi leves. Mellette ezüsttálcákon a kert legszebb zöldségei, körbeveszik az omló húst, amitől igencsak zsíros lett a tiszteletes arca, keze.

A levest a ropogósra sült malac követte, s vele együtt káshegyen piroslott a legbüszkébb gúnár, amely a portán akadt, mellette karamellben párolt káposzta, ami oly ízt hagyott a vendég szájában, hogy az egyből meggyőződött afelől, ha rusnya lenne a lány, még akkor is meggondolandó lenne a házasság. Hát még így! Hisz' olyan, mint a legszebb kerti virág! S szemét, miután már telve érezte a hasát, le nem vette a ház kisasszonyáról.

A desszert tálcákon roskadozott, az emeletes kristály torta-tartó alig bírta el a hatalmas, mesésen feldíszített tortát, amelynek receptjét nem más, mint Rózsika nénye árulta el erre az alkalomra.

Estére elbúcsúzott Sándor, már családtagként, s nem a falu tiszteleteseként, későbbiekben pedig vissza-visszatért a gazda udvarába, illendőség szerinti hosszabb udvarlásra.

Aztán leesett az első hó. A folyó széléin befele indult a pán-cél, s mire összeért a vizet rabságba ejtő vastag jégréteg, a par-

ton dérruhát öltöttek a fák, s azok behajló ágain jégcsapok kígyóztak össze-vissza, megcsillantva az ég napsugarának életet ígérő fényeit. Aztán komor lett a táj, az emberek s a gazda házának ablakai is csipkeruhába öltöztek, s egy este összehúzták a függönyöket.

De sötét lett egyből! De nagy volt a csend!

Évek telepedtek egymásra, mint kottakönyvek lapjai, s a sorok közt bicsakló égzengés hangjai, jajszó, örömkialtás, mélyből feltörő fájdalom, sóhaj, istenkáromlás, majd dicsőítés, s végül a belenyugvás mély csendje a fehéren maradt sorok között...

Remegő, fiatal nyárfalábon jár az ember. Kezében reszkető bot, mintha a hegy szele csak őt követné lépten-nyomon, hisz sehol egy szellő, sehol egy szélben úszó falevél. A kései ősz aranya lába előtt oly szépen csillog, hogyha igazi lenne, minden embert gazdaggá tehetne ezen a földön, s nem lenne bánat, nélkülözés, fájdalom.

Fájdalomtól esik össze az öreg, sziréna hangját verik vissza a hegyek, s fehér ágya előtt középkorú orvossal találkozik ébrenlétre nyíló tekintete:

– Hol vagyok? – kérdezi halkán.

– Kórházban, a mentő hozta be, de ne aggódjon, most már minden rendben. Ha lefolyt az infúzió, kap gyógyszert, s ha van otthon, aki gondozza, két nap múlva ki is engedem, mert itt hideg van, nincs fűtés, még tetéznénk a baját egy megfázással.

– De mi történt velem, doktor úr?

– A gyomra rendetlenkedett, sok vizet vesztett – válaszol az orvos. Keszthelyinek hívják, de még azt is megtudja a beteg, hogy honnan való.

Az erő visszatér a nyolcvannégy éves ember testébe, s mert valami furdalja, kérdezősködni kezd. Faggat mindenkit, s mire a

zárójelentés a kezébe kerül, már tudja, kit tisztelhet az orvos személyében. Amaz épp befejezi mondókáját, mik a további teendők, s kezét nyújtja.

– Csak még egy pillanatra, doktor úr! Kérdeznék én valamit magától.

– Csak tessék!

– Nem ismer maga engem?

– Nem. Kellene?

– Nem hiszem, de én ismertem az apját és a családját, egyfalusiak voltunk. Botos István a nevem.

– Botos... – igazítja meg szemüvegét az öreg orvos. – Botos István... Hogyne ismerném! Akiért testvérnéném öngyilkos lett, úgy ötven éve...

– Mit mond? – kapja fel fejét a másik. Kezét a füle mögé emeli, mint aki rosszul hall.

– Keszthelyi Rózsikára emlékezik? Szerette magát.

– Emlékszem, hogyne emlékeznék. Miatta mentem el jó messze, ne lássam nap mint nap. Tudja, doktor úr, szegény legény voltam, nem olyan módos, mint maguk. Olyan szekér után nem futhattam, amelyiken csak cseléd lettem volna, s örökké megalázott, hisz az apja nem adta volna hezzám a leányát... Hát meghalt... Nem lett papné?

– Nem lett papné... Hagyott levelet maga után. Apámat okolta, s magát, hogy szó nélkül elment... no, Isten áldja, bátyámuram, Isten áldja...

Az Úr 2008. évének decemberében, az otthon melegében, lábadozó öregember emlékezik. A folyó szélén befelé húzik a pánfél. A part menti fák dörbe öltöznek, a behajló ágakra felcsapódik egy-egy vízcsepp, s egy újabb hideg napon jégzobrokon csillan meg a napsugár.

Rózsika, Rózsika, te elveszett szép virágszál, de rég hallottad az élet kolompszavát!

Az utolsó kapás

Estére sejtelmes bíborfátyolba burkolózott az ég, palástján utasa, a Nap, mintha megfáradt volna, mert mire a háromszéki falu fölé ért, fáradtan hajtotta fejét a fellegek közt megbújó Piliske legmagasabb ormára, bóbiskolt egy keveset, hogy erőre kapjon, s aztán alámerüljön pihenőre a hegy mögé.

A bukdácsoló napfénynek simogató langymelegében a rétnék virágai is megmosakodtak a koraesti harmatban, szépitkeztek a nyugovóra térő fénysugarakban, s a nappali portól emígyen megtisztulván, a százszorszép margaréta, a lila fecskevirág meg a kockás tulipán is álomra csukta szirmait. De a folyó partján ülő horgász éberebb volt, mint a hajnalt köszöntő dalnokok, most épp bevetette horgát a folyóba, leült a vízpart már befüvesedett vakondtúrására, s hátát egy fának támasztva belebámult a víz felszínén bodrozódó vörös ég kísérteties tükörképébe.

– Szél lesz – állapította meg János, ki tudja miből következtetve, mert jele sehonnan sem látszott megmutatkozni, hacsak nem a szemben levő hegy s a távolba vesző égalja bíbor fátyola.

János, a székely ember, a falu különcének számított ezen az isten háta mögötti vidéken. Legénykorában azért, mert ha leült is világot váltani barátaival a zajos, füstös kocsmá zsíros asztala mellé, nem akadt emberfia, aki egy korty italt beleimádkozott volna; aztán később, miután akarata ellenére bejárta a világot, legalábbis annak a nagyon balkáni fagyos szegletét, újabb mániát is szerzett. Nem vágott tyúkot, disznót, de még a vér látványától is remegett keze-lába, amit a környezetében élő józan paraszt sehogy sem értett. Pedig megvolt ennek az oka.

Alig töltötte be huszadik életévét, amikor a behívó őt is az idegen harc idegen mezejére szólította. Bátyja már a fronton szolgált, s hogy reá is sor került, cseppet sem érte meglepetésként. Azt, hogy őt valami oknál fogva a fogságban felejtik, nem láthatta előre. Pedig így történt: már majdnem minden rabságban szenvedő hazavánszorgott a légerekből, amikor neki is kezébe nyomták az „elbocsátó szép üzenetet”. Éppen harmincadik életévébe lépett; gyalogosan és rongyosan poroszkált haza a falujába vezető földúton. Amikor csontjait bezörögtette szülőházuk ajtaján, tulajdon anyja nem ismert reá. Ráeszmélvén aztán, hogy folyton siratott fia áll előtte, aléltan esett a tapasztott földre. Nővére, húga, testvéröccse azt sem tudta, kihez fusson, kit öleljen vagy istápoljon, de apjuk észnél volt, karjába emelte asszonyát, friss vízzel felloccsolta, ecetet dugott az orra alá. Ettől észre térve, ölelte, csókolta elveszettnek hitt magzatát. A következő napokban pedig anyai érzettel vette gondozásba, de kellett is, hisz megkerült fiacskája olyan gyenge volt, mint a reggeli harmat, a gyomra meg oly erőst beszűkült, hogy halál ármánykodott minden kiadósabb reggeliben, ebédben, vacsorában.

– Mégiscsak vihar készülődik – rezzent fel emlékezetéből János. Egyre pirosabban bodrozódott a folyó habja. A halak mind jobban rángatták a mogyorófa botot, s egyre többen akadtak horgára. Ekkor hasított belé az igazság pillanata. Üzemel a vágóhíd! Nemcsak a lemenő Nap osztja meg vele piruló orcáját – a marhák kiomló vére összecsalogatja a halakat. Egyre vörösebb a folyó... A vágóhídon véres vízben tocsognak a gumicsizmák, vastag sugárban dől ki a mindent megfestő élet... A parton ülő ember kapkodja a levegőt, hol a folyó felszínére tekint, hol a vérben izzó égre, ziháló mellkasára nehezedik a vörösbe bújt lidérc. Már-már összeér az ég alja s a folyó felszíne...

A víz felszíne vörös habot sodor... Bíbor bárányfelhőket úz a szél... Uram Isten! Adj erőt, hogy ne ragadjon magával! Öszszekapdossa cókókját, hogy elrohanjon, nincs helye itt élő

embernek. Rogyadozik a lába, rohanna, rohanna, ha bírná erővel. Háta mögött lassan egygyé válik a rét, a hegy, az ég, a folyó, hogy az égbe sikló életek végre partot érjenek. S ott fenn a magasban, a Piliske ormán, ott fenn a hegytetőn, ahol eddig bóbiskolni látszott, most nyugovóra indul a Nap, hogy utat mutasson a testi rabságukból megszabadult lelkeknek.

Jánost, a vértől öröktől irtózót, emlékei űzik.

Messze járt már, csak az öreg Horgas Fa maradt egyhelyben, lecsüngő ágai bele-belemerültek a szemétben tajtékozó hullámokba, felemelkedve a szélllel, levelein kimúlásig ringatózott a vörösben játszó habcsomó.

Az öreg Horgas Fa... János titkos búvóhelye: kisgyermekkora óta oda, hozzá menekült, ha büntetés várta valamely csínytevéseért, vagy ha olyan gondolatai ébredtek, amelyekre nem talált választ. Majd később, serdülőkorában, amikor testének különös jeleit próbálta megfejteni: a Horgas Fához bujdokolt el „szégyenével”. Felnőttkorára csak annyi változott, hogy a horgászás lett az ürügy az otthonról való elszabadulásra. Ki a vízpartra, a Horgas Fa árnyékába, megpihentetni elfáradt testét-lelkét; gyermekora ártatlanságának emlékeiben nyugalomra lelni; egygyé válni a víz lassú folyásával, a madarak csacsogásával: így remélve, hogy végül csak megérti, mi végre született e földre, s mi értelme volt földi kínjainak. Miért irtózott a vértől, a halottaktól, holott sokat, talán túl sokat is látott már eddigi rövid életében? Miért kellett neki elmenekülnie otthonról a karácsony előtti hétvégeken, amikor az egész évben babusgatott disznó a mészáros kése alatt bevégezte földi életét? Hiszen mások nemhogy elmenekültek volna, de jókedvűen mulatoztak is disznóvágáskor.

Aztán minden húsvét nagypéntekjén tűnt el a portáról, amikor a bárányok lettek áldozatai a késnek. Az addig cirógatott, szelíd jószágokat – ártatlan szemmel tekintettek a világba s szaladtak eléje, amikor enni vitt nekik – sehogyan sem bírta üveges szemmel, holtan viszontlátni. A húsevésről teljesen lemon-

dott. Életet továbbra sem oltott, annál inkább adott. Gyermeké annyi született, amennyit Isten rendelt családjának erőben, egészségben, s ő felnevelte mindannyit munkával, nagy keservvel.

Rügyet fakasztott a tavasz, húsvét közeledtét dalolták hajnalban a madarak, az élet nekibuzdult ismét az újjászületésnek. A rögs utat bejárt János könnyű lélekkel készülődött a bőséget ígérő évre. Negyedik dédunokáját várta, s ha minden igaz, még ezt az évet is átvészeli asszonyával egészségben s elfogadható jólétben. Gondját-baját mintha elfújták volna a keleti szelek, s hátha, hátha nemzetségére is jobb napok jönnek. Kezében az öreg mogyorófa bot, egész életében nem cserélte cifrára, pedig unokái minden születésnapjára „bóti” horgászbótot vettek, amíg be nem látták, hiába. Nagypjuknak nem kellett más, az öregbotnál jobbat nem tudtak a kezébe adni. Csak azzal lehet halat fogni – hajtogatta egyre –, s hogy ismét bizonyítsa váltig állított igazát, s nagypéntekre hal is legyen az asztalon, vagy talán mégiscsak azért, hogy érezze az élet pezsdülő erejét, megszokott helyére indult a partra.

A Horgas Fa törzse görbén, öregesen, mintha imádkozna, teljesen behajolt a vízbe. Az öreg vágóhíd is a múlté, azt, hogy mikor vágta itt utoljára állatot, bizonyosan meg nem tudta volna mondani. Az egykori vágóhíd ajtó, ablak nélküli épületében egy szegény asszony húzta meg magát gyermekeivel. Az öreggel egy időben szelte át a virágos rétet, hazafelé tartva nyomorúságos szállására. Kerekded testét kacsázva cipelte, előre tolt hasában új élet készülődött a földi életre. Az asszony „Adjon Isten jó napot”-tal köszönt. Szeme kéken nevetett, mint az ég alabástroma, tisztán, mint a tavasz első rügyének kibomló levele, csak épp az értelem szikrája nem lobbant benne, s ez lehetett az oka, hogy boldog, boldogtalan maga alá kerítette teltkarcsú testét kinn a réten, az illatozó szénakazal aljában.

– Uram, irgalmazz neki! – gondolta János, miután fogadta köszönését, „Isten áldjon meg, leányom!”-ot biccentve neki. Rég elfelejtett rossz érzéssel a lelkében, beleborzongott a tavasz érintetlen tisztaságába. Leült szokott helyére a parton, nekitámaszkodott a Horgas Fának, hűségesen őrizte hátának ívét. Mielőtt elővette volna botját, még matatott egy keveset, mint ha gúnyája redőiben keresné rossz érzésének nyitját. Nem találva, az égre vetült pillantása. A fényes Nap már rég felette járt, az ég tiszta volt, báránnyfelhők kergetőztek feje felett a tavaszi szélben. A rét virágai üdén, hetyke fűszálak között, tarka ruháikban libbentették szirmaikat, kacérkodva a méhekkkel és az őket melengető napsugárral.

János bácsi füle mellett surrant a zsinór, a parafa dugó lassan úszott a víz fölött. Hal sehol. A falu felőli toronyóra már többször elütötte a pontos órát ebben az egyhangú némaságban. A dugó csak úszott, úszott, együtt a víz folyásával. Egyszerre aztán mintha megbolondultak volna az addig álmos halak. Kapás, kapás után! Az öreg gyanakodni kezdett, felnézett ismét az égre, leste a folyóvíz habos fodrát. Mi ez? Mi történt?... Szerencsés napja van, ennyi az egész.

Erős kapás rándította öreg mogyorófa pálcáját. Eres karja nekifeszült, húzta-vonta a zsinórt. Nagyfogás lesz, a súlyát ítélve. Húzta, feszítette még erősebben, s akkor hirtelen felszínre bukkan valami, éppen a Horgas Fa vízbe hajló ága alól, a horgába, zsinórjába csavarodva, ágakba fonva, viaszba fagyva: egy élettelen kisdud halottfehér teste.

Nagyot dobbant a szíve...

A vágóhíd ódon épületéből kirajzottak játszani a szegény ütődött asszony gyermekei. Azon az éjszakán csak két csillag törté át az éjszaka vastag, sötét leplét. Két lélek kapaszkodott egymásba. Egy öreg, mindent látott és átélt ember lelke vezetett egy harmatos, törekeny lelket az örök világosság felé...

Hó, hant, kereszt...

Zimankós télben, Háromszék kicsiny falujában sötétbe rekedt az élet. A behavazott főutcán szabadon járja táncát a Nemere, akadályba még csak véletlen sem ütközik Góliát ereje, csak egy-egy kanyarban, ahol derékszögbe kényszerítik a vigyázó deszkakerítések, s ettől nekibuzdulva, megbokrosodott erővel nekiveselkedik, összesöpör mindent, ami útjába kerül. Nyomát a főutcáról leszakadó kis utcák bejáratánál óriás hóbukák jelzik, mutatva az is, hogy merre vesznek irányt az arra járók.

Kopog a csönd, megfagy a lélek, ha kinn kószál, s nem menekül be egy-egy kis szobába, hol halovány lángszírom fénye nyaldossa a gerendát, mint abban a szerény, tisztos életben, amelyben özvegy Bárdi Juliska a kemence kispadkáján vigyázza gyermekei álmát, no meg a tüzet.

A kemence padján meleget őriz a libatollas párnatámasz, Julis asszony erre hajtja a fejét, amikor már táncol a láng, s azonnal ébred, ha fénye lejjebb kúszik a gerenda sarkáról; kivesz egy darab fát a ládából, elrendezi a parazsat, sóhajt, s a pislákoló parázsra dobja a fogatkozó hasábok egyikét. Mielőtt kuckóján ismét kényelembe helyezné megfáradt csontjait, betakargatja a kiságyban szuszogó csöppséget, majd nagyfiái ágya felé veti pillantását, s ha lecsúszni látja a gyapjútöltelékes nagyaplant, óvatosan azt is megigazítja.

Kinn még mindig tombol a Nemere, erejétől reszket az ablak, a zsalugáter, s megremeg az öregasszony lelke. A kemence ajtaján félénken kukucskál az égő fahasáb kicsi lángja, körbenyalja a gerendát, de gyengül a fénye, visszahúzódik, már-

már elhal, mire ismét izzik a parázs, s a feneketlen tűztorokba bekerül még egy fa.

A tűz őrzője az öregasszony, pillája álomra készül, de az orkán hangjára szemhéja alatt démoni táncra perdülnek az égbe nyúló csupasz fák fekete karjai: emelkednek a magasba, dőlnek oldalt, recsegnek-ropognak olyankor, amikor a föld felé nyomja őket az ég haragja. Szorítja szemhéját, hogy lásson, de jaj, az erdő fáit életre keltek, ágaik üldözőbe vesznek valakit...

Jaj! Látni kellene, kit üldöznek! De koppan a zsalugáter, kinn felkapott és a kerítéshez csapott valamit az orkán. Az öregasszony összerenzen, kisúrolja a lidércet szeméből, még remeg, azért feláll, tesz a tűzre. Körülnéz, egyenletes fiai szuszogása. Minden rendben.

A ládában már alig van fa. Hajnalodik.

Egyszerre fordul ágyában a két fiatalember. Kucorodnak a paplan alatti kellemes melegben, ám amikor tudatosul bennük az ébrenlét, egyforma mozdulattal, egyszerre ülnek ki az ágy szélére. Anyjuk oldalt dőlve a kemencepadkán, apró lábát maga alá húzva, éjszakai álmat mímél. Az ikrek mozgására felpattan a szeme, indulna neki a napnak, de a legények intenek, maradjon még. Értik egymást, érzik egymás lelkét, az özvegyen maradt anya és a család fenntartói – az ikerfiai.

Nemrég még öten ülték körül az asztalt, ám egy meleg nyári napon egy megtévedt légy épp a család fő tejes csuprában talált menedéket, még hozzá abban a pillanatban, amikor az ember már emelte szájához a finom meleg reggeli italt. Persze, nem lett volna ebből különösebb baj, ha ez a székely nem lett volna tisztaságmániás, de olyan, aki még a szomszédasszony látogatása után is kékszesszel törölte le feleségével a kilincset. Így aztán az undortól teste összerándult, ágyának esett. S hiába kulcsolódtak a kezek imára, s teltek a napok a felgyógyulás reményében, egyre vékonyabb lett a beteg keze, karja, csak szeme volt élénk, ami beesett üregéből segítségért kiáltozott.

A fehér ágyra fekete árnyékot vetett a pap reverendája, halk szavakat duruzsolva adta fel a tiszteletes az utolsó kenetet, s még azon este, amikor hazaért a csorda, megkondukt a nagyharang. Három este virrasztotta az egész falu a koporsóba zárt test felett a lélek útját. Harmadnapra szélesre tárult a nagykapu, porhüvely intett búcsút a háznak, nyomában feketébe burkolózott hosszú gyászmenet. Végső útjára kísérték Bárdi Jánost, a székely gazdát.

Juliska néni szemének könnyes áradata sokáig nem akart szűnni, imádkozó keze görcsbe meredt, tehetetlenség mardosta testét-lelkét. Csak három injekció! Csak három injekció kellett volna, hogy ura életét megmentse, ám csak kerek év múltán érkezett először falujába – a negyvenes évek derekán – a megváltó gyógyszer. Így hát apa nélkül maradtak az épp legénysorba lépő ikrek – és egy megkésett jövevény, égi ajándék, aki apját már nem is ismerhette.

Kinn megzabolázva bár, de még süvít a Nemere, zörögnek a fuszulykakarók, fölöttük őrült kavargásban havat táncoltat a szél. A legények, mint akik jól tudják, mi az aznapi dolguk, meleg ruhába bújnak. Anyjuk, amikor már az utolsó darab ruhát is fiain látja – addig csak hunyorgatott, hogy ne zavarja aszszonyi szem a legényeket az öltözködésben –, félénken kérdezni merészkedik:

– Csak nem az erdőre készültök?

– Pedig oda – válaszol az egyik legény – s rámutat a csaknem üres fásládára.

– Jaj, lelkecskéim, az éjszaka mindent eltemetett a vihar, rossz álmom is volt... Nem kellene elmennetek! Ne menjetek, lelkeim!!

– Édesanyám – ugrik vidáman feléje mindkettő –, voltunk mi már fáért hóban is, fagyban is, szélcsendben is, viharban is. Olyankor is, amikor mennydörgött, s csapott az istennyila, vagy éppen hámlott fentről úgy a sár, hogy Rozi cigányné házát, úgy ahogy volt, ajtóstól-kéményestől a völgybe mosta. S

itt vagyunk, épségben-egészségben a maga lába előtt. Aludjon inkább még egyet az álmára, megbirkózunk mi azzal a hófúvással, s ha a lovak bírják, bírni fogjuk mi is, elvégre kemény fából faragtak minket, ahogy apánk is megmondta.

– Jaj! Istenem! Hogy én beszélhetek, mondhatok bármit is! Ti csak ölelgettek, kapkodtok, de meg nem hallanátok, amit mondok! – Egy kicsit engedékenyebben, csak magának sorolva az ellenvetéseit, nekilát, hogy útra készítse fiait.

Az éjjeli pihenő helye kihűlt már a padkán, a macska hálásan dorombol Julis asszony helyén. Az asszony térül-fordul, egyik pillanatban a tüzet hevíti, a másik pillanatban keze nyomán már serceg a lábokban az estéről megmaradt tokány, hogy kemény étel, emberes eledel kerüljön a legények gyomrába. Aztán valahonnan az asztalon terem egy csíkosra szótt zsák, s abban sorra gyülekeznek egymás mellé az egymáshoz illő, laktató ételek. De hogy minek rakosgatja a lerbe – a tűzhelybe – a téglát, no, annak csak ő a tudója.

Pista és János sem tétlenkedik. Egyik legény, mintha gólyalábon járna, emelgeti lábát a térdig érő hóban, hátrafelé igyekező az istállóba, abrakolja a lovakat, szólítja munkára az addig tétlenkedő fokost, a fejszét, a kötelet, pokrócokat emberre, lovakra, s mindent, ami a favágáshoz ilyen időben kell. A másik legény ösvényt takarít az ólakhoz, kutyához, a kiskapuhoz, de még a deszkakerítés, a kapu eleje is lapátnyi ösvényt kap ott, ahol fekete tátongó szájjal, de hóval megrakottan várdogál jobb időre a ház előtti fedeles pletykapad. Mire mindennel készen vannak, tele az útravaló csíkos zsák, asztalon a meleg reggeli, az asszony félretolja a macskát, leül vacakára, s onnan figyel, reméli titokban, hogy csak meggondolják magukat fiai, s nem mennek ki ilyen erős időbe a hegyre. A legények jóízűen falatoznak, sok beszédnek nincs helye, összeszoktak nemcsak a pályában, de a munkában is.

Egyszerre teszik le a villát, emelkednek fel a székről, veszik a bekecsket, a báránybundát, ölelik anyjukat, aki még mindig

zsörtölődik, de azért, láss csodát, pólyázza a téglákat, veszi a bekecsét, de előbb a kiságyra pillant, aztán apró léptekkel kiszalad, s rakja a meleg csomagot a bak alá a legények lábához, akik nevetve kötözködnek:

– Anyám! Nem vagyunk mi kisasszonyok!

– Hagyjátok ott fiaim, hideg van, a lábatoktól indul a fagy s a fázás... Hát mégis mentek?

– Estére itthon vagyunk, édesanyám, a kaput ne csukja bé, a helyet eltakarítottuk, nehogy nekünk lapátolni kezdjen. – Azal kisiklik a szántalpas szekér az udvarról, utánuk fehér por-köpeny kavarog a szélben, anyjuk mereszi szemét, hogy még lássa őket a bakon, de pár méterre már-már nem látni semmit, hófelhő takarja a szekeret, s végül elnyeli őket a fergeteg.

– Még várhatott volna ez az idő, bátyám!

– Rosszkor jöve, bizony, öcsém.

– Jele sem volt ennek a viharak, a varjak sem káráltak...

– De még a vének csontja sem jelzett, s ha az a gazember kifizeti legalább három nappal hamarébb a széna árát, most épp kelnénk, legfeljebb havat lapátolnánk. A szín pedig tele lenne tüzelővel...

– Felejtsd már el azt a semmirekellőt! Tudod te is, hogy ezt csinálja minden évben. Minden szegény emberrel... Tudja, hogy a szénapénzből vesszük a fát, s Belzebub nem engedi, hogy elébb fizessen. Megveri az Isten, csak ne heveskedj. Nem kellett volna úgy nekitámadni, főleg nem anyánk előtt. Hallot-tad? Esmét rosszat álmodott, s most addig nem lesz nyugta, míg haza nem értük. Gyí te! Gyí! – nógatták a lovakat haladásra.

A kisszoba falán lábát lengette az idő, az öreg óra ketyegése felerősödött Julis asszony fülében, szeme örökkön a mutatót leste, miközben otthon maradt kicsi fiát pólyázta, etette, altatta. Magában ismételten az Urat szólongatta, hogy teljen az idő, s vezesse szerencsébe s haza fiait. Az ebéd már készen állt, mintha ünnepnapra ébredtek volna, két fogás várta a legénye-

ket. Csak jönnének már! Tíz óra tájt már kifutott a kapu elé, mert hallani vélte a lovak és a szekér zaját.

Hátha, hátha mégis megfordultak.

De a szél hárfája szelídebben csendesült, s ettől kissé megnyugodva tért vissza a kisszobába.

Hátha, hátha rossz álma ellenére szerencsésen hazaérkeznek...

Kinn a hegy alatt világgá szaladt az ösvény. Egybeolvadt a patak medre a szántóval, a hegy lába a réttel. Szerencsére sem a lovak, sem a legények nem első alkalommal járták ezt az utat, az utolsó ház kerítése elvezette őket, s olyan fagy szakadt a földre, hogy a szán a havon mintha égi tavon repült volna, valahová a csodás, hófödte mesék birodalmába.

A lovak, szegények, megszenvedték a haladást, de a jó tartás s a hűség most megfizette gazdáiknak a gondoskodást. Csak elérték a kijelölt helyet, nem is messze az úttól, ahol halomban állt már az előkészített kupac, csak még néhány fa állt, arra várva, hogy véget vessenek kínszenvedéseiknek. Öregek, betegek voltak, a halál keresztjével törzsükön az utolsó télre, s helyettük fentebb már hajladozott az utódlásra ültetett fiatal csemeték hóval megrakott, gyenge ága.

– Hó! Hó! – állították meg a megfáradt pároködben fürdő lovakat. S hogy meg ne fázzanak, rájuk raktak minden elképzelhető meleget, abrakot eléjük, s kezdődött az igazi férfimunka.

Zúgott a szél, orkán süvöltött át a hegyoldalon, de Nemere uram nem győzhetett, nem gyúrte maga alá a székely legényeket.

Messziről farkasüvöltés vegyült a fejszecsattogásba, de Pista és János szusszanásnyi időre sem állt meg. Telt a szekér, suhant az idő a Nemere erős szárnyán. Már csak két fa állt, csak még kétszer kell nekiveselkedni, kívágni, letisztítani az ágaiktól, a szántalpasra tenni, s menni, menni, mert mindjárt estét hoznak a sötét fellegek az amúgy is rövid napra.

Már kidőltek a fák, már csak ágazni kell őket, amikor a hirtelen beálló csendben csak a fejszék csattogását visszhangozták a hegyek. Olyan hallható lett a hirtelen beálló csend, mintha végítélet hirdetésére várna a hegy, a völgy, a falu s a favágó székelyek... Mintha gátat állítottak volna valahol a szélnek, mintha elzárták volna valahol a Nemere zsilipjét! Majd üvölteni kezdtek az ordasok.

Aztán ismét csend, csattogtak a fejszék, ismét vonyítani kezdtek a vadak, mintha csak az Úr perelt volna a vadon éheseivel.

S a legények nem vettek észre semmit...

Az ég oltárán lassan felgyúltak a csillagok. Juliska néni, már nem tudni hányszor rohant ki a kapun. A fásszekerek jöttek, a fásszekerek mentek. S amikor épp páros csillagot vélt látni feje felett a tisztuló égen, megállt a kapu előtt egy szekér.

– A fiaim!

– Menjünk bé, Julis – fogta vállon a remegő asszonyt Béla bácsi, az öreg favágó, s vezette a melegbe, ültette a padkára. Maga alá is kanyarított egy hokedlit, s az asszony elé ült:

– Baj van, Julis... – Julis asszonyban elakadt a szó, remegve várt a padkán. – Odalettek, odalettek mindketten, épp a szekérré rakták fel az utolsó fákat, amikor rájuk borult az egész halom. Maga alá temette őket, mire rájuk találtunk, már nem volt bennük élet. A csendőr is kinn járt – folytatta Béla bácsi, mintha igazolnia kellene a halál beálltát... a halált... a halált...

Nemsokára meghozták őket... a szántalpason... s a tüzelőt... Julis asszony még mindig a padkán ült, s az óra mutatójának járását figyelte...

Emberek töltötték meg a házat, a legényekkel együtt hozták a koporsót, a ravatalt, s jajszót nyújtózva asszonyok mosdatták, öltöztették Jánost és Pistát, hogy méltó öltözetben álljanak az Úr színe elé.

Julis asszony a padkán, se könny, se szó az ajkán...

A temetés napjára átkot fakaszt a szél, és egyre csak fújja, csak fújja, hogy véres fokos volt a farakás alatt, s a csendőr is látta, tudta, s elhallgatta...

A szénásgazda peckesen áll a gyászszekér mellett, kucsmáját mélyen a szemébe húzza, hogy gondolataiba be ne lásson se ember, se szél... a bandája már rég messze jár, az idegen szekeresek, akiket felbérelt, tele zsebbel és megrakott szekérral már átkeltek a hegyen... Ez a két nincstelen! A két szerencsétlen, szembe mert szegülni vele! Vele, a nagygazdával! Gőg, szél, bosszú, hulla... S a kéregetők, akik mindenre képesek... Ha kell, ölni... Ha azt a nagygazda meg is fizeti...

Kucsmáját a Miatyánk alatt még mélyebben szemébe húzza, marka ökölben... Miatyánk, aki a mennyekben vagy...

A szél oszon embertől-emberig, átkot szór szertesét...

A Nemere csak fúj, úgy tűnik, a hóesés örök, a hantra hó hull, emberre föld... Hajnalra egybeolvad: hó – hant – és kereszt...

Ül az asszony, özvegyasszony, a kemence padkáján, halovány lángszírom a gerendának sarkán, mire végre könnye csordul, hangosan feljajdul, de száját más nem hagyja el, csak az átok szava... Aztán mozdul, imádkozik, Istent arra kérve:

Adjon nyugvást fiainak, s a gyilkost ne kímélje.

A Kicsicigány cégére

Zúzmarát virágoznak a fák, a póznák közt párban szaladó villanydrót szikrát szór a hajnali fagyban, s a folyó melletti kis ház virradatra oly hatalmas füstöt ont magából, hogy sem ablaka, sem ajtaja, de még a fala sem látszik a kéményéhez makacsul ragaszkodó, csípős szagú füstfelhőtől. Csak a barnára festett, düledező kerítés és kapu árulkodik arról, hogy mögötte emberek laknak, s hogy valahol a füst ölelésében szerényen megbújik egy ház is.

S mert nem mesében járunk, hanem a valóságban, felkel Székelyföld seprűje, a fagyos leheletű Nemere, s messzire fújja hírmondónak a nedves fa lánggal való küszködésének tikkasztó szagát, el, egészen a szomszédos utcákba. A kékre meszelt kicsiny kis ház ajtaja csikorogva nyílik. Üres fáskosárral a kezében apró emberke áll a szálkás ajtófélfá között, kémelve az eget. A Kicsicigány. A falu cipézmestere, aki eddig a folyópart mentén összegyűjtött ágakkal csalt meleget a szerény hajlékba, de most engedelmeskedik lánya unszolásának, és úgy dönt, hogy nem kínlódik a nedves gallyal, belátja, elérkezett a téli tüzelőnek az ideje. Hátraindul, vigyázva, hogy fejét bele ne verje az ereszen hízó jégcsapokba, még egyszer felnéz az égre, s megcsóválva a fejét a seregyi károgo varjú láttán.

A szeles fáskamra ajtaját ki sem kell nyitnia. Nincs neki. Valamikor tán a szél vihette el, vagy szűkös időben láng ölelte körül kemény, meleget adó fáját. Oldalai sem hivalkodnak azazal, hogy szálegyenes, kemény legények lennének. Megvénültek, gazdájukkal együtt. Még szerencse, hogy akad támaszték. Egy egész télre való kiszáradt, felhasogatott bikkfahasáb,

amely arra vár, hogy kiköltözzön ebből a rozszant lakból, s végre felmelegedhessen egy műves tűzhelyben, amelyet valamikor értő mesterek öntöttek formába.

– Hm... – morog az öreg –, csak ne lenne ennek a télnek túl nagy az ereje! Jövőre tán jobb lesz, több tüzelő kerül majd a portára. A fészert is ki kellene pofozni – néz körül –, hogy álljon meg a maga lábán, s ne dűledezzen a szélnek óhajtása szerint, amikor fogyóban van már a tüzelőnek szánt hasábok belső sora. Nehezebb élet ennél már úgysem lehet. Csak jobb... Jövőre talán több lesz majd a talpalnivaló cipő, s az emberek sem apróval fizetnek, vagy sehogy. Végre megkérheti majd munkájának az árát, hogy a felesége se káráljon, meg a lánya se nézze ferde szemmel, amikor csak úgy odaszól valakinek, amikor fizetésre kerül a sor:

– Nem volt ennek nagy baja, lelkem, csak épp egy hulladék foltot tettem rá, nem került az nekem semmibe. Vigye Isten segédelmével.

A száraz bükk már pattog, végre méltó helyen van, s nem egy rozszant, hasznavehetetlen faistállóban. Meleg keringőzik a gerendák között a kicsinyke helyiségben, amikor unokája kitéblából a konyhába. A vézna gyermekecske még súrolja az éjszaka fonta álmat szeméből; kiles a csipkésre fagyott ablak leheletfújt részén; aztán nagyapja hátára kapaszkodik, s borostás arcát simogatva, a mindennapi reggeli imádságát suttogja:

– Nagyapa! Ma az én cipőmre tesz talpat? Már mindenki a jégen van, csak én nem tehetem fel a korcsolyámat, mert a cipőm talpán akkora a lyuk, mint amekkora fánkot süt nagymama. S olyan vékony, hogy mire ráhúzom a kulcsot, a kezembe maradna az egész talp. Az iskola is kezdődik egy hét múlva – pendít értelmesebb húrokat a gyerek –, ezzel a cipővel oda sem jutnék el ebben a nagy hóban.

– Jó van. Ha már ennyire aggódsz az iskoláért. Már elő is vettem, ha körül is néznél, látnál. Nem kellene az öreg, fájós hátamon csimpaszkodnod, inkább reggeliznél, hogy aztán le-

gyen erő a lábában, mert lesz ám talp, de olyan vastag, hogy legény legyen, aki viseli – dorgálja unokáját nagyapa, mintha valóban ezt is gondolná. Közben pedig de szívesen veszi, ha ott nyüzsög körülötte a gyerek, és a háta sem fáj annyira, hogy el ne bírná súlyát, de főleg az érzést szereti, ami átjárja testét, lelkét, ha érintését érzi unokájának.

– Nagyapa! Mindent felfalok, amit élembe tesznek. Nagyapa! – kiált a kisgyerek, s elfeledve az iskolát, csak egyet lát maga előtt: a folyót, a jeget, saját magát, ahogy csúszik a többi gyerekkel együtt, s nem a part széléről figyelni őket, amint elshannak mellette, mint nyári égen a fecskemadár. Aztán körbecsókolja az öreg arcának ráncait és elrohan.

Már dél felé jár a toronyórának mutatója, s ha a csókák nem telepedtek rá, igazat is mutat. A folyó felül felszáll a fagyos pára, a fák ágai a ragyogó napfényben szikrázó vízcseppet hullajtanak a földre. A kocsmából már másodszorra jönnek elő a jégvágó emberek, szemük csillog a fűszeres forralt bortól, párárt fúj a szájuk a hidegben, amint egymást ugratják.

Nagy teherautó fara csúszkál üresen erre-arra a kanyarban, amint a folyó felé vezető útra próbál ráfordulni. A sofőr idegesen néz körül, s küldi édesanyjuk szoknyája mellé a hegyről érkező fásszekereket váró gyerekeket, akik azért vacognak az út mentén, hogy valamelyik szekeres csak megengedi, hogy a kiálló ágakhoz kössék szánjaikat, s mint egy tekergő kígyó, végigcsúszszanak a falun. Míg tehetetlenül hadonászik az autót vezető jóember, a gyermekricsaj egyre hangosabb, majd óriási üdvrivalgásban törnek ki a vörös arcú kisemberek. A híd felől előbukkan az első szekeres.

Az autó szabad utat kap, birkózik a síkos kanyarral, de csak kiér a folyó mellé. Az ideges sofőr kiszáll a fülkéből, nézi, amint a munkások kezében lecsap a fokos a vastag jégre, nyomában a tátongó lyukba behatol a fűrész, csikorog, recseg a jégpáncél, aztán előkerül a hurkos kötél, és hórukk kiáltással egy négyszögű jégdarab kisiklik a vízből. Onnan ismét foko-

sok teszik a dolgukat. Nehéz munka, de telik az autó, hogy a jégpincében bevárja a nyarat, hogy a hőségben hűs legyen a sör a kocsmában, majálisokon.

Jancsika a Kiscigány házában már hallja, hogy a házuk mögötti folyón elkezdődött a munka, a reggelit rég befejezte, azóta a nagypja lába mellett szorong izgatottan a kisszéken, s várja, hogy öregapja beleüsse bakancsa talpába az utolsó faszöveget, s kezébe adja a drága kincset:

– Kész, felveheted, mehatsz... – Erre a mondatra várt, kapkodja magára ruháit, de aggódó anyja megállítja, le kell vennie magáról mindent, mert rossz a sorrend: vastag alsó, zokni, pulóver, meleg mellény, a zoknira még egy zokni, az gyapjúból, arra kapca, még kapca, mert annál melegebben kis lábát nem tartja semmi. Amikor már a vézna gyermek úgy néz ki, mint az erdőből elbarangolt dundi kis mackó, Jancsika homlokára pusztit is kap, és az elmaradhatatlan intést, hogy:

– Vigyázz, lelkem, magadra –, de ezt már csak fél füllel hallja, csapódik utána a hátsó udvar rozszant kiskapuja, s csillogó szemmel és korcsolyával Jancsika ebben az évben először rálép a jégre. Bátran veszi elő a lepkekulcsot, csavarja talpára a korcsolyát, ezt a talpat aztán le nem húzza semmi! Csúsztatja előre-hátra a lábát, hogy érezze, elég élesre fente-e apja a pillangós csodát, majd nekiindul, mert nem messzire tőle, ugyanolyan mackók, mint ő, integetnek, s azt is látja, hogy a hóban nagy kupacban áll a rengeteg tojásszén hokilabda.

A szűk kis utca megtelik a szövetkezet autóival. Az ideges sofőr után beáll még egy autó, aztán még egy, mellettük egy ház szélaljában bámészkodó emberek verik össze lábukat, hogy ne érezzék a fagy leheletét, ami áthatol a legvastagabb lábbelin is, ha nem mozog benne gazdája.

A jégvágók már sokadszorra melegednek fel a kiskocsmában, amely pont ide vert tanyát valamikor, a kereszteződésbe, összekötve a falu útjait, a folyó felé vezető út sarkán. Újból neki-neki lendülnek a szerszámok, bár egyre nehezebben emel-

kednek a magasba. A kesztyű ólomsúlyú a reá fagyott víztől, a fagy egyre erősebbnek bizonyul, már csontjaikban érzik harapását, hiába a forralt bor, hiába ígérete a forró nyár jégbe hűtött sörének.

Aztán elcsendesül minden, a munka leáll...

Az este hamarlábbon érkezik, hozza magával a fagy erősödő lehetőségét, tűje ismét vörös rózsát fest az emberek arcára, déruháát öltenek éjszakára a holdsugárban árnyaikkal játszó fák.

A Kiscigány kapuja nem akaródzik kinyílni, a kéményből kiáradó csípős füst belecsíp az érkező ember szemébe, könnyet csalva elő annak fáradt, szomorú arcára. Kezében valamit szorongat, amit aztán átad a ház lakóinak, s Isten akaratával elköszön, motyog hozzá még valamit, szeméből egyre több fagyos gyöngy szalad le az arcán, amint maga mögött becsukja a kaput.

Hallgatag, még sírni sem tudó embereket hagy maga mögött...

*

A szél még mindig táncoltatja a fészer deszkáit. A füst körbeöleli a kékre festett kis házat. A megroggyant kapufélfán céger lóg. Horgászlék kiálló sarkán akadt fenn, éppen egy éve. Ezt nem nyelte el a fagyos folyó.

Fél pár, vastagtalpú, dérbe öltözött bakancscipő...

Csillagba botlott

A réttel szemben álló sziklás hegynek keresztfeszületes ormán fennakadt egy örökvándor fellegcsúcs, s ha már pihenésre kényszerült, rendbe szedeti bodrait: szorgos szél rakosgatja egymásra az ilyen-olyan felhővirágformákat. Már majdnem egymásba ölelkezik a föld az éggel...

„Ezen még az Úristenhez is fel lehetne mászni...” – törli Rózsika napcsókolta alkarjával gyöngyöző homlokát, hunyorgat, hogy ne csípje a szemébe folyó izzadság sós leve, s hogy lás-son, láthasson: – „...s még szőnyeget es borított lába elé a Magasságos annak, aki megmássza azokat a felleghegy-lépcsőket. És még milyen vereset!”

– Rózsika! Rózsika, lelkem – rohan feléje egy vékonyarcú, szalmakalapos asszony –, mű mennénk. Apád mán feldobta a villákot a szekérbe. Sietni kell, a szabad ég alatt vannak a csirkék s a pipék, nehogy vihar törjön reájik. Igyekezz, leányom, gereblyézzed esze, ami elmaradt, húzd az egészet a boglya aljába, s gyere te es. Bé ne esteledj! – Azzal fordul az asszony, a szekér már menetirányban, Pista bácsi csapna már a lovak közé, de még megvárja, míg felesége rákucorodik a szekér végén kilógó deszkára, arra nincs idő, hogy a bakra felmászhasson, porzik utánuk a mezei út rózsaszín pora.

– Mi van véled, Rózsi, egyedül maradál? – retten össze a nem várt hangra a lány, de egyből megnyugszik, amikor meglátja az ismerős legényt, aki villával a hátán, gyalogosan közeledik feléje.

– Nemrég menének el apámék, az udvaron vannak a kiscsirkék, s ha vihar jönne, a kotló nem birkózna meg a széllel s az

esővel. Én es menyek, csak éppen az elmaradt szénát gyűjtöm össze, hogy kárba ne vesszék az áldott takarmány. Merre valál, Józsi?

– Kicsit feljebb, apámék bévítették ma a szénát, szerencsére a szárazba, nekik segédkeztem. Nahát! Mit szólsz ehhez az időhöz? Ijgent nem mindennap lát az emberfia. Én sem láttam ijjesfélét, amióta a lábam a földet járja. Veres patakba fürdik minden, az ég, a hegy, a rét, de még te es, Rózsi!

– Épp azt nézém az elébb... Az Úr veres palástját ráterítette a hegyre, s épített lajtorját a mű Cserénkről, fel az égi felleg-hegyre, ha valakinek arra támadna kedve, hogy felmásszék hezsa, most megtehetné. Vagy a tündérek iszogassák az áldott veres bort, s jó földi szokásikot megtartva cseppentenek a mű fejünkre es belőle.

– Hát én nem erre gondolék! Más járt az eszembe, főleg amikor megláttalak a rét színes színpadán.

– Mi jár az fejedbe, Józsi? – villan fel Rózsika szemében a szemérmes, de csábos fény.

– Táncoztál mán veres szőnyegen? Vót-e fejed felett ijjen díszlet a kultúrba? Húzta-e a nótát neked a tücskök hegedúje?

– Hát... Ahogy mondod... Ijgent még nem értem meg.

– Akkor?

– Mibe jár az eszed, te legény? Csak nem bolondultál meg? Vagy valami álnokság költözött beléd evvel a fénnel? E' csak vihart jelez, ember! Azér' siettek el anyámék es.

– Mongy, amit akarsz, Rózsi! Szabad egy tánra? – és a legény maga mögé dobja a villát, s mint a bálteremben, kezét illedelmesen hátra teszi, teste feszes vigyázzállásban, mintha a háta mögötti sorokban rideg öregasszonyok serege lesné, miként kéri fel a falu legszebbikét egy keringőre. Rózsi nevetve, de utánozva a legény komolyságát, félredobja kecsesen a gereblyét, szemét lesüti, kacér mosolyát a legény szemébe villantja, de tekintetét már el is kapja, szófogadóan nyújtja kezét.

Már csak lélegzetvételnnyire állnak egymástól. Józsi a lány derekára kapja kezét, Rózsika a legény vállára ejti, s a másik pár kéz összekulcsolódva, kinyújtva mutatja az irányt, hogy merre induljon a láb... Egy lépés a tücsökmuzsikára, másik a legénydúdolásra, s tovább, tovább, körözve a réten mindkettő dalára: „Túl az Óperencián...”

Az égi és földi Óperencia egybefolyik a fiatalok lépte nyomán, a vörös ég egybeolvad a rét vörös szőnyegével, megbolydul az egész világ, benne Józsi és Rózsika, mígnem elfáradtan, a levegőt szaporán szedve bele nem hullnak az épp lábuk előtt heverő boglya oldalába. De még akkor sem lassul szuszogásuk, egyre hevesebben ver szívük, s csak akkor ébrednek nyugalomra, amikor a Nap már fél szemével nyugovóra tér, s fejük felett megjelenik az első, fényesen pislákoló csillag.

– Uramisten! Az anyám megöli!

– Ne félj, Rózs! Az égbe jártál! Csak annyit mongy neki, hogy csillagba botlott a lábad...

Akkor éjjel az égi hegyet nem bírta megtartani a földi. A fellegek nehéz súlyukkal rázuhantak a fák tűhegyére, onnan patakokban folyt az illatos rétre a nyári áldás. Az égzengésben s az erdő fáinak sikongásában elhallgattak a tücskök hegedűi, de még a szentjánosbogarak sem mertek lámpást gyújtani félelmükben. A szénakazal fűszálán a szűzi vércsikra előbb egy csepp, aztán egyre több égi könny esett, míg szent patakban el nem nyelte a vérvörös bűn jelét a föld. A faluban, a szorosan egymásba bújó házak ereszei reggelig énekelték kánonban az ég lezuhanó könnyáradatát.

Hinta, palinta... Hinta, palinta... Hintáztatja magát Rózsika a petrencés rúdon... Hasát erősen nekifeszíti a fának... Hinta, palinta... Hinta, palinta... Ekképp elmegy a gyermek, halotta az asszonyok beszédéből valamikor. El kell mennie, mert anyja, apja megöli, ha megtudja, hogy áldott állapotban van... A doktorhoz nem mehet, egyből lajstromba veszik, s akkor csakugyan megtudja ország-világ, hogy csillagba botlott. Jó-

zsinak meg hiába beszélt azon az estén, amikor nagy nehezen kiszabadult a szülei felügyelete alól, s kihívatta a kocsmából, hogy elmondja: áldott állapotban van, gyermeket vár. A legény megmakacsolta magát. Hol volt már a rét, hol volt már az illedelmes fiatalember? „Nem kellett volna elfogadnia a felkérést a táncra, tudhatta volna, hogy ez lesz a vége. Ha tartás van a lányban, azt teszi!” – ismételte egyre, s hangjában nem dalolt az Óperencia, csak düh szikrázott feléje a szeme alól, mint ahogyan villám cikázik viharos nyáréjszakán kánikula után.

Hinta, palinta... Hinta... palinta... Négy hónapja minden nap a hasán lóbálja magát Rózsi a csűrben, eddig még megúsza, anyja semmit sem vett észre, s ő mindent meg is tett, hogy elkerülje a nagy égzengést a gerendás családi házban. Még arra is gondolt, hogy elcsenje a csirke vérért, s bizonyítékot csúsztasson a szennyesek közé, ami miatt anyja meg is szidta mindig: „Azt rendes lány frissibe kimossa...”

Hinta, palinta... Égzengés... Hinta, palinta... Földindulás... Anyja kiadja az utasításait, apja nem szól. Sem reggel, sem délben, sem este. Még nem nyitották ki előtte a kiskaput, hogy menjen Isten hírével, s bűnével, de mindennap azt várja. Ami attól is függ, hogy mifélelét fúj a falu szájának szele portájuk felé. Szélcsendért imádkozik Rózsika...

S a tavaszt meghozzák a szelek. Rózsikának a tavalyi kaszálastól jégvirág nyílik mindenfelé, nem volt neki sem éjjele, sem nappala, sem ünnepe, sem karácsonya... A petrencés rudat sem dobták fel a széna tetejére, mint szokták rendszeren, hanem lenn maradt, mintha azért maradt volna ott, hogy Rózsika megtegye, amit a megtévedt leánynak meg kell tennie. Megszabadulni a szégyentől...

Hinta, palinta... Ha most nem megy el, akkor soha... Hinta, palinta... Rogy össze fájdalmában a lány, és síkit, ordít, amit meghall még a harmadik szomszéd is, de már szalad az any-

ja, szemében riadalom, félelem, aggodás, a megbocsátás jele, kezében anyai simogatás melege szenvedő gyermeke láttán.

– Mentőre nincs idő – szól hátra a komaasszonynak, aki a szomszédból szalad át –, hívd a bábát, szünet nélkül jönnek a fájdalmak. Szülni fog.

Hinta, palinta... Forog az ég, a föld... Megszűnik a testet hasogató kín, nyöszörög az újszülött. Csend telepszik a gerendák közé...

– Majd reggel, reggel hívjuk a doktort, s a mentőt, addig csak pihenjen, eleget szenvedett...

Álmából ébred Rózsika. Szomjas. Gyerekét még meg sem mutatták. Álmos volt, nagyon álmos, szemét sem tudta nyitva tartani. Szédül... Az öreg gerenda is imbolyog feje felett, amikor kiül az ágya szélére. Lányszobájának ágya mellett bölcső... Honnan került elő? Ki hozta be? Honnan a ruha a gyerekre? Látnia kell... remegő láb viszi előre, még két lépés, belekapaszkodik a bölcsőbe, amelyet felismer, az övé volt, fenn tartották a padláson, hogy majd egyszer, egyszer, hogyha kell, lehozzák...

– A gyermek... Az én gyermekem! Istenem! – a gerenda ismét megmozdul, már-már fejét súrolja, le kell hajolnia...

Uramisten! Torzó! Torzszülött!

Hinta, palinta... hinta, palinta... Forog a világ, vörösben izzik az erdő, a mező, a rét, felleglépcső a lába előtt, hívja, vezet az égi csúcsra... Jaj, de meleg van, egyre melegebb a combján lecsurgó életpatak... Jaj, de forró a gondolat!

„Szabad egy táncra?” – hall egy hangot, s ő nyújtja a kezét – keringőt jár az ég, a világ, a legény – a vörös szőnyegen...

– Elvázott – mondja hajnalban a doktor.

– Meghasadt a szíve – suttoják az emberek.

Ahol az utak véget érnek

Őszi szél oson, színes gombák tekintenek ki az avarágy melegéből a fénysugárra. Ember kószál az erdőben, lábfejét a lehullott levelekbe csúsztatva. Aztán felnéz, falombok ölelik körbe az eget. Csend van, olyan csend, hogy szót kérnek az emlékek. Jó helyen jár emberünk. Olyan ágas-bogas, csupa kéz-láb embernek érkezett a földre, ha valamihez hasonlítani kellene, tán terebélyes koronájú, lombhullató, szélben kalimpáló fa lehetne. Öregségére még mindig kicsit bamba, mogorva, ritka szavú, akit csak az ért, aki szülte, vagy még az sem, csak önnön maga tudja, hogy jó helyen van az, akit ölébe vesz és elringat.

– Neved?

– Én Pál Csere Pál – áll a tanító néni előtt.

– Mondanál valamit magadról, fiam?

– Én Pál Csere Pál...

– Ül le! – „mamlasz”, folytatná, de elnyeli gondolatát, mint azt is, hogy ennek a gyermeknek a fejébe nem sok tudomány ver majd tanyát az iskola padjaiban...

– Neved?

– Én Pál Csere Pál...

– A Csere János fia vagy? Vagy a Józsié?

– Én Pál Csere Pál...

– Fiacskám, ülj ide mellém, s aztán figyelj, mert szépek, tanulmányosak azok a bibliai történetek, amelyeket felolvasok, s biztos vagyok benne, hogy legyél bármily szerény, válaszolni fogsz majd a templomban a káté kérdéseire. A Miatyánkot tudod?

– Én Pál Csere Pál... – imára kulcsolja a kezét...
– Ügyes vagy, fiam! Rendes ember lesz belőled...

– Neve?

– Én Pál Csere Pál...

– Született?

– Itt született, hol születhetett volna, ha nem ebbe a faluba? Van még egy ilyen Háromszéken? – szól a gyermek helyett anyja –, ismeri maga es elég jól, minek hivataloskodni? Írja, én mondom!

– A száját! A száját tartsa csukva, asszony! A gyermeke buletint kap, legalább annyit mondjon magától, ami reá vonatkozik.

– Apád neve?

– Én Pál Csere Pál – hebeg-habog. Megrettenve anyjára pillant: diadalittas a tekintete, mert tudja, csak ő válaszolhat, a fiából ki nem húznak a nevénel többet. Ő tanította, óvta, nehogy eljárjon a szája meggondolatlanul ott, ahol nem kellene, s egyébként is, csak anyja van, aki megvédi, míg él, s beszél, tesz helyette. Még csak az kellene, hogy kinőjön a keze alól!

– Csere Pál – írja a milicista, de az asszony mordul, hogy:

– Az az esze fazaka, az én megboldogult uram Csere János, ha még ezt sem tudná.

– Mehetnek, majd értesítést küldök ki, utána azonnal jöjjenek be az őrsre!

Az asszony kilöki a gyermeket az ajtón, diadalittasan visszapillant, a rendőr legyint.

– Bugyutát nevelt ez a kotnyeles, bolond néember –, de mert vesztesnek érzi magát asszony akaratával szemben, mérgesebben tolja be a fiókot, mint szokta.

– Numele?

– ...

– Mongyad mán, hogy hínak! Sorozásnál csak románul beszélnek, te lükegyuri! – böki oldalba egy vékonybajszú legényember.

– Én Pál Csere Pál...

– Ia spune inca odata!

– Mongyad még egyszer a neved! – döf ismét a sorban álló legényember, de leinti a tiszt, Csere Pált meg kilöki a sorból:

– La comisie! – Orvosi kivizsgálásra parancsolják a román szót nem értőt, ő azonban csak álldogál, míg durva kezek meg nem ragadják s toloncolják egy hideg, kongó terembe, ott aztán némán letépi ruháját, belökik egy csikorgó ajtón, s amire kijön, Csere Pál már meg is kapja az alkalmatlanságát bizonyító papírt. Hazaviszi, anyja elé rakja, s az büszkén, hogy mégiscsak mellette marad a fia, kihessegeti a házból.

Öreg Wartburg dökög Háromszék tél rágta nemzetközi főútvonalán. Kanyarog az út jobbra és balra, be a falvak közé, a falvakat összekötő szántók, rétek mellett. Kíváncsi kislányszemek lesnek ki a „robogó” autó ablakából. Mennyi ház! Mennyi utca! Mekkora hegyek! Jaj, de szép! Ott egy kecses őz szökell át a réten, f ürge nyúl cikk-cakkol, amott meg egy csapat gólya ácsorog, madársereglet, indulásra készen... Egy óra múltán a kocsí elhagyja a főutat, s mintha öngyilkosságot akarna elkövetni, egyenest a hegyeknek tart. Ám az okos hegyek szét nyílnak, épp csak annyira, hogy utat engedjenek maguk között. A kocsiban utazó két kislány csak bámul, már kiáltoznak, hogy ni, itt egy hatalmas fa, s lám milyen magas hegyoldalban áll a templom, s vajon hogy tud felmenni oda vasárnaponként az a sok, templomba járó ember, no és a halottat hogyan viszik fel a temetőbe, oda melléje. S mire kérdéseikre válasz kapnának, hirtelen összezár a két hegy. A kocsí megáll, nem vezet tovább az út.

Kerek erdő öleli át a rétet, mint a mesében, úgy bújnak meg a hegy lábánál a házak, s hogy még teljesebb legyen a csoda, a házak előtt vidám patak csilingel le a hegyből. S hogy meseszép élete van a kacsáknak, a szanaszét kapirgáló tyúkoknak, arról a kidomborodó réten kukorékoló kakas ad hírt.

– Jaj! Lelkecskéim! Meggyüttek? Meggyüttek? Tuttam, hogy vendég jó, ma egész nap kukorékolt ez a lábosba való kakas! Gyűjjenek beljebb! – Megy előre az asszony, mutatva az utat, s ez nem is olyan egyszerű: ott feketéllnek az egykori ház romjai, a lakás a csűr istállójában kapott helyet, ott, ahol valamikor virágzó rétekről álmodott legalább tíz tehén. A vendégek épp csak bekukkantanak, hisz kellemesebb kint lenni az udvaron: csobogó patak szeli át, lubickoló kacsák bukdácsolnak benne, a víz fenekét lesve.

– Jaj, hát magikot mi szél fújta errefelé? – lelkendezik az asszony, mutatván, hogy habár a házuk leégett, s nincs ember, aki egy új építésében segítene, megvannak jól a fiával. Nyitja a csűr nagy kapuját, tessékeli az urat és az asszonyságot, hogy lássák:

– Jobb oldalt zsákokba a liszt, itt ne, egész ódalba száradnak télire a teának való füvek, ágak, amiket az erdőből szedett esze a gyermek, s itt aszalódnak a gombák! Lesz tokány télen a puliszkához, csak a tyúkok ne tojnének szanaszét, de szerencsére ismeri a fiam a hejiket, s esszeszedi az összeset, de azétt vót ojjan, hogy egész sereg kicsi csirke gyütt elé valahunnan.... – s be nem áll a szája, még lélegzetvételtre sincs ideje, mert mond, hadonászik, mond – és csak mond...

Szerencsére a szusza nem olyan erős, mint akarata, mert egyszer csak kifül, leül a lócára, s nekidől a csűr oldalának... Elcsendesül... Pillanatra nem hallani semmi mást, csak egy réce csobbanását, amint kis időre fejjel felfelé úszik, s aztán keresve-kutatva ismét alámerül a vidám kis patak kerti gáttal duzzasztott vizében. A házi vízi áramfejlesztő duruzsolni kezd, károgyva lecsap egy varjú, végre szólni tud a vendég:

– Palikáért jöttünk. Elvinnénk, ha Juliska néni is jónak látja. Van egy iskola mellettünk, ahol a beteg gyermekeket gondozák. Tudjuk, tudjuk, hogy Palika nem beteg, ne ijedjen meg, nem is abban a korban van már, hogy iskolába kellene járnia, de kaphatna munkát, gondozhatná a kertet, taníthatná a gaz-

dálkodást. Csendes munka, jó levegőn, mint itt. Mit szól hozzá, Juliska néni? – Hogy honnan, honnan nem, Palika is előkerül, leül a patak partjára, a lapos fényes kő árulkodója annak, hogy itt a kedvenc helye, de figyel, hol az idegenre néz, hol az anyjára félszegen, szinte lesi szavát.

A Nap hanyatlóra hajtotta fejét, de mert a magas fák ágaiba sugarai koszorújával beleakadhatott, a kocsiból úgy látszott, hogy egy helyben toporog a kerek erdő fölött. A vendégek nyomában felszállt a por, Palika még mindig a lapos kövön kucorgott meghunyászkodva, Juliska néni pedig nem lelte helyét. Csak jött-ment az udvaron, aztán ki a ház elé, az autó nyomát nézve, s egyszer csak, mintha derült égből csapott volna le a természet nagy ereje, kibukkant az erős akaratú asszonyból is a méreg. Előbb mint pulyka fújta fel magát, tüdejéből a levegő s ereiből a vér mind az arcába tódult, s Istent káromló átokba tört ki, hogy még a Nap is jobbnak látta lejjebb bukni: ahogy erősödött az özvegyasszony hangja, úgy sietett vissza álmra hajtani fejét, oda, ahol csend uralkodik, talán a szentek birodalmába.

A patakon túli házak ébredezni kezdtek a sötétben, ablakaik kíváncsian világítottak, s az ablaktáblák mögött asszonyok és emberek lesték, vajon mikor lesz már vége ennek az istenkáromló ordítózásnak. De nem lett vége, Palika már a csűr mélyében lapult, illatos szénahalomban, s csak várt – és várt... Juliska néni pedig magából kikelve, már érthetetlen szavakat kiáltott az éjszakába, túl sok levegőt pumpálhatott magába, vagy erei vastagodhattak meg öregségére, s tódult a fejébe egyre csak a vér, tódult, míg felmondta agya, szíve a szolgálatot, megunva az örökös ide-oda rohanást a megátalkodott néember testében.

Végre az éjszaka csendje vette át uralmát a kerekerdő legutolsó háza felett, uszályán ragyogó csillagok világítottak a szénában alvó fiatalemberre, s az udvaron fekvő, magatehetetlen asszonyra.

Harmadnap temetésre kondult az öreg torony harangja. A kis gyülekezet s a falu temetésre járó asszonyai nehezen szedték a levegőt, míg felértek a csillaglító holtak hegyoldali nyughelyére. A pap hamar útjára engedte a holtat, az emberek lefelé menet könnyebben, de egymásba kapaszkodva hagyták el a temetőt, kissé sietősen, lévén estbe hajló az idő, faluhelyen pedig ez a legdolgosabb óra. Csak Palika maradt anyja sírja mellett. Egy darabig állt egyik lábáról a másikra, aztán nem tudva, hova, merre tegye magát, leült gondolkodni a sírral szemben, egy kivénhedt, mohás sírkeretre. A korán kelő Hold sarlója ott lógott az ég kék alabástromán, Palika feje felett megszire mutatva: oda, ahol az utak véget érnek.

– Én Pál Csere Pál...

– Én Pál Csere Pál... – s mint a kispatak siető csobogása, úgy buggyantak felszínre a rég elfojtott szavak... – Én Pál Csere Pál... Anyám! Engem most látsz utoljára. Elmegyek. Elmegyek a világba, oda, ahova hívtak, de előtte, tudd meg, még ma este, felgyújtok mindent, amit magad után hagytál, és soha többé vissza nem jövök erre a vidékre. Nem jövök, mert nem jöhetnek vissza oda, ahol szót nem hallhatott tőlem ember, mert féltél... Féltél, hogy kimondom... Tudtad, hogy láttam... Tudtad, hogy nem felejtettem! Tudtad, anyám, hogy láttam, amikor a konyha közepén fejbe ütötted nagy mérgegdbé az apám, aztán felgyújtottad a házat, de csak másnap hívtál segítséget, amikor az emberek az erdőn voltak... Tudtad, hogy minden földig ég, apám testével együtt, amíg kiérnek hezzánk...

Gyilkos! Gyilkos asszony!

Én mondom!

Én, Pál Csere Pál. Ég veled, édesanyám.

Kifli és kávé

Három szöszke fürtös fej lapul az ablaküvegre. Göröngyös út vezet ki a székelyek lakta faluból, oly göcsörtös, mint az ott lakó öreg emberek keze, asszonyok lába. Az évezredek gyöt-rődése nem fájdtja az útnak köves kinövéseit a feketeföldből, csak fut, rohan a folyómederrel karöltve valahová messze, hogy a végét nem is látja a három kis szöszke lány, hát még a negyedikük, a kisfiú, akinek még hely sem jutott a világleső üvegtábla mögött.

A vén út egy fahídnak tart, s amint elhagyja a folyón átve-zető, szüette gerendafából épült faszerkezetet, választás elé ál-lítja egy vele szemben álló ház. Vagy balra fordul, amerre haj-nalban tejjlatot emel magasba a tehéncsorda nyomában fel-szálló por, s a falu földje, legelője után már csak ösvénynek nevezheti magát; vagy jobbra tér, ahol az ember szekér- és au-tóútként folytathatja keréknyikorgós útját. Akár erre megy, akár arra, reménykedhet: kíváncsi szemek tekintenek ki rá a kicsiny házak aprócska, zsalugáteres ablakai mögül. S akár bal-ra tér, akár jobbra, hű társként a folyó is vele tart. Így alakult folyása Isten akaratából, az emberek beavatkozása nélkül, időtlen idők óta.

A báméskodó gyermekek anyja kora hajnalban kelt, a csöppségek még aludtak, s még akkor sem ébredtek fel, ami-kor a messziből vonatsípolás jelezte, hogy elhagyta a falut a „berecki gyors”, megrakodva munkába siető emberekkel, mert hiszen a kommunizmust építő rendszer nem ismert henyélőt, még akkor sem, ha négy kisgyermeket nevelt éppen az özve-gyen maradt asszony.

Ember ember hátán, savanyú bűz, izzadság és cigarettafüst keveréke mindenhol a levegőben, s előle nem menekül senki emberfia, talán csak akkor, ha ülőhelyet kap, orrát saját blúzába rejti, s még alhat is testéből kipárló szappan illatában. Katog, zakatol a vonat, minden állomáson fékez, döccen, megáll. Álmos szemű emberek tülekednek, elnyeli mindnyájukat a vonat gyomra, mint éhes vasálat, amely mindég csak zakatolva emészt, és soha nem érzi jóllakottnak magát. Brassó városához közeledve keverednek a magyar és idegen szavak. Román falvak munkásai tolakodnak, erőszakosan helyet keresve maguknak. A bábeli hangzavar egyre erősödik, balkáni hangos beszéd sérti a bóbiskolók fülét. Oszlopokban tódul a fülkébe a cigarettafüst, izzadságszaggal fűszerezve, no és a reggel, délben, este elfogyasztott fokhagyma bűzével keveredve.

Az asszonyka még mélyebbre fúrja orrát blúzába, s kéri az Istent, hogy bárcsak már friss levegőhöz juthatna.

Brassó, végállomás. A vonat döccen, fékez, megáll. A ráérősebbek fennmaradnak, ablakot nyitnak, s csak akkor ugranak le a szerelvényből, amikor nagyot rándul, azt jelezve, hogy pihenőre tér a vonatveszteglőbe. Mint egy rosszul rendezett kelet-európai krimi: a felgyorsuló vonatból csak úgy potyognak ki az emberek a peronra, némelyek talpra esnek, némelyek szédelegnek, mások orra bukznak, de mégis megérte az a negyed-félóra, amit még szunyókálva tölthettek a napi robot előtt.

Az asszony siet. Elsőként lép le a peronra. Egy pillanatra megáll, mélyet szippant a tiszta levegőből. Kifújja a bűzt, tüdejébe belehasít a várost körülölelő hegyek fenyőillata. Tisztának érzi magát, olyannak, mint a hegyek felett az ég kék tengere. Az állomás alagútja kellemetlenül huzatos, de amint kiér a szabadba, óriási park ösvényei hívogatják egy reggeli, kellemes sétára – ám ő a jól bejáratott, legrövidebb utat választja. Siet, de azért figyel. Hol jobbra, hol balra tekint, hol a bokrok aljába, hol a magas fák ágain ugráló mókusokat, madara-

kat veszi szemügyre. Gyermekei, amikor hazaér, mindennap alaposan kikérdezik:

„Látta a tegnapi beteg kismadarat? Ott volt-e még a bokorban? A virágok nyitották-e ki szirmaikat? A fák milyenek, s a parkban hintáztak-e a gyermekek?” Majd délután azt is megnézi, hogy a játszó gyermekeknek milyen a ruhája. Ezt is megkérdezik, s szemükben csillag gyűl fel, ha szépről, kis szoknyákról mesél. Ilyenkor olyanok, mintha láz gyötörnéné kicsiny, vékonyka testüket. Istenem! Végigszalad a hátán a hideg... Egyszer! Egyszer elhozza mind a négyet a parkba. Reggeltől-estig ül velük a nagy fák alatt a padon. Vesznek kiflit, veknit, parizert... Hadd hintázzanak, játsszanak kedvükre. Szép ruhákba öltözteti mind a négyet. A lányokat fodros, virágos ruhácskába, a legénykére rövid, kantáros nadrágot ad. Egyszer... Egyszer el kell jöjjön annak az ideje, hogy mindegyiknek jusson ruha, cipő, pénz a vonatjegyre, az ételre...

A kapu előtt sorba áll. Táskáját szélesre tárja ellenőrzéshez, alig van benne valami. Csak a zsíros kenyér barna csomagolópapírja kandikál ki belőle, az is kicsi, gömbölyű, nem lapos, széles karéj. Ma csak a kenyér sarka maradt meg neki. Elég lesz. Nem nagyevő. A kapus modortalan, mogorván löki be a kapun, hogy minden rendben, s ő nem szól. Minek? Durva, paraszt ember, rosszabbul járna, ha szót emelne ellene. Még a nevét sem tudja leírni, de kapusnak jó, a legjobb, ráadásul beszükkült agyában csak az rögződött meg, hogy ő a főnök.

Korán, már hatkor a munkahelyén kell lennie. Az öntöde, ahová protekció nélkül sikerült elhelyezkednie férje halála után, három váltásban falja az emberek erejét, egészségét. Hideg az öltöző. Nagyon hideg. Reszket, míg lecseréli utcai, tiszta illatú vászonruháját, s magára ölti a piszkos, öntödesalaktól bűdös kezeslábasát. Még nem nyúlt semmihez, de keze, arca a ruhából kihulló portól már fekete foltos. Nem mos kezét. Még délben sem, amikor megebédel. A zsíros kenyeret papírral fogja, s elhatározza, hogy inni sem fog, pedig szomjas. A vízcsap

az öntöde ennek a részében mindig elromlik, túlságosan megszire kellene mennie, hogy kezét mosson vagy igyon. S ha inna, akkor a mosdóba is mennie kellene, de mert ott is rossz az egész vízvezeték, délre már magas halomban áll a piszok és vastag rétegben a klór. Egyszer megpróbált belépni, de a szag oly erős volt, hogy szeméből patakzott a könny, és kapkodott a levegő után. Majd ha lejár a munkaideje, vagy előtte pár perccel felkeresi a bérszámfejtők irodaépületét, mintha valamilyen hivatalos ügyet intézne. Ott tisztább, s ha szerencsés, senki sem veszi észre, úgy megjátssza szerepét, mintha színésznő lenne. Naponta próbál...

Bárcsak már otthon lehetne! Fél hatra már a falu központjában van, s mert ma fizetést is kap, bemegy a cukrászdába. A gyermekeknek süteményt vesz, leül a tömött székek egyikére, rendel egy kávé, megissza. Szájában érzi a keserű, forró kávé ízét, illatát, s nem törődik majd azzal, ha a „demokrata nők” őt csúfolják. Hadd tegyék, mit tudnak ők róla, soha nem kérdezték meg, hogy hogyan él, miből? A kollektivizálás után lettek olyan fontosak. Valamikor az iskolában még ők is rongyos harisnyában jártak ugyanúgy, mint ő, és a legtöbben. Csak most nem bírnak magukkal, miután egyikből kollektív elnök lett, a másikkól a nőbizottság valamiféle vezetője. A múlt hónapra fizetéskor is bent voltak a cukrászdában, akkor is kigúnyolták: „Kávé rendel, s a gyermekei otthon várják.” „Vajon mire vár?” „Kiflire?” „Ez a semmirevaló kiflit vár a kávéhoz!” – úgy tetszetek maguknak, hogy ezután már csak éles eszükön nevettek, s azon, hogy van valaki, aki náluk gyengébb, szegényebb.

Ma nem foglalkozik senkivel. A múltkor még könnyezett; igaz, amikor belépett a házba, mindent elfelejtett. A gyermekek felsepérték a házat, tiszta volt az udvar, a legényke is tisztába volt téve, a pelenka fehéren száradt a szárítókötélen.

Krémost vesz. Krémost és csokis süteményt. Mindkettőt, legálább ma, emelést is kapnak. Ez a fény! Dörög is? Itt benn! Ó, milyen csalogató! Ó, milyen fényes, meleg ösvény!

Messzire elhallatszott a robbanás. Szirénák, mentőautók, szélesre tárt gyárkapu...

– Mi történt?

– Hol, mi robbant ekkorát?

– Az öntöde! – rohant valaki, üvöltött, mint aki eszét veszette.

Mindenki meghalt. Ebédidő után, épp visszaértek a munkahelyükre az emberek... Mind meghaltak...

– Istenem!

– Dumnezeu!

Három szöszke, fürtös fej lapul az ablaküvegre. Göröngyös út vezet ki a székelyek lakta faluból, oly göcsörtös, mint az ott lakó öreg emberek keze, asszonyok lába. Az évezredek gyötördése sem fájdtja az útnak köves kinövéseit a feketeföldből, csak fut, rohan a folyómederrel karöltve valahová messze, hogy a végét nem is látja a három kis szöszke lány, s hát még a negyedikük, a kisfiú, akinek még hely sem jutott a világleső üvegtábla mögött.

A gyár teherautón vitette haza a deszkakoporsót, benne egy égett, felismerhetetlen test, s egy füstbe veszett terv: „Egyszer, majd egyszer, ha jut pénz ruhára, cipőre, élelemre...”

A szoba tiszta, az udvart a gyermekek felsepérték, a szárítókötélen fehér pelenka lengedez a szélben.

Fekete-fehérben...

– Piros! Piros! Állj el a kerítés mellől, nem megmondtam, hogy még csak át se nézz! Mondhat bármit az ember ezeknek a mai fiataloknak – morgolódott úgy a hetvenes évek hajnalán a háromszéki öregasszony, s ellentmondást nem tűrve parancsolta be lányát egy intéssel a házba.

A szomszédok közti kerítés ferdén, roggyant lábakon kúszott végig a gazdasági udvaron, neki egyenest a csűrnek, ahol kacskaringót vett, s onnan már vaslábakon futó drótkerítés választotta el a veteményes- és gyümölcsöskertet, egészen hátranyúlva egy bodzabokor uralta dombocskáig. Elöl két oldalról farakás tartotta életben a gyenge lábakon álló léckerítést, hogy el ne dőljön se jobbra, se balra.

A farakás tavaszra megfogyatkozott, foghíjason, akár egy tyúklétra, várta az utánpótlást. A nagy, udvari eperfa árnyékában, a maradék fán tyúkok vertek tanyát, de néha a leány is rámerészkedett, hogy átlásson, kilesse szomszédjai napjait, de főleg az a legényember érdekelte, aki már kislánykora óta barátja, ám valami megmagyarázhatatlan ok miatt többet kezdett érezni iránta, mint hajdanában, a marton játszadoxva.

A vízparton történt, hogy megremegett lelke, mint a tavaszi lenge szélben a nyárfalevél, s nyárára már igencsak szemmel tartotta a legényke mozgását a kerítés mögött. Érzelmeiről mit sem sejtett, ám anyja mindent tudott és látott, mindenre figyelő szemét nem kerülte el Piroska orcájának pírja, ha a legényke udvarukba állított, hogy jó lenne labdázni, bújócskázni, vagy éppen moziba menni:

– Piros itthon marad – volt a mindenkori válasz, s a lány há-
lás volt, hogy nem kell elmennie, nem kell szorongania a le-
gényke mellett.

– Piroska, Piroska, buta, mint a libuska! – hallatszott át né-
ha a kerítésen Lajoska maga költötte versikéje, s a nyakleves
csattanása, ha apja csúfolódáson kapta egyetlen fiát.

Nyári fülledt melegben zakatolt a cséplőgép a gazdaság ud-
varában, erőlködése öregember köhögésére emlékeztette az
arra járókat. Az egyetlen még működő szerkezet, amelyet
használatba lehet fogni a gazdaság részére, s ha a kombájn
épp nem tudott felkapaszkodni egy-egy emelkedőre, ott az
emberek kaszája terítette le a napon sárgára érett búzame-
zőt.

Pirost kenyérért szalajtotta anyja nénjéhez, akivel hajnalban
dagasztottak, hevítettek s vetették be a heti kenyéradagot, de
arra nem jutott ideje, hogy megvárja, míg ki is sül a kemence
tartalma:

– Menj, lányom! Hozz haza egy friss kenyeret az ebédhez!
De aztán szedd a lábad, el ne kólingálj, mint amikor élesztő-
ért küldtelek, mert letöröm a derekad, ha a szomszédba kell
mennem egy szelet kenyérért. – Piroska emlékezett, sietett is
hazafelé, nem merészelt betérni egyetlen kebelbarátnőjéhez,
pedig de megtette volna! Épp a kivénhedt, kattogó cséplőgép
mellett haladt el, amikor hirtelen melege támadt, s az erőt
fogyni érezte lábából. A gazdaság hosszan nyúló épülete va-
lamicske árnyat ígért, a lány megállt egy pillanatra, épp csak
annyi időre, míg levegőt vesz, lehűti arcát. Ruhácskája szélét
feneke alá húzta, s a világba vezető főút kilométerjelző őré-
re huppant. Az árnyékban álló beton még őrizte hideg lehe-
letét az éjszakának, igaz, a hajnali pára rég felszállt tetejéről,
s mert belől esett kényelmesebbre az ülés, Piros háttal fordí-
tott a Fő utcának. Pillantása, mint patyolat pillangónak, a
szomszéd legény feketére sült hátára esett. Épp a zsákot kö-

tötte be, s nyúlt volna a lapát után, amikor szemük egymásba akadt:

– Szerusz!

– Szerusz – válaszolt Piros, s hálát adott Istennek, hogy éppen ül.

– Merre jártál, Piros, ebben a melegben?

– Anyám küldött néniéhez, hogy vigyem haza a kenyeret. Nem is tudtam, hogy itt dolgozol.

– Hát érdekel?

– Nem... nem... csak meglepődtem, mert otthon sem látlak egész nap.

– Akkor érdekel, ha figyeled.

– Kicsit? Lehet.

– Osztán miért nem jössz el a moziba velem?

– Anyám nem enged...

Az út őréről Piros hamar felugrott, sietve haza, hogy ki ne kapjon, mert már a toronyóra is deket kongatott. Akkor este épp mozit hirdettek a faluban, Piros a barátjánőjére hivatkozva kéredzkedett el, s szabadult ki anyja fogságából; bátran engedte leányát, mert Lajoskának nyomát sem látta már napok óta, s leányát sem kapta rajta, hogy utána epekedett volna. S attól az estétől Piroška hetente kapott engedélyt mozira... S ha már belekezdtek a beszélgetésbe délben, folytatták ott, ahol abba hagyták, minden mozis este...

Ősz zörgött át a hegy alatt. A hideg esőviharban a fák még kapaszkodtak a ritka meleg napsugárban, de leveleik színt váltottak, s igencsak készülődtek avarágyukba megpihenni, amikor a völgyben, a keskeny utcákon legénycsapat nótás kedve keltett feltűnést, s csalta utcára a népeket. Regruták. Tornasorban, vagy inkább katonás rendben sorakoztak egymás mellett, mögött, s estére bálba hívták a leányokat, hogy elbúcsúzhassanak a legényélet gondtalan napjaitól, s felkészüljenek a besorolásra, katonaeletre. Aznap minden leány

szépítkezett, mosakodott, de nemcsak a leányok, az anyák sem maradhattak otthon, szoknyájukon ülve. Ropogósra vassalt ruhájuk a fal melletti padokon már szétterült ölükben, amikor felhangzott az első táncra csalogató zene. Előbb a „hivatalos” párok merészkedtek az emberek szeme elé, aztán csak megtelt a terem, s az asszonyok szája onnantól be nem állt, s szemük úgy ugrándozott egyik párról a másikra, hogy félő volt, valamelyiknek kiugrik szemgolyója a nagy nézelődésben.

Piros sem nyomta a padot, petrezselymet olyan szép, csinos leány, mint ő, egy percet sem árult, de még a csúfocska is elkelt, amikor megérkeztek a szomszéd falubeli legények.

A zene szólt, a hangulat forrósodott, a lábaknál meghúzóódó demizsonok tették a dolgukat, az öregasszonyok egyre többet sustorogtak, de főleg közülük egy, Pirosnak az édesanyja, aki többször látta Lajoska karjaiban leányát, mint azt óhajtott volna.

Hordta a szél a földön s vitte a légben az asszonyok átokszavát. Egymásnak feszültek, karjukkal hadonásztak, neki-nekimentek a gyenge lábakon álló deszkalécnek. A kerítés mint viharban görcsössé edződött fal állta a rohamot, de megremegett volna a léce, ha az asszonyok eszüket veszelve egymás kendőjét tépték volna, mint koncon marakodó ebek az eléjük dobott csontot.

A bál utáni reggel ilyen heves. Lajoskának s Pirosnak az anyja kiáltja világgá minden addig összegyűlt mérgét, s öntik egymás nyakába még azt is, ami vagy meg sem történt, vagy azt, ami csak megtörténhet, ha a két fiatal egymásé lenne. A szomszédoknak is egyből dolga akadt, ki a faluba menne, ki a másik szomszédba, s az utca hamar megtelt hallgatózó, fülelő némberekkel, akik aztán pártra szakadtak, s napközben sorra látogatták a kedves rokont, komát, szomszédasszonyt, hogy megerősítsék őket elhatározásukban. A fiatalok nem találkoz-

hatnak, nem egymáshoz valók! Csak ők ketten, akik az orrukat sem dugták ki álló nap, nem értik a két asszony mérgét, hogy miért ez a nagy harag, hisz rangban egyik sem különbözik a másiktól, s tudtukkal eddig még soha nem veszték össze, igaz, a reggeli és esti köszönésen túl nem váltottak sok szót egymással.

Februári fagyos szél hordta magával a friss havat. A vonat áramszedője úgy szikrázott az éjszakában, mint a kínai tűzijáték, melyet Lajoska egy bálon fellőtt a bálteremben, s amiért másnap a milicista magához rendelte huliganizmus vádjával. Azóta elmúlt pár év, de letelt a katonaság is, s mint katonakiszolgált ember, katonaládáját cipelve, most arra készül, hogy végre hazatérjen, a maga ura legyen. Álmodt, olyan álmodt, amibe nem szól bele sem anyja, sem a szomszédasszony, mert kiverni sem fejéből, sem szívéből nem tudta a szomszédjában lakó lányt. Az, hogy Piros is ugyanígy érez, jól tudta, hisz egyik levél a másikat követte – Piros barátnője címén jutott szerelme soraihoz –, s a bimbózó érzés virágos szavakba öltözött. Egybekelnek – volt az utolsó leveleikben –, még akkor is, ha emiatt szökni kell, de előbb megpróbálják, hátha megbékélt a két asszony, s áldását adja a párra.

Hajnalban kutyaugatás verte fel a kis utcát, vonyított az egész falka, mintha világvége közeledett volna, pedig csak az idegenből hazatért legény talpa alatt ropogott a fagyos hó, s keze alatt csikorgott a fagyos kilincs, majd csukódott mögötte a bejárati ajtó. A nagy kutyaugatásra Piros nyomban az ablak mellett termett, s úgy hálóingben fújta a jégvirágot, hogy átláthasson a szomszédba, amikor anyja reányított:

– Osztán, te mit csinálsz hajnalok hajnalán? – A leány megrettent anyja hangjától – már megsejtette, hogy csak álom volt a bizakodás –, hebegett-habogott, ebből pedig az anyja értette meg, hogy itt a vészmadár.

– Hazagyüütt, úgy-e? Őt lesed, a gyászhuszárt...

– Gyászhuszár? Anyám, miért lenne az?

– Miért, miért? Mert az anyja boszorka. Nem vetted eddig észre, hogy az udvarikba nincs egy rendes állat sem? A tyúkjai mind feketék. Marhát az embere, hiába akarná, bé nem engedi a felesége, csak bivaly kell neki. Fekete. Az urát hányszor láttad színesbe? Fekete nadrág, fehér ing, még akkor es, ha ganét hány az állatok alól, s feketén zsírozik gallérján a kosz... Mondom én neked, hogy boszorka, akkor lett azzá, amikor férjhez ment, jól emlékszem azokra az időkre. Takarodj az ablak mellől, s verd ki a fejedből Lajost, mert míg az én lábam a földet taposja, addig nem leszel az övé. Megmondtam, s most lódulj!

A tél erejét marasztalta az idő, még erősebbé szigorodott: dérel díszítette az út menti fákat, s a szél úgy rohant fel-alá, mint ha bolond lyukból fújna. Az utcán alig vánszorgott ember, a gabonahombár ajtaján lakat, ott, ahol nyáron cséplőgép ontotta magából a port, most néma csend, pedig valamikor régen még táncot ropott épületében a két asszony, akik, ki tudja miért, de útnak indultak a nagy hidegben, s most szembetalálkoztak a gabonaraktár épülete előtt. Ott, ahol áll a kilométereket számoló s a Fő utcát őrző betonoszlop, s ahol beszélkül a járda, s ahol valakinek el kell engednie a másikat, hogy tovább haladhasson. Egymásra ismernek. Egymásra merednek. Szemtől szembe... Egyikük sem mozdul... Lábuk földbe cövekkel, s továbbra sem mozdul sem egyik, sem másik...

Az út kanyarulatából a ködben fény villan, az autó fékez, csúszik, s mire feleszmélne a járdán álló asszonypár, már késő... A teherautó a hombárnak csattan, át a két asszony testen, kereke nyomában a fehér havon vér, vér, vörös vér...

Harmadnapra versenyre kel a két templom harangja, egymás után hirdeti a református, a katolikus hívőknek, hogy halott van a faluban, s mint tűzvész terjed el, hogy tragédia történt, átok fogant vagy szabadult fel, ezt már csak találgatják min-

denfelé, ahol estére összegyűlnek a székelyek. Harmadnapra egy időben, egymás melletti két életben búcsúztatják a holtakat, s ép ember nem marad otthon a melegben, mert látni kell, hallani a zokszót, s azt is, hogy rendesen elsiratják-e a fiatalok az ellenük vétkező anyákat.

Temetés után elcsendesülni látszik az addig nyughatni nem bíró Nemere, csak valamikor, épp a tor közepén, amikor a levestálakból kifogyott az étel, tér vissza, s olyan hevesen lökdösi a fákat, tetőket, kerítéseket, hogy Pirosék ingatag deszka-kerítése megadja magát. Nagy robajjal dől a tüzelő, gurul szanaszét az udvaron, s a kiérkezők csak azt látják, hogy volt kerítés, nincs kerítés. A két öreg, akik eddig szót nem szóltak, véleményt nem nyilvánítottak, együtt megy be a házba, már nem tudni melyikébe, de az asztal mellett a második fogást együtt eszik a fiatalokkal.

– Hallod-e, János! Csak nem így kellett volna történnie.

– Bizony, Estván, ha akkor én veszem el Piros anyját, s te a Lajoskáét, tán nem toron, hanem lakodalmon ülnénk most.

– Legalább vót örököd ebbe a házasságba, koma?

– Lett vóna? A gyermekek születésén kívül semmi más. Mert a tiédnek es úgy örvendtem, mint az enyémnek, kicsi volt a híja annak, hogy az én gyermekem a tiéd, s a tiéd az enyém... S osztán az a fekete mánia, amivel feleségem bosszantotta a tiédet, örökké azt üzenve, hogy gyászos minden napja, amit nem veled tölthet! Megette az ördög a mű életünköt, de legalább a gyermekek megmenekülnek a vének akaratától, s tegyenek úgy, ahogy Isten rendelkezett.

– Áldott legyen az Úr neve mindörökké...

Emlékezet...

Öregember ül a pitvarban, kukoricát morzsol, az aranysárga szemek kiugrándoznak napbarnított ujjai közül, saját utat keresve maguknak a hamuszerű, száraz porban. A kéz dolgozik, az ember esze jár, mint a malomkerék, de nem az őrlésen tépelődik, egészen másfelé viszi az emlékezet.

Emlékezet... Feje fölött gyülekezőt fújnak a sötét fellegek, mintha ereszkedni kezdenének le a földre, komor súlyukkal megtelepedve az öreg széles vállán.

Akkor is fényesbe öltözött a nappal, csak csendes volt a falusi élet, mintha nyugvóra hajtotta volna be ezer ablakát a falu: nem hallatszott a kovács kalapácsának hangja, nem zúgott a molnár malma, a cséplőgép szája is üresen állt, magra várva a szövetkezet udvarán. Ám az emberek élénkek voltak! Mindenki lázasan készülődött valahová, mintha végveszély elől menekülne, vagy odafent a „rendes feltámadásra” trombitáltak volna. Valami történhetett ebben a hegyaljai faluban. A késő őszi e csendes, napsugaras délutánján felbolydult, mint a méhkas. Amúgy hétköznapra virradtak, se nem vasárnap, se nem vásárnap. A kellemes vénasszonyok nyarában mégsem szorgoskodott senki a mezőn. A szekerek zörejétől máskor hangos utcák elnémultak, a leszedésre váró kukoricacsövek magukra maradottan meredeztek, zizegtek, suhogtak a kihalt hátrában. A faluban viszont nyikorogtak a kenetlen kapuk, s hol innen, hol onnan tódult ki az utcára a nép. Sietős talpak nyomában a pornak sem volt maradása: táncot járt a levegőben, a lemenő Nap vörös fényében.

A Fő utcán férfi lépkedett magabiztosan, templomjáró ünneplőben s kalapban; asszonya utána loholt, de csak úgy, ott-honi ruhában: a mosogatást még éppen befejezte, nedves kezét beletörölte kötényébe, emezt pedig gyorsan elrejtette a karján lógó, viharvert táska aljába. A gyermekek – mit sem értve a nagy készülődésből – vidáman, nyakleves veszélytől megszabadulva kergetőztek az egybenyíló kis utcák libaetető kereszteződéseiben. Az úribb nép párban, egymásba karolva vonult, ügyelve méltóságára, emelt fejjel köszönt erre-arra. A mellékutcákból is áradt az embertömeg. A legutolsók, nehogy elveszítsenek egy pillanatot is, már-már rohanósra fogták.

No, de hova ez a sietség?

Szemlátomást a kultúrházba iparkodott mindenki. Valóban: műsor lesz itt, nagy műsor, ha nem is valamiféle szokványos, bál vagy hasonló. Hanem: tárgyalás. Nyílt tárgyalás! Ilyen még nem volt: első ízben hoznak nyilvános ítéletet falubéli fölött. Hadd tanuljanak belőle az emberek! Hadd okuljanak! Olyanokat állítanak pellengérré, akik loptak. Loptak a közösből... Ez, persze, végül is, nem nagy kunszt, aki csak teheti, mind lop... Ám ez most mégis más, mert most ítélet születik! Mindenki előtt fogja kimondani, kihirdetni a bíró!

– Phúj! Phúj! – már messziről hallatszik a bent levők moraja.

Tele az óriási terem. Tömött sorokban ülnek, izegnek-mozognak. Akiknek nem jutott ülőhely, azok a falak mellett ácsorognak, egymás hegyén-hátán. Nyikorog a karzat is, pedig csak olyankor szokták megnyitni, ha igazi nagyfilm érkezik a faluba, vagy a bálokon. A színpad kivilágítva! Szemben, középen – a fő helyen – a Vörös Asztal.

– Ott ül majd a bíró! – susterognak. – Biztos már meg is született az ítéletet! – De ezt nem mondják, csupán gondolják. Egyik oldalon az ügyészi pulpitus, átellenben négy szék, egyelőre üresen. Erről az elítéltek néznek majd szembe szomorú

jövőkkel. Ügyvéd sehol: nincs se asztala, se széke. De mi-
nek is ide védőügyvéd?

– A tolvajnak nem jár – szögezte le a párttitkár.

Az emberek, lenn a sorok között, egymás szavába vágna-
k. Mindenkinek van mondandója: fennhangon kommentálják,
amit hetek óta a falu hírpostái hoztak-vittek az alszszegből a
felszszegbe.

– Szekerekkel jöttek le az erdőből! Hordták magiknak a drá-
ga fát!

– A lopott holmiból gazdagodtak meg, szent Úristen, állan-
dóan húst ettek!

– S hát még milyen cifra volt János asszonya a templom-
ban!

– A fa nem es volt elég nekik, de még pityókát es hordtak
bé a földekről! Abból tellett cifrálkodásra! – Ilyen és ehhez ha-
sonló mondatok szálltak keresztül-kasul, s valahogy senki sem
gondolt a maga ilyen-olyan dolgára. Tisztának mutatták lelki-
ismeretüket, már-már patyolatfehérben tündökölt kinek-kinek
a múltja. Ők, ők, ott négyen, a bűnösök! A két Józsi, Ferenc és
János bá! Ők a falu szégyenei! Igenis, példát kell mutatni a
székely népnek, hogy soha senki ne merjen ilyen szemérmel-
lenül lopni a közösből!

Felmorajlik a közönség: a bíró és az ügyész érkezik! Talpig
feketében, mintha a magasságos Úristen küldöttei lennének,
itt, lenn, a földön. Felvonulnak a pulpitusra. Kis idő múltán
egy oldalsó ajtón lép be a négy bűnös, az ítéletre kárhoztatot-
tak. Rabruhában, megbilincselve, lehajtott fővel. Félsszegen
foglalják el helyüket, s közben nem mernek senkire sem néz-
ni. Titokban remélték, hogy a falu népe nem jön majd el a tár-
gyalásra, hisz mindenki tudta, hogyan mennek ezek a dolgok,
mindenki igyekezett, ki így, ki úgy, ki kevésbé, ki jobban, de
megszerezni a magáét. Sokan még dicsekedtek is vele egy-egy
pohár pálinka mellett a kocsmában. Ezért hát ennyi emberre,
ekkor a tömegre nem számítottak. Arra pedig főleg nem, hogy

az egykori dicsekvők verik most a mellüket legjobban, efféléket kiabálva feljűk:

– Tolvajok! Tolvajok! – és úgy belejűttek a tisztességbe, hogy rendre kellett inteni a mélyen tisztelt egybegyűltek.

A teremszolga intésére lett is olyan csend, hogy a légy zűmögését is meg lehetett hallani. Kezdődhetett a tárgyalás. Hosszan sorolták a törvénybe ütközű bűnűket, s a vádlottak be is ismerték mindegyiket, hiszen valóban elkűvették űket. Szűlhattak volna az utolsó szű jogán is, ám már nem bírták fel-emelni fejűket szégyenűkben. Tudták, gűnynevet akaszt majd rájuk a falu népe, s akkor is rajtuk lesz majd a billog, ha egyszer, végre-valahára, kiszabadulnak. De lám, az egyikűk, a fiatalabb, mintha mégis szűlni kívánna. Lassan emelkedik fel, tétován néz a bíróra:

– A feleségemnek üzenném, hogy ne bánkűdjék, hamarosan hazajűvűk. Addig es gondoskodjon mindenrűl, s a gyermekekre vigyűzzon erűst, védje meg, ha csűfolűdnak velik. – Ferenc ez a merész, de remeg a hangja, lába. Még fiatal-ember, alig tűltűtte be a negyvenet. Hárűm gyermeket nevel – vagy lehet, hogy mostantűl már csak így helyes: nevelt – asszonykájával. Csendesen, szépen éltek eddig, senki nem hallott hangos szűt a portájuk felűl. A tűmegbűl, onnan lent-rűl, nűhány asszűnyinak megnedvesedik a szeme, a férfiak is elcsendesednek. Felesége az egyik sarokban zokog, ám nem akad emberfia, aki átűlelné vállát, aki megvigasztalná.

A teremszolga int ismét:

– Mindenki álljon fel! Az ítelet kihirdetése kűvetkezik. – Nyikorognak a kívénhedt padok, kűhűgnek az erűs bagűsok, fel-emelkednek a padsorokban a „tisztűs emberek”, feltápászkűdnak a vádlottak. A lélegzetűket is visszafűjtják. Egyetlen kicsi számon műlik egész jűvűjűk. Megűsszák-e egy-két évvel egy olyan bűnűrt, amelyet nem csak űk kűvettek el, vagy hosszú évekre lesz sűtétzárka az otthonuk. A kűzűnség java ugyanekt

mérlegeli, csak másképp: kicsi vagy nagy dráma várható. Kicsi beszédtema, vagy nagy, jó sokszor csócsálható.

Nyolc. Uram Isten! Nyolc év! Nyolc év letöltendő börtönbüntetés!

Az öregemberből, mint kitörni készülő vulkánból, mélyből fakadnak a szavak. Megáll egy kis pihenésre, sóhajtásra. Unokája segédkezik neki. Ő is morzsol. Aranysárga szemek fulladoznak az udvar porában. Kicsit odébb, a nagy unoka még totyogós kislánya bíbelődik egy kukoricacsutkával. Babázik. Az öreg egy pillanatig habozik, aztán mégis folytatja, ha már elkezdett beszélni a vállára telepedett évek súlya alatt a csendben melléje telepedett unokájának:

– Az a nagy felhajtás úgy egy hónapig, ha tartott. Meg volt bolondulva mindenki, csak erről szólt a szó. De aztán, mint minden, ez is feledésbe merült. Élt mindenki a maga módján, továbbra is onnan szerezte be a mindennapit, ahonnan tudta. Ezután is az erdőből vágták ki a tüzelőnek való fákat, s hozták haza szekérrel. A mezőről meg bekerült a pityóka, a török-búza a konyhára s a gazdaságokba. A tárgyalás után egy darabig még óvakodtak kimenni a földekre, de aztán megint egyre többen és egyre bátrabban nyúltak a „közöshöz”. Minek is félni? Már javában bűnhődnek, akiket rajtakaptak a lopáson, mondhatni, ők vezekelnek mindenki bűnéért.

Az elítéltek aztán hamarabb szabadultak, kedvezményt kaptak jó magaviseletükért. Munkához láttak, dolgozni kezdtek, pár hétig újra téma volt a múlt, hogy s mint történt, pár év múlva már a kutya sem emlegette az egészet. – Csak én nem tudom elfelejteni – jegyzi meg az agg ember.

– Nagyapa, miért nem? – kapja fel fejét az unoka. Sokszor halott már a történetről, hiszen azóta már édesanya is lett; de a téli estéken elkezdett történet mintha mindig befejezetlen maradt volna. – No, meséljen már, bökje ki, régen a begyében van már valami!

– Jól van, leányom, ideje is lenne szabadulni az egésztől. Öreg vagyok már, a napjaim meg vannak számlálva, egy reggel lehet, nem ébredek fel. Nem akartam fertőzni a ti lelketeket, de itt az ideje, hogy tisztán láss. Azon a tárgyaláson farkasszemem néztem a szomszédoddal, pedig akkor még nem tudtam, hogy az ördöggel nézek össze. Megsajnáltam a szerencsétlent, főleg az utolsó szónál, hisz csakugyan három gyermeket hagyott maga után s az asszonyát. A gazember!

– Papa, ha ennyire idegesíti, beszéljünk inkább másról!

– Most mán hagyj, hadd beszéljek! – Az öreg felhajtott egy pohár vizet, úgy folytatta. – Az asszonyt és a gyermekeit mindvégig segítettük, már csak azért is, mert itt laktak a szomszéd-ságunkban. Majdhogynem családtagnak éreztük őket, minden jót megosztottunk velük megboldogult nagyanyáddal együtt. A gyermekektől most sem bánom, de az asszony, az nem érdemelte meg! Még azután is segítettünk rajtuk, miután embere hazajött. Osztán egy napon Ferenc felakasztotta magát.

– Ez volna a nagy titok? – könnyebbült meg az unoka. – Hiszen ezt mindenki tudta. Szegény nagymama is mesélt erről a szomszéd-ról, mielőtt elment volna.

– Már hogy miről mesélt? – fürkészte tekintetét az öreg. – Hogy végzett magával?

– Arról.

– Többről nem?

– Miért? Van több is?

– Szegény asszony! Milyen nehéz lehetett galamblelkének ez a nagy teher!

– Miféle teher? Ha nem akarja, ne mondja, de ne csigázzon! Lehet, hogy nem is akarom hallani! – tette hozzá tétován.

– Ferenc leánya egy este keserves sírással jött át hozzánk. Az asszonnyal beszélgetett, én csak tőle tudtam meg, hogy miért rí annyira. Hát, ugye, hogy is mondjam el neked lányom... Szóval, az a gazember... az ... használta a kicsi lányát! Miután kiszabadult a fogságból, már nem nyúlt a feleségéhez, de a lá-

nyát egyre többször húzta paplana alá. S a felesége tudott erről, a szeme előtt történt.

– Uram Isten! – borzad el az unoka. Hamar kiküldi kislányát játszani; igaz, kicsi még, de akkor se hallja ezt a szörnyűséget. Nehogy valamiképp megfertőzze!

– A leánykának elege lett az apjából. Félt tőle. Reszketett. Elmondta, megöli magát, ha az apja még egyszer reáteszi a kezét. Ma este pedig, mondta a te nagymamádnak, biztosan megtenné, mert még nem jött haza. Ha késik, mindig részegen jön meg, és ilyenkor első dolga, hogy a feleségét kiküldi aludni a csűrbe vagy a nyári konyhába... Ráadásul ilyenkor rettenetesen durva, nem elég, hogy vele hál, de még meg is veri... Szerencsétlen kislány! Vékony egy teremtes volt. Nem úgy nőtt fel, mint a többi gyermek. Örökké csendes, visszahúzódó, semmi vidámság, mint az osztálytársaiban. Sokszor elnéztem, ahogy bújta a könyveket, és menekült az emberek elől. Csodálkoztam is rajta, mert sem az apja, sem az anyja nem volt olyan szerényke. De egyikük famíliája sem. Szóval a feleségem hosszasan beszélgetett a kicsi lánnyal, valahogy megnyugtatta, ágyat vetett neki, lefektette, és csak azután jött ki a konyhába. Mikor mindent elmondott, úgy éreztem, rögtön szétvet a düh. De mert ott pihent a kislány, valahogy lefékeztem magam, s csak másnap reggel mentem át a szomszédba. Már vártak, tudták a szerencsétlenek, hogy szörnyűséges bűnük nem az ő titkuk többé. Legszívesebben baltát vettem volna a kezembe, s levágom mindkettőt, de az Úr adott annyi erőt, hogy nem tettem meg. Megmondtam a leányka anyjának és apjának, hogy megyek a városba, és feljelentem őket. Addig a gyermek nálunk marad. Ne merészeljék a küszöbömet átlépni, mert nem állok jól magamért!

– Megtette?

– Épp készültem a vonatra. Borotválkoztam, amikor sikoltozást hallottam a szomszédból. Akkor talált reá a felesége Ferencre, a gazemberre. Nem várta meg a rendőröket. Felkötötte magát a csűrben.

Szótlanul, mélyen hallgatnak. Csak nagy sokára tud megszólalni az unoka:

– Biztos a börtön tette vele ezt a szörnyűséget.

Az öreg mintha nem hallaná. Hosszan lógatja, ingatja a fejét. Aztán keserű tekintettel néz fel unokájára.

– Hát nem a börtön tette!

– Mi más? – meredt rá unokája.

– Az apja temetése után a gyermek mondott még valamit. A legszörnyűbbet, amit csak akkor mert elárulni, amikor már biztonságban érezte magát. A nyakamba kapaszkodva vallotta be, hogy az apja legelőször akkor nyúlt hozzá, még mielőtt börtönbe került volna. Pár nappal letartóztatása előtt vérbe fagyva hagyta őt az ágyon. Saját tízéves kislányát! A tárgyaláson valóban magával az ördöggel néztem farkasszemet. S én még megsajnáltam azt a gazembert! Hogy lehettem ennyire vak?

– Nagyapa, ismertem én azt a lányt?

– Hogy ismerted-e? Hogyne ismernéd! Elárulok neked egy családi titkot. Őrizd meg, és soha se mondd el senkinek! Csak majd egyszer, sokára, ha nagyon öreg leszel, akkor add tovább valamely unokádnak vagy gyermekednek.

A nagynénéd, anyád legkisebb leánytestvére az a kislány, akiről eddig beszéltem. Elköltöztünk abból a faluból, és én soha nem is mentem vissza, pedig igen visszakíváncoltam. Hiszen ott születtem, ott van szüleimnek, rokonaimnak a sírja. Erőt vettem magamon ez idáig, de mielőtt meghalok, visszamegyek elbúcsúzni kedveseimtől. A kis Katit – Kati nénédet – nevemre vettem. Nagyanyáddal felneveltük, szeretgettük s tanítottuk. Mély nyomot hagyott benne a múltja. Gondozónő lett, hisz tudod. Mindig a legszerencsétlenebb sorsú embereket keresi, s főleg a hasonlóan nehéz helyzetbe jutott lányokról gondoskodik. Adni, folyton adni akar. Mintha így akarná megsokszorozni azt a kicsike derűt és fényt, ami egy ilyen borzalom után benne még megmaradt.

A pók befejezte aznapi munkáját.

A porba hullajtott kukoricaszemek esthajnali harmatban mosakodnak, másnapra véget ér az őszi nyár, a varjak hideget, esőt kárálnak, hamarosan hófehér takarótól patyolattiszta lesz a föld, s karácsonyra megszületik a Megváltó.

S ZÉP A VILÁG

Ilyenkor, októberben...

Tájképbe kéredzkedik ez a fenséges táj. Bokáig ér a nyár aranyát magába záró, megszáradt, épp egy vadgalamb lába alatt zizegő avar. Hét öreg platán kiáltja a tiszta kék égbe az októbert, négy magas kőfallal körbezárva.

Az öreg Duna a falakat figyelembe sem véve, évezredes nyugalommal folytatja útját. A platánok áthajolnak a kőfalon, és sóhajtozva figyelik az erős sodrást.

Levelet hintáztat a szél.

Sárga villamosok zötyögnek, kattognak, rohannak erre-arra, nyomukban autók tolnakodnak zsúfolt sorokban. A platánok áthajolnak a kőfalon, csendben ágaskodnak, isszák a fényt.

Ilyenkor, októberben...

Mária tizennyolc éves volt a régi álomőszben, a Duna-parton vadgalambpár ugrándozott a lába előtt. Előkotort egy darab száraz kenyeret, lemorzsolta a földre, figyelte, mint csipegetik fel a falánk csőrök az apró kenyérvékéket. Vőlegényét várta haza a fogságból.

A Duna közönnyel haladt. Mária nem tudott a hét csemete-platánról.

Elcsendül az utca zaja, *a villamos is aluszik*, pihenőre hajtja fejét, félrehúzódznak, garázsba bújnak az autók, az emberek szemére álmot zenél az álomősz. Messzebb, a látóhatárnál, hallgatásba burkolóznak a budai hegyek; itt meg, évszázados falak között, hangos fájdalmat nyögnek, sóhajtoznak az ágyak.

Fején hófelhővel, régi idők emlékével, Mária néni feltápáskodik a tapogatózó sötétben. Akár egy kérdőjel, erőst meggörbülve araszol a kórterem közepéig. Gyermekkora kerti illem-

helyét keresi. S mintha meg is találná: megkönnyebbülve, nagy nyugalommal végzi el nagydolgát, s még újságpapírt is lel a szemben levő ágy éjjeliszekrényén. Sok öreg október és dér telepszik ereiben, ösztöne súgja karjának a mozdulatokat, emlékeiben elfakul a jelen.

Ilyenkor, októberben...

Ilyenkor októberben már csípnek a hajnalok, s egy körbezárt udvarból, hét nagyra nőtt platán a fény felé hajol. Derékuk, mint a bentlakóknak, ide-oda dől, amerre épp fényt remél.

Levelet táncoltat a szél.

– Sikerült! Láttam! Elrepült! – lelkesedik egy cigarettás hang. Meggyötört, sárga falevél, a tető felett éppen hogy átrepült. – Már elérte a Dunát! Végre, szabadon úszik!

– Jó neki – válaszol a megfáradt, mégis tiszta hang a hófehér ágyból. – Én már nem érem meg. Szóval, mégiscsak kirepült. Kérem, ne haragudjanak rám, ha az éjjel rosszat tettem.

Ilyenkor, októberben...

Kispatak

Magas hegyek között látott napvilágot, egy kis völgyben.

Száll a por, száll a paták nyomában, és körülnéz... Mert van egy falu. Egy erdélyi kicsiny falu, ahol a patakok egymást keresztezve csordogálnak a poros utcákon. Hegyoldalon születtek, s játékosan, csillagot szórva rohannak alá a völgybe. Délceg fenyők tövében láttak napvilágot, az ő óvó árnyékukban tanulták meg az első csobbanásokat, ugrálni kavicsról-kövekre, aztán kikerülni a nagyobb görgetegeket. Fák susogták pajkos csacsogásuk mellé a dalt, s vigyázták, nehogy a kegyetlen Nap páráként elrabolja a frissen született forrást. Azt azonban jó szívvel hagyták, hogy megcsillanjon minden egyes vízcseppben, megfestetve a szivárvány összes színével.

Fiatalos boldogságuk csilingelés a szélben. Nem láthatták szépségüket, s azt sem, hogy benépesednek. Kis halak találhatnak menedéket a kövek alatt. Piros csőrű kacsák úsznak a habjukon, libák gágogásától hangos a vidék. Vizek paradicsoma, ahol életre kel a kis béka, növények, apró állatkák ezrei nyüzsögnek, és életre kel a dal, a muzsika, ami aztán elkíséri életük végéig.

Egy parti házból, valahol nem messze tőle, az Örömóda dalamai hangzanak fel. A Kispatak felfigyel rá, de szalad tova. Útját keresi egymaga. Ereje teljében tombol, utat tör a nagy hegyek között. Legyőz minden akadályt. Fiatalság és bohó, tele reménységgel. Erejét érezve a kis kövek elszaladnak előle, amelyik mégis a helyén marad, azt simára mossa, játszik velük, ideoda dobja. De jaj, egyre nagyobb akadályokba ütközik! Ráéb-

red, hogy tovább már egyedül nem győzhet. Körülnéz... Nem messze tőle, alig pár lépésnyire, szintén magányosan, egy másik patak rohan. Vidáman csapnak össze, játszanak egy kicsit. Útjukat egyre hatalmasabb, legyőzhetetlennek látszó sziklák szegélyezik. A játéknak vége. Egybesimul a két patak, hátha könnyebbé válik kifürkészhetetlen, közös útjuk.

Oly rég haladnak együtt, már nem tudni, ki kicsoda.

Egy idő múltán mégiscsak belefárad, Kispatak és társa, a küzdelembé. Barátokra van szükségük, segítőkre. Kitárulkoznak, szeretettel fogadják a hozzájuk csatlakozókat. Mire észreveszik, hullámaikon már nehéz terheket cipelnek. Hajók, uszályok, és még mi minden kíséri, nehezíti vándorlásukat! Menynyi élet! Sok-sok kis világ! Partjukon erdők zöldellnek, vizükkel élőlényeket táplálnak, földeket locsolnak. Mily nagy felelősséget hordoznak!

A nagy fenyők! Álmaikban még meg-megjelennek, érzik illatukat, bújnának ölelő karjaik közé... Szabadnak születtek, egyedül indultak, szépnek, játékosnak – és most? A végtelen kapujában állnak: előttük a határtalan tenger. Megrettennek...

Kétségeivel küszködve visszatekint a Kispatak. Milyen volt útja, mielőtt a tengerhez ért? A mindenség kapujában, ahol a végtelen az úr, a Kispatak eltűnődik: érdemes-e, szabad-e folytatni? Újabb hatalmas terheket magára venni? Elég erős-e hozzá? Elbírják-e a hullámai?

A zene mintha még mindig szólna. Az ördög virtuóza kíséri. Hegedűjének hangja megbabonázta. Ez adott erőt. A rabok kórusa énekelt szabadságáról.

Fülel. Már nem hall semmit. Körülnéz. Mielőtt továbbindul, megpillantja a felkelő Napot. Az égen pislákolnak a csillagok. Bátran, mindenre elszántan a habok közé veti magát.

Távoli, mély hang tölt be eget és földet:

Milyen szép a világ!

Kiszámolta az Úristen

Már ősz lengette a szakállát, az erdő veres-rozsdás levelekre akasztotta ökörnnyálát fenn a hegyen, és fáról-fára, bokorról-bokorra csüngette fonatát, le, a zegzugos utcákkal szőtt faluba. Az élet búzabarna ráncaiban megbújt székelye kezével szakította a fonalat, amerre elhaladt. Kora hajnalban ébredt, szélesre tárta a csűr és istálló ajtaját.

Ma napfényben sütkérezik fenn a hegyoldalon... Makkászni készül disznaival...

János gazda alig várta, hogy vége szakadjon az egész heti esőnek.

„Ha bémerészkednek ezek a felhők a hegyek közé, vagy szél kell, hogy kiűzze, vagy a Kossuth rádió szép hangú bemonatója, aki megjósolja, hogy lesz makkászás, vagy nem lesz.”

A disznók csak valami kis lötytyöt kaptak, táguljon a belük, kell a hely a makknak. János bá' napok óta csak az eget figyelte, de úgy, hogy nézésétől kettévált volna az ég, ha nem kötik össze azok az állandóan pityergőre álló fellegek.

Benn, a konyhában az asszony sirült-fordult az asztal körül, s közben beszélt, beszélt, szidta urát, hogy a semmire költötte fel, tarisznyáznia kell, pedig az este még csak sejtelmes köd jósolt a fák között, s az égen nyoma sem volt Csaba királyfi csillagos nyomának.

„Vénember! Bolond ember! Ennek osztán nem nyugszik a vére, pedig hetvenen túl jár, a két kaszás csak arra vár, hogy hónapot váltson a naptár. Pityókás vén bolond, még az a hetvenhét év sem volt elég, hogy bénöjjön a feje lágya. Még hogy derűre fordul az idő! Még hogy magyar világ lesz! Mer'

amit a fejibe veszen, nem veri ki sem ember, sem másféle intés!”

Kiszámolta János...

A szomszédék szerencsések voltak. Még szárazban szedték le a törökbúzát. Nincs benne irigység. Az ő földjéről hordták be szekérszám az aranyló csöveket. Miután visszakapta földjeit, felesbe adta ki az összeset. Ő csak az erdejével foglalkozott, arra volt még ereje, kívánsága, vágyódása...

Teri, a szomszédasszony, töltött káposztával készült a törőbúzafosztásra. Legyen ereje a fosztó népnek, ne korogjon a gyomor. Felesége süteményt sütött álló nap, hogy az asszonyoknak is jusson a jóból, mert az embereknek bor kell a javából a munkához, osztán a végén, a tánchoz.

A cigánykasok hamar megteltek a sárga csövekkel, egyet felvittek a padlásra, a másikat a szekérré borították. Így feleződött a termés. Az öregasszonyok zsákokba gyűjtötték a selymes leveleket, amelyekből aztán a hosszú téli estéken elkészül a lábtörlő, kiskosár, utcai táská, ami pénzt hoz majd a piacon. János gazdát nem zavarta. Munkadíj, s amúgy sem volt magának való ember, olyan, aki mindent akar, meg aztán ez olyan szokás, amit eddig mindenki tiszteletben tartott, még a legínségesebb években is. Próbált volna részesedést kérni! Kiutálják nemcsak a falujából, de még nemzetségéből is.

A serény kezek mellett szapora volt a szó is egész álló este. Az asszonyok szája, mint munkába állított cséplőgép, szórta a magot, az ocsút. Az emberek füle pedig hegyesedett – mert szóból értettek ők is, csakhogy ezt jól titkolták – egy-egy asszony kárára szánt viccre, mendemondára.

János bácsi nem vette át az asszonyok szófonalát, csak hallgatott mélyen, mintha munkájára figyelne. De a vénember, aki már nem zsákol, cipelt, azért figyelt, látott-hallott mindent, ám ma már nem villanyozták fel a falu pletykái, szeme csak akkor éledt értelmesre, amikor az időjárás került szóba. Másnapra mindenki jó időt jósolt, még a vén Máris is, akinek egy porci-

kája sem sajdult fájóra, s hogy igaza van, egyből felpattant a kisszékről, és úgy bokázott, mintha nem is bort öntött volna le a torkán, hanem életvizet, s tőle egyik pillanatról a másikra visszatért volna rég megélt fiatalága. De Máris jóslatát János bácsi nem vette volna igaznak – ismerte az asszonyt, mint a rossz pénzt –, ha meg nem hallja, hogy: „Már a Kossuth is bémondta”. Ez pedig igaz, mert ha három nappal ennek előtte már a rádió megjósolta a vénasszonyok nyarát – mégpedig hosszúra –, akkor negyedik napra, tehát holnap, már Erdély-szerte sütni fog az áldott Nap.

Az este cigánynótával fordult nyugovóra, hogy honnan, honnan nem, a banda mindig tudta, mikor és hol tartanak török-búzafosztást a faluban, még akkor is, ha hirtelen szülte az elhatározást, s gyűjtötte egybe a rokonságot, barátokat, komát, kománét. S ha már a zenészek ott voltak, aki nem volt rest, tánra perdült. Csak a vénasszonyok ültek egy kupacban, lelükben a nőta, vérükben a ritmus még helyben ülve is megmozgatta kivénhedt csontjaikat.

– Mintha én es táncolnék – hajtogatta egy vénasszony, s ennek csak egy vagy két akadályja volt: hátán a púp, és éveinek megszámlálhatatlan száma.

Aztán megfáradt a banda, egyre erősebben szuszogtak a leányok, legények, a gyermekek a csuhében szunyókáltak, amikor egyvalaki recsegő lábbal felkelt és hazaindult. Csak egy embernek kellett mozdulnia, és mint a hadseregben parancszoára, mindenki szedte cókmojkját, s követte falujabelijét. A rend, az rend, a szokás, az szokás.

Csend lett. Távolról még a kutyák megugatták a hazatérő fosztó embereket, de amikor az utolsó kapuban is bevégezte napi csikorgását az öreg kulcs, az ebek ugatása is belealudt a sötét éjszakába.

Az esti fosztást már elfelejtette az öreg, a felesége gondja lesz hazahozatni a jussot, a fia majd felhordja a padlásra a török-

búzáat. János bácsi a rántott tojás és a ropogósra sült szalonna mellett sem gondolt másra, mint a jó időre, az erdő illatára, ahogyan az ősz rálehelő savanyodó illatát a fákra, hulló levelekre, avarra. Messzi emlékvilágból mozdult a szíve, s hiába csépelte a szót Julis az asztal mellett, mukkot sem szedett ki az öreg székeléből.

Reggeli után a Nap is megmutatta magát a hegyen túlról. Egyre magasabbra emelkedett, János diadalmasan vette a szót Julis néne felé:

– No, megmondám! A tarisznyám?

– Itt van, vénember! Csak osztán el ne kólincáljanak a disznók! A sok drága fagyos kolbász, sonka!

– Az csak eccer esett meg velem, asszony! Akkor es gyermekecske vótam, de elékerültek, mire az apám nadrágszíja munkába állott vóna.

Bot kezében, göröngyös út a lába előtt, szürke posztó nadrágban, kabátban, fején kalappal János bácsi róta lépteit felfelé, a hegyi ösvényen. Utána nyolc hízó kocogott, hasukban lötyögött a híg lé. Julis néne szaporázta lépteit, bár nem kellett volna, mert a disznók úgy követték emberét, mintha apjuk lett volna disznóságuknak valamiféle ember képében. Tőle kapták a napi betevőt, ő vakargatta hasuk alját s fülük tövét világra potytyanásuk óta, s ezért elmentek volna utána a világ végéig.

*

Még alig fogant a tavasz, a fagyleheletű hajnalban körmös volt a vidám kispatak, de már a kis Jancsika az oldalban leste a madarak fészkeit, s a naposabb oldalból nagy csokor hóvirággal futott haza naponta háromszor anyjához, emez pedig nem győzte előszedni a kredencben még téli álmodó pálinkáspoharakat. „De rég es vót az! Dörmögött magában, hátát az öreg tölgynek támasztva, míg a hízók falták a csemegét mögötte.”

A székely gyermekecske úgy bámulta a természet éledését, mint valami csodát, és esténként se szeri, se száma nem volt kérdéseinek. Hol apja, hol anyja felelt, sokszor bizony néma, mély gondolkodás után. A székely észjárás azonban segített szüleinek, ha valamit nem tudtak pontosan, s ha még a Biblia szavai sem segítettek a válaszadásban, a furton agyaló székely megválaszolta kacskaringókkal vagy csennddel. S ha csend volt a válasz, Jancsika tudta, hogy vagy Isten a megmondhatója annak, amit kérdezett, vagy egyéb hatalom tiltja, vagy éppen valamiféle megfoghatatlan csoda, amiről faggatózott, ezért hát nem is erősködött tudni. Magából indult ki: ha nem tudott vagy nem akart elmondani valamit, azt még piszkavassal sem szedte ki senki belőle.

Kérdéseiből soha nem fogyott ki a kis ember, de ahogy nőtt, egyre inkább csak magát nyaggatta s maga kereste a feleletet, mert olyan dolgokat vett észre a testén és a lelkében, amelyekre nem mert vagy nem is illett volna rákérdezni, mert mi van, ha feleletet kap rá? A szégyentől bujdokolna el a világ legvégére! De éles füllel hallgatózott mindenfele, amerre eljárt, magában összevetette, amit megtapasztalt s amiről a nagylegények beszéltek, s holmi rózsaszín képet csak alkotott, s ettől erősen beigazolódott, hogy némelykor jobb, ha hallgat szülei előtt.

Ilyesmi járhatott akkor is a fejében, amikor eltévelyedtek a kolbászba valók.

A Nap kacér sugarakat küldött le a földre, éppen a kert aljában szaladó kispatak tükrével játszadoztak. Janika belebámult a fel-felvillanó fénysugárba, a megcsillanó vízcseppek ragyogása pillanatra megvakította, mintha csak a Napba nézett volna bele, pedig tudta, hogy nem szabad, mert megvakulhat, anyja sokszor intette, ha hunyorogni látta az ég felé fiát. De mégis? Mitől születik a nappali fényességben csillag a vízben, s ha csillag születik, akkor vajon megfoghatja? A markába veheti, anélkül, hogy vakon járja majd a nagyvilágot? Addig-ad-

dig markolta a patak fényben fürdő vizét, hogy bizony elcsatangoltak a disznai, s mire észhez tért, már bánta azt is, hogy megszületett. Pedig még a gyermekszületéséig nem is jutott el, pedig az lett volna a következő megfejtendő feladat! A fogantatás, a nagy titok kiokumulása odalett, mint a disznók, az átkozottak, pont ilyenkor kell nyomukat keresni, mert ha nem, jön a nadrágszíj vagy vessző és ráadásként anyjától a fakanál. Ennyi lesz a jussa, ha nem viszi épségben haza a reá bízott állatokat.

Nagy szerencsével, s még inkább a kaszálásból hazafelé igyekvő falubeliek segítségével híja nélkül terelte össze s aztán haza disznait, örömeiben még azt sem bánta volna, ha beárulják az emberek, ám ők némák maradtak, mert nem kérdezte őket aznap senki, hogy miféle jót cselekedtek s kivel? Akkor meg minek szaporítsák a szót?

A sok-sok harmathullás és a barátok a fejébe ömlesztették a titokzatos tudományt, s ha a tavaszi gólyák jöttével gyermekáldásról beszélt valaki, pelyhedző bajsza alatt csak mosolygott, mint akinek birtokában van a tudás köve.

Akkor már ismerte Julist! Mást nem, de csókot már lopott tőle, s ha az erdőt járták, igyekezett is behúzni a lányt a bozótosba, ha az kötélnek áll. De nem állt. Egyenes derékkal, lábát megfeszítve az ösvényen maradt, s az ifjú János másnál keresett titokban okosságot, mert minden falunak van asszonya, aki engedelmes, és szereti oktatni az ifjoncokat, akik aztán megtáltosodva üvöltnek a holdas éjszakába.

Ifjonti mámorával és Julissal már nem sokat viaskodott, mert, mint minden rendes székely legény, ő is megkapta a világégésre szólító behívóját. Frontra ment, fogságba esett, s amikor szabadult, már attól boldog volt, hogy megvárta a lány, s hogy meg is esküdött vele ásó-kapa-nagyharangra, feltáplálta, megszabadította tetveitől. Ő sem marad hát adós, Julisnak háromszor is óriásira nőtt a hasa, háromszor hívták a bábát, három éjszaka rőtta a tornácot, míg felsírt a tisztaszobában az új élet.

Jó, szép, kerek lett volna a világ, ha visszatér a régi „kicsi Magyarország”, mert nagy fájdalom volt az embereknek, hogy nem öltözhetnek ünnepibe, vagy ha fel is öltöznek, nem az szól a szájukon, mi a lelkükben dúl. De a napok csak teltek-múltak, a völgyben érett a gyümölcs a fákon, a pityóka akkorára nőtt, hogy négy darab is ellátta estére a családot, karácsonyra a padláson lógott a kolbász, sorakozott katonás rendben a szalonna, s Julis úgy beosztott mindent, hogy hiányt nem szenvedtek az ég megadta világon semmiből.

Csak hát a lélek, a lélek háborgott, s nyögött az ember félreecsúszott szájjal, vérben úszott aggyal, amikor megszabadították kaszálójától, kapálójától... Julis és gyermekei nem hagyták nyugton: csodafüvet főztek, mozgatták, s mihelyt kicsi erő mutatkozott a lábában, azonnal kiültették a tornáczra. S akkor, akkor látta meg az igazi világot! Lett tél, tavasz, nyár vagy ősz, János gazda itta magába a hegyet, a völgyet, az utcán elhaladó, kalapot emelő embereket. Minden reggel, minden este más volt az Isten alkotta csudás világ, s ha maga mellett látta a küszöbön ücsörögni családját, megtelt a lelke, de úgy, hogy nem lábadozott sokat, egy nap fiaival felbotorkált disznót őrizni a hegyre.

Azóta nyoma sem volt a betegségnek, asszonya úgy kikúrálta, hogy élhet a világ végezetéig, de még annál tovább is, csak a hegyei, a rétek gyógyító füvei maradjanak helyben, s ne keljenek útra, mint azok a fiatalok, akik a szabadság kapuját nyitva látva, világnak eredtek. Világnak! A nagyvilágnak! S mintha gondolatára érkezett volna a válasz, az örök kérdéseire... A faluból zsákokkal a hegyre igyekező falusiak egy percre megálltak előtte, hogy elújságotják, már jönnek a legények...

Jönnek és maradnak, nagy terveket hoztak magukkal, örvendhet János bácsi, mert nem marad üresen a falu, lesz itt még gyermekzsivaj, s a hegyen, a kispatak melletti dombon nagy építkezés kezdődik, mert valamelyik azt vette a fejébe,

hogy sífelvonót épít, még szerencse, hogy a háza lejjebb van, mert még beléakadnának a lesikló vendégek.

Hol van még a tél? Hol vannak a piros arcú gyermekek? Még csak a szénégetők füstjét érzi, a döngölők tompa hangját visszahangozzák a hegyek-völgyek, mellkasában érzi a lüktetést, még szerencse, hogy disznai jóllakottan gazdájuk mellé heveredtek, s megtámasztják az épp dőlni akaró, magatehetetlen testet.

Julist látja maga előtt, fiatalon, amint megfeszíti testét, hogy elkerülje a félhomályt, mert a tisztesség útleveél az életben és tán a mennyországban is.

Sáriné teája

Nemzetes Domonkos Uram jóban volt önmagával, Istenével és falujával ott, Háromszéken. A hatvanas évek végére megbékélt sorsával, azzal, hogy tarka színeiben pompázó mezeit más birtokolja, hogy erdeiben a madarak dala nem neki koncertez, hanem a szocialista brigádok munkásainak.

– Nekik is kell a madárszó, hisz az ilyen szépség, tisztaság nemes gondolatokat szül az ember lelkében. S honnan is áramolhatna efféle beléjük? A suszterből lett tanácselnök zsíros kebeléből bizonyosan nem! – nevetett Domonkos nemzetes uram hajnalonként erre a gondolatra. Hajnalonként, mert jó szokása szerint még a Nap előtt kelt ki az ágyból. Ha esett, ha fűjt, szemlélődésre indult, holott a birtok mintha csak a mesében lett volna valaha is az övé; mégis számon tartott minden egyes borozdát, vetést, rétet, s ha nem látta senki, volt határának virágait is megcirógatta hajnalok hajnalán, amikor az ég gyenge permet formájában légies kézcsókkal illette a földet.

Nemzetes Domonkos uramat nagy lélekkel áldotta meg az Úr az év 1952. esztendejében. Lélekkel és ésszel, s ráadásul nagy családdal, mert felszegtől az alszegig az ő rokona volt lelkületben minden egyes székely, akit azokban az években a földre szólított az Úr, hogy teljesítsék a végekre küldöttekre kiszabott hivatást. Domonkos uram, hogy eleget tegyen abbéli megbízatásának, amely a faluban elfoglalt rangja szerint megillette, sőt, kötelességévé tette kutyabőrre pingált nemessége okán, a hajnali séta után sem télenkedett, pedig megtehetne volna. Annyi vagyonkája maradt, hogy élje világát, s a családi ékszer, étkészlet, amit a pince torkába befalaztak az államosí-

tás előtt, most elég lett volna arra, hogy vérbeli családját eltartsa. De nemzetes Domonkos uramat nem abból a henyélőféle fából faragták. Reggeltől estig megvolt a maga dolga, s mert konyított mindenféle mesterséghez, amit maga is kipróbált alkalomadtán, s könyvtára megsárgult tudálékos könyveit sem lepte be a por, s nem ütött tanyát a rések között a pók, hát szívesen osztotta szét tapasztalatát az iparosok, parasztok s még az írásból élők között is. Ősei, s apjától örökölt tekintélye sokban segítette, hogy meg is fogadják szavát, csak egy emberrel, jobban mondva: asszonnyal gyűlt meg a baja.

Nos, éppen Sáriné volt az, a cigányné. Pedig a családja valamikor az udvartartásukban tüsténkedett, s ő ott nevelkedett gyermekként, de mire hosszú szoknyát adott volna reá az anyja, rájuk nehezedett a sorsnak ama rákfenéje, ami egyenlővé akarta volna tenni a nagy tudású Domonkos nemzetes urat – Sári csökönyös fejével.

Csőkönyös volt biz ám, mert miután az uradalom lótanya lett s magtár, és Sárít kiebrudalták a faluszéli temető aljába egy elhagyatott viskóba, attól a pillanattól a maga feje után ment, s egyedüli néember volt, aki nem hallgatott senkire; sem a suszterből lett pártelvtársra, sem Domonkos nemzetes uram tanításaira. Hiába kérlelte apja, anyja, Sári csak a mezők s az erdők alján érezte jól magát. S mint mondotta, értette minden kóró szavát, akik megsúgták neki az élet apró titkait, s mondjon bárki bármit, ő a szerint él. Na, ez ellen tett volna Domonkos nemzetes uram, hogy megvilágosítsa Sári gondolatait, de hiába. Az idő pedig telt-múlt, Sáriból az a Sáriné lett, aki fűnek-fának ismerte a titkát, s ha már ismeretségbe keveredett velük, felcsapott pontosan olyan tanítónak, mint Domonkos nemzetes uram.

Járták mindketten a maguk rögös útját, néha keresztezték egymás ösvényét, főként reggelente kinn a réten vagy a hegy alatti itatón ülve, ahol a marhaható kávájának jobb szélén Domonkos nemzetes uram, bal szélén pedig a mindentudó Sáriné frissítette fel szomjazó ajkát a hegyi forrás friss vizével.

– Sári – szólalt meg elsőnek nagy megértést gyakorolva a nemzeti úr –, te még mindig a viskóban éled a napjaid?

– Oda rendele az Úr, s nekem jó, mer’ így közel vagyok a túlvilág lelkeihez, akikkel éjszakánként megtárgyalhatom minden gondom s bajom – vakkantott peckesen Sáriné.

– Nocsak, nocsak, te asszony, hát az evilágiaknak mit üzennek ezek a jóra való szellemek?

– Üzennek.

– S továbbadod.

– Tovább én.

– S mit üzentek mostanában?

– Azt nem mondom meg.

– Aztán miért nem?

– Mer’ benne van az üzenetben a tekintetes, kegyelmes, nemzeti uram es.

– Nocsak, Sári, ne kímélj, ha már a szájakra vettetek, elmondhatod, legalább elejét veszem a bajnak.

– Nem úgy van az, ahogy a nemzeti uram gondolja, mert ezt nem a papírosok mongyák, hanem a sír hangjai suttoják, ezt nem lehet csak úgy elmondani, hanem csak akkor, ha bekövetkezik a baj, tehetek ellene.

– Ha betegség vagy bármilyen nyavalya érne, meggyógyítanál? Jó tudni, te asszony, hogy kikre számíthatok a bajban.

– Biz’ ám.

– Felcsigáztad a kíváncsiságomat, mondj valamit, Sári.

– Nem lehet, ténsuram. Nem lehet... Na, mégés, hát találkozik uraságod a Tündérrel. De ennél többet, esküszöm anyám, apám emlékére s a szemem világára, hogy nem mondhatok.

– Akkor hát Isten áldjon, Sári – búcsúzott bajsza alatt nevetve Domonkos nemzeti uram, s ment a maga útján, hogy megnézze fáinak koronáit s az erdő csapásait...

Sári titokzatosan csillogó szemmel kísérte az öregedő urat, akit úgy tisztelt, mint a párnája alatt heverő Bibliát. De mert

konoksága nem ismert határt, be nem vallotta volna semmi pénzért senkinek, hogy mennyire fél, és hogy éjszaka ki nem mozdul az ágyából, s a pirkadatot alig várja. S ezért indul el hajnalok hajnalán, hogy minél messzebb kerüljön ócska viskójától, amitől megszabadulni sehogy sem tudott volna, hisz pénzt csak néhanapján látott, de akkor is keveset, épp annyit, hogy eléldégéljen belőle. Meg aztán nem bánta, hogy az erdőt meg a mezőt kell járja, szerette a szabad életet, s azt is, hogy vele nem törődött az égvilágon senki sem. Nem hívták a csütörtök délutáni pletykáló női munkásszövetségbe, ahol a rémek rémei kipletykáltak, besúgtak, s elkövettek minden affélet, amit gyermekkorában soha nem tapasztalt az uraságék udvarában. Mert ott, ha valakinek gondja-baja támadt, az öregúr elejét vette az árulkodásoknak, szembe állította a „feleket”, s öelőtte kellett egymást kibeszélniük.

Sáriné várt, egyre csak arra várt, hogy megtarthassa függetlenségét is, de mégse kelljen a temetőkert melletti kunyhóban bagolyhuhogástól reszketnie. Ha valakiben bízott, ha valakitől segítséget remélt, az csak egyetlen ember volt, akire felnézett, de amikor kérésre nyílt volna a szája elkeseredésében, mindenkor elakadt konok fejének tilalmára.

Egy nap eljött Sáriné várva várt napja. Épp a mezőn kódorgott, hajladozott, gyűjtötte gyógyteáinak alapanyagát, ölében ilatos csokor, fején szalmakalapja, s a rét virágai közt olyan volt, mintha valamelyik híres festő festményéről lépett volna a valóságba. A kora reggeli tücsökciripelés és madárdalolás áhítatában majd hanyatt vágódott, amidőn a kiszáradt patak oldalában, egy vén fa szellős tisztásán megpillantotta a tekintetes nemzeti méltóságot, vagyis magát Domonkos uramat, nem akármilyen testhelyzetben: fején állva! Sáriné majd kiejtette öléből a csokrot, s már nem hallott semmi mást, csak a gondolatok duruzsolását fejében: Hogy mi lelhetette ezt az embert?! S ha lelte, annak valami oka van. S ha oka van, annak orvosság kell. De ha lett volna erre orvosság, akkor az uraság a városba ro-

hant volna. S ha mégsem rohant a városba, akkor senki más, csak ő segíthet, ha az Úr ad neki most ebben a pillanatban anynyi észet a fejébe, hogy ki is használhassa az oly rég várt alkalmat, amelyről ki tudhatja, pottyan-e még egyszer elébe.

– Jaj, lelkem, nemzetes, nagyságos, méltóságos uram, csak nem fogyott ki a tekintetes fejből a vér? – énekelte nyújtott hangon kérdését.

– Tűnj el innen, Sári, hallgass! – mordult rá az uraság rá nem jellemző hangnemben. Elvörösödött fejből nem folyt semmi, csak mintha préselődött volna ki fogai közül a szó.

– De drága tekintetes, méltóságos, nemzetes uram, csak nem hagyom, hogy fejin állva háborgassa ezt a gyönyörűséges szép mezőt – találta ki válaszáat nem valami nagy okossággal a cigányné. Mindenképp valaminek eszébe kell jutnia, s valahogy ki kell szedje az uraságból azt a titkot, ami fejre állította.

– Sári! Az Istenedet!

– A' nincs...

– De, ha mondom!

– Akkor sincs, mán meg ne haragugyon reám a drága tekintetes...

– Fel ne sorold!

– ...méltóságos... – de erre már talpon állt Domonkos uram:

– Sári, semmi bajom, csak a fogam! Így elmúlik, ha fejen álllok, nem nyomja a fájdalom a fogam tövét. De mit magyarázok én neked? Ennyi. Elégedett vagy, te szipirtyó?

– Na, na, ne ojjan mérgesen, drága... jól van, na, hát ez nem ojjan nagy baj, erre nekem ojjan jó orvosságom van, ha az uraság meggondolja magát, s nem a doktornál keresi a módiját, hogy megszabadujjon a fájdalomtól, hogy csak na! Mer' félni teccik a méltóságos...

– Elhallgass! Hogy félek? Dehogy félek! Mégis... mi lenne az? Te, vajákos asszony!

– Hát bí'ony a' titok, csak úgy nem mondhatom el, mer' még szegény öreg nagyanyám tanóta asztot az ő öregannyától, s én

bi'on asztot el nem árurom, de megfőzöm, ha este az úr eljő hezzám. Az biztos, hogy miután megitta a teámot, úgy menyen haza, mind egy ma született csikkó.

Kísérteties este borult Háromszékre. Domonkos úr, akire ismét rátört a majdnem hogy kibírhatatlan fájdalom, nem törődve semmivel, még azzal sem, mit szólhat a falu népe, hogy késő estére kelve indul útnak Sáriné sírkert melletti kunyhója felé, szaporán rakosgatta lábait, mígnem végre bekopogott a cigányné ajtaján. Hát erre várt Sári, csak épp nem mutatta örömet, hanem jól elgondolt terve szerint kiültette az urat szembe a temetőkerttel, az ajtó elé, mondva, hogy a Tündérke jóindulatát, aki segít neki a gyógyításban, csak így nyerheti el. Domonkos úr pedig a fájdalomtól elkenődve azt tette, amit Sáriné tanácsolt, igaz, hogy már maga is csodálkozott, miért nem küldi egyenest Lucifer karjába a vajákos cigánynét, de ha már itt volt, megtette, amire rászánta magát.

Csendes esti szél simogatta a rozszant kerítés melletti bokrok ágait, az ég fekete köntösén csak úgy villogtak a csillagok, mint a szeretőnek kínálkozó szép asszonyok szeme, s a telihold előtt elsuhantak a légyottra kész gondolásai a holdbéli világnak. Benn Sári forralta a vizet, töltötte egyik csuporból a másikba nagy szakértelemmel, kinn éjjeli útjukra indultak a baglyok. A temető mögötti tóban nótaszóba kezdett a békák kórusa, bele-belekontrázott egy-egy éhes bagoly. Domonkos úr, aki ebben az órában általában karosszékében pipázott az áldott esti csendben, könyvvel a kezében, most megborzongott. Uramisten, gondolta magában, hogy nem fél ettől a kísérteties élettől ez az egyedül élő asszony?! – de gondolatait nem folytathatta, mert abban a pillanatban földig érő, piros köntösében és ugyanolyan piros keszkenővel a fején feltűnt Sáriné a két ajtófélfá között, kezében a gőzölgő csuporral, s ettől a látványtól Domonkos uram teljesen megmeredt.

– Itt a csupor, benne a gyógytea, ami a kegyelmes, méltóságos, nemzetes uram erejít visszahozza, s elfelejti a fájdalom-

nak még az utolsó cseppjét es, amit életibe valaha érezett az uraság. Csak kortyolja bátran, lassan, s közben érezze a Tündérke illatát, amelyet velem küldött át a sírkert világából a katrincám sarkába kötve – libbentette meg ugyancsak piros katrincáját, amelyből csak úgy dőlt az émelyítő illat, amit ki tudja miből facsart s öntött magára Sári.

Az úr beleszagolt a csuporba. Jó illata volt. Beleívott. Jó íze volt. Aztán lassan szürcsölni kezdte a folyadékot, s ahogy egyre többet nyelt, úgy szűnt állából a megveszekedett fájdalom. Mire a csupor üresen tátogott két kezében, a fájdalom elszállt, mintha sose gyötörte volna a kegyelmes, nemzetes állát.

– Nem fáj – nézett az asszonyra.

– Nem bi'on.

– Aztán, mit adtál nekem, te Sári?

– Aszt' nem mondom meg.

– Ha nem, akkor nem, de holnap reggel beköltözöl a faluba. Itt nem élhetsz. Az udvarunkban van egy fészker, jó tágas, csak épp fel kell sikálnod a földet, s kitakarítanod a házat. El-lent nem mondhatasz, az anyádra való tekintettel sem!

– Hát én mennék es, hogy gyógyítsam a tekintetes, nemzetes uramot, de hát tuggya, hogy má' szolgálja ebbe a rendszerbe nem lehetek, mer' ugye most mindenki egyforma, az Isten verje meg őket a nagy tudományikba, de hát ez vóna a hejzet. S osztán szeretek künn járni a réten, az erdőbe – védekezett, de nagy óvatossággal a cigányné, de ezt Domonkos uram már nem hallotta, vidáman szedte a lábát, s indult haza végre, maga mögött hagyva az éjszaka lovagjait udvarolni a csillagos égen.

Másnap kora hajnalban Sáriné már összepakolva állt a kicsi háza előtt. Cókmojkja egy kissekérben, úgy indult új otthonába, hogy az ócska kunyhóra vissza sem nézett.

Attól a perctől, hogy Sáriné Domonkos uramnak udvarháza kis zugába beköltözött, a tekintetes nemzetes, méltóságos úr mind a harminckét ép foga fehéren villogott, s titokzatos fáj-

dalma az állában, ha jelentkezni, mutatkozni mert, azonnal meg is szűnt, amint Sáriné elkészítette titokzatos italát.

De... s alább teljeseedik be Domonkos úr hívatása, amelyet őseitől hordozott vérében, s nem ama kutyabőrben tartott, ami csak mint emlékeztető állt kandallója fölött bekeretezve. Sárít hagyta szabadon járni-kelni az asszony kérése szerint, s csak annyit tett, hogy a jó eszű, szegény árva lovászlegényt állandóan valamilyen megbízással az asszony nyomába küldte. S mert a vér vér marad, míg világ a világ, s a kívánság férfi és nő között lángra gyúl, Sári és János alatt a virágos rét egy nap nászággá alakult, miközben fejük felett tücskök zenéltek és gerlék kergették egymást az égen. S amint Sári hasa nőni kezdett, Domonkos úr elővette komor tekintetét, papot hívatott, összeházasította őket, s a kis házat megtoldatta még egy konyhával és egy szobával.

Pipafelhő karikái kergetik egymást a félhomályban. Domonkos úr alig veszi észre, hogy nyílik az ajtó, s könnyű illatfelhővel fiatal lány közeleg az uraság széke felé, eléje kucorodik a földön levő meleg szőnyegen, ravaszkas szemmel néz fel a fehér hajú öregemberre, majd átad egy üvegcsét, – Mi az, lelkem? – kérdezi Domonkos úr.

– Anyám titka! A klinikán fejlesztettük ki, a rét növényeinek gyógyító olaja, de maradjon a kettőnk titka. Anyám teáját nyugodtan ihatja, de ha nem lesz épp kéznél, használja az üvegcsé tartalmát a nemzetes, tekintetes, mélt...

– Fejezze be, doktorkisasszony! Megértettem – s cinkosan összenevetett Háromszék tölgye és a rétek virágszála, a Sáriné tanult leánya, a Sárinéé, aki mindent elért az életben, amit kívánhatott, csak a kéményben megszólaló baglyot nem tudta elűzni, pedig próbálkozott vele.

Az Életnek

Kutya csaholása és a kerti kapu csattogása kel versenyre az éjszakában a megfáradt orkán egyre gyengülő hangjával. Az ember veszi kucsmáját, kiakasztja a belső ajtó kampóját, majd az ősszel felszerelt, tél szelét védő deszkaajtót tolja, egyre erősebben és erősebben, egész testével nekifeszül, szorítja a kilincset, mintha az segítségére lenne, hogy végre kijusson a szabadba. A frissen felhalmozódott hőtömeg végül enged erejének. Amint a rés már akkora, hogy átfér rajta, a gazda kilép, körülnéz, beleszagol a csípős levegőbe:

– Még csak e' hiányzott! Mán megint kezddhetem előlről a lapátolást! – A tegnapi lapátnyomnak még a széle sem látszik, magaslik viszont egy nagy hókupac: szél és ember közös alkotása, hisz a hóemberféléből, a nagy fehérségből orr gyanánt egy nagy murok vöröslik ki. Isten egybeolvasztotta az eget a földdel, ebben a ködben nincs távolság a fent lakók és a földi emberek között. A lelkek észrevétlen járhatnak le látogatóba, hogy segítsenek, vagy épp rontsanak.

A hegy pipafüstbe burkolózik, a fák karja körben lekonyult a nehéz teher alatt. A ház mellett arasznyi hórétteg alatt árván kucorog egy halom rózse – mint leölt éves disznón a szalonna, oly vékony-vastagon –, s várakozik valamire vagy valakire. Az ember fogja a legalsó vastag ágat, emeli, rázza a szerencsétlen elárvult ágakat, csapkodja, hogy vizet ne vigyen be a lakásba, s amikor elég száraznak gondolja, nyitja az ajtókat, s a vaskályha mellé dobja a tüzelőt.

– Maraggyatok az ágyba – szól a családnak –, míg bé nem hevíték. Hideg van künn. Megint kiszakadt az égnek párnája,

s mind a mű életünkre hullott az éccaka. – Azzal nekilát, rázza a kályharácsot, húzza a hamuval teli ládát, ismét beereszt egy adag csípős levegőt, ereje elől asszony és gyermekek mélyebbre bújnak a meleg paplan alá. Kinn a kerítés mellé borítja János a tegnapi tüzelés porát, s a nagy fehérségben fekete folt töri meg patyolatát a télnek. Az asszony, míg az ura kinn matat, hamar feltápáskodik az ágyból, valami ruhafélét a háttára dob, s a konyhaszekrény alól előkerül egy doboz, benne paszta. Gyors, begyakorolt mozdulatokkal, sietve, hogy emberétől nehogy kikapjon, súrolja a kályha tetejét, amíg hideg, hogy tiszta legyen a főzőfelület. A szégyen ölné meg, ha valamelyik szomszédasszony beállítana a nap folyamán, s a tűz helye őrizné a tegnapi főzés maradékát. S amint elégedett az eredménnyel, fázósan, épp idejében fekszik vissza az ágyba:

– Csak nem nyugszol! Mán megint felkeltél! Mon'tam, hogy nyughass! – morog János szelíden, anélkül, hogy asszonyára nézne, vagy arra várna, hogy felesége válaszoljon. Legbelül büszke, hogy ilyen szép, rendes házat tart, s őneki még soha nem kellett szégyenkeznie azért, hogy valami szanaszét lett volna, ha valamelyik koma váratlan beállít hozzájuk. Főleg ilyenkor télen, amikor mind együtt vannak a nagykonyhában, hogy ne kelljen a szobát is fűteni ebben a nagy szegénységben.

– Nem értem én Jánost – mondogatja a szomszédasszony egyre Juliskának, amikor annak az ura nem hallhatja –, nem értem, hogy miért nem menyen ki az erdőre? Mindenki onnan hozza bé a fát, csak ő ojjan kényes a becsületire, pedig aszt senki nem köszöni meg neki.

– Nem es kell aszt köszönni, nénnye – védi urát Juliska minden alkalommal –, úgy jó neki, ha a fejit úgy teszi le este a párnára, hogy osztán nem zavarják álmát a rémségek, mivelhogy tiszta a lelkiismerete.

– No, osztán azzal sokra mentek, vesződtek a nyers ágakkal, ne es tagadd, láttalak a nyáron, hogy gombászni két tás-

kát viszel magaddal. Tudom, hogy esszegyűjtöd a marhák után a ganét, szárítod, s még azzal es tüzelsz.

– Mé' tagadnám, annak jó ám a tüze! Főleg, ha van benne szalma es. – Ha tudná, hogy érti János, még vesszót es teszen belé, s ojjan melege van, úgy duruzsol tőle a kályha, hogy a szíve táncol az embernek annak hallatján.

A tűz nem akar fellobbanni. Csak ontja ki magából a füstöt, már-már köhög mindenki, aki a ház levegőjét szívja, amikor János mérgesen előkapja a petróleumos üveget, s nyakon önti a kályhában tudományos szakértelemmel berakott ágakat, veszi a gyufát, s lobban is az oly hevesen, hogy Juliska ijedten les ki a paplan védelme alól, hogy nem veti-e fel a kályha tiszta lapját a lobbanás ereje.

– No, megvó'na. Maraggyatok még, tesztek reá vagy kétmaroknyit, avval melegeedik annyira, hogy felkelhetsz, asszony. – Leül, vár, vigyázza a szava nyomát, nehogy ismét kibújjon az ágyból ez a szent lélek, mert akkor haragjával gyűlne meg a baja. Aztán, amikor a meleg már felszáll a gerenda felé, s viszi a pipa füstjét is magával, János köhint, kimegy, hogy ellás-sa az állatokat, cipeli a forró vizet az itatókba.

A ház felé fordulva látja a kémény küszködését a kékes füsttel, majd pillantása betéved az eresz alá, hol katonás rendben kellene álljon a téli tüzelő. Felsőhajt. A rőzseköteg helye üres. Hirtelen elhatározás költözik a szikár, ám edzett emberbe, letesz mindent a kezéből, nagy hevesen felkap egy jó nagy bal-tát, abbahagyja a munkát, az ajtó mellé állítja a fejszét. A magas küszöb előtt összeveri csizmáját, a maradék havat kivén-hedt seprűvel jobbról, balról lesepri, bemegy a házba, leül az asztal mellé, s várja, hogy a sercegő zsírban elkészüljön a reg-geli rántotta. Míg pattog a szalonna, kunkorodik a bőre, meg-akad szeme asszonya dagadt bokáján, lábán, aztán a hasán – benne talán épp most rúgott az égi áldás, mert megrándul az asszonyka teste, de nem szól, csak dolgozik halkan.

– Egyétek meg a rántottát, felmenyek a hegyre, lesz tüzelő

– szól határozottan, azzal belép a kamrába, leakasztja a maradék táblaszalonna végét, feltarisznyázza egy darab kenyérrrel, egy lila hagymát gurít mellé, nem néz felesége szemébe, kilép az ajtón.

– Istenem... Istenem... – veti a keresztet utána felesége, mert tudja, mi dúlhat most embere lelkében.

Csend van. Hátborzongató nagy a csend és a hideg. A kutyák ugatása abban a pillanatban megfagy, amint kinyitják szájukat, a vonyításhoz nincs erejük, ezért jobbnak látják meleget keresni az istállókban, mármint azoknál a gazdáknál, ahol szabadon járnak-kelnek ebben a nagy hidegben. Szabadon, hisz az eb is ember, ha hűségére van tekintettel a gazdája. Néhanapján pedig emberebb az embernél is. János két lába közé fogja a hegyen felvezető, hó alatti szűzősvényt, nyomában farkát csóválja a boldog komondor. Az ember nem néz se fel, se oldalt, se hátra, csak megy a nagy csendben, s lelkében dúl a nagy csata. Becsülete s családja iránt érzett szeretete vívja háborúját elhatározásával. Fát lop. Már tudja is, melyiket. A Csóré orom melletti nagy tölgyet, azt a büszke lombos fát dönti ki. Elég lesz a fája egész tavaszig, az ágai olyan vastagok, egyenesek, hogy nincs annál szebb életfa az egész erdőben. S milyen büszkén áll ott fenn, az örökkévalóságnak gondolhatja életét, de megmutatja ő, hogy ledönti, ha nem is egy, de kevesebb csapással, mint ahogy a minden vihart legyőzött faméltósága gondolná.

Az ösvény mellett sort állnak az erdő védelmező harcosai. Ágaik majdnem a földet érintik, csak néha hallani huppanását egy-egy megsiklott hórétégnek, amelyik már nem bírja tartani magát, de se madár, se mókus nem mozdul, nem keres vadeledelt, s még mindig egybeolvad az ég a földdel, a lelkek János után suhannak, hadd lássák, mire megy az egykori gyári munkásból lett gazda. A hegy derekánál lehet, amikor sípol a vonat. Fülébe visszhangzik a völgyben haladó „villanyos” szirt-

ről visszaverődő sípolása. Megáll. Látni nem látja, csak lelki szeme előtt suhan, valahonnan az emlékeiből. Az orrában, kackiás bajszában valamelyik szőrszál még őrzi a munkás múltat, s most felidézi a vonatfülkében ácsorgó, átázott munkások vegyes illatát. Ilyenkor télidőben... Ilyenkor télidőben, amikor még járta a közeli várost. Naponta túrta a havat, viaskodott a széllel, sötétben indult munkába, sötétben érkezett haza. Elfásultan, megcsömörödvé a világtól, a rendszertől... Nem adta el falusi otthonát, még akkor sem, amikor felajánlották, hogy költözzön a városba. Még akkor sem, ha napi öt kilométert biciklizett az állomásig. Csak itt, a hegyen tűnik közelinek a vonat, de lenn, ahol kanyarog az út a folyó mellett, bizony tekereni kellett a pléhszamarat, hogy elérje az akkori „berecki gőzöst”.

Nem fogadhatta el az összkomfortos skatulyát, ahol a gondolatok falakba ütköznek, s a vízcsap nem recseg-ropog, mint kútjának rúdja, csak az arcát látja viszont benne, s nem szól hozzá a mély, ahonnan felszínre tör az élet tiszta vize. A szabadságot annál jobban szerette, minthogy elcserélte volna szerény hajlékának a mindenségre kitekintő ablakait. Ott érezte otthon magát, ahol ellát a csillagokig, s ahol érzi földjének ősi vérrel megszentelt illatát.

Legyint. Rég volt, elmúlt. Minden elmúlt, mindent átélt, kibírt. Szeretete ősei földje iránt nemhogy megcsappant volna a nehézségektől, hanem inkább erősödött, telt a szíve, lelke, mint a malomárokba duzzasztott víz hajdanán. Csak múltjon el ez a tél, felkészült arra, hogy keményen megdolgozzik családjá életéért, s megtaníttja csillagszemű lányait, hogy nincs annál szebb, mint amit az Úr adott a székelyeknek: tájban, érzésben, szeretetben. Megtaníttja őket figyelni az öregek szavát, hallani a virágok, erdők sóhaját. Józan paraszti esze s egészséges lelke nem csalatkozott. Kétezerben lecsapott a nagy gyárra a végítélet napja. Kitérta az addig fegyveres örökkel, őrzött kapuit, s ontotta magából az élet megfáradt, reménytelen napszámo-

sait. Az emeletes betonházakban már nemcsak a gondolat vonult rabságba, hanem a jövő reménye is.

Lesz tüzelő, amire Juliska lebabázik. Lesz meleg, altatót patog a kályha a kicsiknek, s hozzá az édesanya dúdolja, dalolja az ősi gyermekringatót. Beköszönt a boldogabb élet Székely János életébe, csak még egy keveset kell bírni...

A csúcs már nincs is oly messze... Csak ez a csend ne lenne! Ha életet érezne maga körül! De még ez a kutya sem vakkant, pedig már „illene” valamit észrevennie, valami élő, s fusson, ahogy eddig mindig tette, ha az erdőt járták.

A Csóré szikla ölében ritkás a hó. Nem tűri a széllel borotválkozó kötömeg, hogy megülje a takaró. Leül hát János a tövébe, szembe a nagy tölgygel, hogy amíg eszik, lássa, farkaszemet nézzen vele, némán, mint két, örökös küzdő haragosa az életnek. A szalonna két ujja között egyre fogy, a hagyma elgurul, hadd menjen útjára a bolond, János meg sem mozdul. Csak akkor áll fel, miután a hógalacsinokat is lenyelte víz helyett, ereje teljében felmagasodik, fel, feje már elér egy felhőn utazó lelket. Lép egyet, majd kettőt, le nem veszi szemét a tölgyről. Szép, jó vastag ágú fa. Erős, lombos volt még a nyáron. Egyenes a törzse, mint a székely embereknek általában. Emeli karját, amikor vakkant az eb. Mókus szalad az egyik ágon – hogy honnan a csudából kelt fel vagy került a szeme elé?! S aztán fakopács ébredszik, gyógyítgatja a fa törzsét. Ezek mind megbolondultak? Menjenek már! Kell a fa. Ha nem siet, ráköszönt az este, pedig terve szerint legalább két-három ágat még ma levontat az oldalból. Átkozott lélek, épp erre lenne dolga? Felverni az apró népet? Az aprókat? S hirtelen négy lányát látja az ágyon, riadtak, mint mikor az apjuk mérges, s a betonkolosszusokat látja, ahol a négy fal bezárta a kilátást az életre...

Leengedi a fejszét.

– Megmenekültél – szól a tölgynek, s odább áll, odább, ahol kiszáradt, kidőlt, kiszolgált potrohos ágak egymás hegyén-há-

tán álmodják a napsugarat, a csillagok éji palástját, a langy esőt, a kis patak csilingelő csobogását.

– Legalább nem fáradok el – s szedi halomba a száraz ágakat. – Ennek is van ám dala, s úgysis az asszony hangja a legszebb – nyugtatja magát. Még feljön, feljön mindennap, s majd ha egyszer kidől a tölgy, úgysis az övé lesz.

Víg csaholással indul lefelé az eb, s az ember követi nyomát. Már látja a kis házat, sűrű füst nem kanyarog a kéményből, csend van, nagy méla csend.

A kapu kelletlen megcsikordul, a kutya leül a küszöb elé, s mint akinek soha nem jutott a jóból, fájó tekintettel, nyüsztítve néz gazdája szemébe.

– Elfáradtál, ügye? – simogatja meg a hűséges eb füle tövét, s belép a házba.

Nem látott füstöt lefelé jövet, most mégis megcsapja a meleg, nem is akármilyen, érzi ő, megérzi, és ismeri a keményfa melegét. A kályha mellett halomban áll a száraz hasáb, a bába a kályha mellett, ölében a kisdéd. Az ágyban ijedt négy kislány a takaró felett, s mellettük fehér lepedővel letakarva a szülésben kimúlt asszonyi test.

– Fiú – mondja a bába. Itt volt a pap es – s nyújtaná a kisgyermeket apja karjába, de az ellöki magától. Szava nem veri fel a kenetes csendet, csak az ajtó csapódik mögötte, s megy, megy, ki tudja meddig, ki tudja, mi a célja, merre halad, s meddig tart az útja? Halálra szántnak érezi testét, lelkét, s csak harmadnapra, amikor temetésre szól a harang, indul a lába háza felé. Beáll a koporsó mögé, nem hall, nem lát, csak megy, ballag asszonya után.

– Ámen – visszhangzik a búcsú fülében, valaki karon ragadja, hazakíséri, leülteti az asztalfőre. Tort ülnek. Kiürül a ház, Juliska testvérnénje megeteti a kisiút, betakarja a lányokat:

– Itt az üvegbe éccakára a tej, ha sírna Jánoska – azzal csukja maga mögött az ajtót.

Cudar telet tud maga mögött a kis család, de a mindennapok meleg ölelésben teltek, a vaskályha duruzsolásában, dalában. A tűz táncában, amelyet a szomszédok, rokonok soha nem engedtek kialudni. János egyszer sem vette észre, ki hozza, ki rakja az eresz alá a fát. Nem tudhatta, kinek legyen hálás vagy adós, így hát Istent kérte, hogy áldja meg a mindenre figyelő falut, amely nem alázta, hanem segítette, úgy, ahogy tudta.

A tavasz harsonába fújt, hangját visszhangozták a hegyek, völgyek, nyomában rügyek pattantak, szél szelídült szerelme-tes kergetőzésbe, míg végül kiűzetés lett az ordas idő végze-te. A hegy tündöklött friss zöld ruhájában, a remény beköltö-zött a faluba s János lelkébe. A Csóré szikla kövei egyre me-legebben verték vissza az áldott Nap aranyló sugarait. Olyan volt néha, mintha isteni színjátékot játszottak volna fenn a nagyhatalmak, mert nem adta meg egykönnyen magát a fagy, vissza-visszatért, könyörtelen sepert végig a bomló természe-ten.

János, miután átadta a juhásznak a nyáját, bevárta a lágy szél ölelését, csak azután vette saját fészekalját és vágta neki a hegyoldalnak. A nagy tölgy alatt vertek tanyát. A kislányok ap-rócska lábát zsenge fű simogatta, a zsenge virágokból táplál-kozó tarka lepkék légi tánca pedig játékra csalogatta.

Jánuskát apja a subájára fektette; a tölgy meglebbentette leveleit, a gyerek nevetett, majd önfeledten gügyögött, ami-kor egy szedett-vedett ágfészekből kiesett egy koraszülött csupasz fióka. János kezébe vette a szerencsétlent, felnézett a tölgyre:

– Vigyázz a fiamra, visszaviszem a kincsed. – Mint egy mó-kus, mászott a fára, a fészek ágai közé mohát tett, s közepébe visszahelyezte a kis madarat.

Lenn, mintha csak a semmiből, felleg ereszkedett a Csóré szikla alá, légszárnyakon osonva elérte a kisgyermek arcát, megcsiklandozta. Az apa lába éppen a földet érintette, elbű-

völve meredt hangosan kacagó kisleányára. Állt és várt, a szíve összeszorult: mert a Lelket látta benne, az óvót, az örökké vigyázó Angyalét...

– Tündérgert, tündérgert a tiéd – szólt barátjához, a tölgyhöz. – Ezétt nincs egy talpalatnyi föld se műfelénk, amelyhez ne fűződne egy mese, egy legenda.

Azzal összeszedte kis csapatát, s hazavitte felnevelni őket. Felnevelni a Jövőnek, az Életnek...

Az aranybetűs nagy ember

– Én hordom fejemen a kalapot, annak emelem meg, akinek akarom, s akinek nem akarom, hát nem emelem meg! A nadrágot is én viselem! Asszony nadrágban? Ki látott már ilyent, neki egy dolga van vele, hogy kimossa! – csap a zsíros pultra Lajos. Körülötte hallgatósága: komák, barátok, falubeli székegyemberek. Szesztől bódult fejek kókadoznak, mint valamiféle kalapos virágkelyhek, amelyek szomjúhozzák az égi áldást, pedig folyt az ital bőségesen, igaz, nem szenteltvíz, hanem attól egy kicsikét tüzesebb állagú.

Lajos bá' hallgatóságának ilyen késői órában már nincs ereje ellentmondani, de még akkor sem lenne, ha tiszta fejjel s jólakottan ülnének a koma társaságában. Ki merne ellentmondani a százkilós, nagydarab embernek, akinek a válla olyan széles, hogy keresztben elfér rajta a liszteszsák? Emeletes őkelme akár egy oszlop, a legkisebb ember épp csak a kalapja karimáját látja lentről, a feje tetejét csak akkor, ha lehajol.

Hajolni! Azt nem! Minek hajolna? Kinek? Ő? Akinek megvan mindene? Van felesége, takaros, engedelmes. Fia, aki épp olyan lesz, mint az apja. Leánya, a legszebb Háromszéken. Van mit aprítani a tejbe: ház, udvar, csűr, ló, tehén. Hej! Áll neki a világ! De csak hadd álljon, mert meg is tett annak érdekében mindent, hogy így legyen. Dolgozott legényke korától, dolgozik ma is hajnalhasadástól napnyugtáig. Enni szeret, a munkához pedig étvágy kell, az étvágyhoz kiadós lakoma, s abból termelődik az erő.

Betegség nem gyötörte soha egy percet sem, orvos nem látta. Ha egészen őszinte akarna lenni, akkor bevallja, hogy egyszer, de csak egyszer szenvedett. Akkor sem kiáltott doktorért.

Ismeri a módját mindennek. Azon az egyetlenegy istenverte napon a derekát fájlalta, s mert ki nem állhatja a fájdalmat, s azt sem, aki nyüszít – csak a gyengeség jele –, azonnal szólt az asszonykának, hogy jöjjön a sógor, annak meg kiadta az ukázt, hogy erősítsen a talpára egy jó kemény bikkfa lapítót, s ráparancsolt, hogy üssön arra akkorát, amekkorát bír. Ódkodott felesége öccse, egyre csak azt hajtogatta, hogy ő ugyan engedelmeskedne, megtenné, amit a sógor kér, csak attól fél, hogy megöli, ha túl nagyot üt. Lajos bácsi felbőszült, hogy elment mert neki valaki mondani, ordítva mentette fel minden felelősség alól, mire a sógor akkorát ütött, hogy reccsent a gerince. Mukk sem volt, csak épp annyi, hogy meghallotta azt a felszegben élő is, mert ráadásul olyan öblös hangja volt Lajos bá'nak, hogy amikor a templomban rázendített az Istenes énekekre, attól féltek, hogy leszakad a gyenge gerendán lógándozó harang. De azóta nem volt beteg, ma is olyan egészséges, mint a makk.

Bizony, nincs még egy olyan ember Háromszéken, mint ő. Olyan, mint a franciakulcs, mindenhez ért, és mindenhez talál... De olyan gazda sincs, mint ő. Tudós... Tavaly akkora törökbúzáat nevelt, hogy legalább nyolc cső volt egy szálon, s olyan magasra nőtt, hogy létrával kellett leszedni, s ősszel harsafűrésszel kellett kivágni...

Bizony, nincs még egy ilyen ember az országban, ő az egyetlen, aki olyan ösvényt ismer, amelyiken, hogyha erősen akarja, Háromszék közepéről egyetlen óra alatt átjut Magyarországra...

Roszzat senki sem mondhat reá. Még a konyhával is ő foglalkozik, áldott jó dolga van a feleségének. Minden reggel ő az, aki megkérdezi:

– Julis? Mit főzöl ma? – mire asszonya felsorolja, mit tervezett ebédre, vacsorára. Férfiember léte megmondja, kiszámolja, hogy a tervezett napi étkezésbe mi kerül és mennyi. Tudja ő még az asszonyok tudását is. Kiméri porcióra, kiadja, s aztán

lelakatolja a kamrát. A kulcsot magával viszi, neki a felesége ne járjon be egész nap a hideg kamarába. Megbecsüli még a lépte nyomát is. Hogy szereti-e? Hát, hogyan szeretné, amikor ennyi mindent megtesz érte! Csak egyszer szégyenkezett miatta. Amikor szült. Hiába oktatta, hiába volt előtte az ura erőssége a jó példa, hiába kérte, hogy ne jajgasson, ne nyivákoljon, legyen különb, mint a többi fehérnép. Hát nem engedelmeskedett, pedig ott állt az ajtó előtt, hogy hallja, mert hallani akart minden szót, amikor a gyermeke a világra jön, de a fehérnép fehérnép maradt, s úgy sikoltzott, hogy neki mennie kellett, nem bírta ki szégyenkezés nélkül. Ő sem jobb, mint a többi, asszonyban nem találta meg a maga méltó, erős párját.

Egyetlen bánata, jaj, de nagy bánata!

Utolsó csapott az ívó lapjára, aztán leejtette fejét, s horkolt, míg haza nem tanácsolta a zárórát kapcsolató pincér.

Otthon nem égett már a lámpa. Azért mégiscsak rendes a családja. Az út melletti házakból csak úgy világítottak ki a százas körték. Nehezményezte is, de ahol gyenge az ember, ott az asszony az úr. S az asszony pazarol. Mindegyik.

Hazaérve befordul a kapun, leakasztja a szegen lógó kapukulcsot, csattanva szalad a zár nyelve. A házban nem gyűjt világot. Az ágy szélén ülve rúgja le cipőjét, tolja le nadrágját, veti le a vastag gyapjúpulóvert, s úgy, ahogy van, feldől az ágyra. Alatta zizeg a szalmazsák, a magas párna libatoll tölteléke nehéz feje alatt rendeződik, s ő már horkolna is, de előbb háborgó gyomrát simogatja: jobbra négy töltött káposzta, balra is négy az esti vacsorából. Kiszámolta, neki ennyi jut, ennyit kellett megennie. A fiának kettőt tesz az asszony a tányérjára, a lánynak és feleségének elég egy töltelék, na meg a vágott. Azt se felejtsük el. Nyolc meg nyolc – tizenhat; kettő meg kettő az négy; egy meg egy az kettő; két napra huszonkét töltelék, ennyire mérte ki az adagot.

A nyolcból a legkisebb töltelék nem találja helyét a nagy bendőben, mocoogni kezd, nőni, már feje van, szeme, karja,

lába, rúgja a bendőt, megdobban a szíve, egyre hevesebben ver, s már akkora, hogy kívánczozna ki a napvilágra, de csak erősködik, s fáj, egyre erősebben fáj, kiáltana, de megtiltották, mégiscsak ordítani kellene... Jaj! Isten!

Julis megtalálta a nagy vaskazettát a műhelyben. Kulcscsomó a kezében, a legkisebb kulcs könnyen fordul a zárban. Kötegekben a spórolt pénz. Köténye sarkát összefogja, épphogy elfér benne az ura hagyatéka. Bemegy a házba, megmosakszik, felöltözik, s útnak indul. Megrendeli a márvány emléktáblát az ura sírja fölé, aranyozott betűkkel véseti fel embere nevét, születésének és halálzásának évét. „Nagy ember volt, megérdemli”. Aztán megbeszéli a pappal a saját helyét is a csendes sírkertben, választása egy vadkörtefa alá esik, odébb Lajostól. Még végigsétál a temető ösvényein, itt-ott megáll, aztán becsukja maga mögött a temető kapuját. Nyugodjanak békében a holtak.

Hazaérve leakasztja a nagy kapukulcsot, bemegy a házba, és felgyújtja a villanyt. Mind az összezt, hogy legyen fény...

Őrt áll a Hold

Fagyos szótlanságba dermedt a világ, fehérbe burkolózva olvadt össze a hófödte város a kórházak sóhajjárta kórtermeivel. Csak egy ablak választotta el a csipkébe öltözött fákat a fehér köpenyekbe öltözött suhanó alakoktól.

Fejét a kórház ablakához támasztja. Jólesik az ablaktábla fagyos érintése – bárcsak megfagyasztná gondolatait! Testén borzongás fut végig, magára szorítja a felkapott kabátot. Nem az övé. Férje tavaszi felöltője. Légies és törékeny testét átöleli a melegnek nem nevezhető ruhadarab. Remeg. Már nem hull a hó. Az éjszaka majdnem méteresre hízott. Most hideg van, nagyon hideg. Szeme körül a fáradtság lila gyűrűje szalad körbe, kék szeméből elköltözött a csillogás. Csak áll némán, magyarázatot keres. Miértekre feleletet, miközben a fiáért küzdenek pár méterre tőle az orvosok. Fülében még a mentő szirénázó hangja. Lelkében ijedtség, féltés és aggodás. Egy pillanatra sem vette le szemét kisfiáról, a szirénázó autóban, tehetetlenül nézte a semmibe bámuló kihunyt tekintetet. A havas úton nehezen haladtak, a kocsi kerekei csúszkáltak a jégen, és ő minden pillanatért imádkozott. Csak akkor szusszant fel, amikor a megyei kórház kapuján befordultak.

Otthon fél szemmel aludt éjszaka, de már nyújtózkodott a reggel, amikor álmából felriadt; fia is ébredezett, maga mellé vette az ágyba, aztán felkeltek. Aranyló fűrtjeit simogatta, örvendezve mutatta neki a fehér tájat. Az ablak jégvirágos, hideg volt. Még mindig nagy pelyhekben esett a hó, álmélkodva nézték a fehér pillangósereg játékát a szélben. Aztán megreggeliztek. Közben

mesélt, mesélt a télről, a mindent befedő puha dunnáról. Gyermekkorában tanult versikéket mondott, daloltak, nevettek. Okos tekintettel nézte anyját a gyermek, csilingelő kacagásával volt tele a kis lakás. Mikor a reggeli játéknak vége lett, gyors mozdulatokkal, szinte rutinosan készült a napi munkára. Vízet hozott be a kútról, és egy nagy fazékba feltette a tűzre. Úgy tervezte, délelőtt elvégzi a mosást, majd délután szánkózni mennek. Ma nem dolgozik. Szabadnapot kapott a munkahelyéről. Éjszaka kettőkor jött haza, és már korán reggel talpon volt. Munkába járt ő is és a férje is. Ellenkező váltásban dolgoztak, hogy mindig legyen valaki a kisfiúval. Eddig a reggelek mindig egyformák voltak. Az ágyban, egymáshoz bújva, kicsit még lustálkodtak, aztán reggeliztek. Meghitt pillanatok. Most kezével végigsimítja hideg homlokát, mintha el szeretné űzni a délelőtti teendőket.

A kályhán a víz megmelegedett, beleöntötte a mosógépbe, aztán bekapcsolta. Néha ránézett a kiságyban játszó gyermekre. Szólt hozzá, beszélgettek. Aztán gyors mozdulatokkal kiszedte a gépből a ruhákat, öblítette, kiszaladt, az ajtóval szemben himbálózó szárítókötélre terítette. Gyorsan dolgozott, minden pillanat, amit nem a gyermekkel töltött, lelkiismeret-furdaást okozott. Csak vele szeretett volna lenni: játszani, kényeztetni őt. Az egyetlen fiát. Szeme körül nagyobbak lettek a karikák, a fáradtságtól a lába remegett. De mindjárt kész van, csak még a gépet kell kimosni. Előbb vödörkebe engedte, majd egyenként cipelte ki a piszkos vizet. Szaladva, gépiesen járt ki-be. Elvégezte, megkönnyebbült, vége a robotnak. Fáradtan és boldogan nyitott be, lába földre gyökerezett, amikor meglátta kisfiát. Hanyatt feküdt az ágyon, nyitott szeme élettelenül és meredten a plafonra szegeződött. Hirtelen semmit sem értett. Aztán megragadta a gyermeket, öntudatlanul úgy szorította magához, mintha az ölében semmi baj sem érhetné. De a kicsi fiú arca még mindig hófehér, nem lélegzik, szája szélén habos nyál csurog ki, és folyik le a mellére. Kétségbeesetten szalad vele a szomszédba, hogy segítséget kérjen, azonnal hívják a mentőket.

Most itt áll a kórház rideg folyosóján. Tehetetlen, és mindenkint hibáztat. Magát, a férjét, a világot. Miért kell dolgoznia, miért nem maradhat a gyermeke mellett? Csakis ő a hibás, jobban kellett volna figyelnie. Aztán arra gondol, hogy mindig fáradt. Jó volna végre aludni sokáig, valahogy kipiheni az eltelt két évet. Attól a pillanattól, hogy megszületett a fia, egyetlen éjszakát sem aludt át. Egyetlen pillanatra sem szűnt meg aggódni. Szülés után rögtön munkát vállalt, fáradt volt, mindig nagyon fáradt. Folyton fejében zakatolt a hajnali vonat monoton zaja. Vagy éjszaka, amikor csak arra figyelt, nehogy elaludjon, mielőtt megérkeznek az otthoni állomásra. Előtte voltak az arcok is, akikkel nap mint nap együtt dolgozott. Gépgyár, férfiakra való munka. Ott is hideg van. Maga előtt látta kínozott arcú munkatársnőit, minden elképzelhető, ízléstelen ruhadarabot magukra öltöttek – kabátot, sapkát, sálát –, csak hogy ne fázzanak. Kifacsart arcokat látott maga előtt, és ő is egy volt a sok, robotoló nő között. Valamikor derűs, virágos álmaj voltak, ma már csak egyetlen álma van: aludni, aludni és aludni.

Varjak köröznek az ablakon túl. Fekete rajokban szállnak. Éhesek, ám most a nagy hó eltakar minden ennivalót. Belehasít az ijedelem: gyászhuszárok lehetnek, üzenetet hoztak, de hogy mifélet, gondolni sem mer rá. Félve néz az orvosi szoba ajtajára – de semmi... Leül, fejét kezébe hajtja és vár. Hirtelen férjére gondol. – Mi lesz, ha megtudja? – sejlík fel benne. Félt tőle. Egyszerű ember, őt nagyon szereti, de csak a maga primitív szintjén tud gondolkozni. Soha nem kapott segítséget tőle. Mereven él benne az az évszázados hagyomány, hogy a házimunka és a gyermeknevelés a nő dolga. Azt nem vette tudomásul, hogy ő is dolgozik, és nem bírja már ezt a sok munkát. – Jaj, de ez nem mentség számára, amikor a fia élet-halál közt lebeg.

Feláll. Nem tud nyugodtan ülni. Ismét az ablakhoz megy. Végre kitarul az ajtó, kilép az orvos, s már mondja is, hogy a gyermek gyógyszermérgezést kapott. Azonnal tudni szeretné, milyen gyógyszereket tartanak odahaza. Gondolkozik, és eszébe jut, hogy a gyógyszeres fiók bár magasan, de a kiságy mellett van! Igen! Elérhette az ágyból! Jaj, hogy erre nem is gondolt! Hiszen azért tette a gyógyszereket a legfelső fiókba, hogy ne érhesse el. Azonnal hazatelefonál. Testvére rohan ellenőrizni a fiók tartalmát. Megtalálja az üres dobozt. Kis rózsaszín tabletták édes bevonattal, nyugtatók, ezek tűntek el belőle. Mennyi lehetett benne? Mennyit evett meg a gyermek? Az orvos tudomásul veszi, sarkon fordul. Miért nem mond semmit?!

Ólomlassúsággal telnek a percek, órák. A tehetetlenséget, azt, hogy nem tud segíteni, s az egyedüllétet már alig bírja. Kiáltani szeretne: – Emberek, ez az én fiam... meg kell menteni... kész vagyok mindenre, akár az életemet adom cserébe, csak mentsétek meg a fiamat! – Nem válaszol senki a néma jajkiáltásra. Kinéz az ablakon. A tiszta, felhőtlen égből ismét sűrűn kezd hullani a hó. A nyugovóra térő Nap, biztatásként, beragyog az ablakon, megvilágítva a hófelhőt. Szinte bénultan nézi a káprázatot, tiltakozna ellene, hogy nem lehet, most nem! Most haldoklik a fiam! Nem ragyoghat a Nap az égen!

Csendben nyílik az ajtó. Az orvos halálosan fáradt, de a szeme csillog. Átöleli az asszonyt. Értzi a hideget az átfázott testből.

– Asszonyom, megmenekült!

Értetlenül mered az orvosra. Amaz fáradtan sorolja tovább:

– Egyelőre benn tartjuk, felügyeletre van szüksége, de a fia él. – Rápillant az asszonyra, megragadja s megrázza a vállát: – Asszonyom, a fia él, nem lesz semmi baj! – kiáltja.

A nő csak áll szótlan. Az orvos besiet egy fehér, tiszta hó illatú szobába, kisvártatva hoz egy csésze meleg teát s egy kórházi köntöst. Emezt az asszony vállára teríti, s a két életharcos

együtt réved ki az ablakon. – Jövő héten már szánkózni fognak. – Mosolyog, és mosolya melegíteni kezdi az asszony lelkét. De még remeg, a félelem még markolja lelkét, s hirtelen furcsa meleget érez a combján. Vékony, vörös csíkban csurog alá a megfeszített munka, a nehéz vödörök emelgetésének kifakadó jele. Túl sok volt a teher lelkének, testének, nem bírta tovább. Még hallotta az orvos s az ijedt nővérek kiáltozását, aztán mély álomba merült... Aludt. Végre aludt!

Vérrel festett búzamező...

Sugárkoszorúját hinti a nyár a domb fölött, a völgy lapítóján lebben a szélben a vörös pipacs, hajlik a kék búzavirág, s a faluszélen nótás kedvvel ébred Zsuzska, a szép Molnárné lánya. Harmatban mosakszik a pipacs, a búzavirág, Zsuzska friss vizet locsol égő orcájára, s mint aki az örök ifjúság pecsétjét hordozza homlokán, úgy szökken az udvarra, az ólba. Átszól a szomszédba, ahonnan Miska bácsi mogorva vesződését hallja az állatokkal:

– Pálinkás jó reggelt, Miska bácsi! Tán csak nem a kakassal gyűlt meg ismét a baja? Szökik az ifiúr? A tegnap es látám, hogy megkergeté... – s nevet, csilingel kacaja a reggeli szellőben, s a székely ember nem tehet mást, minthogy rámosolyog a szép leányzóra:

– Csak téged meg ne kergessen, Zsuzsikám! – Nem hagyhatja a szót a leányzó száján elhalni, megfelel neki, bármennyire is bosszankodik a hajnalriogató miatt. – Nem az én kakasomról beszélek, hanem a motoroséról, aki a domb alatt, a búzavetés mellett porozza az utat, amikor künn lát téged, mer' abból nagyobb baj születne, mint emezé itt, mer' e' mán nem éri meg az esti nyugvást, vagy ha meg es, akkor es csak a lábosba.

– Csak nem akaszt veres gallért az ifjú nyakába, Miska bátyám? – huncutkodik a lány, de már ugrik is a kerítés melletti farakásra, hogy jobban lássa szomszédja küzdelmét a hevével nem bíró kétlábúval.

– De bi'on. Oszt' akkora lakoma lesz belőle, hogy megnyalnád a szájad te es utána.

- Puliszkával, Miska bátyám?
- Avval, ha elkapom a nyakát.
- Aludttejjel?
- Avval es.
- Szilvalekvárral nyomtassa?
- Nyomtassa az asszony! Én maradok a levivel...
- Akkor vendégik lesz máma!

– Ha a kutyát el nem csapom estére... – élcelődnek, de mert az embernek sikerül a kőhajítás, és összecsuclik a kakas, Zsuzska nem vár, fut a kerítés mellől, mert baltát s vért látni sohasem szeretett. Feledve bosszúságát, az öreg felnevet a lány félszén, s hóna alá kapva áldozatát, még Zsuzska után kiált:

– Vigyázz a vetésre, Zsuzska, el ne feküdj benne! – azzal lecsap, a kakas nyaka bukdácsol a levegőben, épp Bodri lába elé esik, s hamarosan recseg-ropog fejszontja a házórző foga között. Vörös vére vékony csíkban csurog a favágó tőke hánccsán, s Zsuzska lelkében összeszorul a lélek, pedig nem is látja, csak érzi túl a kerítésen, hogy elszállt egy élet...

A Nap egyre hevesebb tűz, a szelíd szellő úgy ringatja a búzamezőt, mint tenger a tarajos hullámait, s a domb alatti búzamezőn, míg szirma szélben nem száll, kelleti magát a piros pipacsvirág, a kék búzavirág. Hirtelen porfelhő csap fel az útról, megpihen aztán bokrok levelén, míg a motor gazdája szépeket szól egy tüzes szemű lánynak. Ágak hegyén csalogány dalol, s két fiatal test forró párája eltűnik valahol ég és föld között.

*

Aranykalászt font Zsuzska fájdalmas fetregése az alig érő búzamezőn, vörös csokrot kötött a friss kalászfekjekre az ágyékából kiömlő vér, s egy utolsó jajdulásba belesírt az új élet, a két-ségbeesés tiszta hangja... A föld beitta a lány vérét, estére már ezüst zuhatag fátyla ölelte anyát és magzatát, s a téboly hangjait visszhangozta a domb a lapító sima völgyben:

– Haza ne gyűj, ha megesel, szedd a lábad, s menj világgá... Akárhová, csak haza ne! – visszhangzik fülében anyja hangja. Lázasan kötényébe bugyolálja kisdédét, remegő lábbal elindul valahová, hátán a fekete ég csillagos köpenyével, s minden imbolyog: az ég, a föld, a csillagok, s a Hold, amely kíséri lépteit.

*

Aggastyán székel lép ki a rendelőintézet ajtaján. Becsukja maga mögött az ajtót, megáll a korlát mellett, áthelyezi egyik kezéből a másikba a botot. Fején fekete kalap, napcsókolta arcán kusza erdei vadcsapás mély borozdái levezetnek a nyakáig, s onnan is lejjebb, de nem látni tovább, a szorosban gombolt fehér inggallér eltakarja útjukat. Lép egyet, meginog, még egyet, kapaszkodik, s mire leér, már nyúl érte egy segítő kar:

– Mit mondott a doktor, Miska bácsi?

– Nem sokat, mit mondhatott volna, Zsuzsikám. Mismásolt rajtam, kopogtatott, hallgatott, osztán arra jutott, hogy bezzeg ő nem éri meg az én koromat, azt mondogatta, hogy fele éveibe sem lesz ojjan tiszta az agya, mint az enyém. Szegény ember!

– Tán csak nem maga vót a doktor?

– De biza, lelket vertem belé, hogy csak úgy szép az élet, ha zajlik – te mán csak tudod –, s nem ér fabatkát sem, ha nincs vele nyűg, gond, baj... Azért csak jó az Isten, lelkem, hogy hazavezérelt az öreg házba, mert mi lett vóna velem, ha nem vagy? Anyád után hamar elment az én életem bordája es, s marattam vóna egyedül a faluvégen, ha nem szólít haza téged a Fennvaló!

– Miska bátyám valóban szólt, de hogy azt a kerítésen ülő kakas formájában tette, arra meg mernék eskünni.

– Zsuzsi! Ezek nem motorosok? – áll meg hirtelen az öreg, s mereszti szemét egy csapat mellettük elsuhanó kétkerekes után. – Csak meg ne feküdjenek valahol a búzamezőn...

– Azok, de ne aggódjon, öreg, nem feküsznek meg, a hegyekbe, Bálványosra mennek – s magában kuncog, hogy köz-

tük van a veje, a lánya, s a völgybe szorult faluban galamblelkű dédike óvja lánya ikreit, ő is hozzájuk rohan, ha itt rendben lefektette szomszédját. Hazasiet, haza, a két domb ölelte kisleluba: ahol hajdanán, félájultan, otthonra talált. Magához szorítja Miska bácsi karját, aztán felnevet. Viccesen az öreg homlokára csap, s dalolni kezd:

*„Elmúlnak az évek, az álmok elszállnak,
Mégfáradt kezünket nyújtjuk hát egymásnak...”*

É

N ANNYIRA SZERETLEK!

Kócoska

A teliholdas éjszakán az árnyak rémülten kapaszkodtak a szélbe. Kísérteties mutatványaikban alakjuk hol elnyúlt, hol összetöpörödött. Lidérces játékuk nem kímélte a magányos kislány idegzetét. Kócoska a gangos lépcsőn ült, remegett, haját a szél csak úgy tépázta, s neki mégsem mozdult a keze, hogy helyreigazítsa az összekuszált, szélcibálta fürtöket. Nem bánta. Miért is bántotta volna a szél játéka, amikor lelkében vihar dúlt, sokkal erősebb a keletről érkező, megfáradt, öreg vándornál?

Fázott. Piciny kis hálóingét magára csavarta, vékony kicsi lába úgy kandikált ki a hálóruga alól, mint a rét egyik legszebbikének, a harangvirágnak a szára: széttárt szirmai alatt gyenge fűszállábon inog, midőn arra settenkedik egy kósza lehelet.

Egyedül volt. Nagyon egyedül. Próbált volna aludni, mint ha minden rendben lett volna, de a ragyás arcú, titokzatos Hold sugárzó fényességével kicsalogatta ágyából. Most meg ezek az árnyak bohóckodnak! Nem tudott nevetni rajtuk, pedig de sokszor volt esti játéka, hogy saját árnyékát beállította egy-egy nagy fa ágainak kuszasága közé, és kergetőzött velük, amíg anyu nem szólt:

– Kócoska! Lefekvés!

Nem is tudna most nyugodtan a meleg takaró alatt megmaradni. Fél is. A ház kong az ürességtől. Egyes-egyedül maradt. Nem volt az olyan rég, amikor édesanyja azt súgta a fülébe:

– Nagylány lettél, Kócoskám, ma betöltötted a nyolcadik évedet. Büszke vagyok rád, és nagyon szeretlek.

– Édesanya! – jajdult fel, s egyből sírásra görbült a „nagylány” pici szája. Ma délután végigszirénázott a falun egy siető

mentő, benne törékeny, beteg asszonnyal. A kislány pedig csak nézte, amint édesanyját felemelik az ágyról, beteszik az autóba és elszállítják. Senki sem kérdezett tőle semmit, csak a mentős bácsi simogatta meg a fejét:

– Ne félj, meggyógyul anyukád. Majd szólj az édesapádnak, hogy a kórházba vittük.

– Nekem nincs édesapám – akart válaszolni –, csak más gyermekeknek van, azoknak, akiket hoznak és visznek az oviba, meg az iskolába. A parkba is, van, aki az édesapjával megy. Nekem csak anyukám van. Bácsi, ne vigyétek el! Hozzátok vissza nekem!

Mire mindezt elmondhatta volna, már mesze járt az autó, már csak a szirénáját hallotta. Azóta vár. Titokban azért is jött ki a lépcsőre, mert lehet, hogy tévedtek, az anyu nem lehet beteg, tegnap még mindent kimosott. Itt vannak még a ruhák a szárítókötelen. A szél nagyon himbálja őket, le is kellene szedni. Anyu mindig leszedi. Kihoz magával egy nagy fehér kosarat, az illatos ruhákat összehajtogatja, s belerakosgatja szépen, sorban. Milyen finom a tiszta ruha illata! Olyan, mint a mellette lévő orgonabokornak, talán még jobb is. Főleg télen, amikor fagyosan hozza be édesanya száradni, akkor olyan friss lesz benn a levegő, mint kinn a korcsolyapályán. Együtt van a tél fagyos frissessége és az otthon kellemes melege.

Csak le ne szakítsa a kötelet az a bolondos szél! Akkor mindent újra ki kell mosni, és nagyon fogja csóválni fejét az édesanyja.

A ruhák tovább lengedeznek a szélben, árnyékos alakjuk meg-megtörik: „égi lepel, földi lepel” – csikorog mozgásukhoz dalt a karó; s hűségesen alátámasztja a száradó ruhákat, tartja súlyukat, miközben táncot lejt Kócoska szeme előtt. Pedig ő a karóra nem figyel – hadd ropja az „egyet jobbra, kettőt balra” táncát –, ő csak a tiszta ruhákat követi, nehogy a kötél leszakadjon, mert akkor azonnal ugrik és összeszedi, mint ahogy anyja tenné, ha otthon volna. Nagylány, meg tudja csinálni.

Ahogy a nagyok is teszik, ha vihart jósolnak a fellegek. Szeme le-lecsukódik, néha riadtan feleszmél:

– A ruhák! – Aztán ismét elbóbiskol.

Az éjszaka árnyai már régen aludni tértek, elfáradtak az ideoda mászkálástól, a Hold is takarót húzott magára. Hajnalra a kéményben lakó bagoly aludni tért, s a fény hasadtával a madarak tavaszi csicssergése új napot hirdetett.

A lépcsőn összegömbölyödött csomag: egy kicsi lány, aki belealudt az árnyak táncába. Valaki ébresztgeti:

– Kócoska! Kócoska! Te buta kislány, nyisd ki a szemed, reggel van! Majdnem megfagyttál, kislányom, miért nem bújtál a paplan alá? – kérdezték, aztán ölbe vették, feltették egy szekérre. Másik faluba vitték. Mondtak valamit, hogy édesanya nagyon beteg. Műteni kell, mert akkora daganat van a hasában, mint egy labda.

– Holnapra itthon lesz azért?

– Sokáig kell itt maradnod a nagyinál – válaszolták. – Ne szomorkodj, gondoskodunk rólad. Meg aztán itt vannak az unokatestvéreid is, akikkel játszatsz, meglátod, milyen gyorsan szalad az idő. No, ne sírj már, kislányom!

Másnap mindenki a maga dolga után nézett. A nagyiék kezükbe vették a kapát, kimentek a mezőre. A nénikék is el voltak foglalva az otthoni munkával, csak a gyermekek szaladgáltak a nagy udvarban. A napok meg csak múltak egymás után. Nappal nem is volt baj, annyi érdekesség akadt kinn, hogy nem volt ideje sokat gondolkozni. Fel kellett fedeznie az udvar és a kert titkait. Néha, ha elfáradt, leült egy fa tövébe, virágokat fűzött vagy csokrot kötött. Aztán indult volna, hogy édesanyjának megmutassa és odaadja, de eszébe jutott, hogy nincs vele. Nem teszi üveg pohárba – mint ahogy szokta – kislánya virágait. Mérgében összetépte, és szanaszét dobálta, amit addig oly gondosan kötögetett. Többé nem fon koszorút, és nem köt csokorba senkinek virágot!

Csak az esték ne lettek volna!

Mindenkinek megvolt a maga ágya. Kócoska egy padból átalakított fekhelyet kapott, bele illatos szalmazsákot. A lámpát hamar eloltották, mindenki fáradt volt, reggel korán keltek, várta őket a nehéz, paraszti munka. Itt más volt, mint otthon. Otthon! Ilyenkor este anyu mellé feküdt. Mindketten olvastak. Anyunak is volt egy könyv a kezében, neki is. De mindig ő aludt el hamarabb, amit nem is bánt nagyon, mert olyankor ott maradhatott mellette. S milyen édes volt anyu mellett aludni! Meleg, illatos, biztonságos. Éjszaka, ha felébredt, kezével mindig megtapogatta, nem vitte-e anya őt a kiságyába, s ha megérezte az édes testet, úgy aludt tovább, mint a bunda. Most befúrta arcát a párnába, nehogy meghallja valaki, hogy a könyvei nem tudnak a helyükön maradni a szemhéja alatt. Nem tehet róla, úgy folynak, mint otthon a folyó, megállítani még az a hatalmas gát sem tudja, pedig nagy annak az ereje. Még a malmot is meghajtja. Láta a nagy köveket, amelyek forognak, forognak, aztán egyszerre csak megtelik a zsák finom, szálló liszttel.

Hetek múltával, egy reggel csodálkozva nézett körül. Nem tudta, mi történik. Senki sem ment dolgozni, és valamiért előállt a szekér.

– Talán a piacra mennek? – gondolta. S nézte, amint telerakják a szekeret mindenféle jóval. Kondérba öntött friss levessel. Kosarakban illatozó, korán reggel sült kenyerrel. – Mi lehet ez? – El sem tudta elképzelni, hova készülnek a nagyok. A mezőre nem, a piacra sem visznek ennyi ételt; hát akkor mi történhetett? Őt szólították:

– Hopp, fel a bakra kislány, viszünk haza! Otthon van az édesanyád! De jó legyél ám, mert még nagyon gyenge, mégis téged akar látni! – Kicsi szíve kalimpálni kezdett. Hazamegy! Haza!

Dacossága felülkerekedett. Ahogy közeledtek az otthonához, egyre mérgesebb lett. A lovak patáinak hangjára mind több és több gondolat jutott eszébe, ami aztán haraggá válto-

zott, s mérgesen ismételte magában: egyedül hagyta, nem gondolt rá az édesanyja, s arra, hogy milyen rossz neki. Miért lett beteg? Talán ő volt a rossz? Tőle akart szabadulni? Vajon ő a hibás? Amikor az ajtón befordult, mérge kiteljesedett. Édesanyja ölelését nem viszonzta, nem beszélt hozzá, nem csókolta meg. Hogyne! Azért sem! Csak titokban várta, hogy anyja mellé fekhessen este, de azt sem volt szabad.

– Ezután egyedül alszol. Jó kis ágyad van, még megütöd anya hasát – hangzott az intelem. Pedig mennyire szeretett volna odabújni, csak egy kicsit mellette lenni. Vigyázott volna rá, mert tudta, hogy nem szabad anyu hasához érni, mert nagyon felvágta egy késsel, és az még mindig fájhat neki. Csak egy kicsit bújhat volna mellé, csak addig, amíg érzi a puha meleget, az édesanyja illatát. Hiába is könnyezik a mama, azért sem szól hozzá. Mondhatja neki, hogy szereti, őt aztán nem érdekli. Megbántották, sértődötten bújják az ágyába: többet soha sem fog anyu mellé kéredzkedni!

Ugyanaz az ég, ugyanazok a csillagok. Még a ragyás képű Hold is ugyanott ragyog fenn az égen. Kócoska az eget figyeli; csak nem ott, nem abban a házban, s már nincs anyu. Kócosnak még mindig kócos a haja; csak akkor sima, ha megmossa, de utána már egy nappal nincs az a fésű, amelyik rendet teremtene a fején. Keze mindig benne van, összekuszálja a szálakat, ha olvas, ha gondolkozik. Így szokta meg. Majdnem ötven év telt el, a hajának rosszul is esne, ha nem lenne kusza és bozontos, pedig már sokkal kevesebb van belőle, mint egykoron.

A szél is más, mint akkor, otthon, a lépcsőn ücsörögve. S most nem a szárítókötelet mozgatja, hanem a diófa ágainak árnyékát lóbálja erre-arra. Jó pár éve már annak, hogy egyszer csak jött a postás. Távirat volt a kezében.

– Anyu meghalt, holnapután temetjük, gyertek haza. – Elolvasta az írást, megmutatta a családjának, mert az is volt már

neki. Nem sírt. Csomagolni kezdtek, a vonat délután indult Pestről – Erdélybe.

Hosszú az út, de még mindig nem sír. Nem lehet igaz! Valamit félreértettek. Aztán, amikor hazaértek, az ajtó fölött a fekete zászló mindent elárul. Még akkor sem hiszi, akkor sem, amikor anyut koporsóban látja vizsont. Sírni még ekkor sem tud.

Pedig már gyülekeztek az emberek a temetésre, már harangoztak, szegecselték le a koporsó fedelét, s tudta, hogy ezt a hangot anyu sohasem szerette. S azt sem szerette soha, amikor a sírba bedobálták a földet: félt a föld esésének tompa hangjától. Ezért nem is járt temetésre. Lám, anyu is félt! Félt a sötétől, s mégis elment... Még mindig nem sír. Sokáig nem jönnek elő azok a fránya könnyek. Csak most, annyi év után gyülekeznek, s eszébe juttatják, hogy elfelejtette megmondani, hogy nagyon, de nagyon szerette. Csak azért haragudott akkor, amikor kicsi volt, mert annyira hiányzott neki. Most meg elment, és már soha sem mondhatja meg neki. Miért ment el? Miért tette ezt vele?

A temetésről hazamentek: a magára maradt, üresen tátongó lakásba. Valakit még temettek a faluban, a ravatalt azonnal elvitték. Csak a kisszoba, anyu birodalma volt érintetlen. Félve lépett be, de reménykedve is, hátha mégis ott van. Hátha csak álom volt ez az egész nap, s ő odabújhat mellé, érezheti az illatát, a melegét.

Kinyílt az ajtó, de nem volt benn senki. Csak anyu pénztárcája árválkodott az asztalon, benne egy kevéske pénzzel. Tűnődve megolvasa, gondosan visszarakta. Hátha kelleni fog még neki... Szemüvege a kisasztalon, a könyv mellette... Gazdátlan aludt a sok összehajtott pléd: gyűjtötte őket. Nagyon szeretett betakarózni velük. Egyedül maradt öregkorára, a plédnek nyújtottak neki meleget, vigaszt a könyvekben keresett.

A szoba csendes, alszik a szekrényben a ruha, a polc; a pók magányosan, félelem nélkül mászik fel a falon... Ki kell

mennie... Könnye még most sem hull. Különös érzés szorongatja: nyelni nem tud, a torkát gombóc fojtogatja, de olyan sokan vannak körülötte. Az édesanyja pedig csak az övé volt. Egyedül szeretne lenni. Le kellene szedni a ruhákat. Beletenni egy fonott kosárba, úgy, ahogy egykor anyu tette. Belete-metkezni, s érezni az illatát. Nem baj, ha a könnyei megnevésítik. Zokogni kellene. Zokogni s kimondani. Kimondani végre:

– Édesanyám, én annyira szeretlek!

Ha le hull a lepel...

Derűs reggelen, amikor a kikelet hava végre kidörzsölte szeméből a makacs telet, koppant az ablaktábla:

– Szöszke, kinyílt az ibolya a kisdombon, meddig rostokolsz még a házban? Hisz már könyved sincs! Édesanyád elárulta, hogy lapra szedte kiskegyed az összeset. Kifelé a friss levegőre, de szaporán! Ha egy-kettőre készen leszel, mutatok valamit. A kiskabátot ne feledd, mert én aztán nem törölöm az orrod s hallgatom anyád szidalmát, hogy nem vigyáztam eléggé reád. Na, merre vagy, nem látom, hogy légy szemtelenkedne az orrom előtt! Nincs sok időm, hercegnő, csak egy bagónyi!

– Itt vagyok, Puja bácsi! Itt ne!

– Hol a csudába? Semmit sem lát a szemem, csak hangot hall a fülem valahonnan a föld tájékaról! Mutasd mán magad!

– Itt vagyok, maga előtt – húzza ki magát a kislány, de kuncog is, mert tudja jól, hogy Puja bácsi látja, s azt is, hogy ez csak játék, mert a bácsi feje az eget éri, ha feláll, s ő csak a térdéig ér, ezért még jobban ágaskodik, hogy nagyobbnak mutassa magát.

– Nahát! Prücsök! Nőttél valamicskét a télen, mert már vélek látni valamiféle emberpalántát pont a lábam előtt, s ha kutatok, még a nyakad es eltalálom, hogy megtekergessem. Ezer esztendeje várom, hogy kibúj a fészkekből.

Puja bácsi széttárja a mesebeli óriástól kölcsönvett lapátkarjait, vállmagasságában lebegteti, mint a szélmalom, s mert nem ütközik semmibe, lejjebb engedi, egyre lejjebb, addig, amíg majdnem térdközelben eltalálja az örömtől remegő kicsi lányt.

– Hopp, megvagy! Fel a vállamra, hercegnő, mint ígértem,

csudát látni vizlek. – Lovaglő ülésbe vállára emeli a gyermeket, s miután meggyőződött arról, hogy szürke posztókabátjának nyakába jól megkapaszkodott utasa, elindul óriás és törpe bezsebelni a tavasz első ígétét.

– A kapu felé megyünk, de jól figyelj, ha ügyes vagy és meglátod, mielőtt szólnék, amit mutatni akarok, a felső zsebemből kikotorászhatod a jutalmad.

– Puja bácsi! Puja bácsi! Álljon meg! Kelepel a gőlya! Megjöttek a mi gőlyáink! Nézzük meg! – s egyből ugrálni kezd a magasban, két kicsi kezét összecsapja, csak az öreg morog az orra alatt, hogy: „Épp most kell ezeknek kikiáltaniuk a világnak, hogy hazagyüttek”.

– Ez nem igazság, te jány! Kelep nagyságáékat akartam megmutatni neked, de eljárt a szájuk.

– Akkor nincs jutalom?

– Van, de egyezkedni kell...

– Egyezkedni?

– Hát igen, mert fele-fele az igazságos.

– Jó, akkor kutatok – s keze egyből tudja, merre, hol keresen, s meg is találja azt a kis csokit, amire számított, el is töri ketté. S ő is, mint az öreg, előbb tapogatózni kezd:

– Ez csak kalap, ez szem, ez orr, jaj, mindjárt itt lesz a bajusz, a száj...

– Hamm! Eltaláltad, szerencséd, hogy nem kaptam be a mancsod. Akkor induljunk, munkára fel... Tánti szentgyörgyi salátára áhítozik, ha megszeded a zacskót, lesz ebédre finom, meleg leves, kaphatsz is belőle, de pénzt is kereshetsz. Egy lej a munkabér, s ha a vásárig minden héten megszeded Tántinak az ebédrevalót, akkor a piacon te leszel a leggazdagabb. Lesz fűtyülőcs cukorkakas, mézes pogácsa, de még tökmagot is roptogtathatsz. Na, mit szólnsz?

– Szedek! Szedek! Telerakom a szatyrot, csak Puja bácsi ne menjen messzire tőlem.

Évek kezdődtek ekképpen. Puja bácsi gomblyuka estére ilatozott a friss ibolyavirágtól. Nyáron csobbant a folyó vize: hol halak ugrándoztak ki a vízből legyek után kapkodva, hol a pecabot végén ficánkoltak, hol a kislány játszott a habok között az öreg aggodalmaskodó szeme előtt. A gomblyukából nem maradt el a virág, s ő, a nagyember, úgy viselte a kert virágait, mint valamiféle kitüntetést. Az orgona csodás illatát a száradó szénáé váltotta aztán az esti szellőben, pirosuló alma potytyant a fűbe, s csorgott szájuk szélén az érett körte ízes, dús leve. Estéknént fel-fellobbant a tűz, fölötte mogyorópálcán sistergett a szalonna, parázsban sült a krumpli, az öreg nagy mancsa alatt roppant a lilahagyma a sok finomság mellé, s a Hold csak bámult, hogy földre költözött a paradicsom, pedig kapuját egyszer fenn, a mennyek országában vélte látni. Ősszel a kertben legelésző tehének édes tejillata keveredett a színes avarszőnyeg földes illatával. Óriás és törpe lépett egymás nyomába, hogy aztán az első hópihe után csak ritkán, legfeljebb disznóvágáskor kerüljenek közel, vagy ha friss levegőre támadt kedve az öregnek, megelégtelve a benti életet s a Tánti állandó zsörtölődését:

– Itt a lovad! Megyünk szánkózni – koppant olyankor az ablak, a pokrócokból ki sem látszott a lány, de csilingelő nevetése kiszabadult a meleg ruhák rabságából, s a ló csakugyan szaladt, ha csupán a gyermek képzeletében is. Puja bácsi akkorákat tudott lépni, hogy ma biztosan kilométerköveket tennének oda, amerre ő elhalad...

Álom havának utolsó elgémberedett reggelét dörzsölte ki szeméből a tavasz. Koppant ismét az ablak. S amikor Szent György napját írta a naptár, s Puja bácsi rendszerint elmondta, hogy ettől a naptól már lehet mezítláb és bugyi nélkül is járni, egy reggelen, a nagy kúria egyik ösvényén fonott kosárra lett figyelmes a kicsi lány...

– Ott egy kosár! Elvesztettük!

- Azt már nem. Én tettem oda. Esmint kölykezett a macska.
- Nézzük meg! Nézzük meg! Hányan vannak?
- A rossebb tudja... Na, adok nekik enni... – azzal valami porfélével öntötte nyakon őket, s gyorsan elrángigálta a gyermeket:
- Estére megúsztatjuk...

A DDT-porban csillagfelkeltéig haldokoltak a kismacskák. A kicsi lány nem volt kíváncsi az úsztatásra. Édesanyja azt is megtiltotta, hogy aznap az ösvényre tegye lábát, ám ő mégis leleselkedett, és sírva-rimánkodva könyörgött, mentsék meg a piciny állatkákat.

*

Mintha bársonyfüggöny hullott volna alá előadás után. A szereplők meg sem hajoltak, eltűntek a végtelen tavaszok gólya-kelepelős, ködös hajnalában. Puja bácsi alakját csak a kismacskák pusztulásáig tudom felidézni. Attól a pillanattól, s majdnem ötven év távlatából, már sehol nem látom.

Mi lett vele? Mi történhetett azután?

Nem emlékezem...

Lajtorja föld és ég között

Imára hajtotta koronáját az öreg eperfa, ágai összegabalyodva lógtak alá, mintha szél borzolta volna kuszára benne a rendet, pedig csak évek suhantak át görcsei között, szeles napokon fájdalmasan nyekeregve az elmúlás közeledtét. A kiskertben, a rozoga istálló és zszindelykalapos csűr szögletében, kisasztal állja az idők széllel bélelt, esővel áztatott hóbortját. Fogpiszkáló szélű asztallapja alatt kivénhedt, lyukakkal cifrázott tálak, rozsdától csipkézett óriás edények – nyári pihenőjükre költöztek ki, s öltözködnek még több lyukkal, fodorral, várva a telt, hogy aztán rútságukat eltakarják a jövő tavaszra, istállómelegbe menekített növények alvó szépsége.

Az asztal mellett öregasszony serénykedett, s lám, az ő feje is a földet nézte, mint az öreg eper koronája. Hiába is erőlködött volna kiegyenesedni, mert hátizsákja erőt nagy súllyal nyomta gerincét. Igazi hegycsúcs volt az, ami úgy rakódott a hátára, mint a Kárpátok hegláncolata egykoron, amikor Isten arról rendelkezett: legyen a Földön hegy és völgy, védett helye a székelyeknek, ahol a folyók bővelkednek halban, az erdők gyümölcsben, vadban. S ez az „áldott hátizsák” pedig oly nagyon ragaszkodott szegény öregasszonyhoz, mint csiga a házához. Elvászthatatlanok lettek, már-már tudomást sem vettek egymásról, csak talán annyiban, hogy az öregasszony, amikor az eget kémlelte volna, csak odaszólt az urának:

– Nézz mán fel, te ember, lesz-e holnap eső? – s ha a válasz biztató volt, az anyóka tovább göngyölgette sajgó szívvel az árvácskák csomagjait, amelyeket a másnapi piacra szántak. S mit is vesztett azzal, hogy nem volt termetre szálegyenes, ez a

talpig feketébe öltözött, ráncos, picurka kis asszonyka, akire az évek is úgy telepedtek, hogy magukkal hoztak háborúkat, diktatúrát, az elnyomásnak minden formáját, ami csak létezhetett ezen a kincsesnek nevezett vidéken? Talán semmit, főleg nem azokban a nehéz időkben, amikor szabadon csak a pacsirta dalolt. Inkább csak nyert valamicskét a réven, mert ha lenn a feje, akkor a szája is arra nyílik, s beszélhet, ha arra támad kedve és indulata, meg aztán ki nézné ki egy ilyen töpörödött teremtésből, hogy a fejében lehet „lázító” gondolat, s valamivel több érzelem benn, a szívében. Ezért is érezhette néha úgy magát, mintha a falu bolondja lenne, s ennek hangot is adott halk szóval a piacról hazatérve, az ura mellett kucrogva a padkán.

– Hagyd, anyjuk, te tudod, münk tudjuk, hogy az egyenes derekú embernek es lehet ferde a lelke, s a megtört hátúban is élhet jellem, szeretet. Még tán jó es, hogy így van, mert legalább neked szabad, helyettem es tudsz beszélni. Én, ha fennhangon szólnék az elvtársaknak, hogy menjenek inkább kapálni, kaszálni, s utána követelőzzenek afelől, hogy honnan az áru, egyből a milícián kötnék ki. Viseld még a sorsod, asszony, hogy legyen száj, aki mond, ha mondani kell – s azzal asszonya fájó gerincére tévedt eres keze, aki hálásan bújt még közelebb öregéhez, mert érintése levette a mindennapi sajtást, amit viselt.

Mert hát így esett, hogy ők ketten voltak egyek. Peka bácsi és Peka néni. Külön-külön nem látta őket senki. Ha piacra mentek, a bakon ültek, szorosan egymás mellett, de oly szorosan, hogy tű sem esett volna le a két ember között. Hazafelé, ha jó piac volt, akkor a helyi kocsmában húzták egymás mellé a széket, az öreg fröccsöt szürcsölt, az öregasszonynak valami édes tömény itóka került az asztalra, onnan a gyomrába, hogy szétáradjon melege, eljusson az örökké fagyoskodó kezébe, lábába. Aztán, ha már a pohár kiürült, az emberpár egyszerre állt fel, indult, másztak fel a nem mindennapi sze-

kerükre, hogy hazavezesse őket a két áldott ló, amelyek maguk is egymásnak voltak teremtve, mert – hogy s mint történhetett? – ők is egyidősek voltak, egy apától-anyától kerültek valamikor Peka bácsi tulajdonába. Az utat jól ismerték, s ha netán az öreg felhajtott a garatra – ritkán, de megesett –, az asszony vette kezébe a gyeplőt, de se szólni, se gyeplőszárral buzdítani nem kellett a két igavonót, mert a kocsma elől csak hazafelé vezethetett az út, s nem tova.

Hogy hogyan tettek szert a különös platós stráfszekérre, arról sem adhat hírt már senki. Azért sem, mert nem emlékezhetnek rá, meg aztán ki tudná elképzelni Peka bácsit egyedülálló legényembernek, aki szekeret készít magának? Csakis együtt készíthették Peka nénivel, s hogy jó is legyen, meg kényelmes is, valahonnan beszereztek egy kiszuperált autóülést, amelyet úgy állítottak helyére, hogy elkülönüljön a plató hátsó felétől, mintegy kényelmes szentélyt emelve a két öregnek. Merthogy mindig is öregek voltak, az sem kérdés. S hogy az autó kormánykereke se menjen veszendőbe, addig-addig ügyeskedtek, míg nem fékrendszer irányított az egykor szebb napokat megélt kormányszerkezet. S hogy teljes legyen az egész jármű külön megjelenése, a kerekek sem a megszokott abroncsos fakerekek voltak, hanem gumikerekek, amelyek kissé magasabban tartották a lovaskocsit, amire a hintőfeljáró akaszzkodott: szépre kovácsolt, szabályos lépcsőfokok vezettek fel a gyermekek által hön óhajtott ülőkék elé. Na, ezért kellett a fék! A lovak megvadulhatnak, nekiiramodhattak volna az útnak, nem törődve a le-felmászó gyerekek seregével, pedig ők mindenhol támadásba lendültek, ahol csak megállt a különös platós stráfszekér.

Peka néni a tavaszban élt örömmel, szelíd, jó lelke ránevetett az első ártatlan arcú árvácskára, s attól a pillanattól, hogy rügy fakadt, és madárdal jelezte, hogy új ruhába bújt az öregidő, nem volt megállása a házban. Fekete hárászkendőjét háttára vetette, gyapjú meleg fejkendőjét jól behúzta a szemébe,

s már lépett is ki az ajtón, otthagya a kályha melletti kényelmes széket, amelynek párján még Peka bácsi olvasta rendületlen az aznapi újságot. Morgolódott is az öreg, ha meghallotta az ajtó csikorgását:

– Nem nyugszik, úgy settenkedik, mintha nem látnám, hogy mibe' sántikál. Mán előre látom, hogy esmént veszekedés lesz abból, hogy a virágait métt visszük a piacra. Mán előre látom... Csak azt tudnám, hogy ki s mivel babonázta meg, s törném esze a hátán a fuszujkakarót.

Élni kellett, élni kellett valamiből. S mi másból élhettek volna, mint amiből megéltek őseik? A földből. A fekete, zsíros földből... Megtermett mindent, amit belévetettek. Murok, hagyma, pityóka, fuszulyka, zeller, káposzta s minden, ami az életben maradáshoz nélkülözhetetlen. Nem volt egy kis darab föld szerte a faluban, ami parlagon hevert volna. Főleg azokban az időkben lett ennek életben tartó ereje, amikor a kommunista diktatúra boltjaiban fenyőággal hivalkodott a szalámis akasztó, s a polcokon táncot járt a huzat. A várost a piac élelmezte, mint már annyiszor a nehéz időkben.

Hajnalonként a különös szekér még madárcsicsergés előtt útra kelt, hol rögös úton, hol aszfaltúton nyúlt világba kerekeinek nyoma, oly kitartóan, hogy ha jól összeszámoljuk, tán körbe is ölelte a világot, mire Peka bácsiék megvénültek.

Utak... Mint a soha nem találkozó két szekérnyom...

Nyár suhant a tavasz nyomában, nyár nyomában ős, s a virágos kertbe beköltözött a rozsdá, a szél egyre ércesebb hangon énekelt a száradó kórók között, bagoly huhogott éjszakánként kísértetiesen, a kémény lyukában. Peka néni a hűvös szobában hagyva öregét, még keres, kutat, hogy másnapra teljék a kosár, hogy ne vesszen kárba semmi, ami a piacon még eladható. Lábában az erő fogytán, meg-megremeg, mint száraz kóró szélviharban. Egész nap az ágyások között kószál kábultan, mint alvásra készülődő lélek, maga sem értve, hogy miért

rosszabb ez a nyárutó, mint a többi, s miért ül örege a hűvös szobában, amikor itt lenne a helye mellette, hogy legalább fel-emelje a földről a kosarat, akkor is, ha szokása szerint morog hozzá elégedetlenkedve: „Ne nyúlkalj a kezem alá, ha má’ itt vagyok!”

De nincs itt, s benn is csak a gerendát nézi, mintha sose látta vó’na. Legalább evett vó’na abból a drága pityókalevesből, amit úgy főzött meg neki, ahogy szereti, kicsit savanykásabban, hogy jólessen a betegeskedő gyomrának. Az ég... Fájdalmasan nyomja púpja a gerincét, csak fél szemmel látja, hogy tiszta kékre festette feje felett Isten az ég boltját, s hogy mégis honnan visszhangzik a dörgés, nem érti, minthogy azt sem, hogy honnan indult alvó időben a szivárványlajtorja, odébb, a hegy mögött.

– Biztos, hogy sokan igyekeznek Szent Péterhez, azért színesedett meg az ég lajtorjája, meglehet, hogy odafenn az Öreg elaludt, azért ez az égzengés tiszta időben. A mennyek kapuján dörömbölhetnek a földnek lelkei, hogy bébocsájtást nyerjenek az örökkévalóság birodalmába. Erre az öregnek es ki kell jönnie, legalább megmagyarázza neki azt, amit ő háta görbülete mián nem lát, hátha okosságát fitogtatva kikecmereg, s legalább mellé áll, míg bé nem fejezi a pakolást.

A házból, amint belépett, fagyos szél sietett a külvilágba, de oly erővel, hogy megingott, s nekidőlt az ajtófélfának. Huzatot vélve, ablaktól-ablakig sietett, nehogy embere még meg találjon fázni, mert abból nem kér. Kényes ám a férfiember, ha csak a torka vörösödik be, akkor is, hát még akkor, ha vénségire összeszed valami tüdőbajt ettől a cúgtól. Bár, hogy honnan jött, még csak nem is sejtí, minden csukva, csak annyit lát, hogy öregjének kezéből kiesett az újság, a feje félrecsúszott a vánkoston – azért tette oda neki, a szék támfala mögé, hogy minél kényelmesebben olvashassa a nap híreit, már másodjára aznap.

– Károly! Te, Károly! Gyűj immá’ ki, az Isten megálgyon! Gyere mán, s láss csudát! Még azt sem hallod, hogy dörgetnek

odafenn? Szent Péter uraság esmént bészárhatta kapuját. Se felhő, se eső, csak zeng az ég, s még lajtorjája es a földet éri. – Károly azonban csendben maradt, s amikor az öregasszony bökné, hogy ébredjen már életre, eldől, mint a colstok, s Peka néni egyből tudja, hogy az ő oldalbordája is ott lehet fenn, a kapuvereketők között, talán ő a lehangosabban dörömbölő, hogy így adja értésére a kinn tébláboló feleségének, hogy bizony jobbnak látta megválni a földi világtól.

Veretes csipkét rajzolt a fagyos tél Juliska néni ablakaira. Az ablaktábla alsó részét vastagon fedi a hó, abból indulnak világgá a jégből született csillagvirágok felfelé igyekvő szárai, káprázatos virágai. Kéz aligha alkotott volna ennél szebbet, ezt bámulva ül áldott napon át ablaka előtt a néma asszony. Kikélni még napmelegében sem lehet, a kinti fagy egyre mérgebben hadakozik, s hogy mégis meleg van a kicsi házban, azt a szomszédok áldott kezének köszönheti a görnyedt hátú asszony. Érkeznek reggeli hóhullásban, késő délután Nemere fűvásában, kora este kutyaugatásban. A kaput óvakodva nyitják, hogy tiszteletben tartsák az öregasszony hallgatag szavát, életét. Csendes szóval meleg ételt tesznek a konyhaasztalra, fejszecsattogással hasábok hullnak a fatőke mellé, majd a kályha mellé sorakoznak, gyújtóssal a tetejükön. S mikorra már fogytán az ereje a megveszekedett szeleknek, lágyabb szellők pajkos játszadozása nyomán a hóbunda egyre vékonyabb a ház előtt, a lapátnyom ösvénye sem törekedik fel még magasabbra, köszönő szót szól Juliska néni ajka. S ha jókedvében kel a Nap, sugarát meg-megcsillantja a jégvirágos üvegtáblán, s melegétől megcsordul a csipkemintázat legvékonyabb szála, cseppként haladva lefelé, utat törve magának, mosoly játszadozik az asszony arcán. Aztán estére kelve, amikor szemére fekete kendőt köt a nappal, s még mindig kristályként rakódik a fakeret aljában, Juliska néni tekintete üvegessé fagy. De a fahasábok sora egyre fagy, s lassan-lassan elväsik a harma-

tos minta az ablaktáblán. Akkor aztán az ereszt öltözik harci díszbe, sorban tűhegyes jégbárdokkal, amelyek mintha csak azért állnának a Nap tüzét, hogy megvédhessék a ház asszonyát. S amikor már ők is elvékonyodnak, erejüket veszítik, méhecskék koppannak kábultan az ablakfélfának. Az öregasszony, aki eddig néma csendet ölelt magához, éledni kezd. S amikor már a kapuban megálló sem óvatos, nagy száját kerekre formálva kiáltja, hogy:

– Árvácskát veszek! Palántát veszek! Peka asszony! Juliska néni, elvinném a virágait a piacra! – Az öregasszony térül-forodult, s felszakadt belőle a tiltakozás:

– Nincs! Nem eladó!

– Legalább a megbódogult uraság ruhái között nézzen szét az asszonyság, kell ott legyen egy pantalló vagy valamijjen kabátféle, ami mán magának úgysem kell. De kicsi naccsága, ne mérgelöggjön mán, az Istenke álgya, legalább a kamarába nézzen mán bé, akad ott szalonna, zsír, nem baj, ha egy kicsit avas, megeszik a gyermekek. Ha tudná, hogy azok mennyit esznek! – De mielőtt még tekintetes asszony vált volna Juliska néniből, csukta a kaput, ellentmondást nem tűrve, s kicsi idő múltán, amikor még a bezárt kapu mögül is hallotta hangjukat, nagy lélegzettel erőt vett magán, s hangos szóval kergette jó messze a szemtelenkedő asszonyokat, hogy aztán kedvük se legyen visszatérni a portája elé. Nála ettől a pillanattól fogva nem eladó semmi. S mint aki elégtételt kapott a sorstól, könnyű szívvel nyitotta a kertbe vezető kiskaput, s ahogy mindig is tette, egyenként köszöntötte a tavaszra nyíló virágtekinteteket. Mennyi szépség! Mennyi ártatlan lélekarc, egyik sem hasonlít a másikra, pedig egy fajtaból valók, s mégis úgy különböznek, mint ember embertársától. Egy napsütötte reggelen pedig, amikor virágai pajkos családja már alig fért a szoros sorok között, kiskapával a kezében, papírral kibélelt kosarába szedte a legszebbeket.

– Mennyünk, lelkecskéim! Mennyünk az öreghez...

Hej, temető, temető! De sokszor tárták szélesre kikapudat! S te, bár nyikorogtál, recsegtél, mindig beengedted csendedbe az idevagyót. Most még szélesebbre kell tárnod kapudat, mert aki most érkezik, maga mögött húzza négykerekű kisszekerét, benne gondosan kosárba rendezve sziromarcú kedvencei, nem kókadtak, mintha városi vásárba mennének, érzik, hogy hamarosan nedvet szív gyökerük, fejük felett madarak dalolnak a fa ágairól, vidám dalt elvadult gyümölcsfákon, a csendnek országában.

– Meggyüvék, öreg... Elkergettem a cigány asszonyokat, de ne morogj, mert kihozám a legszebb leánykáimot ide neked, hogy lássad szépséges orcáikat, ha fentről méges lenézel. Én osztán kijárogatok hezzátok addig, amíg le nem nyújtod a lajtorját, hogy én es fentről lássam, mijjen es lehet a lenti világ. Jó dolgod vó't a télen, öreg. Cudar idő vala itt lenn, s ha nincsenek a szomszédok, akkor most én sem ültetgetem ezeket a szépecskéket. Aszt' látád-e, hogy eladám a lovakot? Jó dolgik van nekik es, úgy mondá Feri szomszéd, aki annak az embernek a rokonya, aki megvette a fiaidot. Me' neked a fiaid vó'tak a lovid, s nekem leányaim a virágaim, de te nem vitted őket piacra, s szabadultál meg tőlük. Na, de mán mindegy, ha akkor nem szólék, most nyugton hagylak... –, s folytatta mondanódóját a falu híreivel, hogy tudjon mindenről embere, ha véletlen elfordítá a fejét, vagy nem úgy látta a mennyeknek országából a lenti dolgokat, mint ahogy ő látja.

Az ő gondja? Az ő gondja valahogy nem kerül szóba. Hisz mi kell már neki? Kicsihez volt szokva egész életében, s ha az a kevéske megvolt, akkor minek szaporítani a szót? Egyébként sem értette soha a sokat akarókat: „*Minek a sok, minek több annál, mint amennyi kell?*” Búcsúzkodásba sem kezd, visszajár ide eztán mindennap. Csak még végigmegy a soron, megnézi, van-e új sír, van-e virág, s ha van, milyen? Van-e elhagyott hant, mert kerülne arra is pár árvácskavirág, hisz itt, itt kell virágozzanak, itt kell mosolyt csaljanak a bánatos arcokra...

Juditka

Juditka... Botladozik Juliska néni a temető szabályos, ám hepehupás sorai között, s olvassa kőbe vésvé a nevet. Juditka... Hirtelen megáll, mint akit fejbekólintottak, mint aki most találkozik életében először gyermekhalállal. Kicsi lány alussza itt örök álmát, még abból az időből, amikor ők az urával együtt, egészségben és nagy egyetértésben a piacot járták.

Mekkora fájdalom járta át a falu egyszerre dobbanó szívét, amikor a harangok hírül adták a gyermek mennybemenetelét! Mily szenvedés volt az elsőszülött kislányt a föld alá temetni az anyának, apának! A gyerek arcára nem emlékeznek. Hogy milyen volt? Mi volt a kór, amely elszóltotta? Csak áll, s tudja, hogy még visszatér ehhez a hanthoz. Bárcsak emlékezne! Még motoz, gondolkodik, s egyszer csak felcsillan a szeme. Tudja, hogy hová költöznek kiskertjéből a hófehér árvácskák... Csak emlékezne az arcra, csak fel tudná idézni a kislány szemét!

S mert az idő gonosz játékos, csak annak vési lelke mélységébe a titokzatos emlékképeket, akinek valamitől fontos volt a megélt pillanat. Emlékeztetni lágy szellő akaszkodik a púpjától meggörnyedt öregasszony nyomába...

Mint a mesékben, egyszer volt, hol nem volt... Hogy igaz volt, azt az a sírhant is tanúsítja, ahol az öregasszony megállt... A tél úgy érkezett abban az évben is, mint addig mindig; kis pufók arcok kukucskáltak ki reggelenként az ablakon, arra várva, hogy pilinkézzen már az a sötét felleg, amely rátelepedett az égboltra, a falu felett. De az nem mozdult. Állt egy helyben, mintha örök álmodna a Csere-hegynek tetején megvetett tejágyban. Este és hajnalonként leengedte ködből font függönyét, hogy szem ne zavarja nyirkos álmát. Pedig szólongatták ébredésre, körültáncolták a levegő fekete huszárai, a szószátyár fekete varjak, de szokása szerint lecövekeltek, s állt mozdulatlan, beszorulva az erdélyi medencébe.

De mert sok kis szív kérte Hóanyát, hogy szánja meg gyereklelküket, hozza el számukra a tél örömét – a hóbundát, a játékot és nevetést –, egy reggel Hóanyácska akkora pillerengetet küldött le a földre, hogy amikor a lapátoknak sikerült ösvényt tisztítaniuk, a kicsi lányok feje fölé került a lapátnyom széle, így aztán se jobbra, se balra nem láttak, csak a fejük fölé, oda, ahol csillogott-villogott a napban fürdőző hópelyhek szikrázó nemzetsége.

– Kócoska – szolt egy nap anyu –, itthon van Juditka, mehetsz játszani hozzá. – A hó érkezése, és az, hogy Juditkát végre hazahozták a kórházból, akkora öröm volt, hogy azt felnőtt ember el sem tudja képzelni. Honnan is tudhatták volna ők: a kislány csakis őket hibáztatta azért, mert nem engedték oda a barátnőjéhez, nem engedték a közelébe. Pedig nyáron együtt másztak meg minden fát – a tiltások ellenére –, s nagyon büszkék is voltak arra, hogy nemcsak fel, de le is tudtak jönni, még a legnagyobb almafáról is, amelyre nagy nehezen sikerült csak felkapaszkodniuk. Kócoska haragja már a nyár végétől dült kicsi lelkében, amikor azt próbálták fejébe verni, hogy azért nem mehet hozzá, mert Juditka beteg. Szülei kézen fogták, kórházba vitték sok-sok fehér ruhás bácsi és néni közé, s oda bizony tiltott dolog volt egészséges kislányoknak belépni...

Arra a hírre, hogy Juditka végre-valahára hazajött, elfelejtette minden haragját, fogta anyukája kezét, s végigvonult az óriás hóalagúton. Boldog kishercegnőnek érezte magát, akinek végre minden vágya beteljesült, mert volt hó, itthon van Juditka, igaz, hogy csak benn játszhatnak a meleg szobában, de már csak kis ideig tart a fogság, aztán úgy suhannak majd a szánon, mint régen. Még az is meglehet, hogy Juditka nagyapája vagy édesapja ismét befogja a nagy szánba a csengős lovakat, s kiviszi őket az erdőbe, ott aztán a lovak szájából olyan szépen ködöl a levegő, hogy még a napocska sem tud áthatolni rajta, emiatt látnak csak szikrákat, mintha karácsony lenne. Meglehet, hogy azt is megengedik, hogy a fejük fölé be-

nyúló ágakat megragadják – ha épp nem szaladnak a lovak –, s hullhat rájuk a fehér hócsoda.

Mire végigálmodta mindezt, már Juditka előtt állt, kiskabátját anyu levette, s attól a pillanattól kezdve minden nap a játéké volt, és a reményé, hogy egyszer majd végre kikerülhetnek a házból.

A babák sorban, feküdve vagy ülve várták a nagyfotel előtt. Juditka előkészítette a vizitet – csak ő tudta, mit jelent –, de az biztos, hogy minden napot ezzel kezdtek. Egy szikrázóan szép napon, amikor már beadták a gyengélkedőknek a gyógyszereiket, megkapták az injekciójukat, s amikor már egészen jól érezték magukat – a mindennap dél körül érkező igazi doktor bácsi szerint is –, Juditka édesapja megemlítette: úgy látja, nincs messze, hogy madárkái kirepülhessenek a friss levegőre. Előbb egy kis időre a kicsi szánnal, aztán lehet – kacscintott hozzá jó nagyot –, hogy a nagy szán is kikerül a csúrból...

Még be sem fejezte mondatát, amikor Juditka orrához kapott: vér buggyant belőle, s mint szökőkútból bugyborékkolt aztán már a füléből, szájából.

Kócoskára valaki feladta kiskabátját, s mire feleszmélt, már kinn volt a kapun. Kézen fogva vitték haza, nyugtatták, hogy nem lesz baj, csak egyelőre nem játszhatnak egymással, míg fel nem épülnek a babák és Juditka. „Baj van...”, súgták anyu-nak titokzatosan, mintha ő ott sem lenne.

Este, amikor felgyúlt a villany, s a papírbúra körül táncolni kezdtek az árnyak, csak annyit mondtak Kócoskának, hogy angyallá változott, s hogy ezután így kell gondolni Juditkára. De jó, hogy Juliska néni nem emlékezik a kicsi lányra, de jó, hogy Kócoska akkori érzéseit sem érzi! De jó, hogy nem ő siratta barátnöjét, mert Kócoska annyit, de annyit itatta az ege-reket, hogy azon a télen biztos nem volt egy sem belőlük a padláson, még hírmondónak sem, s hogy a kicsi szíve meny-nyire fáj, azt nem tudta meg soha senki. Nem mondta, mert nem tudta. A nagyok előtt csak másnap tört ki belőle a zoko-

gás, mert sehogy sem értette, hogy amikor fellépett a kicsi korporsó mellé az állványra, miért mondja neki Juditka édesanyja: búcsúzz el tőle. Hisz olyan szép volt Juditka! Mintha a tél hercegnője lett volna hófehér, hosszú ruhájában. Fekete haja pont olyan volt, mint Hófehérke haja a meséből, szája is piros, a vér sem folyt belőle. S a babák? Miért voltak mellette? Nem voltak azok betegek, meggyógyították őket, a doktor bácsi is ezt mondta, meg aztán nem hiányzott se karjuk, se lábuk...

A temetésre nem vitték el, csak a szomszédba mehetett leleselkedni. Csűrben aludt abban az évben a szán, a csengő, s Juditka édesapjának arcán csak akkor suhant át egy mosoly, amikor egy másik tavasszal kaszálni ment a nagykertbe – de akkor sem kapta fel a magasba Kócoskát, s Juditka sem volt ott, hogy végre megmásszák a legnagyobb fát, amit addig nem mertek.

*

Hűvös szél kelt életre a sírvilágban. Juliska néni lassan haladt, de meg-megállt egy-egy hantnál, s csodálkozott, hogy mennyi gyermeklelék van Károly bácsi mellett fenn az égben:

– Öreg! Méges jobb neked ott fenn... Végre gyermekeid vannak, bár nem mondád nekem, hogy ne sírjon a lelkem, én méges éreztem, hogy mennyire vágyakozol arra, hogy kicsi láb verje fel a ház porát. Te fenn vigyázod őket, én lenn ápolom az emlékeiket, s ládd-e, Károly, együtt vagyunk méges.

– Mán megint a temetőbe viszi azokat a virágokat! A tegnap es ott vót, nem lenne magának jobb, ha pénzt csinálna belőlük? Elment vénségire az esze... – káromgott jó hangosan Juliska néni háta mögött a cigány asszony, meg-megemelve csípőjén az ágas kosarat. Az öregasszony saját magát is meglepte, oly erővel emelte fel hangját:

– Hát idefigyelj, Zsófi, most mondom utó'jára, hogy el ne felejsd: a virágaim nem eladók! De el se merjétek lopni! Mer' ha én egyet es meglátok, hogy hiányzik onnan, ahova elültet-

tem, megátkozom a testetek, lelketek, de még az összes nyá-
motokét es! – Azt, hogy honnan vette az erőt, a bátorságot, de
főleg a szitok szavait, maga sem tudta, hisz életében nem átko-
zódott, s most sem lett volna szándékában, de ahogy hátranéz
kicsi szekerére, szíve szakad meg, ha arra gondol, hogy életé-
ben most az egyszer nem döntheti el ő, mi legyen a sorsuk.

– Ha virág kell, hogy a sírra ülted, csak szólj, Zsófi,
adok... – folytatta most már halk szóval, a szemét elkerekítő
cigány asszony felé fordulva...

*

Pofonok

Mint Isten asztala! Mintha az Úr állna a kicsi sírhant mellett. Bur-
jánzik az idő... – Mennyi gaz! – töri át magát az öregasszony a
bozótos és a sírhant között. Közelebb kell mennie, mert csak
rémlik, hogy ott kétéves forma kisgyermeket rejt magába az
örökkévalóság. Az írást, a fényképet keresi a különös fejfán, és
sehogy sem érti, mi tolja, taszítja el azoktól a röögőktől.

Csak a szellő noszogatja, Kócoska szószólója, hogy el
innen... De mert a szellő nem erőszakos, nem fordul át vihar-
ba, az öregasszony kiskapát vesz kezébe, vízzel telt demizson-
ját lába mellé rakja, és csak megnézi még egyszer, hátha még-
is el tudja olvasni legalább a nevet. A nevet, amit elmosott az
idő; örökzöld borostyán fonja körül a négyszögű, ferdére vá-
gott asztalféle fejfát. Fejfát, amilyent soha életében egy teme-
tőben sem látott addig...

Ferde asztala lenne az Úrnak?

A szellő sír-ri, az öreg almafák terméketlen ágai közé tekeredik,
csak jajong, mint az a fájó emlék, ami Kócoska lelkéből felszakad:

Hogy milyen évszak lehetett, arra még Kócoska sem emlé-
kezik, csak arra, hogy a tanító nénit vitték be a szülőszobára
– emellett lakott a kicsi lány. Kisgyermek született, fiúcska, s
mert elsőszülött volt, oly nagy szeretettel fogadta a korban már

benne levő tanító házaspár, mint az ég áldását. Azon, hogy a tanító néni is jajgatott, nem csodálkozott a kislány, hisz mindenki jajgat egy kis ideig, s aztán olyan csillogó szemmel jönnek ki a levegőre másnap, harmadnap, mintha ők születtek volna újra, nem azok a csúnyácska kis síró masinák.

A tanító néni is pontosan azt tette, mint az összes többi néni, csakhogyan ennél több is történt, mert a kislány anyukájával is szóba elegyedett, mégpedig arról, hogy miért kapott az amúgy nagyon jó tanuló lány négyest.

– Kérdeztem tőle, azt felelte, hogy tollbamondásért. Megmondaná nekem a tanító néni, hogy az mi? – kíváncsiskodott anyuka, mert a furcsa szót nem értette, nekik nem mondtak tollba, mezítlábas időben kapálni kellett menniük a mezőre, ezért csak ritkán érkeztek iskolába menni.

– A tollbamondás az, ha diktálás után írják le az elhangzott szöveget, de Kócoska nem ezért kapott négyest.

– Akkor miért?

– Mert nem írta meg a házi feladatát. Figyelmeztettem, de elmentmondott, azt ismételve, hogy ő azért sem írja meg. Kérdésemre, hogy miért nem, annyit felelt: Csak... Mert nem akarom...

Kipirosodott arccal rohant be a lakásba Kócoska, de még mielőtt szólhatott volna – mert biztosan akadt valami érdekes a kertben, amit anyunak is látnia kellene –, ismeretlen valami csattant rózsás arcán, amit akkor is, ma is, atyai vagy anyai pofonnak neveznek.

– Soha meg ne próbálj nekem még egyszer hazudni! – kiáltotta anyu magából kikelve, Kócoska meg csak állt, lelkén és arcán égett a hazugság szégyene – és a pofon. A pofon, amit nem tudott megbocsátani tanító nénijének, s mert őt nem bánthatta, kisgyermekének nevét csúfolta, ha nem is hangosan, de magában mindig. A névpárost, amit maga alkotott – nem tollbamondás után – oly jól begyakorolta, hogy hiába emiatt ma

a szégyenérzet, bűnbánat, ma is csak így mondja, persze nem hangosan, ezért a szélnek sem engedi elsuttogni a csúnya szavakat. Inkább Juliska nénit nógatja, nem fontos az már annyi idő után, induljon innen, s mert megteheti, segítséget kér a nagy széltől, hogy nógassa jobban az öregasszonyt csak annyi ideig, míg tovább nem halad ettől a régi emléktől, amelytől már nem fog szabadulni, s amelyik pontosan úgy fáj, mit az elcsattant lélekcsapás...

*

Iluska – élt 16 évet

Ezt már fennhangon olvassa Juliska néni, s mert két kislánysír van egymás mellett, letelepszik, egy kicsit megpihen, ültében fel is tud nézni az égboltra, azt kémleli, hogy lesz vihar, vagy nem lesz? Induljon hazafelé? Vagy ne induljon? S mert a Nap hamar tudtára adja, hogy esze ágába sincs elbújni a fellegek mögé, előbb tenyerével támasztja meg magát, aztán erejét megfeszítve felnyomja előbb a fájó hátát, s emeli utána, amennyire tudja, a fejét. Már csak a földet látja, de érzi a Napnak melegét, a lába is biztosan áll a rögzös talajon, lépni is tud egyet-egyed, már a kapát fogja, gyomlál, ültet... A szellő lemerészkedik az öreg almafa ágai közül, simogatja, mintha bocsánatáért esedezne, hogy úgy megijesztette...

– Mennyünk cikóriát szedni! – mutatta kosarát Ilu, gyere, tudok egy jó helyet, hoztam neked is kést, csak kérezz el, Kócoska!

– Anyu! Anyu! Iluval cikóriát szedünk a nyulaknak! Mehetek?

– Menj – jött a válasz, – de nehogy rosszak legyenek! – Szülői engedéllyel vágnak neki a rétnak, ahol már báli ruhába öltöztek a kora tavaszi virágok, s olyan nagyra nőtt a nyúlak való cikória, hogy egy-kettőre megtelik a kosár, hazaérve – a kiadott munka végeztével – már lehet is építeni a színpadot, a babaházat, addig-addig, míg el nem érik azt a kort, amikor in-

kább sutyorognak a kis-nagylányok. Szívesebben vonulnak be egy-egy zugba, ahol elpanaszkozhatják bánatukat, megosztatják egymással örömeiket, kis titkaikat. Nagylányos gondjaik és a gyermekkor emlékei edzették igazi rokoni, baráti fonallá kapcsolatukat. Ilu bátorsága Kócoskát elismerésre készítette, főleg olyankor, amikor makacssága kerekedett volna felül egy-egy vitában, mert barátnője hős volt a szemében, olyan hős, aki még a sziszegő libáktól sem félt, hanem csak egyszerűen elkapta a nyakukat, tovább dobta a sziszegő, fenyegető hosszúnyakút, de előtte megforgatta körbe-karikába, hogy elszédüljenek.

Édesapjától tanulta. Neki volt édesapja. Kócoskának nem volt. S hiába panaszkodott, hogy édesapja, lehet, nem is szereti, Kócoska nem értette, mert mégis volt, aki megtanítsa libát hessegetni... A rossz is lehet jó? Ha van? Édesapa... Apu... Apja... Apuka...

Hogy hogyan kell megnevezni egy édesapát, Ilu hogyan szólította, nem emlékezik, csak arra a parancsban kiadott feladatra, hogy a nyulaknak naponta friss zöldet kellett szedni... Aztán arra, hogy végre egyszer, egy egész nap, egész estig, sőt még egy egész éjszakát is együtt lehetek, csak úgy magukra, engedéllyel, mert Kócoska anyukája épp iskolát látogatott egy messzi városban, ahová kislányát küldené tanulni.

Aznap nagyon jók voltak, semmi rosszat nem követtek volna el, mert különös nap volt ez. Az egész házat rájuk bízták, s ők kitakarítottak, olyan tiszta volt minden, mint a patyolat. Estefelé még a vizet is rezsóra tették, hogy megmosakodnak, lefekszenek, s másnap reggel Kócoska anyukája, amikor hazajön, olyan büszke lesz rájuk, mint még soha. Csak még a szőlőlugasba mentek ki, mert ott olyan szép, meghitt, nagyos hely beszélgetni, titkokról fecsegni, mint sehol másutt, talán csak a vízparton ülve, de még ott sem, mert a víz olyan csacsogó, hogy a leghalkabb sustorgást is magával viszi, s épp a szedresben horgászó ember fülébe kerülne a kislánytitok. S ami-

kor már jól kibeszélték magukat, nyugodtan indultak a házba, hogy végre lefeküdjenek...

Hát persze, hogy elfeledkeztek a rezsón melegedő vízről.

– Hol voltatok? Hol jártatok? – Kócoska édesanyja magából kikelve üvöltött, de ott volt Ilu édesanyja is, aki fogta lánya karját, ordítva cibálta, hogy haza innen, ebből a fertőből...

– Itthon voltunk, itthon... – szepegett Kócoska, bizonygatva, hogy még az ajtó is nyitva, csak épp..., de nem folytathatta, mert arcán érezte édesanyja tenyerét, csattant a pofon jobbról, balról...

Élt 16 évet...

Mindketten messzi iskolába mentek. Egy hétvégén Ilu édesanyja fényképeket hozott anyunak és Kócoskának. Aztán sokáig sírtak. Egyszer aztán, amikor szólt a nevelőnő, hogy meghalt az unokatestvéred, Kócoska ráfeküdt az internátus nagytermében levő ágyára, s nem akart szünni lelkének fájdalma, könnyének áradata...

Tizenhat évet élt... A temetés, a gyász, mind emlék, amit elmos az idő, fájdalmát szelíden elsimogatja a szél, s marad mindenből egy rémes emlék, amely csattan az arcon, s éget egy életen át – mert éget az igazságtalanság...

A szellő hirtelen megáll. Juliska néni elfáradva ül le a szomszédos sír betonkoszorújára, majszol a szatyrából előkotort kenyérből, kortyol a dézsából, az öntözésre szánt vízből, s nekilát a másik sír tisztogatásának. Ilu testvérenek kislánya alussza ott örök álmát, üvegkoporsóban, hogy társa legyen fenn az egekben Kócoska barátainak...

*

Barátnők

Őszi szelek kergették egymást a nagy gesztenyefasor ágai között. Az addig szűrős héjba burkolózó, fényes gesztenyék sorra huppantak a földre, a levegőben való könnyű lengedezés után most kemény talajt fogtak, védőburkuk szétrepedt, s az iskolából hazamenő gyerekek mindegyikének tömve lett a zsebe fé-

nyes héjú, friss terméssel, hogy aztán gyufaszál lábbon folytassák életüket, akár kisasztalként, székként, szekéreként, akár gesztenyeemberként, s minden elképzelhető más módon, ahogy a játékboltot nem ismerő lurkók nagy szeretettel megformálták őket.

– Ez olyan tócsa, amiből inni lehet – jelentette ki Kócoska határozottan, mint aki érti és meg is tudja magyarázni tízévesen a nagyvilágot.

– Nem is igaz! – válaszolt Rózsika ugyanolyan határozottsággal, mint barátnöje.

– De igaz, anyuval olvastuk, hogy régen, ha eltévedt valaki, és nem jutott vízhez, az állatok nyomából ívott már akkor, ha talált ilyen pocsolját.

– De nem igaz, mert akkor betegek lettek volna!

– De igaz!

– De nem igaz! – s addig-addig győzködték egymást, míg elfogyott a szó, a táskák földre kerültek, egyik kislány kezében egy száraz ág, másikéban egy földről felkapott drót, előbb azok csaptak össze, de mert lányokról van szó, akiknek nem kell a harchoz eszköz, eldobták szerzeményeiket, s amilyen erő csak kitelt vékonyka karjukból, avval haragosan egymás hajába kaptak. Szépen fonott, vastag copfok röptültek a levegőben, szakadt a gumi, a mívés fonatok szertesztét indultak, kiszabadulva az anyukák fonta rabságukból...

S hogy kinek lett igaza? A szellő megáll egy sírhant előtt, nem keresi a választ... Juliska nénit állítja a hant mellé, súgva, hogy itt egy anyuka alszik, két kisgyermeke hozza neki hetente a vágott virágot, pedig még el sem köszönhetett tőlük, mert csak úgy egyszerűen összeesett az utcán, munkába menet. Megállt a szív, mint az óramutató, amely nem méri már az időt... Megszakadt...

Rózsika... Rózsika... A verekedés és a harag hány percig tarthatott? Sokat? Keveset? Biztosan csak percekben mérhető a jó barátnök haragja, afelől nincs kétség, hisz épp halálod előtt írtad a hívó levelet:

– Gyere haza, Kócoska! Gyere haza... Osztálytalálkozó is lesz, s mi olyan régen nem beszélgettünk!

*

Fogadjunk!

- Szép bicska.
- Szép.
- Régi?
- A’.
- Az enyém es. Nagyapámtól kaptam.
- Én es. De az enyémnek nagyobb a nyele. Jobb a fogása.
- Az enyémnek diófa, s a pengéje hosszabb.
- Hegyes.
- A’
- A szalonnát es vágja.
- Vágja. Szúr es...
- Még embert es?
- Azt es.
- Azt nem hinném...
- Fogaggyunk...
- Mibe te?
- Hogy szúr embert.
- Kit akarsz leszúrni, hékás? Kaszálni gyöttünk, nem bálba.
- Nem bálba...
- Há’szem akkor kin próbálnád ki?
- Rajtad? Megverekeggyünk?
- Mindenki a magáéval?
- Azzal hát.
- De minek?
- Mer’ fogadunk...
- Bolond vagy, Józsi!
- Én bion nem, Feri...
- Osztán mi lesz?
- Semmi. Papírra vessük, hogy fogadás vót.

– Inkább együnk...

– Együnk...

Szalonnadarab hasadt a bicskák éle nyomán. Mindkettő csakugyan szép darab: parittyakészítő, fafaragó szerszám. Pengéje úgy szaladt át a sós szalonna száradt felületén, mit kés a vajban, s hogy kié jobb, azt sem egyik, sem a másik nem tudta volna eldönteni.

„Nem es ojjan bolond ez a Józsi koma – szeli s nyeli a karéj kenyér végét, mellé ujjai között a maradék szalonnát Feri –, de elkésett. Ha valamikor régebb mondja, nem gondolkodom. Szúrok. Má’ ha akkor nem tettem meg, amikor leszereltem, s a szeretőm az ő menyasszonyaként köszönt vissza az úton, akkor most minek tenném? Két fia es van neki...”

„Bár megtenné! – sóhajt magába Józsi, a volt gazdalegény –, megszabadulnék minden gondtól, ettől az egész kutyaélettől. Merthogy gyáros nem leszek, mint a koma, az hótbiztos; fődem nem maratt, arról gondoskodának; s hogy kollektívába nem menyek kapálni, az Antikrisztusát neki, az hétszentség.

– Megírjuk?

– Írjuk, koma, de nem döfök.

– A te bajod, én írom:

Én, Fődes Józsi, köcsön attam a bicskámot Galambos Ferinek, hogy kipróbálja rajtam.

Fődes Józsi.

– Na, írjad te es alája.

Galambos Feri.

– Együnk.

– Együk meg a maradékot.

– A hagymát es.

– Azt es.

A hagyma illata szemükbe, orrukba száll. Mindketten egy asszonyra gondolnak. Anna annak a neve. Józsi a kályha előtt látja, amint csirkepörköltnek teszi fel, darabosra vágta a lila hagymát, törli a szemét; s a gyermekeket látja, amint anyjuk szoknyájába kapaszkodnak, hogy vegye már fel őket... Megáldotta a magasságos ezt a világot... Ami vót, nincs, amiből lenne, az nem kell... Feri jó ember. Feri iparos. A gyermekek kicsikék, még semmit sem tudnak.

Feri Anna illatát érzi, annak ringó derekát, de szorosan fogta a táncban, vezette, dobta, elkapta... Látja lesütött szemét, amelyet fel nem emelt volna egy pillantásra sem, csak nézte a földet, amikor katonaságból hazajött. Az az illat! Meleg indul ki szívéből, ágyékából, fel, egyre feljebb, elborítja az agyát...

Levágja az utolsó szelet szalonnát, kaparja a maradék zsírt a szalonnabőrrel, kaparja, kaparja, forró már a feje, borul az agya, lódul a keze, erejétől Józsi hanyatt dől, orrából, szájából ömlik a vér, folyik a nyakába, vérvörös gallért fest az élet nedve nyaka körül... A halál mosolyt csal arcára... De szólni nem szól, nem tud, vagy nem is akar. Még bicskát sem cseréltek...

A mart mögött, a hegy mögül ébredszik a Nap. A fűben megszólalnak a tücskök, hangya mászik Józsi ingmellére, s mire feketére alvad a meghalt ember orrában a vér, jut el Feri agyáig, hogy most vesztette el Annát. Végleg... Embert ölt... Szerelme gyermekeinek az apját...

Pekáné áll a sír mellett. Bolondok, bolond az egész világ, s benne minden heves vérű székely. Egymást irtják a jóban, csak bajban nyújtnak békülő kezét. Értetlenkedve áll, most mit csináljon? Ösztönösen hajol a gondozott sírhant fölé, annak közepére, nagy csokorba égszínkéek virágot ültet, olyan kéket, mint Anna tiszta szeme, mint az ég s a tenger, urai a világnak, a földnek.

Szekérnyomok... Télen át nyílt kapuja, hol Anna hozott főtt ételt, hol Feri vitte be a felvágott fát. Sohase mentek egyszerre... Mint az öreg szekérének a nyomai... Állandóan egy-

felé, de együtt soha... Aztán indul tovább. Ismerős név köszön egy fejfáról: Ápel! Ápel! Idejekorán ment el, s azóta sem hozott senki fuszulykakarót a Cserérő! De má' nem es kell... Az asszonya nem jár ki rendbe tenni a sírt?! No, lássunk hezza...

*

Ápel úr

Míg felesége a teheneket fejte, Ábel uraság nagy gondossággal, nagy szakértelemmel, méghozzá pipettával egyenként etetgette az anyjuk nélkül maradt kisnyulakat. Utána illatos szappannal kezet mosott, bement a konyhába, leült a kockás abrosszal terített asztal mellé és várt. Ábel úr igazi úr volt. S hogy honnan eredt urasága?

Régi történet.

Ábel úr nagyapja, Bokor András idejére esik annak magyarázata, amikor a második világháborús bombák úgy hulltak az égből, mint nyári viharban a jégverés. A Bokor-házra is ráesett egy jókora lövedék, de akkora, hogy híre-nyoma sem maradt a zsúpfödeles háznak, s mindezt az égi áldást azért kapták, mert háromszéki falujuk határvonalnak számított. Kinn a mezőn az éppen kapát forgató család a törökbúza-táblákban húzta meg magát, amikor felfedezték az eget elsötétítő gépeket. Mikor véget ért a nagy haddelhadd, látva a füstöt s a mindent beborító port, úgy határoztak, hogy nem mennek haza hat gyermekükkel. Túl veszélyes lett volna. Messziről látni lehetett, hogy a templom is lángokban állt. Kicsi házuk Isten hajléka mellett biztos nem menekült a bombáktól. Így hát a kacskaringós ösvényt lábuk közé fogva, meg sem álltak, míg el nem értek egy nagy falut, ahol úgy gondolták, nyugalomban élhetnek tovább, beljebb az Olt és a Feketeügy között, Háromszék ölelésében.

Igazuk leve.

A faluban több töről vágott nemes család is akadt nagy uradalommal, mellettük még jó pár zsíros gazda is megélt bőségben, akik nem szaladtak a szomszédba kölcsönért.

– Ha ennyi módos ember van egy helyen, ott megélünk münk es – határozott a családfő, s bebocsátást kértek és kaptak a legelső nemesi uradalomba, amelyik épp útjukba esett. A háború alatt, amikor hiány volt a munkáskéz, örömmel fogadták a bekérezkedőket. Az uradalom lakhatást adott, sőt, az asszonyok is szolgálatba állhattak azonnal. András bá' a gazdaságban tevékenykedett hajnalhasadtától napnyugvásig. Keze nem volt szurkos, soha nem ragadt hozzá semmi abból, ami a másé, ezt tapasztalva nem csoda, hogy az uraság hamar bizalmába fogadta a sokgyermekes székelyt. Ami pedig azt jelentette ez esetben, hogy uradalmi kocsis lett András bácsi. De nem ám akármilyen, hanem öltözettel jár! És az öltözet sem volt akármilyen, hanem amolyan igazi sujtásos, aminek úgy örvendett a ház asszonynépe, hogy még este, a vacsorához is díszben kellett leülnie az úri ruhát viselő Bokor Andrásnak.

Innen eredne talán úri eredete a családnak, de emellett még volna egy mendemonda. Mégpedig az, hogy a közben elhunyt szegény András bá' legnagyobb leányának elsőszülött fia, Ábel, az uradalomban fogantatott, s azért lett meg a lakodalom olyan hirtelen a lovász legénnyel, hogy semmi ne tudódjon ki a kegyelmes asszony előtt. Hogy ebből mennyi volt az igaz, annak csak a Jóisten a megmondhatója, de mert ő hallgat, csak arra hagyatkozhatunk, amit maga Ábel úr mesél szél-tében-hosszában; s annak a ténynek tudatában, hogy a megeseett Ábel-anyuka igencsak szép hozományt kapott egykori munkaadójától: egy ház s egy jókora megművelni való terület alakjában.

Ezért járt manapság Ábel úr még hétköznapiokon is rend ruha, nyakkendő viseletben. Az úr – úr, még ha nem sujtásos is, hanem nyakkendő, pantallós. Miután elköltötte a vacsorát, rendszerint úri módra elindult esti sétára, és ezen alkalommal be-bekukkantott valamelyik szomszédhoz.

A nyúlfi pipettás etetése és az ezt követő vacsora elfogyasztása után is ez történt. Csak ment, ment, és amikor Idusék há-

za előtt találta magát, habozott, de aztán gondolt egyet, s kinyitotta a nehéz tölgyfakaput. Ritkán látogatott szomszéd volt az özvegy, mert erősen kíváncsi természettel áldotta meg a Jóisten, ráadásul kicsit beszédhibás, mert, amikor sort állt a földi adottságaiért, még fogantatása előtt, végére kerüle a sornak. Nem jutott hát neki minden olyan jóból, ami egy művelt ember társaságába való adottság.

– Jó estét! – köszöntötte a gazdasszonyt.

– Jó estét! – válaszolt amaz, rögtön porolta a széket, fordította a kispárnát a tisztább felével felfelé, és hellyel kínálta Ábel urat. Hamar szedte, s dugta a mosogatóba a terítéket, mert csak pityókatokány volt a vacsora, s nem akarta, hogy híre keljen, hogy nem jutott legalább egy zsenge csirkehús az asztalra. Közben mondott, mondott, és kérdezett...

– Ápel úr, megvala a vacsora?

– Megvolt lelkem, megvolt.

– S mit tett az asszonyka az asztalra, Ápel úr?

– Csirkepaprikást, lelkem – fészkelődött a vendég, mintha feneke alatt bolhák táncoltak volna, pedig csak a hideglelés jött rá, mint mindig, amikor az Ápel urat hallotta a beszédhibás asszony szájából. S hogy palástolja egyre erősödő mérgét, nyakkendőjét kezdte igazgatni, mely mozdulatra elővillant ingmellénye, ingmellényén jókora barna folt, s a foltnak közepén egy árulkodó babszem, a déli ebéd, s hogy ne menjen kárba, egyben az esti vacsora maradéka.

Áben úr hamar elköszönt az asszonytól. Hogy mi lehetett sietségének az oka? Talán a belsejében felgyülemlett fuszulykagáz indult útnak, de az is lehet, hogy csak unta a társaságot. Idus a rövidre szabott látogatás miatt sértődötten kísérté vendégét ki a kapun, s ott jó hangosan búcsúzkodásba kezdett, hogy a szomszédok is meghallják:

– Ápel úr, a Jóistenke megálgya, hogy bétért egy szegény özvegyasszony házába! Ápel úr, jöjjön máskor es, a kapu az uraság előtt örökké tárva!

Másnap kora reggel, amikor még harmatot virágozott a fű, a mosogatástól vizes kezét kötényébe törölve, nagyszájjal, fél papuccsal a lábán, rohanvást érkezett Idushoz szomszédasszonya:

– Csak nem Ábel úr vót itt az este?

– Ó, bion! Hát nem rendes tőle, hogy a szegény, távoli rokonhoz es bé-bétér?

– Többet nem fog, Idus!

– Mé' nem? Mán megfuttad a falut? Mondott valamit az a rosszféle felesége? Nohiszen, mintha nem lett vóna cselédleány őkelme es, míg az uraság el nem vette! Szegény Ápel úr! Mijjen nehéz es lehet neki az élet amellet az asszony mellett!

– Mán nem.

– Mér', te? Mongyad mán! Ne forgasd a szemed!

– Mer' az uraság meghala az éccaka. Nem hallád a harangozást? Mán a doktor es vót a háznál.

– Jaj! Jaj! Istenem, te, aki fenn vagy! Az este még itt üle ezen a széken, s beszélgettünk, hogy az egy mijjen rendes ember vót! Julis, csak nem virrasztanak mán ma?

– Dehogynem, épp most fordult bé az udvarikba a szekér. Mán ravatalozzák.

– Jaj! Jaj! Menyünk, úgy-e, lelkem?

– Menyünk, menyünk, hogyne mennénk. Ott a hejjünk mellette.

Estére kelve felöltöztek gyászruhába, fejükre felkötötték az ünnepi fekete selyem fejkendőt, a kezükben fehér zsebkendővel elindultak a virasztásba. A nagykapu tárva-nyitva várta a gyászolókat, s azok jöttek is szép számmal, karon fogózkodva, kisebb-nagyobb csoportba verődve. Mire a csillagok is virasztásba kezdtek, annyian gyűltek a gyászoló ház tisztasobájába, hogy még a ravatal előtt is sor állt. Mikor Idus sorra került, hogy elbúcsúzzon a nyitott koporsó felett, emelte szeméhez a fehér kendőt, hogy kitörölje az előbújni sehogy sem akaródzó könnyeket. De, mert kíváncsi is volt, mint minden rendes székely asszony arra, hogy milyen ruhában indul vég-

ső útjára a földi, az arcához szorított kezének két résre nyílt ujja között alaposan megnézte az uraság mennyei útra feladott öltözékét, s jaj, a felöltő, ing, ugyanaz volt, mint az, amiben nála járt az este. Még a babszem nyomát sem takarta semmi. Sem nyakbavaló, sem egy selyem, fekete sál... S Idus meglepetésében nemcsak sírni nem tudott, de jajgatni is elfelejtett, s azt sem állta meg szó nélkül, hogy hazafelé menet el ne mondja a komaasszonyának, hogy:

- Szegény Ápel! Szegény Ápel! Elvitte uraságát a sírba!
- Mit, te? – kérdezett vissza Julis.
- Hát, a csürkepaprikás hejlett a fuszulykaszemet az esti ingin.

*

Mennyi elszáradt gaz! Mennyi rövid virágélet! Juliska néni kishetekere nyár dereka tájékán telis-tele lett elszáradt virágszirmokkal, az öreg fákról lehullott száraz ágakkal. A levegőben szénaillat szállt, s a fák árnyéka és a csend maga volt a mennyország itt a lelkek birodalmában. A szemetet a temető szélén gyűjtötték az emberek, ott, ahol szégyenkezve, az Úr haragja elől meghúzódtak az önszántukból eltávozók, akik Isten akaratára ellenére hagyták el a földi létet...

*

Lelkem... Lelkecském...

Haladékként könyörögve az időnek, térdre rogyva a Fő utca kelletős közepén, zindelytetős fehér ház imádkozik módosra épített szomszédjai között, hogy bírja még talpazata – ha van neki –, de legalább a falai, a teteje, még egy kis ideig az idő viszontagságát, mert bizony a benne lakó szegény asszony, egy-magában, két gyermekkel nem lenne arra képes, hogy újraépítse vagy megerősítse. Főleg nem most, amikor egyik fia sincs mellette, hogy megfogja aprócska kezét, magához emelje bizakodva, hogy van remény, Anya... Remény...

– Lelkem, lelkem, nem látta az én Józsikámot! Ő es Magyarországon van. Magik es onnan jöttek haza. Úgy-e lelkem, hogy onnan jöttek? Az én Józsikám es ott van... Látta? Ha lássa, mongya meg neki, hogy jöjjön haza egy kicsit, ojjan rég láttam mán. Ugye megmondja? Ott van ő es Magyarországon – de hogy hol, azt nem mondja, nem tudja, csak annyit tud, hogy Magyarországon él a fia, s mert ott csak jó emberek vannak, akik biztos találkoznak egymással, Józsikát is kell lássa az, aki onnan jön, vagy oda megy...

Lelkem... Lelkem... ? kiált, néha hiába, mert már kerülük, már mindenki tudja, hogy kérdezni fog, kérni, és amire kilépne a megroggyant kapun, sietősen elhaladnak, nem hallanak, vagy nem akarnak hallani, hogy ne ígérgeessenek hiába, ne keltsenek feleslegesen reményt Annácska lelkében...

Lelkem... Lelkecském...

A vonat, a „berecki gyors”, zakatolva haladt Erdély szívében. Öreg vasút... Magyarvilágban épült, de már román szél fúj be az ablakrésen, amelyen szivarfüst menekül a szabadba, már semmi sem ugyanaz. Csak az emlékek, öreg ingázók emlékei, akik a piacra mennek, vagy onnan jönnek, vagy munkába, a gyárakba, s arról mesélnek, hogy egykor a meleget a marhagagyonokba beállított kályha szolgáltatta, de jó volt, mert meleg volt, s el lehetett jutni messzibb városokba. Az ingázók öregjei mesélik a rég megélt időket, fiatalok hallgatóznak, s nem hiszik, hogy olyan is volt, csak azt neheztelik, hogy most drága, zötyög, késik, és valami miatt ismét fékez...

– Mi történt má' megint? – riadnak pihentető álmukból a munkában megfáradt utasok, s már csüngnek az ablakban, mérgelődnek, hogy megint meghúzta valaki a vészféket, vagy épp egy eltévedt marha került a sínre...

– Kiszökött! Kiszökött! – visszhangzik innen is, onnan is –, nekivágódott az oszlopnak... Meghalt... Kiloccsant az agya...

– Nem volt jegye... A kalauz elől menekült, s hogy közel

volt már a falujához, úgy számította, így könnyebben szabadul...

– Szegény...

– Bolond...

– Szegény az, ha nincs pénze a vasútra...

– Huligán az, ingyér jár-ke!... Hajat bezzeg növeszt, arra sincs pénze?

– Ki az? Tudja? Mondja már! Ki az?

– Valamiféle Lajoska, azt mondják a falujabeliek...

– Az Annáé lehet... Láttam felszállni Brassóba... Szegény anyja... – kucorodik helyére egy öreg, szivarra gyújt, s hangját veszti, elréved valahova messze, talán egy régi bálba, amikor Anna karcsú alakja előtte suhant a bálban...

A Fő utcából, egy nyári napon, elindult a gyászmenet, olyan csendben, ahogy Anna élte életét. Se rezesbanda, se kórus, csak egynéhány lézengő kísérelő... Csak ennyire tellett...

– Ó! Lelkem, lelkecském! – remeg a lelke a félájult anyának...

*

Juliska néni kiborítja az elszáradt kórókat a temető kietlen sarkában, előtte egynéhány hant, némelyen réti virágok illegetik magukat a szélnek, bogaraknak, megnyugvást kereső léleknek. Néhol nyoma van a kapának, a gondos kéznek, de elvadult hely ez, ahova senki sem kívánczik. Örök „lakása” annak, aki saját kezével vet véget életének.

– Lelkem... Lelkecském – hallja a távozó Annácskának elhaló hangját Juliska néni, s egyből tudja, hogy az alig tizenhét évet megélt Lajoska hantja elé hozta az útja...

– Ó, Istenkém, hogy elfelejtettem! De hát nem akart az meghalni! Hogy métt nem engedték eltemetni a rendes emberek közé! Jaj! Jaj! A szegény ember sorsa! – mert tudja, látja, hogy beljebb van gazdag, van módos, akinek nevét aranyírás hirdet-

ti magas márványtáblán, pedig hát lett volna itt helye, ha nem a pénz szava szól a síri világban is... – Csak egy napocskát várj, Lajoska, csak egy napot, s hozok olyan vadrózsát, hogy esszegyűnek nyílásakor az összes méhek, s zümmögnek altatót fejfád felett...

– Lelkem... Lelkecském... – áll Annácska a kapuban, s várja, hogy nem jön-e valaki, akitől üzenhetne, hazahívhatná egyetlen, életben maradt fiát...

A Fő utcán, nagy házak között, a zsendelytetős öreg ház teje már ki sem lát a kapun, belerokkant az örökös imába, de még áll, áll hófehéren, tisztán, várva sorsa beteljesülését...

Lelkem... Lelkecském...

Lélekutak...

Ökörnyálfonatos őszt kerget a viharos szél a hegyekben, s ha lustán elterül az oldalban a Nap álmodozó sugara, mint a talpig rokolyás cigány asszonyok szoknyája, oly cifrába öltözik a lombhullató erdő összefüggő vonulata. A várakozásé a nap, a szelíd, álomringató napoké, a lázrózsában égő leveleké, a végtelen türelemé, ami ráragadt a völgyben lakó asszonyokra, emberekre.

– Megzavarodott! Megzavarodott! Fogják meg! Fogják meg! – kiabálnak a csordát váró emberek, s bár senki sem tudja, hogy mit, kit kell megfogni, mégis visszhangozzák egymás szavát, mert szél zúgatlan nem indul, s jobb továbbadni a szót, mint elhallgatni, és ebben az egyhangúságban amúgy is kell valami érdekes, ami felvillanyozza őket. Csordajöttéig felbolydul a falu, mint egy méhkas, az alvó por megmozdul, s el nem maradna az eszét vesztett ember nyomából.

Két kisiú szaladgál a nagy udvarban. Mindkettő vidám, élénk tekintetű – anyjuk szemefénye –, ráadásul olyan okosak ko-

rukhoz képest, hogy már lexikonokat bújnak, s mindazt, amit egykori kereskedő apjuk elmesélt bejárt útjairól, már térképen követik.

Polcok, öreg, nemes diófapolcok, glédában állnak rajtuk a súlyos Révai lexikonok, de nem üli meg őket a por, nem fogja a pók hálója, mert hol lenn tanyáznak az asztalon, és apró kezek közt zizegnek a lapok, hol visszakerülnek a helyükre, rövid időre, épp csak annyira, míg meg nem kell fejteni valamilyen tudományos talányt, megtalálni a keletre vagy nyugatra vezető útvonalat.

Csinos asszonyka térül-fordul a tekintélyes bútorokkal berendezett konyhában. Keze alatt elkészül a finom reggeli, ebéd, vacsora. A palacsinta nagy halomban áll legalább egyszer egy héten a hatalmas diófa asztal sarkán, s hogy nem marad belőle egy sem, azon csak nevet, de szeme büszkén csillog, hogy egészségesen maszatos fiainak, bármennyit is süthetne, még kérnének...

Süt, főz, mos, vasal, szeme csillogásában lázból táplálkozik a fény, a gyermekek nem veszik észre, hogy alakja egyre vékonyabb, már-már remeg a lába, a palacsintahalom a tálon egyre alacsonyabb, s egy nap nincs anya, üres a palacsintás tál...

Három férfi uralja a konyhát, s míg éveket suhan az idő, pók-háló költözik a gerendák közé, a kisablakok rácsai közt pókfészek ver tanyát, a veretes hálóban megszáradt légymúmia pókanyának. Anya... A palacsintailat világgá menekült, mindenütt por, ledobott ruha, szennyes, de állnak a könyvespolcok, rajtuk a régi könyvek tisztán, portalan.

A nagyobbik gyermek apjával túrja a kertet. Egybefolyó virágoskert öleli körül az úrféle zsendelyes, magatetős házat – úgy áll a birtok közepén, hogy minden ablakából körbelátni a színes ágyásokra. Szépséges, nemes virágok illegetik magukat, illatfelhőt hintve a szellőnek, hagymájukat, magvaikat a világot járt kereskedő apa hozta magával, eleinte csak azért, hogy csinos feleségé-

nek örömet szerezzen. De ha már ilyen jól érzik magukat és így elszaporodtak, és már senki sem szedi őket tarka csokorba az asztal közepére, úgy döntenek, hogy véget vetnek a virágdzsungeléletnek. Sorba, ágyásokba költöztetik őket, és kertészetet rendeznek be, ez lesz életforrása a három árván maradt férfiembernek.

A kisebb fiúcska csak a lakásban érzi jól magát. Széke karfáján anyja meleg kendője, míg ő Winnetou és Old Shatterhand oldalán vívja csatáit, s vérszövetséget köt. Egy nap megvágja karját, ráveszi bátyját is, hogy ugyanezt tegye, s az igazi testvérség mellett bajtársi szövetséget kötnek; utazik s felfedez Benyovszky Móric emlékirataiban, Teleki gróffal talál a saját tavára kinn a réten, s amikor hormonjai erőre törnek ifjú testében, már Homérosz eposzaiban él.

Istenek halhatatlansága költözik lelkébe, fuszulykakaróval a kezében rohan lovagi harcba, Trója bevételeére készül, megtámadja a fászkamrát, diadalmaskodik, ünnepel...

Vándorszínészként lézeng Petőfivel, fűti a szerelem lángja, s mikor megérinti a forradalom szele huszonéves lelkét, véres karddal, lángban égő szemekkel rohan neki a nagyvilágnak, hogy a székelly hadsereget maga mellé gyűjtse... Ágyút önt... Olvas, számol, rajzol... Fejében zsongnak a lexikon sorai, hangok szólítják, indulatok fűtik, szenvedés, öröm, örület...

– Fogják meg! Fogják meg! – kígyóként csúszik ki az emberek kezei közül, s olyan erőt érez magában, mint akinek élete függ gyorsaságától... Nem, neki nincs achilleszi pontja! Őt nem győzheti le senki! Nem állhat meg! Nem eshet fogságba! Karját a magasba emeli, int az embereknek, hogy hagyják, hagyják, ők nem tudhatják, nem ismerhetik a veszélyt... Csak a hídig, csak a hidat kell elérje, s amikor kifulladásra megfogja az öreg híd karfáját, már se nem lát, se nem hall. Összecuklik a fáradtságtól... Fehér ágy, fehér köpenyek, gyógyszerek nyugtatják...

A báty, a nagyobbik testvér, néha az asztal sarkára néz. Palacsintailatot érez. Keze elindul, aztán megáll a levegőben...

A palacsinta illata valahonnan a szomszédból szaladt át vendégségbe a megöregedett, zsúptetős faházba, ahonnan már elköltözött nemcsak az anya, de sok-sok év küzdelme után az apa is. Vérrel fogant és pecsételt testvéri-bajtársi szerződését tartotta élete legfontosabb fogadalmának, még akkor is, ha szíve választottjáról kellett lemondania, mert az, betegsége miatt nem vállalhatta három férfi gondozását. Bodros hajában eltéved a cigarettafüst, ismét az az illat, felállna, hogy utánanézzon, ki vagy mi csalogatja ingyencsillaggal, de lába összerogy, a diófa asztal nem bírja tartani a szélére alélt, magatehetetlen testet...

Már senki sem kiálltja, hogy fogják meg. A nyugtatók, a gyógyszeres és angyalok vigyázzák az egyedül maradt „utazót”. Róma, Párizs, vagy éppen Théba vagy Akropolisz... Örök utazója a földi élet álmvilágának, mint késő őszi nappalok álmos sugarai. Él egymagában, Erdély ölében, egy örök gyerek... A sírkertben öregasszony ápolja a két hantot, friss virágot ültet az egykori kertész és nagyobbik fia álmagyára, a legszebb virágokat. De sokszor cseréltek magokat, hajtásokat az öreg Jánossal!

– János! János! Hát te es elmentél, elvitted viráglelked, s most odafentről csillagporral locsolkods! De segítenék neked, de mennék utánad!

*

– Károly, Károly! – áll meg öregje mellett Juliska néni, nem messze az egykori kertész szomszédságától. – Csóré lett a kert, nem maradt már csak az ajtó előtt virág... Többet már nem hozhatok, csak neked hagytam meg a kedvenceidet, de már nem telettem őket az istállóba. Minek es költöztetném tél-álmra? Nincs már ott lélek, ami melengetné, hogy fagy ne tegyen bennik kárt. Kihozom az egészszet, úgy gyökerestől, ahogy vannak, hogy itt hullajtsák el magjaikat, hátha megvédi töviket a hó, ha jön, s a fagy es kíméletes lesz velik, ha béköszönt.

Azzal indul, nyomában érett, kukacos, diónyi almák koppannak a szikár földön. Öreg fák hullajtják az élet reménység-

gét, s mikor már csukná maga mögött a kiskaput, megborzong a szellő, csalja, csalogatja, az első sorba, oda a Fő utca mellé, ahol az autók gyarapodó suhanását csak egy sor orgonabokor választja el a csend birodalmától...

– No, te, hogy megszedülék! – kapaszkodik a fejfákba, körülnéz, s egyből rálát egy ismerős sírra, ahol leülhetne megpihenni, s ahol senki sem szólítja meg gorombán, hogy mit keres, miért zavarja a holt lélek nyugalmát. Odatotyog, leül megpihenni a szürke betonkeretre, illatozó őszirózsák és őszi árvácskák arca mosolyog az öregasszonyra. A szellő, mely eddig megtámogatta, most kavarog, hol a fák ágai közt citerázik a száradó levelek húrjai között, hol nekiszalad az égnek, de visszatér, le-lecsap a földre, felkapva egy-egy könnyű fűszálat... Kócoska hangja is csendesebb, Juliska néni csak lelkének szavát s a régi emlékeket látja, érzi:

– Magát majdnem el es felejtém, s ha nem remeg a lábam, ha nem lennék ijjen anyámasszony katonája, mán valahol hazafelé járnék, Vilma. De nem bánom, nótát nem hoztam magammal, mint valamikor a parkban, amikor mozikezdsre vártunk az öregemmel, s maga mellé telepedtünk beszélgetni. Rég vót. Lássa? Egyedül maradék én es... Tuggya maga es, hogy mijjen üres a ház, ha nincs lélek, akihez az ember szólhatna... Magától es elmenének, úgy-e? Marattunk mü vénmagnak a székelly hazába. De mit es csinálhatnánk? Amit tudtunk, megtettük, a vér nem válik vízzé, s bárhol es lennének, csak ide húz vissza a lélek. Ide, az orgonabokrok tövibe, ahonnan látni halottak napjakor a szomszéd hegyek temetőiben virrasztó emberek gyertyalángjait. Fények, Vilma! A fények örökké visszavezetnek! Elmenyen mindenki, amerre az útja vezet, de a lélek: csuda dolog. Lássa! Ha most a lelkembe nézek, s belégon-dolok ifjúságomba, csak nóta kellene, s cseppet sem esne nehezemre esszechapni a bokám! Hej, de rég vót! De rég hallgat-tuk a nótát a hársfák alatt! S a mozi! Mán a' sincs... Azé' méges kár, hogy ojjan messze mentek a gyermekei, Vilma.

A szellő kavarog, Kócoska remeg a szél ölelésében, nyüszítene az emlékek súlyától, de ölelné is a fejfát szorosan magához... Csak azok a hangok! Csak a göröngyök tompa huppanását ne hallaná, mert anyu félt tőle... Csak az átok szava ne jutna ismét és ismét fülébe, amint az anyja az ő csontjait átkozza, mert ő azt a fiút szereti, akit az anyu nem szível... Ne, csak azt ne kelljen hallania! Az anyai átok fog...

– No, mennék es, a szusz visszatért belém, s látom, az idő es szelídülni kezdett, csak nem lök fel, míg haza nem érek.

Az ősz szivárványszíneivel tűzdelte tele Peka Károlyné, Juliska néni hárászkendőjét, törékeny vállára borította, s a tavasz pattanásában született rakoncátlan szellő, amely egész nyáron át sarkában volt – sűgött, ha nem emlékezett –, megszelídülve követte töpörödött alakját. Olyan könnyű lett, olyan gyámoltalan, hogy nyáron, át a keskeny ösvényeken, sírhantok közt vezető lélekutakon, ha nincs a szellő barátja, aki igazgatta jobbra, balra, míg vissza nem nyerte egyensúlyát, s nem állt biztosan a lábán, bizony sokszor esett volna a föld vonzásának ölelésébe. Alakja esténcént oly vékonyra nyúlt maga előtt, mint a kúszó fák recsegő ágai. Húzta a föld... Egyre erősebben, egyre jobban, de ő nem le, hanem felfelé kívánczolt. Látva fentről Juliska néni földi kínlódását, Peka bácsi közbejárt az Úristennél, s lenyújtotta szivárvány lajtorját az égnek. Pont időben, akkor, amikor már a reggeli hidegtől vacogni kezdtek volna a föld lelkei. Juliska néni égi útra szállt...

S ha Canossa-járását egy falujabelije sem tudhatta, a szellő tudta, s azt is megértette ezen a nyáron, hogy élni csak szenvedések árán lehet: megmártózni fájdalomban, szeretetben, zokogni, nevetni, kérdezni, felelni, pofonokat adni és kapni, élőként alászállni a poklok mélyére, s erőt merítve a hitben, onnan felemelkedni.

Megbocsátani és végül megtisztulni...

ARSONÁRA VÁRVA

Csak böfögök

A kerítésre felröppenő taréjos kakas büszke tartással kukorékolta Dezsőt hajnali ébredésre. Dolgos székely létére soha nem kívánt visszabújni s lustálkodni puha ágyában. Hajtotta a vére. Vére, amelyet mintha nem is szíve indított volna útjára testében, hanem székely gyökere, mélyen megkapaszkodva az áldott anyaföldben. Onnan nyerte lelke táplálékát, minden rezdülését, ahogyan ezt székely sorsa elrendelte. Mint mélyről fel-fakadó borvíz, amelyet tündérek gyártottak a föld titkos bugyraiban. Örök léte a tovaszaladó mindennapoknak. Élet...

Ébredés utáni első tennivalója, hogy lefőzi a reggeli kávé. Szinte csodaszamba megy. Hiszen nem is olyan egyszerű vagy természetes, mint bárki is gondolná, ha ezeket a sorokat éppen 1989 után olvassa. S mert a történet még a hőn áhított „szabadság” előtti időkre vezet vissza, valamikor a nyolcvanas évek végére, szót kér az a tény, hogy akkortájt Erdélyben a kávébab az arany árával vetekedett. Talán még értékesebb is volt annál a nemesfémnél, amelyet meglátva, megérintve, kigyúlt az aszszonyok szemében a sóvárgó fény. A kávé beszerzése fölért minden kinccsel, mert olyan szövevényes volt annak az útja, mint ama pók hálója, amelyet Dezső a teraszon a reggeli frissítő nedű szürcsölése közben leseget, és amelynek hálójába még legyet is tesz néha-néha, hogy életben maradjon pók uraság a családjával együtt, mert őkelmének és hálójának lennie kell minden falusi otthonban, mégpediglen: szerencsehozónak.

Ötven év! Épp ötven éve, hogy sírva, kapálózva a földi világra küldetett. S hogy e férfiembernek nyomasztó évszámot fe-

ledje, letette megüresedett csészéjét a terasz jobb időkét is látott asztalára, s mint ahogy mindennap szokta, a hajnalok sé-tányára lépett, ami nem más jelentett, mint a veteményeskert keskeny ösvényét. Virágtermesztéssel foglalkoztak. Ebből éltek, de emellett jól megfért a zöldség, s minden olyan kerti növény, ami egy háztartás konyhájában szükségeltetik. Lába előtt pedig az illatozó fűszernövények arról árulkodtak, hogy az asszony, aki ebben az életben a konyhát vezeti, igencsak megadja illatát, ízét a főtt ételeknek. A kertben hibátlan rend, sehol egy gaz, sehol egy halódó növény, amely segítségre szorulna. Továbbhaladva – csak úgy köntösben –, rápillant a zöldségekre, de most kedveszegetten indul tovább, nem villanyozza fel látványa a gazdagnak ígérkező termésnek. A virágok sorainál azért hevesebben ver már a szíve, s figyelmesebben szemlélődik – kártevők után kutatva.

Furcsa székely ez a Dezső. Magas, szikár, keménytekintetű, idegen első látásra mogorvának mondaná, ha nem venné észre szeme sarkában az örökkön ugrásra kész csillogást, ami menten arcára mászik, ha mulatságos helyzet vagy csalafintaság kerül terítékre. S azt sem hinné el senki első látásra, hogy mennyire fáj a szíve, amikor piacra készülnek, mert levágni a nyár virágait, számára azt jelenti, hogy megfosztja kedveseit az élettől, a hajnali szépítkezés, mosakodás és az esti illatfelhő bódító örömetől! Élet ez?

Élet...

Ötven év!

De szeretné átaludni ezt a félelmetes napot! S tudja, hiába kívánja a lehetetlent, nem teheti... A konyhából jövő hangok is erre emlékeztetik, merthogy ünnepelni készül élete párja, s hogy az asszony ennek megadja a módját, nem fér kétség hozzá. Kívülről fújja a minden évben e napon ismétlődő menüsört: az illatos húsleves – aranyló zsírkarikákkal felületén – mennyei lesz, a beleváló kacsa már tegnap az asztalon feküdt megvasalva, hogy tollai tisztán lefejtethetők legyenek, s egy

majdani párna töltelékeként végezzék be sorsukat. Pőréen, lábával az égnek állva hevert a szemüvegét ide-oda toló asszony csipesze előtt, egy tálcán kiterítkezve, hogy egy hajszálnyi pihe se maradjon sárga, zsírpárnázta bőrén. A kakas – amellyel feleségét barátnője örvendeztette meg – kissé odább, még sorára várt. Az éjszakát mindkettő hideg kamrában tölti, megtisztulván földi hiúságuk ékességeitől, s most Dezső pontosan azt is tudja a konyha csörömpöléséből, hogy már felkerült a nagyfazék a kályhára, benne a két áldozattal, s azt is sejtí, hogy felesége nemsokára kiszól az ablakon:

– Apjukom, hozz be, kérlek, friss zöldséget – és sorolja, hogy melyik kerti hercegből hány darabot kér, de még azt sem felejtí, hogy minden egyes darab a legszebb, legtökéletesebb legyen, ezzel is hangsúlyt adva annak az ötven évnek...

Aztán zsíros kásaágyra fekteti a már megfőtt és pirosra sült áldozatokat, s a mellette halmozódó párolt lilakáposzta is a díszes tálból illatozik. S hogy mindennek koronája is legyen, kacsalábon álló tálon érkezik a csokoládétorta – jaj, csak észre ne vegye, hogy krémkavargatás közben valahogy elkevert benne egy fél fogpiszkálót. – Végül a ház asszonya behozza a gyümölcskosarat, ami díszként árválkodik az asztal közepén, s csak ímmel-ámmal csipegetik a bőséges ebéd után. Az ebéd hagyományos ceremóniájával elillan az az ötven év...

Asszony...

Fiatalon mondták ki egymásnak a holtodiglant, s viselték együtt az évek hosszú sorának súlyát. Ám, ha most jól bele gondol a fiatalkori és mostani érzéseibe, rácsodálkozik, hogy feleségét most még jobban szereti, mint hajdanán. Csak most szereti igazán! Az ifjúkori hév átalakult benne. Asszonya mára már életének része. Boldognak kellene lennie...

De ötven év!

A reggeli harmat teljesen átáztatta a házi papucsot, be kell mennie, fel kell öltöznie, csak még fél csupor kávé ráadás... S minden lenyelt kortyban: emlékek, s a jelen... Jelen, ami szé-

gyenletes gonddal-bajjal jár... Szégyenérzet marja lelkét, egyre erősebben, egyre mélyebben beássa magát mindennapjaiba. S az asszony! Az asszony előtt szólni sem mer arról, ami bántja. Majd megoldja, de hogy hogyan, arra nincs válasz egyelőre...

Készülni kell, készülni, mert vendégeket várnak.

Odébb, két utcával lejjebb, ősi kúriát őriz a terméskőből rakott, tekintélyt parancsoló kapuláb, s beljebb ösvény vezet a konyha elé, ahol az asztal mellett Gyuszi bácsi – Dezső kebelbarátja – épp reggeli kávéját szürcsöli feleségével, s mint mindig, most is igen nagy egyetértésben beszélgetnek. Észre sem veszik, hogy hangtalan nyílik a kapu, előbb csak bekukkant az idegen, aztán jókedvvel indul egyenest a konyha bejárata felé. Aztán már csak a rég látott kedves rokonvendég üdvözlése hallatszik ki az udvarra. Vendég érkezett, vendég, mégpedig pesti illetőséggel. Veronka néni azonnal nyakon ragadja a telefont, és az ünnepre készülődőket riasztja – hogy akad-e még egy teríték számukra, s ha igen, meglepetés vendéget is vinnének magukkal.

– Ha fa lenne, éppen ötven évgyűrűt számolhatnánk össze a törzsében – incselkedik Veronka néni, miután megszervezi a díszvendég fogadtatását, s amire a ravasz székely férj azonnal válaszol. Jól ismeri feleségét, azt is tudja már róla, hogy nincs olyan hecc, amiből kimaradna, de tudva, hogy barátját mennyire megviseli ez a kerek évforduló, nyugalomra inti asszonyát:

– Ne bántsd ma a szerencsétlent, az orra így is a földet túrja bánatában – s a vendég ebből a megjegyzésből máris megsejti, hogy nem akármilyen napban lesz része.

A vendégszoba csipkefüggönyei habfehéren, kikeményítve állnak őrt az ablakon beasonó kíváncsi fénysugár előtt, s csak óvatosan engedik be a fényt, hogy tolakodása nehogy kárt tegyen a lehűtött gyümölcskosár hamvas tartalmában. A nagy

mahagóni asztal ünnepi öltözéke valahonnan a szekrény mélyéből került elő erre az alkalomra, illatában még őrzi a múlt ebédjeinek ünnepi hangulatát. A szép szövésű fehér damaszt közepén ezüst gyertyatartó, mellette egy csokor frissen szedett virág, a támlás székekkel egyvonalban, a féltve őrzött porcelánkészlet már az asztalon, mellette az ezüst evőeszköz várja, hogy ismét szolgálatba állhasson.

Ötven év tiszteletére...

A szoba hűvösen csendes, légy nem zümmög, a ház asszonya nemrég hajtogatta ki őket a szélesre tárt ablakon, majd légycsapóval a kezében addig-addig csapkodott, míg az örök légyvadászmezőkre nem küldött minden repülő betolakodót. Épp idejében, mert nyílt a kiskapu, ettől rögtön élet költözött a csendes házba, s az ünnepelt arcán, most először ezen a napon, felcsillant az öröm valamiféle jele.

Az ebéd fenséges volt. A húsleves, mint a fenyvesekből égbe igyekvő hajnali pára illatozott a gyönyörű porcelán levesestálban, zsírkarikái úgy úsztak felszínén, mint égbolton a sétára induló báránnyelők. A kacska és a kakas kitett magáért: a király is megnyalhatta volna utánuk a száját, de mert magyar királynak rég tálaltak fel ilyen finomságot, tyúkláb szopogatással várták a következő fogást; azt is csak azért, hogy az íz minél tovább csiklandozza az ízletes ízekre várakozókat.

A főétel sem szűkölködött a dicséretekben, a karamellben puhított káposzta, a ropogós kacska, kakas, disznóoldalas olyan finoman omlott szét a szájukban, hogy nem csodálkoznék azon sem, ha valakinek olvasás közben egyből az jutna eszébe, hogy ette fene, azonnal Erdélybe indul elkölteni egy ilyen ízletes ebédet. Ha pedig nagyon siet, még találhat olyan helyet, mint ez, ahol nemzedékről nemzedékre száll a családi recept, s csak azt őrzi meg, amitől félre áll annak is a hasa, aki egyébként mértékletességéről híresedett volna el.

A torta megkoronázta az addig felszolgált étkek sorát, csak lassan, ízelve minden egyes könnyed falatot, fogyott el a nagy-

mama tányérjáról, a valamelyik déd- vagy szépnagymama megsárgult receptje szerint elkészült könnyű finomság, s hogy mégis miért szór szikrákat a háziasszony szeme, csak Dezső sejtheti. Oldalba bökés, diszkrét megjegyzés a felesége részéről, könnyű sóhajt csalt a férjben konyhai ténykedése miatt. Nem a vendégek tányérjába került a letört fogpiszkáló, asszonya forgatta hősiesen szájában, aki nagy igyekezettel indult is a mosdóba, hogy végre kiköphesse a majdnem megszégyenítő pálcikadarabot.

Beengedték a fényt az ablakon, kitérült a terasz ajtaja, s a lemenő napsugár búcsúzó sugara szikrázva fürdött meg a csillogó kristálypohárban, amelyben a pince torkában őrzött öreg bor villogatta hihetetlen szépségét. A bor beváltotta a hozzá fűzött reményeket, az addig hallgatag emberek, akik szótlan ettek, ha megszólaltak is, csak a hétköznapi gondjait emlegették, nehogy fájdalmat okozzanak a gyermekkori barátnak, felemlgetve a fejük felett elszállt időt – szóval, egymás szájából kapkodták a szavakat.

– Nem vagyok már férfi – bökte ki hirtelen Dezső a harmadik pohár bor után, pipafüst eregetése közben. – Nem tudom, mi bajom lehet. De lehet, hogy mégis tudom. Megöregedtem. De az asszony! Az asszony olyan friss, olyan tüzes, mint még soha. Az Isten szerelmére, mit tennétek, ha az én cipőmben járnátok? – s szeme akkora kétségbeesésről árulkodott, hogy nevetésre senkinek sem húzódott a szája széle. Inkább tágra meredt szemmel néztek a barátra, aki fölött eljárt ugyan az idő java, de gyermek maradt, egyszerű lélek, biztos még azt sem sejtí, hogy mára már az orvostudomány is foglalkozik a férfiak idős kori panaszával.

Hej, Dezső! Dezső! Megváltozott körülötted a világ, s te nem vettél észre belőle semmit! A férjihallgatóság bamba arcán végre megjelent a derű első jele, aztán egyre szélesebben terpeszkedett a vigyor, s a hangos kacagásra már az asszonyok is majd hogy abbahagyták a mosogatást, de mert jól nevelten tudták,

hogy a férfiak közt ilyenkor nincs helyük, tovább törölgettek, s mivel maguknak is megvoltak a titkaik, inkább azok kibeszélését folytatták. Kinn pedig megszólalt a pesti vendég:

– Ilyen kis gondért vagy kétségbeesve? Ezen lehet segíteni, ha nem itt, de otthon, Magyarországon van gyógyszere a bajodnak, csak előbb vizsgáld ki magad, mégpedig holnap, hogy tudjuk, mi a pontos oka panaszodnak. Aztán add ide az eredményt, s küldök neked olyan gyógymódot, amitől visszatér az életkedved – ajánlotta segítségét azonnal.

Így történt, hogy a három testőr másnap „pecázni” indult, de nem a folyópartra, hanem a berecki gyorsal a legközelebbi klinikára, ahol megszületett az eredmény s a recept, ami aztán átlépte a határt, hogy havonta érkezzen a kis üvegcsében a fehér por, amitől újjászületett Dezső, nótaszóra fakadt az asszony, somolygott Veronka néni és Gyuszi bácsi az orra alatt. S mert a somolygást alig bírták már, pár hónap múltával, az üvegcsé érkezése napján megszólalt Gyuszi bácsi:

– Asszony, van egy gyógyszeres üres üveged?

– Van. Minek kell az neked?

– Add ide! – azzal egyik üvegből átöntötte a gyógyport a másikba.

– Szódaporod van-e? – Erre a kérdésre már ugrott Veronka néni is, mert eszes asszony lévén, egyből rájött a turpisságra. Gyuszi bácsi pedig komótosan megtöltötte a gyógyszeres üveget szódaporral, ügyesen visszatekerte a kupakot, összeforrasztotta, vette kalapját és elsétált Dezső bácsihoz, aki diszkréten csúsztatta zsebébe az áldást kinn a kapuban, búcsúzás-kor, baráti kézfogás után.

Hetek múltak el. Az őszi búcsúra hajtotta aranyban fürdő fejét, a levelek táncot lejtettek a szélben, s a hajnali kertre lisztet szórt természetanyácska. A virágok már csak emlékei voltak a szép nyárnak. Nyúltak az esték, mint holdfényben az árnyak, s leesett az első hó is, ami kártyaasztal mellé szólította a két barátot.

Egy este Dezső nagyon szomorú arccal ült le az asztal mellé. Egyre többször ütött mellé, olyan bakikat halmozott hegyére-hátára, amit még kezdő székely legény sem engedett meg magának.

– Mi lelt téged? Mit csinálsz te, Dezső? Miért nem figyelsz? Nem látod, hogy mindig mellé ütsz?

– Hagyj békén! Ismét bajban vagyok.

– Az a régi bajod jött elő megint? Nem szeded a gyógyszert?

– Nem is tudom, mit mondjak. Eddig nagyon jó volt. Boldog voltam és elégedett én is, az asszony is. Valami történt, úgy látszik, már kinn is romlik a helyzet. Ez a gyógyszer már nem az igazi. Semmi hatása nincs.

– Miért? Mégis, mit érzel?

– Semmit. Sajnos semmit... Csak böfögök.

Harsonára várva...

Miska bá' jól érezte magát ott fenn, az égi tenger kellős közepén. Legnagyobb gondja az lehetett, hogy mikor, melyik felhő fodrán nyújtóztassa tagjait, s ezért is esett rosszul neki, amikor megütötte fülét a Földre szólító harsona, amelyet csak azok hallanak meg, akikről azt gondolja az Úr, hogy menniük kell az emberek közé, feladatot bíz rájuk, hogy aztán azzal ismét és ismét elszámoltasson minden lelket.

Amikor az a bizonyos harsona megszólalt, nem akart hinni a fülének, s félálmban azt gondolhatta, hogy ismét Énekeséknek gyakorolnak Tamási nemzetes úr elméjében, ezért hát fordult még egyet a bodros felhőn. A hang pedig egyre erősödött. Na, ilyent Tamási Áron bá' sem tud – vélte –, felcihálta magát utazó tutajáról, s megindult, hogy vételezze a földre menők juttatását.

Állt egyik sorból a másikba, aztán a harmadikba, de mert megfáradt közben, üldögélt is egy-egy kicsikét. Mire az emberi méretekre került az adakozás, bizony, majdhogy leghátulra került. Így történt, hogy amikor fájdalmas vesződéssel a földre érkezett, kicsi emberré fejlődött, olyan kicsire, amilyen a székelyek között kevés akadt. Sem az anyja keble bőséges patakja, sem aztán a jó parasztkolbász, fagyos szalonna, oldalas, s még ki tudja, mi minden jó nem volt elég arra, hogy nagyocskának lássa édesanyja szeme fénye a drágalátos magzatát. Így hát a szerető anya arra kezdte felkészíteni cseperedése során, hogy „Kicsi ember es lehet nagygazda, mindenekfelett ravasz elméjű, hogy ne járjon túl senki az eszén. Ennél több nem es kell, ha valaki székelynek született.”

Baj nem is érte kisgyermekként, de amikor már korban nagyobbacska kezdett lenni, akkor látta, hogy nem úgy van az, ahogy az anyja beszéli, mert hiába van mindene rendben, főleg az, amit eltakar a ruhaféle, ő bizony hiányos. Ami pedig hiányzik belőle, amitől kimondható lenne, hogy emberes a megjelenése, s asszonyhoz engedné közelíteni, az épp a magassága. Ám falujukban csak akkor ért fel leányfélét, ha legalább két létrafokot mászott.

Végül, amikor még katonának sem szólították a román „haza” szolgálatára, valamiféle hálával a szívében s megbocsájtó lélekkel a Fennvaló felé – mert úgye a hibát benne keresé –, elindult Háromszéken párt keresni magának. „Csak jár ebben a cipőben asszonyi némber is” – vélekedett –, s ha igen, akkor ő megtalálja, ha törik, ha szakad, mert fehérchseléd nélkül ő bizony az életét el nem képzeli.

S mert az elhatározása oly kemény volt, mint ama bika feje, amelyet házassága után megült, szerzett magának feleséget egy egész, hosszú életre.

Az asszony pedig derék vala, akit magának talált, s abban, hogy utód is szülessen, egészséges társa volt élete párjának. Miska ismét megúsza a katonaságot, viharát a történelemnek pontosan azért, mert nem érte el azt a magasságot, amely katonaembernek törvénybe rovatott, hogy meg kell ütnie. Nem maradván más teendője a háborús időkben, csak dolgozott megállás nélkül, hatalmasodott, mint drága asszonytársa is, pontosan négyszer.

Hát igen, negyedszer is, méghozzá jóval a harmadik, már igencsak nagyocska legény után. Pedig Miska bá' haja igencsak deresedett már, s az asszony arcán látszódni kezdtek az első barázdák. Ám úgy adatott, hogy Isten felszólította a hegyekbe, épp szénacsínálás idejében a kicsi ember családját. A megfeszített munka, a naplemente és a fenyők titokzatos üzeneteinek delejes hatása alól nem vonhatták ki magukat eszténként, amikor kiültek az általuk eszkábált deszkabódé elé, a bőséges vacsora elköltése után.

Amikor pedig beköszöntött az újesztendő, egyszeribe nagy lett az ijedelem és döbbenet, mert ki tudja, mi okból – az illatos szénaboglyát már elfelejtették –, igencsak nőni kezdett az asszony hasa. Nem tudván, hogy mi oka lehet ennek a hirtelen hízásnak, elmenének a doktorhoz úgy, ahogy illik, szépen kimosakodva, felöltözve. Épp egy daganat vagy valamiféle átkos betegség hiányzott életükből, pontosan a második évezred első éveiben, amikor már minden nehéz gond, baj jóra fordulni látszott. Ekkor esett meg az is, hogy Miska bá' életében először hangosan, sőt mérgesen szolt vissza egy úriembernek, akít a pap és a tanító mellett leginkább illett tisztelni falujában.

– Mi van Julissal, doktor úr? – aggodalmaskodott Miska bá' a hosszúra nyúlt vizsgálat után, de ekkor még illedelmesen.

– Semmi baj, Miska bácsi, csak éppen baba van érkezőben.

– Maga bolond! – mordult fel hirtelen Miska, minden illedelmet elfeledve, erősen mérgesen.

– A Julis pedig terhes! – válaszolt vissza a jó doktor, aki maga sem értette, hogy hogyan eshetett ez meg egy hatvan évet is elhagyó asszonnyal, és ezzel a mogorva, épp hetvenet taposó kicsi emberrel. De a vizsgálatot elvégezte, erőteljes szívhangot hall Julis néne hasában, s így mást nem mondhat, csak anynyit, készüljenek a nagy napra pólyával, bölcsővel. Hazafelé menvén mindketten a csendet borították vállukra takarónak, s ha nem jön ki a kapu elé Katinka, a szomszédasszony, csendben is vonultak volna nyugalomra, mert a szégyen nagy úr faluhelyen.

– Hogy van, Julis néni? – kérdezősködött amaz aggodalmaskodva és kedvesen.

Miska bá' szeme nagyot csillant.

– Gyermeünk lesz, lelkem, áldás a mű otthonunkba! – húzta ki a mellét a kicsi ember, s magában irtóra büszke volt, mint-ha azt mondta volna a kedves szomszédasszonynak, hogy ezt csinálja utánam a maga íróember ura, amikor eléri az én koromat. Győzedelmeskedett Miska ebben a pillanatban, hisz a

szóából és betűből élő szomszédja pontosan kétszer akkora volt méretben, mint ő.

Ezzel a kis kitérővel a földi lét nehézség nélkül telt-múlt tovább, mindenre megvolt Miska bá'nak az orvossága, s ha hirtelen nem talált semmit, hát ravasz eszét vette elő, s megoldódott az is. S mégis, mégis rúgkapált benne az elégedetlenség, mindennek ellenére úgy érezte, hogy valamit elvettek tőle, valamit, amiért kárpótlás illeti. Valakinek mindenáron kárpótolnia kell az őt ért veszteséget, mert ha emberhez illő magasságot érhetett volna el, ki tudja, mennyi jóban lehetett volna része? S mert a kárpótlás csak késlekedett, lelkét növelte, duzzasztotta óriásira, mint a téli fagyban hízott jégpáncél, de nem a jóság felé, hanem a ravaszság s a rosszaság hatalmasodott egyre benne.

Jót életében senkinek sem tett, de nem is nagyon gondolkodott afelől, hogy mire való lenne az efféle cselekedet, akár neki, akár Julisnak. A feleségét úgy megfertőzte rosszindulattal, hogy a szomszédságban, az egész faluban s a falunak szomszédságában levő településeken is híre ment, hogy az olyan néember, aki semmivel, soha nem elégedett. Ha varratni kellett, hibát talált benne, még akkor is, ha a falu leghíresebb varrónője szegte díszesre a hozott ágyneművásznat. Amikor fizetésre került a sor, a „Mennyibe került, lelkem?” kérdésre „Semmibe, Julis néném” volt a szerény válasz, mégis abban a reményben, hogy azért mégiscsak ad valamennyit. Ő pedig nem adott. Ám ígéretet annál inkább!

– Ha meghaltam, a tiéd lesz, lelkem Zsófikám, a legszebb függönyöm, el ne felejtse osztán leszedni!

Juliska néni aztán egy nap már nem ígért senkinek semmit. Csak úgy meghalt. Temetésén zúgtak a harangok, a sírgödör mellett felsorakozott a család, a falu népe, abból is főleg aszszonyok. S hogy beigazolódjon az emberek Julisról alkotott véleménye, gondoskodott róla a Fennvaló, vagy a sírásók italtól tévelygő keze, mert tán nehéznek is bizonyult a koporsó, ezért

olyan gyorsan dobták a gödörbe, hogy honnan, honnan nem – tán a szomszédos öreg sír megszakadásából? – olyan porfelhő csapott ki, amittől megrémült a babonás asszonysereg. Futott, ki merre látott, de a por elültével a bátrabbak csak visszamerészkedtek, kíváncsian arra a sárkányra, aki a kicsi ember feleségét várta lenn a mélyben.

A sárkány nem mutatta fel alvilági alakját. A függöny pedig a helyén maradt, mert sem Zsófi, a varrónő nem ment érte, sem Miska bá' nem törte magát szétosztani a vagyont, hisz volt a családban elég, aki harcra készen állt, hogy megkaparintson valami csekélységet a kicsi ember s felesége hagyatékából.

Miska bá' amúgy nem lelte helyét, hiába zsongott körülötte a család, mégis üresnek érezte életét. Egy este maga mellé emelte ágyába a demizsont, s míg meg nem látta annak az alját, addig emelgette a szájához a borocskát, aztán szépen betakarózott, elhelyezkedett, s úgy számította, hogy meghal egy kicsit. Reggelre legkisebb fia – aki vőlegénysorba jutott már –, a kilencvenkét éves apját kihűlve találta, szépen kifeküdve, ahogy az illik egy ilyenfajta, magára sokat adó kicsi emberhez.

Harmadnapra ismét kondultak a harangok. Zúgtak-búgtak, csak épp az nem hallotta meg, akinek ott lett volna a helye a búcsúztatáson, a sír mellett. A pap épp akkor emelte szájához a szívét melengető italt, amikor szaladtak érte; nem először tette, hisz többet volt dülöngélő, mint józan igehirdető állapotban. Hívták, hogy menni kéne már a sírkertbe, mert nemcsak, hogy Miska bá' nem fogja megvárni, de már az emberek is hóbörögnek, hogy megint a kocsma az otthona a templom helyett. Erre bizony ugrott a tiszteletes, mert ha a nép szava eljut a feljebbvalóihoz, akkor vége szakad vidám életének.

Kissé imbolyogva állt a sír szélére. Megköszörülte száradó torokát, s belekezdett a végső búcsú, a búcsúztatás fennkölt szavaiba:

– Magához szólította az Úr, de itt áll a sír mellett négy fia, mint négy oszlop... – kuncog az asszony nép, de a pap nem zavartatja magát:

– Túrta a földet egész életében – kis szünet, hogy hatása legyen mondandójának –, de nem mint a disznó... – ekkor már hangosabb a sirató, fekete kendőbe burkolózók moraja...

– Megszólította az Úr, rosszul tette. Jó ember volt, míg lélegzett... – ezt már a sírásó nem bírta hallgatni:

– Tiszteletes úr, álljon meg azzal a beszéddel! Nem jól mondja, mert ennél az embernél rosszabbat a föld nem hordott a hátán!

S mérgesen – no meg részegen, mert mindenki bódult volt a várakozásban körbejárt pálinkától – a kiásott halomba ütötte ásóját, osztani kezdte a földi igazságot, elvéve a pap kenyerét. Az azonban nem bánta, hisz legalább szusszanásnyi időt nyert, s gondolatért imádkozott a Fennvalóhoz, hogy majd bevégezhesse temetési szertartását a halott embernek. Amikor pedig ismét szóhoz jutott volna, a nagy lendülettől, megbotolva egy egészen kicsike rögben, nagyot huppant, épp bele a gödörbe, a kicsi ember koporsójának födelére.

Miska ezt már nem hallotta, mert igen vígan nézte onnan fentről, egy bodros felhő tetejéről, milyen szép nagy családot hagyott maga után. S azt is meglátta végre, hogy unokái méretre már-már elérik a székely ember magasságát, s a dédunokákban sem volt hiány. Népes székely hadsereg! S most jött rá, mi célja volt vele az Úristennek. Szaporítani a székelyek nemzetét, akiket úgy szeretett az Úr, hogy még a leküldött emberek méretével is trükközött, hisz előre láthatta a háborús idők veszteségeit.

Ekkor Miska, most már áldott nyugalommal, hasra fordult, csak még addig vigyázott, amíg meg nem győződött arról, hogy a részeges pap eltűnik falujából, s nem kerül oda a fajtájából még egy, aki a szószék helyett a kocsmában prédikált volna.

Innentől Miska már csak arra fülelt, nem szólítja-e megint a harsona.

Tartalom

OTTHONILLAT	5
Fekete borozdák	7
Csodát leső öreg malom	15
Ahogy rendeltetett	21
Döngben, rocker muzsikában	39
KICSI MAGYAR VILÁG	45
Álmomban	47
Sepsiszentgyörgy: 1990. március 15.	53
Villámcsapás és Szabad Európa	57
Szívvel látott vendég	62
Az ódon kúria titka	71
HÓ, HANT, KERESZT	75
Virasztóhegyen, a Széptisztáson	77
Kolomp szavára...	92
Az utolsó kapás	99
Hó, hant, kereszt...	104
A Kicsicigány cégére	112
Csillagba botlott	117
Ahol az utak véget érnek	122
Kifli és kávé	128
Fekete-fehérben...	133
Emlékezet...	140

SZÉP A VILÁG	149
Ilyenkor, októberben...	151
Kispatak	153
Kiszámolta az Úristen	155
Sáriné teája	163
Az Életnek	171
Az aranybetűs nagy ember	180
Őrt áll a Hold	184
Vérrel festett búzamező...	189
ÉN ANNYIRA SZERETLEK!	193
Kócoska	195
Ha lehull a lepel...	202
Lajtorja föld és ég között	206
<i>Juditka</i>	214
<i>Pofonok</i>	218
<i>Iluska – élt 16 évet</i>	220
<i>Barátnők</i>	222
<i>Fogadjunk!</i>	224
<i>Ápel úr</i>	227
<i>Lelkem... Lelkecském...</i>	231
<i>Lélekutak...</i>	234
HARSONÁRA VÁRVA	241
Csak böfögök	243
Harsonára várva...	251

Szépségben megtestesülő életszeretet

Verzár Éva székely balladáiról

Lehet-e elfogulatlan Verzár Éva írói munkásságának ama méltatója, aki egyszersemind szerkesztője is kiváló könyvének, a *Mire megvirrad. Mai székely balladáknak*, s ráadásul szerkesztője a leendő, új kötetének is, a *Lármafák oltalmában* címűnek, az újabb székely balladáit csokorba gyűjtőnek?

Lehet bizony, mert az összefüggés, az ok-okozat iránya fordított: azért fogtam e prózai költemények kötetbe szerkesztésébe, mert magukkal ragadtak, mert elvarázsoltak.

De mivel is?

Különös érzés most megragadni, sorra venni, szétválasztani azokat az elemeket, amelyek eddig szinte észrevétlenül és egyszerre hatottak rám mint olvasóra. Mintha helyszíni tudósítónak válnék hirtelenjében, akinek ezúttal nem elég kedvére magához engedni, egy szuszra befogadni az élményt, hanem ízere is kell szednie, hogy másoknak is átadhassa, másokkal is megoszthassa.

Itt vannak mindjárt az oly jellegzetes bevezető mondatok! Ha az írói mesterség szempontjából nézem őket, mind egy kaptafára készültek: mívesen megírt, gondos ecsetvonásokkal megelevenített természeti képek a hegyes, erdős, havas, jeges, ködös, szeles, napos, csillagos, viharos, özönvízes székely világról. Ám ha mint lelkes – azaz lélekkel megáldott – olvasó figyelem a bennem támadó érzéseket, sokkal gazdagabb történeusről számolhatok be. A mindig új szépséggel megtöltött szavaknak, mondatoknak köszönhetően mindig új kép, a világnak mindig új orcája tárul elibénk. De nem csupán élénk tárul, hanem szélörvény módján rögtön magába is szípiant, magához is emel, méghozzá természetfeletti, istenes magaslatokba. S szóljon bár az éppen soron következő ballada a világ legkisebb, legeladugottabb települése legutolsó, legjelentéktelenebb emberkéjéről, a varázslatos bevezető szavak nyomán ő is, az olvasó is rögvést a világ középpontjába helyeződik, s ennek kijáró izgalommal vághatunk neki a történetnek.

De e bevezető, indító képekről még ennél is többet mondhatok. Helyszíni tudósítónaként – olvasói lelkemet tüzetesen figyelve – arról számolhatok be, hogy a visszanyert teljességnek, a visszanyert ősi világrendnek örülünk. Verzár Éva balladáiban az ember nem legyőzője a természetnek, hanem, mondhatni, élettársa, egy közös, mindent magában foglaló világban,

amely régi kerektségét a természetfeletti természetes befogadásával nyerte vissza.

De ettől még – vagy éppen ezért – Verzár Éva történetei nagyon emberek, nyelvezetükben, apró elemeikben nagyon hétköznapiak, nagyon földhöz ragadottak. Fel is merül a kérdés: nem felesleges-e, nem mesterkélte-e a párbeszédeknel a bár Erdély-szerte, ám mégsem „tévészerte” beszélt nyelvhez való ragaszkodás? Egyáltalán: nem válik-e maradvány – nem tűnik-e avítottak – ettől Verzár Éva alkotása? De fel kell tennünk ezt a kérdést nemcsak a nyelvezetere tekintettel, hanem a témavilágára is: nem ócska nosztalgiát, nagymagyarkodást lovagol-e meg az író, midőn az ősiségét őrző székely világot találja elibénk balladáiban?

Hasonlót tudhatunk itt elmondani, mint a természeti képekkel kapcsolatban. A ma is élő hagyományok hűséges bemutatása nem az egyesek szerint felejtésre méltó, meghaladásra érett múlt feltámasztását szolgálja, hanem a teljes értékű élet felfedezését, az állandóság megragadását, a kapaszkodók meglelését – a hagyományok nélkül rendre ürességbe futó, lelketlen világban. Egy-két, közelmúltat idéző balladát kivéve, minden írás nagyon is – cselekményében is – a máról szól, a mai közös életünkről, küzdelmeinkről. Az, hogy a ma székelye hogyan találja meg a helyét a mai magyarságban és a mai tágabb világban, az nagyon is mindönk sorskérdése. És talán éppen ez Verzár Éva legnagyobb írói teljesítménye: hogy székely balladáinak idősíkját és színterét – az elcsángáló székelyek sorsát figyelvekövetve – sikeresen, hitelesen terjesztette ki a jelenre és a határ innenső oldalára, ezzel pedig voltaképpen már az egész mai világra.

De ha történeteivel történetesen a Székelyföldön maradt volna, egyvalamivel akkor is átlépett volna, és át is lép minden emberalkotta határt: hártatlan és kiapadhatatlan életszeretetére gondolok. Azért képes a természetről és az emberről természetfeletti szépséggel, költői emelkedettséggel szólni, mert kivétel nélkül minden szavát, gondolatát az élet tiszta, érdek nélkül való szeretete tölti meg. Ebben rejlik a magyarázata annak az olvasói tapasztalatnak – hogy tudósításom folytassam –, hogy a székely mindennapok balladákhöz illő tragédiái nem riasztó, hatásvadász történetekként testesülnek meg bennünk, hanem mint a teljes élet tiszteletre, sőt szeretetre méltó tartozékai. Ezt a balladisztikus világot nem is az foglalkoztatja szüntelen, hogy szuper védőfelszerelésekkel, szuperbiztos járgányokkal, szupermodern légszákokkal hogyan lehetne elkerülni, legyőzni a leselkedő veszedelmeket, sőt magát a halált. Élet és halál, végzet és szabad akarat, Isten és ember, szeretet és gyűlölet, öröm és bánat, emelkedett humor és gyászos komorság, természet és természetfeletti, mind-mind gyönyörűen a helyére kerül Verzár Éva műves műveiben, s őt és őket olvasván ezért képes a szépség, a harmónia oly hatásosan megelevenedni bennük – és mi bennünk, szerencsés kortársakban, olvasókban.

Varga Domokos György

